

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

SLOVENSKA VOJSKA

CENTER VOJAŠKIH ŠOL

12. SOŠKA OFENZIVA

PRIROČNIK ZA ŠTUDIJSKO POTOVANJE

Ljubljana, 2019

**Blaž Torkar,
Miha Kuhar**

PRIROČNIK ZA ŠTUDIJSKO POTOVANJE:

12. SOŠKA OFENZIVA

MO RS, 2019

TORKAR, Blaž; KUHAR, Miha:

Priročnik za študijsko potovanje: 12. soška ofenziva

Jezikovni pregled:

Vanesa Škornik, Šola za tuje jezike

Prelom in oblikovanje:

Jurko Starc, Knjižnično-informacijski in založniški center MO RS

Izdajatelj:

Generalštab Slovenske vojske

Založnik:

Center vojaških šol

Elektronska izdaja

Publikacija dostopna na <https://dk.mors.si>

Leto izdaje: 2019

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=299957248

ISBN 978-961-6600-81-1 (pdf)

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

SLOVENSKA VOJSKA
GENERALŠTAB

Vojkova cesta 55, 1000 Ljubljana

T: 01 471 22 21
F: 01 471 16 50
E: glavna.pisarna.gssv@mors.si
www.slovenskavojska.si

Številka: 613-2/2019-7
Datum: 28. 05. 2019

Na podlagi drugega odstavka 42. člena Zakona o obrambi (Uradni list RS, št. 103/04 – uradno prečiščeno besedilo 1) in skladno s točko 2. a Navodila za izdelavo strokovne literature (MO RS, šifra 604-16/2006-5, 28. 3. 2006) predpisujem

Priročnik za študijsko potovanje:
12. soška ofenziva

Priročnik vsebuje analizo 12. soške ofenzive z vojaškozgodovinskega in vojaškostrokovnega vidika na operativni in taktični ravni. Namenjen je udeležencem študijskih potovanj, ki jih organizira Vojaški muzej Slovenske vojske za pripadnike enot Slovenske vojske (pretežno Šole za častnike/Poveljniško-štabne šole, lahko pa tudi drugih), da se seznani s takratnimi dogodki, in prek nalog, ki naj bi jih reševali med potovanjem, podajo svoje rešitve v morebitnih podobnih situacijah.

Generalmajorka
Alenka Ermenc
načelnica Generalštaba SV

KAZALO

PREDGOVOR	7
VOJAŠKA ANALIZA GEOGRAFSKEGA PROSTORA V ZGORNJEM POSOČJU	9
<i>Geografski prostor</i>	9
<i>Analiza terena</i>	10
<i>Opazovanje in območja ognjenega delovanja</i>	11
<i>Kritje in maska</i>	18
<i>Ovire</i>	19
<i>Ključni teren</i>	23
<i>Avenije pristopa</i>	24
<i>Območje zbiranja in razvoja enot</i>	26
<i>Položaji posameznih sredstev in italijanskih obrambnih sistemov</i>	27
OFENZIVA "ZVESTOBA V OROŽJU"	30
NEMŠKE IN AVSTRO-OGRSKE PRIPRAVE NA 12. OFENZIVO	34
<i>Razvoj koncepta in načrta napada</i>	34
<i>Analiza operativno-taktičnega oblikovanja operacije</i>	37
<i>Razvoj sil za ofenzivo</i>	52
<i>Poveljstvo in sestava 14. armade</i>	56
<i>Razporeditev nemških in avstro-ogrskih enot pred 12. soško ofenzivo</i>	59
14. ARMADA IN PREMIK NEMŠKEGA ALPSKEGA KORPUSA NA SOŠKO BOJEVALIŠČE	60
<i>Premik in koncentracija sil</i>	60
<i>Premik polka Leib s Tirolske na soško fronto</i>	66
<i>Premik Württemberškega gorskega bataljona s Koroškega na soško fronto</i>	70
<i>Sklepi o pomenu koncentracije sil</i>	76
ITALIJANSKA 2. ARMADA PRED ZAČETKOM OFENZIVE	78
<i>Poveljstvo 2. armade</i>	78
<i>4. korpus</i>	79
<i>27. korpus</i>	82
<i>7. korpus</i>	85
<i>Kriza vodenja in poveljevanja</i>	86

NEMŠKI STIL VODENJA IN POVELJEVANJA – AUFTRAGSTAKTIK	92
<i>Razvoj in pomen koncepta auftragstaktik</i>	92
<i>Prednosti in slabosti koncepta auftragstaktik</i>	97
<i>Pogoji za uspešno delovanje koncepta auftragstaktik</i>	99
RAZVOJ TAKTIKE PRODORA	102
OFENZIVA SE ZAČNE	114
<i>Naloge korpusov 14. armade</i>	114
<i>Uporaba bojnih trupov v Bovški kotlini</i>	116
<i>Korpus Krauss</i>	117
<i>Nemški minometi na tolminskem mostišču</i>	119
<i>Korpus Stein in napad 50. avstro-ogrske ter 12. šlezijske divizije</i>	120
<i>Nemški alpski korpus ter preboj prve in druge obrambne črte pri Tolminu</i>	126
<i>Napad na koto 1114</i>	132
<i>Konsolidacija sil in začasna obramba kote 1114</i>	138
<i>Analiza napada na koto 1114</i>	139
<i>Korpus Berrer in napad na greben Ježe</i>	141
<i>Korpus Scotti</i>	147
<i>Naloge 2. soške armade</i>	149
<i>Italijanska obramba prvega dne ofenzive</i>	151
OSVAJANJE KLJUČNEGA ZEMLJIŠČA	156
<i>Naloge 14. armade in 2. soške armade</i>	156
<i>Korpus Krauss</i>	156
<i>Korpus Stein</i>	158
<i>Nemški alpski korpus, vrinjenje odreda Rommel in spopad za koto 1192</i>	159
<i>Napad na Kuk in prodor v Livek</i>	164
<i>Odred Rommel in prihod v Jevšček</i>	171
<i>Korpus Berrer</i>	173
<i>Korpus Scotti</i>	174
<i>Italijanska obramba drugega dne ofenzive</i>	176
UTRDITEV NA GORSKIH GREBENIH	179
<i>Korpus Krauss</i>	179
<i>Korpus Stein</i>	181
<i>Nemški alpski korpus in naskok odreda Rommel na Matajur</i>	182
<i>Korpus Berrer</i>	191
<i>Korpus Scotti</i>	192
<i>Usklajevanje načrtov ofenzive</i>	193
<i>Cadornova odločitev za umik</i>	194

SKLEP	197
LEGENDA TAKTIČNIH ZNAKOV.....	201
VIRI IN LITERATURA	202
<i>Viri</i>	<i>202</i>
<i>Literatura</i>	<i>202</i>
<i>Spletne strani</i>	<i>208</i>

PREDGOVOR

Soško bojevališče nam danes omogoča izvedbo vojaških študijskih potovanj,¹ ki so edinstvena in prepričljiva metoda posredovanja izkušenj iz preteklosti današnjim vojaškim voditeljem in gojencem vojaških akademij. Ta zgodovinska izkušnja nam neposredno na zemljišču, na katerem so potekali spopadi, daje dragoceno priložnost za strokovni razvoj vojaških voditeljev in razvija sposobnosti večdimenzionalnega razumevanja prostora. Za strokovno in objektivno izvedbo študijskega potovanja moramo poznati vire in literaturo vseh udeležencev določenega spopada, kar nam 12. soška ofenziva nedvomno omogoča.

12. soško ofenzivo sva obravnavala tako z vojaškozgodovinskega kot vojaškostrokovnega vidika na operativni in taktični ravni. Izhajala sva iz dejstva, da vojskovalna moč nobene vojske ni opredeljena samo s številom vojakov in njihovo oborožitvijo, ki sta sicer pomembna člena vojaškega uspeha, vendar nikakor ne edina. Najino raziskavo sva usmerila tudi na drugi dve pomembni področji vojskovalne moči. To sta konceptualna in moralna komponenta, ki sta pravzaprav še pomembnejši, kot je fizična sila. Želela sva poiskati odgovore ne samo na vprašanje, kaj se je v tistih mrzlih oktobrskih dneh dogajalo v Zgornjem Posočju, temveč tudi na to, kako so poveljujoči takrat razmišljali, katere vojaške akcije so načrtovali, kakšne rešitve so iskali v kompleksnem okolju in navideznem vojnem kaosu.

Pri raziskovalnem delu sva uporabila nemške in tudi italijanske arhivske vire. Preučevala sva domačo in tujo znanstveno ter strokovno literaturo in tudi publikacije, ki so jih napisali neposredni udeleženci spopadov. Pri tem sva analizirala različne, včasih celo nasprotujoče si spomine in opise udeležencev posameznih dogodkov. Podprta s sodobnim znanjem s področja temeljnih vojaških ved sva s primerjalno analizo, razgovori s številnimi strokovnjaki in neposrednimi ogledi prizorišč posameznih bitk poskušala analizirati celovito sliko dogajanj v prvih dneh 12. soške ofenzive.

¹ Angl. *Staff Ride*. Več o vojaških študijskih potovanjih: W. G. Robertson: *The Staff Ride*. Washington 2014.

12. soška ofenziva ni bila klasična vojaška operacija, ki jih sicer poznamo iz prve svetovne vojne. Izvedena je bila drugače, na inovativen način, in je postala skupaj z ofenzivo pri Rigi septembra 1917 primer nove prakse, ki so ga Nemci vnesli v svoje doktrinarne dokumente že v začetku leta 1918. Ta doktrina se ni ohranila samo do konca prve svetovne vojne. Tako na operativni kot tudi taktični ravni so Nemci taktiko delovanja kopenskih sil pred drugo svetovno vojno in med njo izpopolnili s povečano mobilnostjo ter zračnimi silami. Bistvene novosti te doktrine so bile: z najmanjšo silo doseči največji učinek, taktika prodora globoko v sovražnikov bojni razpored ob usklajenem sobojevanju pehote in artilerije, na operativni ravni pa razbijanje sovražnikove moralne komponente vojskovalne moči. Vse to so Nemci podkrepili s konceptom voditeljstva, ki so ga poimenovali *auftragstaktik*. Zagotovo je zanimiv podatek, da so ta princip vodenja in poveljevanja v 80. letih 20. stoletja znova oživile vojske članice zveze Nato, leta 2006 ga je s poslanstvom doktrinarno uvedla tudi Slovenska vojska.

Avtorja

VOJAŠKA ANALIZA GEOGRAFSKEGA PROSTORA V ZGORNJEM POSOČJU

Geografski prostor

Geografski prostor je primarni dejavnik vojskovanja in zato pomembno vpliva na vojaške aktivnosti. Načeloma enako vpliva na vse udeležence na bojišču. Vendar je dejstvo, da je v prednosti tisti, ki terenske in vremenske razmere bolje razume, je nanje pripravljen in jih zna bolje izkoristiti v svojo prednost.²

»Geografski dejavniki so temeljni za pripravo, vodenje, izvajanje in analizo vojaških aktivnosti, nadalje pa tudi za oceno položaja, odločanje in izpolnjevanje nalog.«³ Geografski prostor neposredno vpliva na izbiro objektov in ciljev napada, premika in nadzora nad silami. Učinkovita uporaba geografskega prostora lahko zmanjša učinkovitost sovražnikovega delovanja.

Geografski prostor v vojaškem smislu delimo na strateško, operativno in taktično raven. Glede na velikost in sile uporabljamo pojme vojskovališče, bojevališče in bojišče.

Vojskovališče je del globalnega prostora, na katerem potekajo vojaške aktivnosti skupaj z vsem vojaškim potencialom njenih udeležencev. Vojskovališče obsega prostor določene države ali regije. Lokalno vojskovališče obsega geografski prostor, na katerem potekajo lokalne vojaške aktivnosti. Njegova velikost je odvisna od geografskega prostora, s katerega izhajajo udeleženci vojaških aktivnosti. Lokalno vojskovališče ima značilnosti splošnega vojskovališča, z izjemo velikosti prostora.

Vojskovališča so sestavljena iz bojevališč. Bojevališča so zaključena območja vojaškega geografskega prostora, na katerih potekajo večje vojaške

² Več o pomenu geografskega prostora v: N. W. Wade: *The Army Operations & Doctrine*, 4th Revised Edition, Lakeland 2008, str. 1–62.

³ Z. Bratun: *Vojaška geografija 1*, Ljubljana 2005, str. 24.

aktivnosti, ki lahko odločilno vplivajo na razmere na vojskovališču. Bojevališča obsegajo posamezne dele države ali zaključena območja v geografski regiji. Razdeljena so na taktično zaokrožena območja vojaških aktivnosti – bojišča.⁴

Geografski prostor na območju 12. soške ofenzive spada po velikosti uporabe sil in prostora v kategorijo vojskovališča. Vsa operacija je skupaj z območjem koncentracije sil segala skoraj čez vso Slovenijo do reke Piave v Italiji. Območje težišča spopadov med 24. in 26. oktobrom 1917 spada v kategorijo lokalnega vojskovališča, zaključeno območje geografskega prostora Posočja pa v kategorijo bojevališča. Bojišča so obsegala zaokrožena območja, kot je na primer širše območje Bovca, Tolmina in Kolovrata.

Analiza terena

Teren in vreme sta naravna dejavnika, ki vplivata na vojaško delovanje in sta nevtralna. Načeloma enako vplivata na vse udeležence na bojišču. Teren neposredno vpliva na izbiro objektov in ciljev napada, premika in nadzora nad silami.

Analiza bojišča je univerzalna in uporabna pri izvajanju vsake vojaške aktivnosti. Razdeljena je na vojaške učinke prostora in oceno njihovih učinkov na izvedbo vojaških aktivnosti. V poglavju bomo pojasnili vojaške učinke prostora na območju Zgornjega Posočja, kjer so potekale bojne aktivnosti v 12. soški ofenzivi. Za analizo bojišča bomo uporabili vojaško metodologijo, ki je splošno uveljavljena in jo sestavljajo podskupine: opazovanje in območje ognjenega delovanja (O), kritje in maska (K), ovire (O), ključni teren (K) in avenije pristopa (A). OKOKA je metoda, s katero analiziramo učinke terena na bojno delovanje.⁵ Vse štiri učinke prostora vedno analiziramo in ocenjujemo v povezavi z vremenom, ki vpliva predvsem na vidljivost in prehodnost.

Območje med Rombonom in Tolminom obsega vse vrste zahtevnosti zemljišča, ki je po prehodnosti lahko, zahtevno in zelo zahtevno. Najnižja točka po nadmorski višini na tem območju je na sotočju Tolminke in Soče

⁴ Prav tam: str. 20–24.

⁵ Z. Bratun: *Vojaška geografija 1*, str. 34.

(153 metrov), najvišja pa je Krn (2244 metrov). To pomeni kar 2091 metrov relativne višinske razlike, kar je za območje Julijskih Alp zelo veliko. Soško bojevališče obsega po navpični členitvi reliefa vse morfološke razrede: ravnina (do 300 metrov nadmorske višine), gričevje (300–500 metrov nadmorske višine), hribovje (500–1000 metrov nadmorske višine), sredogorje (1000–2000 metrov nadmorske višine), visokogorje (nad 2000 metrov nadmorske višine).⁶ To je tipično gorski svet, tako topografsko kot tudi glede na vpliv vremena. Topografsko je teren zelo razgiban z različno strmimi pobočji, globokimi in ozkimi dolinami, soteskami in grapami. V visokogorju so strme neprehodne skalne stene z nazobčanimi grebeni in škrbinami.

Na levem bregu Soče so greben V. Stador (1899 metrov), Rdeči rob in Krn (2058 metrov). Vršič (1897 metrov) že dosega visokogorje, na desnem pa spadata greben Kolovrata in Matajurja (1641 metrov) v sredogorje.

Dolina med Tolminom (201 meter) in Kobaridom (237 metrov) spada po navpični členitvi reliefa v ravninski višinski pas. Geografski prostor Zgornjega Posočja vpliva na vojaške učinke in enote 14. armade: ozke predele je bilo razmeroma lahko nadzorovati in tudi braniti, možnost oviranja je bila zelo velika, napadalec ni imel možnosti razvoja sil v širok bojni razpored, razmerje sil je bilo v korist branilcu, obhodi so bili terensko zahtevnejši, časovno daljši in bolj utrujajoči. Najpomembnejši je bil nadzor nad komunikacijami zaradi možnosti hitrega in najlažjega premika sil ter pomembnih grebenov in vrhov zaradi učinkovitega nadzora vsega območja.

Opazovanje in območja ognjenega delovanja

Opazovanje vključuje sposobnost opaziti grožnjo vizualno ali s tehničnimi sredstvi. Dejavnika, ki omejujeta opazovanje, sta kritje in maska. Območje ognjenega delovanja je območje, ki ga je z razpoložljivim orožjem in oborožitvenimi sistemi mogoče učinkovito pokriti z dodeljenih položajev. Teren, ki omogoča učinkovito opazovanje in učinkovit ognjeni sistem, je lažje branljiv teren in daje taktično prednost defenzivnemu delovanju.

⁶ Prav tam, str. 87.

Oceni opazovanja in območja ognjenega delovanja nam omogočata določiti mogoča območja ognjenega delovanja, branljiv teren in kritične točke z vidika sovražnikovega opazovanja in ognjenega delovanja.⁷

Mogoča območja bojevanja na območju Rombon–Tolmin

Območje	Prednosti	Slabosti
Čukla (1755 metrov)	Izhodišče za napad na prelaz Prevalo in v nadaljevanju odpiranje prehoda Nevejsko sedlo; delno omogoča zaščito desnega boka napada v smeri Bovec–Žaga.	Ovire zaradi snega in težje prehodnega ter neporaščenega zemljišča, ki drastično upočasnijo hitrost premika.
Bovec (480 metrov)–Žaga (353 metrov)	Prehodnost zemljišča omogoča hiter prodor v globino z mogočim nadaljevanjem proti Učji, Stolu ali Kobaridu.	Zaradi gora, ki obdajajo Bovško kotlino, je neporaščeno zemljišče velika nevarnost za protinapad z boka.
Žaga (353 metrov)	Taktična prednost v defenzivnem delovanju zaradi ozkega prehoda in dveh vodotokov Soče in Boke. Možnost izhoda je v treh smereh: Bovec, Kobarid in Učja.	Napadalec ne more razviti svojih sil v napadu, velika nevarnost napadov z višje ležečih predelov z obeh bokov in Kobariškega Stola.
Stol (1673 metrov)	Izrazita gorska naravna zapora, ki terensko obvladuje tri cestne povezave: Bovec–Učja, Bovec–Kobarid na severni strani in Kobarid–Robič na južni strani.	Za ofenzivno delovanje velika ovira z višinsko razliko 1300 metrov.
Veliki Polovnik (1471 metrov)–Veliki vrh (1764 metrov)–Krasji vrh (1768 metrov)	Lahko branljiv teren zaradi velike višinske razlike in strmih, ponekod neprehodnih, skalnih sten. Prevladujoč greben zapira Bovško kotlino na južni strani in kanalizira koridor prehoda v ožino Žaga. Z grebena se taktično dobro obvladuje tudi soška dolina na južni strani Polovnika v smeri Žaga–Kobarid.	Zahtevno strmo gorato zemljišče z neprehodnimi predeli in veliko višinsko razliko (iz potoka Slatenika do grebena je 1000 metrov višinske razlike).

⁷ US Army Headquarters: *FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield*, Washington 1994, str. 2–11.

Območje	Prednosti	Slabosti
Vršič (1897 metrov)	Izhodišče za nadaljevanje napada v smeri Drežnica–Kobarid.	Zelo zahtevno neporaščeno visokogorsko zemljišče, ki je bilo med ofenzivo poledenelo in zasneženo z ozko kanaliziranim prehodom na greben iz severne strani.
Krn (2244 metrov)	Najvišji in prevladujoč vrh v vsem krnskem pogorju ima odlične možnosti za opazovanje v krogu 360 stopinj. Vrh je bil pomembna opora obrambe Batognice. Z osvojitvijo vrha Krna so bili ogroženi položaji obrambne črte Krn–Pleče–Kožljak.	Neprehodni severna in zahodna stena ter izpostavljena opazovanju neporaščena južna pobočja iz smeri Batognice in Mrzlega vrha.
Tolmin (201 meter)–Kobarid (237 metrov)	Najbolj prehodno in najlažje prehodno zemljišče v smeri Tolmin–Kobarid zaradi dveh cestnih povezav na vsaki strani Soče. Lahko branljiv teren zaradi pobočij na obeh straneh in zoženega predela pri vasi Selišče.	Omejena možnost manevra, ker teče po dolini reka Soča, ki je izrazita naravna ovira. V napadu je velika nevarnost protinapada z boka.
Kobarid (237 metrov)	Pomembno prometno vozlišče proti Bovcu, Tolminu in Čedadu (Cividale) omogoča hitre premike in podporo enotam. S Čedadom (Cividale) je bil Kobarid povezan tudi z ozkotirno železnico.	Dolinska lega in razmeroma lahka blokada dostopnih poti.
Sleme (1482 metrov)–Mrzli vrh (1360 metrov)	Taktično najboljše izhodišče za napad v smeri vas Krn–Vrsno–Kobarid, Selišče in Dolje.	Zahteven dostop zaradi velikih višinskih razlik in delno težko prehodnega zemljišča, še posebno južna pobočja Mrzlega vrha.
Greben Kolovrat–Matajur (1641 metrov)	Greben taktično obvladuje soško dolino med Tolminom in Kobaridom ter prehode iz smeri Bovca in Tolmina proti Čedadu (Cividale). Z ustreznimi in pravilno razporejenimi silami je greben lahko branljiv in zato daje prednost defenzivnemu delovanju.	Ofenzivno delovanje je zaradi velikih višinskih razlik (do 1000 metrov) zelo zahtevno. Kopasti vrhovi so slabost v obrambi zaradi mrtvih kotov.

Območje	Prednosti	Slabosti
Očna (906 metrov)–Deveti konfin (930 metrov)–Ježa (949 metrov)	Greben taktično obvladuje območje Tolmina proti vzhodu in jugu ter daje prednost obrambnemu delovanju.	Močno utrjeni obrambni položaji. Napad po pobočju navzgor (400 metrov).

V nadaljevanju bodo predstavljena območja, ki omogočajo učinkovito obrambo in jih zato imenujemo branljiv teren. V gorskem prostoru je branljiv teren ob območjih naravnih ovir, in sicer glede na prehodnost zoženih predelov (sedla, prevali, ozke doline, soteske) ter pomembnejših komunikacij in prometnih vozlišč. K trdnosti obrambe večinoma pripomorejo naravne ovire, seveda le, kadar je območje branjeno in je vzpostavljen organiziran ter učinkovit ognjeni sistem. Na območju prodora 14. armade oktobra 1917 so bila območja, ki so bila najpomembnejša za učinkovito italijansko obrambo: sedlo med Rombonom in Čuklo, Pri banderi (2051 metrov)–Vratni vrh (1983 metrov), sedlo Prevala (2077 metrov), ožina pri Žagi, greben Polovnika, greben Krnske skupine, greben Kobariškega Stola in greben Kolovrat–Matajur.

1. Sedlo med Rombonom in Čuklo

Sedlo med Rombonom in Čuklo omogoča terensko najlažji prehod na tem območju s Krljišča proti zahodu do sedla Prevala ali jugozahodu proti planini Goričica in naprej do vasi Plužna. Območje omogoča zaradi konfiguracije zemljišča postavitev obrambnih položajev v obliki črke L in na različnih višinah na naravnih terasah, ki se dvigajo od Čukle proti Rombonu. Taka postavitev omogoča učinkovit navzkrižni ogenj in bočno zaščito dostopa do sedla. Zemljišče je skalnato, pretežno neporaščeno, deloma pa je poraščeno z ruševjem.

2. Pri Banderi (2051 metrov)–Vratni vrh (1983 metrov)

Greben kota 2152–Pri banderi–Vratni vrh zapira prehod iz smeri Čukla proti sedlu Prevala. Z grebena je mogoče braniti celotno območje Goričice. Lažji dostop na greben je iz vzhodne smeri. Proti zahodu se v Krnico spuščajo navpične stene (več kot 60 stopinj naklona). Zemljišče je večinoma neporaščeno, razen na območju Goričice, kjer je delno poraščeno z ruševjem, kar v kopnih razmerah zelo ovira prehodnost.

3. Sedlo Prevala (2067 metrov)

Sedlo Prevala je na tem območju najlažji naravni prehod, ki omogoča povezavo Bovške kotline in Nevejskega sedla. Sedlo je mogoče učinkovito braniti z manjšimi silami s postavitvijo obrambnih položajev levo in desno od sedel, ki so zaradi strmih sten težko dostopna. Z učinkovitim bočnim ognjem je mogoče braniti sedlo z grebena Škrbina nad Prestreljnikom (2281 metrov)–Veliki Stador (2150 metrov)

4. Ožina pri Žagi

Skozi ozek prehod pri Žagi (334 metrov) teče reka Soča in potekata glavni cestni povezavi Bovec–Kobarid in Bovec–Učja. Prehod zapirajo strma pobočja in stene. Na desnem bregu Soče s Kope (1433 metrov) padajo strme prepadne stene čez slap Boka do doline. Na levem bregu se zemljišče spušča strmo z Velikega Polovnika (1471 metrov) do bregov Soče. Možnosti obhoda so na tem delu omejene na pobočje Polovnika.

Dodatni oviri sta potoka Boka na severozahodnem delu prehoda in Učja na jugozahodnem delu. Terasa na desnem bregu Soče Na Logu zapira dostop in omogoča učinkovito obrambo dostopa v sotesko. Na južnem delu omogoča zemljišče z višje ležečih predelov krožno obrambo celotnega območja v trikotniku Log Čezsoški–Spodnja Žaga–Gornja Žaga.

5. Greben Polovnika

Greben Polovnika je 11-kilometrski naravna pregrada, ki poteka približno v smeri vzhod–zahod in zapira izstop iz Bovške kotline na desnem bregu Soče proti jugu. Mogoča je postavitve obrambnih položajev tik pod grebenom. Posamezni vrhovi in izbočene terase omogočajo navzkrižni ogenj, medsebojno zaščito položajev in postavitev močnejših obrambnih vozlišč. Pomembnejši obrambni vozlišči na tem območju sta bili:

- V jamah skupaj z vrhovoma Pirhovec (1663 metrov) in Veliki vrh (1764 metrov) zaradi izpostavljenega poveljniškega mesta, kjer so usmerjali artilerijski ogenj na širše območje Bovške kotline in Javorščka (1557 metrov).
- Krasji vrh (1768 metrov)–Debeljak (1627 metrov), ki skupaj s položaji na Vršiču (1699 metrov) zapirajo prehod s planine Predoline čez Zaprikraj v Drežnico.

Zaradi strmega zemljišča in poraščenih severnih pobočij se pojavlja veliko mrtvih kotov, ki na nekaterih predelih omogočajo prikrite dostope do grebena in tako bojevanje na kratkih razdaljah. Dostopi na greben so zaradi strmega zemljišča zelo omejeni na posamezne poti in steze. Zaradi obsežnosti območja je greben mogoče učinkovito braniti samo z veliko moštva in dobro organiziranim ognjenim sistemom.

Pogled z vrha Krna proti zahodu. V ozadju je Kaninsko pogorje, levo spredaj je greben Polovnika (foto: M. Kuhar, 2007).

6. Greben Kal–Vršič–Krn–Batognica–Rdeči rob

Greben je s svojo dolžino 8 kilometrov povprečno najvišje ležeči predel celotnega območja. Njegova glavna lastnost je težko dostopen ozek, skalnat in travnat greben, ki omogoča dober pregled in učinkovito obrambo širokega območja. Zaradi težko dostopnega zemljišča je razvoj sil v napadu mogoč na ožjih prehodih, kar omogoča obrambo s posameznih glavnih obrambnih vozlišč (mitraljezi, minometi). Dostopi na greben z južne in jugozahodne strani so omejeni na steze in so zelo težavni v snegu in ledu. Brez tehnične opreme (dereze, cepin) je dostop zelo tvegan ali celo nemogoč.

7. Greben Kobariškega Stola (1673 metrov)

Greben Stola je več kot 16 kilometrov (na območju Slovenije) dolga naravna pregrada, ki v smeri vzhod–zahod zapira dostop iz Bovške kotline proti jugu. Na celotnem grebenu je mogoča postavitve obrambnih položajev. S posameznih vrhov in naprej pomaknjenih teras sta mogoča navzkrižni ogenj in medsebojna podpora obrambnih vozlišč. Greben in večina južnega pobočja sta neporaščena, severna pobočja pa so poraščena. Severno pobočje ima več mrtvih kotov in možnosti prikritega dostopa do obrambnih položajev. Obsežno območje je mogoče učinkovito braniti samo z veliko moštva.

8. Greben Kolovrat–Matajur

Greben Kolovrat–Matajur z dolžino 17 kilometrov poteka približno v smeri vzhod–zahod in predstavlja zadnjo večjo naravno oviro pred dostopom s severa v Furlansko nižino proti Čedadu. Na vsem grebenu je mogoča postavitve obrambnih položajev, ki preprečujejo dostop s severa in vzhoda z območja tolminskega mostišča. Z grebena je v razmerah dobre vidljivosti mogoče učinkovito nadzorovati in braniti komunikacijo v smeri Tolmin–Kobarid. Na območju je mogočih pet pomembnejših obrambnih vozlišč: greben Očna–Ježa, Na gradu, prelaz Golobi–Livek, Robič in Kobarid.

A. Greben Očna (906 metrov)–Ježa (930 metrov)

Oster greben v dolžini 3 kilometrov omogoča obrambo iz smeri tolminskega mostišča in preprečuje prehod v dolino Idrije ter v smeri grebena Kolovrata. Skupaj s položaji na Osojnici omogoča tudi medsebojno ognjeno podporo in navzkrižni ogenj. Zemljišče je poraščeno in predvsem na vzhodnem delu so mogoči mrtvi koti, ki z obrambnih položajev niso dosegljivi.

B. Na gradu (1114 metrov)

Na gradu se združita dva večja grebena: greben Hlevnika, ki se priključi na severni strani, in greben Osojnice, ki se priključi z vzhodne strani. Greben se s kote 1114 nadaljuje proti zahodu v greben Kolovrata. Lega omogoča učinkovito krožno obrambo in obvladuje predvsem prostor proti tolminskemu mostišču. Na vrhu se greben razširi v planotast neporaščen teren, 100 metrov pod položaji pa je zemljišče poraščeno z gozdom.

C. Preval Golobi–Livek

Preval med vasema Golobi in Livek omejujeta na vzhodni strani Kuk (1243 metrov) ter na zahodni Mrzli vrh (1358 metrov). Preval je taktično pomemben za obrambo cestne povezave Kobarid–Čedad. S položaji na obeh pobočjih je mogoče zagotoviti navzkrižni ogenj na več ravneh. Iz smeri Idrsko–Golobi je preval dostopen po cesti, ki je speljana po strmem zemljišču in je prekinjena z globokimi težko prehodnimi grapami ter navpičnimi skalnimi odstavki.

D. Robič

Ozka dolina med vasjo Robič in bivšim mejnim prehodom Robič, ki je dolga 4 kilometre, se prebija ob potoku Nadiža. Dolino z zelo strmimi pobočji na vzhodni strani omejujeta Matajur (1641 metrov) in na zahodni strani Mija (1237 metrov). Ozka soteska je lahko branljivo zemljišče in omogoča obrambo z obeh pobočij po celotni dolini. Zaradi strmega pobočja so obhodi zelo težavni in jih je mogoče nadzorovati z nasproti ležečega pobočja.

E. Kobarid

Obramba Kobarida skupaj z vzpetinami nad Kobaridom (Gradič, Lesica (342 metrov), Ladrski vrh (650 metrov)) zapira prehod v smereh Staro selo–Robič in Kobarid–Žaga. Sočasno obvladuje pomembno prometno vozlišče na tem območju.

Kritje in maska

Maska pomeni zaščito pred opazovanjem. Dobro masko na primer omogočajo gozdovi, grmovje, visoka trava in druga vegetacija. Kritje pomeni učinkovito zaščito pred učinki direktnega in indirektnega ognja. Zaščitijo lahko na primer skalne stene, zakloni, bunkerji in podobno. Analiza maske in kritja omogoča oceno o mogočih smereh dostopa, o branljivosti terena in možnosti za obrambne položaje.⁸

⁸ HQ Department of the Army US: *FM 34-130*, str. 2–11.

Mogoča območja zbiranja in izhodiščni položaji so se v 12. soški ofenzivi navezovali na glavne avenije pristopa: na severnem delu vzhodno od Bovca in na južnem delu vzhodno od Tolmina. Na pomožni smeri napada je bilo pred napadom mogoče zbiranje enot v smeri Kal - Koritnica–Predel ter na območju Lepene. Ta območja so bila varna pred opazovanjem italijanskih opazovalcev s Čukle in Polovnika.

V povezavi z masko in kritjem je bila kritična tudi cesta čez Predel, ki je bila v dosegu italijanske artilerije. Rezervna možnost premikov in transporta na tem delu je bil Rabeljski rudniški predor, ki je povezoval Rabelj in Log pod Mangartom. Skozi predor je potekala ozkotirna železnica, vendar z zelo omejenimi zmogljivostmi.

Tudi za glavno smer napada v tolminskem sektorju je bila zgoščenost enot zelo omejena in kanalizirana ter povezana z namestitvijo v manjših zaselkih in vaseh na širšem območju Most na Soči–Bača pri Modreju–Baška grapa. Še bolj zgoščena je bila razmestitev jurišnih enot na izhodiščni črti napada. Italijani so predvsem z grebena Ježe, Kolovrata in Mrzlega vrha z opazovalnicami in artilerijo obvladovali ves prostor tolminskega mostišča vse do Bače pri Modreju.

Slabe vremenske razmere zadnje dni pred 12. soško ofenzivo so bile zato učinkovita maska zaradi omejene vidljivosti, kar so enote 14. armade izkoristile za prikrit premik na izhodiščno črto. Vse pomembnejše italijanske opazovalnice na višje ležečih predelih v dneh tik pred ofenzivo in prvi dan so bile večinoma v megli in oblakih.

Ovire

Ovira je v vojaškem smislu vsaka naravna reliefna značilnost ali umetno zgrajen objekt, ki ustavi, ovira ali preusmeri vojaške premike. Na podlagi analize ovir je mogoče oceniti, kje so mogoči koridorji mobilnosti oziroma smeri pristopa za vojaške premike. Med analizo ovir ocenimo tudi učinkovanje

teh ovir na premičnost enot.⁹ Ovire delimo na terenske, vremenske in hidrografske. V nadaljevanju pogledimo vse tri vrste ovir v glavni in pomožni smeri prodora v Zgornjem Posočju.

Terenske ovire

Zgornje Posočje uvrščamo k sredogorju in visokogorju. Tam je več naravnih ovir, ki usmerjajo vojaške premike, še posebno artilerijo in logistično podporo, ki sta odvisni od stanja in utrjenosti poti oziroma cest. Največja terenska ovira na tem območju so gorski grebeni z veliko višinsko razliko in težje prehodnim zemljiščem z omejeno razvejanimi komunikacijami. Območje teh ovir je prehodno večinoma samo s pehoto. V visokogorju je na določenih območjih nujna tudi specialistična gorniška oprema. Območje lahko razdelimo na pet večjih grebenskih sistemov: Kanin, Krn, Polovnik, Kobariški Stol ter Kolovrat z Matajurjem

A. Greben Rombon (2208 metrov)–Visoki Kanin (2587 metrov)–Vrh Planje (1663 metrov)

Greben zapira območje na zahodnem delu Bovške kotline vzporedno z reko Sočo v smeri Bovec–Žaga–Učja. Od Rombona do Visokega Kanina poteka greben približno v smeri vzhod–zahod, z Visokega Kanina pa se obrne na jug proti Vrh Planje. Najpomembnejši prehod na tem območju je sedlo Prevala (2067 metrov). Greben je večinoma skalnat in prehoden samo za izurjene gornike s plezalnimi izkušnjami. Območje Goričice in Kaninskih podov je v razmerah slabe vidljivosti orientacijsko zahteven in prepreden z brezni in vrtačami, ki so nevarna ovira, ko zapade sneg. Najvišji vrh na grebenu je Visoki Kanin (2587 metrov).

B. Greben Mrzli vrh (1360 metrov)–Veliki Stador (1899 metrov)–Krn (2244 metrov)–Vršič (1897 metrov)

Gorski greben polkrožno zapira prostor na severni strani med Kobaridom in Tolminom na levem bregu doline Soče in poteka približno v smeri jugovzhod–severozahod. Dostopi na greben med Vzhodnim Stadorjem in Vršičem so v vseh letnih časih dostopni samo za pehoto. Z grebena padajo

⁹ Prav tam, str. 2–14.

na severno in južno stran strme travnate vesine ali skalne stene, ki so prehodne samo za izurjene gornike. Najvišji vrh na grebenu je Krn (2244 metrov), ki geografsko popolnoma obvladuje širši prostor v vseh smereh.

Naravni prehodi so večinoma brezpotja: Krnska škrbina, Planina Sleme, Pretovč in Vršič.

C. Greben Krasji vrh (1768 metrov)–Veliki Polovnik (1471 metrov)

Greben Polovnika teče v smeri vzhod–zahod in zapira dolino Soče na levem bregu med Žago in Kobaridom. Na vzhodnem delu se greben čez Planino Zaprikraj navezuje pravokotno na greben Krn–Vršič. Na zahodnem delu pa ustvarja skupaj s Kopo ozek prehod pri Žagi. Najvišji vrh je Krasji vrh (1768 metrov). Za greben so značilna strma pobočja tako na severni kot na južni strani, ki so na posameznih delih za pehoto neprehodna.

D. Greben Kobariškega Stola (1673 metrov)

Greben Kobariškega Stola poteka v smeri vzhod–zahod in se na južni strani dviga nad cestno povezavo Kobarid–Žaga–Učja, na severni pa zapira ožino pri Žagi, kjer se cesta umakne proti Kobaridu in prelazu Učja. Najvišji vrh na grebenu je Stol (1673 metrov).

E. Greben Kolovrat–Matajur

Greben Kolovrat–Matajur zapira dolino na desnem bregu Soče med Tolminom in Kobaridom ter naprej proti Robiču. Poteka v smeri jugovzhod–severozahod. Na vzhodnem delu se na gradu (1114 metrov) razcepi na tri dele. Na severu se spusti na nižje ležeči Hlevnik, v sredini na greben Osojnice in na jugu proti grebenu Ježa–Očna. Teren se spusti med Kolovratom in Matajurjem na preval Livek, kjer poteka pomembna cestna povezava iz Kobarida v Čedad. Ves greben ima veliko strmejša severna kot južna pobočja. Najvišji vrh na grebenu je Matajur (1641 metrov). Gledano iz soške doline je greben Kolovrata in Matajurja zadnja večja naravna ovira med Posočjem in Furlanijo.

Vremenske ovire

Vremenske razmere (vidljivost, vetrovi, padavine, oblačnost, temperatura in vlaga) so v 12. soški ofenzivi izrazito vplivale na vsa štiri glavna področja. Od 10. do 25. oktobra 1917 je bilo na Bovškem in Tolminskem večinoma slabo vreme z dežjem, snegom in mrazom. Vidljivost je bila zaradi padavin in oblačnosti zelo slaba ali nična. Megla se je razkadila samo občasno. Zato je bilo opazovanje z višje ležečih opazovalnic večinoma ovirano ali celo onemogočeno. Italijanska artilerija prvi dan napada zaradi zmanjšane vidljivosti ni mogla iskati in delovati na cilje v smereh napada. Onemogočeno je bilo tudi zračno opazovanje. 25. oktobra se je vreme izboljšalo. Bil je jasen in sončen dan, kar je omogočalo dober pregled nad bojiščem. Ponekod po dolinah se je v jutranjih urah zadrževala megla. V visokogorju je bila 24. oktobra temperatura pod lediščem, v nižje ležečih predelih pa okrog ledišča in nekaj stopinj nad njim. 25. in 26. oktobra se je čez dan nekoliko ogrelo, jasne noči so bile spet zelo mrzle. Vojaki so imeli zaradi padavin premočeni obleko in obutev. Zato so bile mogoče tudi podhladitev in poškodbe zaradi mraza.

Hidrografske ovire

Največja hidrografska ovira na tem območju je bila in je še vedno reka Soča, ki je ob močnih in dolgotrajnih jesenskih padavinah ni bilo mogoče prebresti zaradi globine vode in premočnega toka. Na tem območju se v Sočo izlivajo še štirje večji vodotoki: Koritnica pri kraju Kal - Koritnica, Boka pri soteski Žaga, Učja pri kraju Log Čezsoški, Tolminka pri Tolminu, Idrija pri kraju Most Čezsoški. V Sočo se izliva še nekaj manjših potokov, med katerimi so pomembnejši Slatenik, Ročica, Kozjak, Idrija, Volarja, Kamnica in Hotevlje. Alpski potoki imajo večinoma hudourniške lastnosti. Ob močnem deževju zlasti spomladi in jeseni zelo narastejo in so začasno neprehodni.

Pri prehodu reke Soče so bili pomembni mostovi, ki pa so bili med ofenzivo zelo redki. Med najpomembnejšimi je bil Napoleonov most pri Kobaridu, ki je omogočal oskrbo enot v Krnskem pogorju. 24. oktobra so ga Italijani v paniki porušili in zato je bil onemogočen umik italijanskih enot s Krnskega pogorja, saj so enote bojne skupine Stein drugi most pri Idrskem že zavzele. Za prehod enot alpskega korpusa na izhodiščno črto sta bila

pomembna tudi vojaški most pod Ključem vzhodno od Bučenice in most čez Tolminko pri Tolminu.

Ključni teren

Ključni teren je vsaka lokacija ali območje, katerega osvojitve, zadrževanje ali nadzor predstavljajo taktično prednost za obe vojskujoči se strani. Zato je pogosto izbran kot bojni položaj ali objekt. Ključni teren običajno obsega prevladujoče predele, s katerih obvladujemo bojišče z ognjem in opazovanjem (višje ležeči geografski predeli), in omogoča silam v obrambi kritje ter masko in je dostopen za uvajanje rezerve ali premik enot iz zaledja.¹⁰

Ključni objekt	Zakaj?
Očna (906 metrov)– Deveti konfin (930 metrov)–Ježa (949 metrov)	Pozornost vzbujajoč greben taktično obvladuje prostor proti vzhodu v smeri Tolmin–Selski vrh (588 metrov) in ima dobro cestno povezavo z italijanskim zaledjem.
Greben Kolovrat– Matajur (1641 metrov)	Naravna pregrada med Soško dolino in Čedadom (Cividale) taktično obvladuje območje Tolmin–Kobarid in cestne povezave proti Čedadu (Cividale).
Kobarid (237 metrov)	Prometno vozlišče, ki povezuje Bovec, celotno fronto Kobarid ter Čedad (Cividale) čez Livek in Robič; povezava za celotno frontno črto na območju Krna, Polovnika in Mrzlega vrha.
Kobariški Stol	Naravna pregrada, ki topografsko zapira izhod iz Bovške kotline proti Čedadu (Cividale).
Mrzli vrh (1360 metrov)	Prevladujoča kota, ki topografsko obvladuje Tolminsko kotlino.
Cesti Tolmin–Kobarid na obeh bregovih Soče	Glavna avenija dostopa v smeri Tolmin–Kobarid–Čedad (Cividale), ki se v Kobaridu razdeli na dva koridorja čez Livek in Robič.

¹⁰ HQ Department of the Army US: *FM 34-130*, str. 2–17.

Avenije pristopa

Avenije pristopa so zračne ali zemeljske smeri, ki vodijo sile v napadu proti objektu ali ključnemu terenu. Avenije pristopa se delijo na posamezne koridorje.¹¹ Na soškem bojišču so bile najpomembnejše cestne in železniške povezave, za pehotne enote pa tudi poti, steze in mulatijere.

Glavni koridor mobilnosti v Zgornjem Posočju je cestna povezava Bovec–Kobarid–Tolmin. Koridor je bil pred 12. ofenzivo večinoma v italijanskih rokah. Zahodno od Bovca je prometnica prečkala frontno črto z avstrijske na italijansko stran in spet prešla nazaj na avstrijsko stran tik pred Tolminom. Cestna povezava je potekala tudi po desnem bregu Soče. Tik pred Tolminom je cesta prečkala Sočo po mostu, ki je bil med vojno porušen. Med Kobaridom in Tolminom je tekla še vzporedna cestna povezava po levem bregu Soče.

Cestne povezave, ki so se priključile na glavni koridor mobilnosti:

Cesta	Pomen
Kranjska Gora–Vršič–Trenta–Bovec	Koridor dostopa na fronto iz zgornje savske doline v Trento
Trbiž–Predel–Log pod Mangartom–Bovec	Koridor dostopa na fronto iz Trbiža za sektor Rombon–Bovec
Spodnja Žaga–Učja–Čenta (Tarcento)–Čedad (Cividale)	Koridor dostopa za italijanske enote v Bovški kotlini in okolici
Kobarid–Robič–Brišča–Čedad (Cividale)	Ključna komunikacija italijanskih enot za širše območje Kobarida
Kobarid–Breginj–Plastišča	Pomožna smer prehoda iz Kobarida proti zahodu
Tolmin–Volarje–Kamno–Kobarid	Vzporedna cestna povezava
Idrsko–Livek–Čedad (Cividale)	Druga ključna cestna povezava med Zgornjim Posočjem in Čedadom
Tolmin–Nova Gorica	Zaradi bližine frontne črte ni delovala
Tolmin–Most na Soči–Podbrdo–Škofja Loka	Koridor dostopa iz Kranja v sektor Tolmin
Tolmin–Most na Soči–Cerkno–Škofja Loka	Koridor dostopa iz Kranja v sektor Tolmin
Tolmin–Most na Soči–Idrija–Logatec	Koridor dostopa iz Ljubljane v sektor Tolmin in na Trnovsko planoto

¹¹ Prav tam, str. 2–18.

Poleg glavnih cestnih povezav, ki so omogočale prevoznost vseh vozil, so bile izdelane še cestne povezave: vojaška cesta Log Čezsoški–planina Jama na Polovniku, Kobarid–Drežnica–planina Zaprikraj, Ladra–vas Krn–planina Kuhinja, cestna povezava po južnih pobočjih grebena Kolovrata in Matajurja, vojaška cesta čez sedlo Solarji v dolino Soče, vojaška cesta Čiginj–Ohaje–Fratnik–Pušno.¹² Dejstvo je, da je imela italijanska stran do svojih položajev precej boljše cestne povezave kot avstrijska, tako med posameznimi obrambnimi črtami kot tudi povezavo z zaledjem. Avstro–Ogrska ni imela cestnih povezav z enotami v Krnskem pogorju, Italijani pa so jih pripeljali precej bližje po lažje prehodnih južnih pobočjih.

Pomembna prometna povezava na soškem bojišču je bila tudi železnica. Na avstro–ogrski strani je bila najpomembnejša železniška proga Jesenice–Nova Gorica, ki pa je zaradi bližine frontne črte oktobra 1917 delovala do Grahovega v Baški grapi. Druga je bila ozkotirna železnica med Logatcem in Idrijo, tretja pa ozkotirna železnica z zelo majhno kapaciteto skozi predor iz Rablja v Log pod Mangartom. Na italijanski strani je bila v bližino frontne črte zgrajena ozkotirna železnica med Kobaridom in Čedadom skozi dolino Nadiže.¹³

Gorske steze in mulatjere¹⁴

Steza – mulatjera	Pomen
Bohinj–Komna–Bogatinsko sedlo–Šmohor	Glavna oskrbovalna pot avstrijskih enot za vzhodni del Krnskega pogorja
Lepena–Krnsko jezero	Oskrbovalna pot avstrijskih enot za osrednji del Krnskega pogorja
Lepena–planina Zagreben	Oskrbovalna pot avstrijskih enot za zahodni del krnskega pogorja
Drežnica–Krn	Oskrbovalna pot italijanskih enot na Krnu
Drežniške ravne–Srednji vrh planina Zappleč–Lopatnik planina Zaprikraj–Vršič	Oskrbovalna pot italijanskih enot za celoten greben Kal–Krn.
Kal - Koritnica–planina Golobar	Oskrbovalna pot avstrijskih enot za območje Javorščka
Plužna–planina Goričica Plužna–Krnica	Oskrbovalne poti italijanskih enot za območje Goričica–Čukla

¹² L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, Tolmin 2005, str. 180.

¹³ Več o tej železniški povezavi v: V. Hobič, T. Brate: *Vlakec–Trenino*, Kobarid 2017.

¹⁴ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180.

Pomembnejši gorski prelazi in sedla

Prelaz/sedlo	Pomen prehoda/povezave
Prevala (2067 metrov)	Bovška kotlina–Nevejsko sedlo
Čez Utro (1305 metrov)	Planina Golobar v Slatenik in na planino Zaprikraj
Sedlo med vrhovoma Vrh Ruš (1861 metrov) in Vršič (1897 metrov)	Lepena–planina Zaprikraj
Planina Zaprikraj	Potok Slatenik–Drežnica–Kobarid
Krnska škrbina (2058 metrov)	Krnsko jezero–vas Krn in dolina Soče
Planina Sleme (1408 metrov)	Tolminska korita–vas Krn
Pretovč (1124 metrov)	Tolminska korita–Selišče (vas Krn)
V jamah (Polovnik)	potok Slatenik–Trnovo ob Soči
Planina Božica (Stol)	Spodnja Žaga–Sedlo
Livek	Kobarid–Čedad
Solarji (Kolovrat)	Tolmin–Čedad

Območje zbiranja in razvoja enot

Na podlagi ocene avenij in koridorjev pristopa na soško bojevališče se takoj pokažeta dve možnosti za premik in zgostitev sil večjega števila enot in sredstev. To sta bili vzhodni del Bovške kotline in območje vzhodno od tolminskega mostišča. Razlog za to so bile cestne in železniške povezave, ki so samo na teh dveh delih odpirale prehod do prve obrambne črte. Na vseh drugih predelih so morale enote premagati veliko višinske razlike, sredstva pa prenesti ali prepeljati z žičnicami. Še posebno dolgi dostopi so bili v Krnskem pogorju in na območju Rombona. Zaradi omejenih pogojev namestitve je bilo zato zelo težavno zgoščevanje sil pred napadom. Pohod s prehodom v napad bi bil v tem primeru vprašljiv zaradi preutrujenosti vojakov. Ker je v tem obdobju v visokogorju že zapadel sneg, bi bil napad večjega obsega v višje ležečih predelih bolj ali manj zaustavljiv.

Položaji posameznih sredstev in italijanskih obrambnih sistemov

Standardni sistem italijanskih obrambnih črt je bil po slabih dveh letih vzpostavljen z dvema direktivama iz 28. januarja in 29. aprila 1917, pred tem pa je veljala direktiva iz februarja 1915. Sistem obrambnih črt je predvideval tri obrambne črte. Prva ali sprednja utrjena črta je bila dolga, kontinuirana, enojna črta, ki ni bila postavljena po defenzivnih strateških merilih, ki so veljala v italijanski vojski. Raztezala se je po obronkih in hrbtih hribov in po dolini ter izražala skrajni domet italijanskih osvajanj do oktobra 1917. Tehnično je bila dobro grajena, sestavljena je bila iz številnih kavern, mitraljeških gnezd in s precej gostimi žičnatimi ovirami pred njo. Manjkala so središča odpora, položaji pa so bili dostikrat vidni že od daleč. Prva črta je bila zasedena s pehoto, neposredno za njo pa so bile na ugodnih prikritih položajih rezerve. Prav tako so bili zasedeni tudi artilerijski položaji. Za prvo obrambno črto sta potekali glavna in armadna črta, ki nista bili zasedeni s pehoto, razen na odsekih, na katerih sta se prekrivali s prvo črto. Njuna zasedba je bila predvidena le ob ogroženosti ali med pripravami za velike ofenzivne akcije.¹⁵

Prva obrambna črta je potekala od Čukle čez vzhodni rob Bovca in Čezsočo, vzdolž potoka Slatenika, čez sedlo Zaprikraj, Vršič, Vrata, Krn, Batognico, zahodne obronke Maslenika, Slemena in Mrzlega vrha, se spustila do vasi Gabrje, prečkala Sočo, z južne strani obšla Sveti Danijel in Volče, se povzpela do Čiginja, nato na Vardo, Čempone, Žibli vrh in Grad vrh, zaključila pa se je na Stolu nad Doblarjem. Po zadnji italijanski ofenzivi se je italijanska prva obrambna črta premaknila do Malega vrha, nato je čez Mešnjak potekala jugovzhodno od Tolminskega Loma do Hoj ter južno po Banjški planoti.

Druga obrambna črta, glavna obrambna črta ali črta ključne obrambe je potekala od Velikega Škednja (pod Kaninom) navzdol proti Gozdecu in Kopi ter potem na Žago, se povzpela po grebenu Polovnika do Vršiča, kjer je sovpadala s prvo črto do Krna. Od Krna se je čez Kožljak in Pleče spustila na Sočo pri Selišču, se povzpela na desni breg Soče na Hlevnik, nato čez greben

¹⁵ L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano nella Grande Guerra (1915–1918)*, Vol. 4, *Le Operazioni del 1917*, Tomo 3, *Gli avvenimenti dall'Ottobre al Dicembre*, Roma 1967, str. 172; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180.

Veliki Špik na Ježo, pri Čemponih pa se je spet združila s prvo črto. Njena trasa je bila izbrana še slabše od trase prve črte, čeprav je teren omogočal naravne prednosti za utrjevanje. Tudi ta črta je bila neprekinjena in enojna z nekaj prečnimi zvezami (oskrbovalnimi poti) z drugimi črtami. Tehnično je bila dobro izdelana, a ne povsem dokončana. Žičnate ovire so bile postavljene vzdolž celotne črte.

Tretja obrambna črta oziroma armadna obrambna črta se je od Stola spustila do Soče in severovzhodno v obliki mostišča obšla Kobarid po levem bregu Soče, pri Idrskem ponovno prečkala Sočo, se čez Livek in Kuk povzpela na greben Kolovrata in Ježo. Od Ježe se je spustila na Ostri Kras, nato na Globočak in čez Lig prišla do Korade. Ta črta je bila oblikovana in zgrajena na začetku vojne in v fortifikacijskem smislu je bila zastarela. Bila je enojna, vendar je potekala čez zelo naravno močne položaje. Skladno s Cadornovim ukazom iz 18. septembra jo je bilo treba posodobiti, zato so začeli polagati dvojne žične ovire, vendar delo ni bilo v celoti končano. Na območju tolminskega mostišča se je črta držala izohipse 500 metrov, od Gabrij do Čiginja v dolini pa se je raztezala t. i. črta opazovanja. Na tej črti je bilo tudi nekaj dobro utrjenih položajev pri Fonih, Livku, na Kambreškem, na Ježi. Od armadne črte se je ena črta odcepila severovzhodno od Kobarida in potekala zahodno od Starega sela čez obronke Matajurja na Sveti Martin in Kum ter z zahodne strani na Globočak. Od Kuma je bila oblikovana že nova črta po razvodju med Nadižo in Idrijo proti jugu oziroma čez Kuk na Livek. Sistem treh črt se je začel oblikovati tudi na Banjški planoti, vendar se niso do konca zgradile.¹⁶

Na Ježi in Na gradu so bili artilerijski položaji, ki so popolnoma obvladovali tolminsko mostišče. Ob upoštevanju vremenskih razmer so bile smeri napada v visokogorju zelo vprašljive zaradi novo zapadlega snega. To sta bila predvsem območje med Rombonom in Čuklo ter celoten greben od Vršiča do Krna in Rdečega Roba. Območja, na katerih so sile najbolj občutljive na opazovanje in ogenj, so bila vsi višje ležeči neporaščeni predeli v visokogorju in južna ter jugozahodna pobočja med Rombonom, Čuklo in Prevalo, greben

¹⁶ L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano*, str. 173–174; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180–181.

Vršiča, Krna in Rdečega Roba, območje med Bovcem in Žago ter območje med Tolminom, Kobaridom in Starim selom.

VPRAŠANJA:

Kje so bile slabosti poteka italijanskih obrambnih črt?

OFENZIVA »ZVESTOBA V OROŽJU«

Jeseni leta 1917 so bile centralne sile v ugodnem položaju, saj je po polomu ruske vojske na vzhodni fronti postalo jasno, da Rusija v vojni nima več pomembne vloge. Francoska vojska je bila neuspešna na zahodni fronti; na južnem Balkanu antantne sile še niso bile pripravljene na večjo ofenzivo. Italijani so do tedaj na soškem bojišču organizirali enajst ofenziv, med katerimi je treba posebej omeniti 6. ofenzivo, v kateri so osvojili Gorico in uničili avstro-ogrsko goriško mostišče, večje pridobitve je prinesla tudi 11. ofenziva, ko so Italijani osvojili velik del Banjšic. Antantne sile so od Italije na jugozahodni fronti zahtevale ohranitev iniciative, ker so bile francoske in britanske enote na zahodni fronti do konca leta 1917 nesposobne za večje vojaške akcije. Italija je ostala previdna kljub zavezniškim pritiskom, da naj nadaljuje z napadi na italijanski fronti. Načelnik italijanskega vrhovnega poveljstva, general Luigi Cadorna, je takoj po 11. ofenzivi razmišljal o ponovni ofenzivi na Soči pred koncem leta 1917, vendar si je kmalu premislil zaradi velikih izgub na italijanski strani in nizke morale vojakov.

Avstro-ogrska vojska se je po 11. soški ofenzivi znašla v kritičnem položaju, saj so razmere na terenu kazale na to, da bi avstro-ogrska obramba le težko ubranila še eno italijansko ofenzivo do pozne jeseni 1917 oziroma spomladi 1918. Avstro-ogrska vojska je želela spremeniti njen kritični položaj na soški fronti, zato je začela uvajati nove strukturne spremembe. Maja 1917 se je tudi dotedanja 5. avstro-ogrska armada preimenovala v poveljstvo soške fronte (nem. *Kommando der Isonzoarmee*), do naslednjega prestrukturiranja je prišlo 23. avgusta, ko je bila do tedaj enotna armada razdeljena na 1. soško armado generala Wenzla von Wurma in 2. soško armado generala Johanna von Henriqueza. Obe armadi sta bili podrejeni poveljstvu soških armad, ki se je tedaj preimenovalo v HGK (nem. *Heeresgruppenkomando*) Boroević. Kljub razpadanju ruske vojske Avstro-Ogrski zaradi številnih logističnih težav ni uspelo premestiti vseh enot z vzhodnega bojišča na jugozahodno oziroma italijansko fronto. Nemška vojska je v Romuniji predlagala uničenje Moldavije, kamor so se umaknili preostali predstavniki romunske vlade, da bi tako pospešili padec Rusije. Tako se je Avstro-Ogrska po 11. soški ofenzivi

odločala med dvema možnostima, in sicer za protinapad ali za umik, ki bi vključeval umik iz Trsta in Istre. Cesar Karel I. si je želel doseči mir in je najprej dvomil o sodelovanju z Nemci, saj bi skupna akcija zmanjšala možnosti za premirje. Nazadnje se je Avstro-Ogrska odločila za izvedbo lastne ofenzive na soškem bojevališču. Samostojna akcija avstro-ogrskih enot proti Italijanom se je izkazala za neuresničljivo, zato je cesar Karel I. pojasnil kritični položaj na italijanski fronti nemškemu cesarju Viljemu II. Prosil ga je, da bi nemške enote na ruski fronti zamenjale avstro-ogrske (do deset divizij) in jim odstopile del težke artilerije s posadkami. Cesar Karel I. je to opravičeval z neugodnim moralnim učinkom, ki bi ga imeli nemške enote in poveljstvo na moralo avstro-ogrskih enot, čeprav je očitno šlo za vprašanje prestiža. Nemški cesar je prošnjo avstro-ogrškega cesarja poslal namestniku načelnika nemškega vrhovnega poveljstva generalu Erichu Ludendorffu, ki je ocenil, da bi do zime lahko dobil šest do osem divizij, ki bi prišle pomagat avstro-ogrski vojski. Ludendorff sprva ni bil navdušen nad avstro-ogrskim predlogom za ofenzivo na Soči, saj je zagovarjal ofenzivo v Galiciji. Menil je, da nemške enote niso dovolj izkušene za bojevanje v gorah, poleg tega je bil prepričan, da je cilj ofenzive preveč omejen. Na nemško vrhovno poveljstvo je 29. avgusta prispel tudi general Alfred von Waldstätten s predlogom za skupno protiofenzivo proti Italiji. Nemci so Avstro-Ogrski časovno pogojevali izposojajo enot in čeprav so jo podaljšali do konca leta, je negotovost vplivala na strateško načrtovanje. Nemška vojska se namreč ni ukvarjala s strateškimi vprašanji in vizijo o italijanski fronti, to je bila domena Avstro-Ogrske, kar se je izkazalo že konec leta 1917, ko so nemške enote zapustile italijansko fronto.¹⁷

Nemški general Konrad Krafft von Dellmensingen, uspešen bavorski artilerijski častnik in načelnik štaba 14. armade, je menil, da bi lahko bila ofenziva v Posočju uspešna zaradi majhne globine italijanske obrambe, pri kateri so si bile vse tri obrambne črte zelo blizu. Avstro-ogrska vojska je imela po njegovem mnenju veliko izkušenj z bojevanjem v gorah. Verjel je v ofenzivne sposobnosti nemške vojske, izkušnje in usposobljenost nemških

¹⁷ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, Barnsley 2001, str. 9, 11; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, Bologna 2008, str. 367; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, Tolmin 2005, str. 173.

častnikov in v slabo organizirano italijansko obrambo na tem delu fronte.¹⁸

Nemci so kmalu dobili resnično sliko jugozahodne fronte in soškega bojišča. Izhajajoč iz taktičnih predpostavk, ki jih je pripravilo sveže prestrukturirano avstro-ogrsko poveljstvo jugozahodne fronte v Mariboru in v katerih so za združevanje sil predvideli največ šest tednov, je nemška vojska predlagala hitrejši način, in sicer premestitev sedmih elitnih divizij z jugovzhodne in zahodne fronte na soško fronto ter še nekaterih sil iz rezerve vrhovnega poveljstva. Dne 8. septembra so tako podpisali sporazum o vojaški pomoči, načrt ofenzive je dobil ime »Zvestoba v orožju« (nem. *Waffentreue*). Potem ko je leta 1917 avstro-ogrska obveščevalna služba razvozlala kodo italijanskih šifriranih sporočil, je avstro-ogrska vojska dobila natančne podatke o količini in moči italijanskih enot, ki so varovale območje med Tolminom in Bovcem. Čeprav general Ludendorff ni bil navdušen nad predlogom za novo ofenzivo, je dokončno odločitev sprejel načelnik vrhovnega štaba nemške vojske, feldmaršal Paul von Hindenburg. Ustanovljena je bila 14. armada, ki je bila podrejena poveljstvu jugozahodne fronte, s sedmimi nemškimi in osmimi avstro-ogorskimi divizijami. Za poveljnika armade je bil določen general Otto von Below in za načelnika štaba že omenjeni general von Dellmensingen, ki ga je general von Below predhodno tudi poslal na izvidovanje terena. Dellmensingen je bil bavarski častnik z veliko izkušnjami iz gorskega bojevanja, saj je po povišanju v generala postal tudi poveljnik Nemškega alpskega korpusa. Do tedaj Nemci niso imeli primerljivih gorskih enot, kot sta jih imeli italijanska in avstro-ogrska vojska.¹⁹

Zanimivo je, da je bil avtor enega od prvih načrtov za ofenzivo na jugozahodni fronti avstro-ogrski feldmaršal Franz Conrad von Hötzendorf. Njegov načrt je bil oblikovan že konec leta 1916, v začetku leta 1917 je von Hötzendorf navezal stike z nemškim vrhovnim poveljstvom, da bi si zagotovil nemško pomoč. Z načrtom je bil seznanjen tudi cesar Karel I., a se ta ni uresničil zaradi reorganizacije avstro-ogrske vojske in zavezniške ofenzive na

¹⁸ K. von Dellmensingen: *Lo sfondamento dell'Isonzo*, Milano 1981, str. 55; G. Antoličič: *Maribor in poveljstvo jugozahodne fronte med prvo svetovno vojno*, doktorska disertacija, Maribor 2018, str. 237–247.

¹⁹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 12; Isenghi, Rochat: *La Grande Guerra*, str. 368; M. Thompson: *The White War: Life and Death on the Italian Front 1915–1919*, London 2008, str. 296.

zahodni fronti spomladi leta 1917. Načrt je predvideval, da sledita po preboju pri Tolminu in angažiranju največjega števila italijanskih rezerv energičen preboj iz Južne Tirolske in obkolitev večine italijanskih enot v Beneški nižini. Drugi in bistveni del načrta je bil pozneje izpuščen, kar bi lahko spremenilo potek celotne fronte med Avstro-Ogrsko in Italijo. Avtor načrta je bil torej von Hötendorf, vendar je načrt uresničil von Below, ki še vedno velja za enega največjih nemških vojskovodij. Pomembno je poudariti, da so sicer že pred prvo svetovno vojno obstajali avstro-ogrski načrti o preboju italijanske meje in da so med vojno poleg von Hötendorfovega obstajali tudi nekateri drugi načrti preboja italijanske fronte.²⁰

VPRAŠANJA:

Zakaj so organizirali 12. soško ofenzivo?

²⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 8; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 252.

NEMŠKE IN AVSTRO-OGRSKE PRIPRAVE NA 12. OFENZIVO

Razvoj koncepta in načrta napada

Ko je nemški general Ludendorff 29. avgusta 1917 obljubil pomoč Avstro-Ogrski, so zelo hitro stekli tudi procesi odločanja in načrtovanje ofenzive. Dne 15. septembra je poveljnik jugozahodne fronte, nadvojvoda Eugen, skupaj z generaloma von Belowom in von Dellmensingenom analiziral načrt ofenzive, tako da so bili 18. septembra sodelujočim v operaciji razdeljeni že prvi ukazi. Od takrat je bilo samo še mesec dni do začetka ofenzive. V kratkem časovnem obdobju so sodelujoče enote izvedle vse priprave, oblikovale podrobne načrte in ukaze ter izvedle premike enot in sredstev na območja odgovornosti.

Pomembnejši dogodki med načrtovanjem, organiziranjem in pripravi na operacijo »Zvestoba v orožju« leta 1917:

Datum	Aktivnost
29. avgust	Ob obisku pomočnika poveljnika avstro-ogrskega načelnika vrhovnega štaba generala Waldstaetena v Berlinu je nemški general Erich Ludendorff obljubil sedem nemških divizij kot pomoč Avstro-Ogrski za ofenzivno operacijo na italijanskem vojskovališču. ²¹
2.–6. september	Nemški general Krafft von Dellmensingen je obiskal soško bojevališče, da bi ocenil možnosti preboja na tem delu bojišča. ²²
8. september	Dokončani in potrjeni so bili načrti za operacijo »Zvestoba v orožju«. ²³
11. september	Poveljstvo 14. armade je prevzel nemški general Otto von Below. ²⁴
13. september	Nemški alpski korpus se je premaknil na Tirolsko kot del manevra zavajanja. ²⁵

²¹ M. Simčič: *888 dni na soški fronti*, Ljubljana 2006, str. 199.

²² J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

²³ M. Simčič: *888 dni na soški fronti*, str. 199.

²⁴ Prav tam, str. 199.

²⁵ V. Klavara: *Koraki skozi meglo*, Celovec 2004, str. 259.

Datum	Aktivnost
15. september	Nadvojvoda Eugen, general Otto von Below in general Krafft von Dellmensingen se seznani in analizirajo načrt za ofenzivo.
17. september	General Otto von Bellow je prispel na poveljstvo 14. armade v Kranj.
18. september	Nadvojvoda Eugen je poslal vsem sodelujočim silam ukaze za napad. ²⁶
22. september	Poveljnik 14. armade je izvidoval tolminsko mostišče s kote 1007 pod Kobiljo glavo.
24. september	Poveljnik 14. armade je izvidoval tolminsko mostišče s Kobilje glave.
4. oktober	Poveljnik Nemškega alpskega korpusa general Ludwig von Tutschek je poveljnikom podrejenih polkov na Bledu (Mlino) izdal ukaz za napad.
5.–6. oktober	Poveljnik polka Leib je izvidoval na tolminskem mostišču.
8. oktober	Poveljniki bataljonov polka Leib so izvidovali na območju Tolmina.
15. oktober	Začetek premikov enot Nemškega alpskega korpusa z območja Gorenjske v Posočje.

Nemci odločitve pri načrtovanju 12. soške ofenzive niso prepuščali naključju. O možnostih preboja pri Tolminu so se hoteli prepričati neposredno v predvidenih sektorjih za ofenzivo. Že 2. septembra 1917 je odšel na izvidovanje tolminskega sektorja eden najbolj izkušenih specialistov za gorsko bojevanje, general von Dellmensingen, ki je bil kmalu zatem imenovan tudi za načelnika štaba 14. armade. Po štiridnevem izvidovanju je general Dellmensingen v svoji oceni zapisal, da je napad: »glede obstoječih težav na skrajni meji možnosti in bo vseskozi predstavljal tvegano podjetje«. ²⁷ Kljub oceni »na meji mogočega« je verjel, da je ofenzivno operacijo mogoče izvesti. Svojo oceno je utemeljil na treh prvinah, ki bi zagotovile uspešnost ofenzive:

- ofenzivna zmogljivost nemške vojske,
- izkušnje in usposobljenost nemških častnikov,
- po njegovem mnenju italijanska obramba ni bila tako dobro organizirana, kot sta bili francoska in britanska na zahodni fronti.²⁸

²⁶ L. Galić: *Od Krna do Rombona 1915–1917*, Tolmin 2006, str. 87.

²⁷ V. Klavara: *Koraki skozi meglo*, str. 261.

²⁸ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

Ofenzivna zmogljivost nemške vojske je takrat izhajala iz nove taktike delovanja jurišnih enot s prevladujočimi prvinami taktike globokega prodora s prebojem in vrinjenjem ob močni in usklajeni posredni ter neposredni ognjeni podpori. Učinkovitost nemških častnikov je temeljila predvsem na delno decentraliziranem delovanju in na konceptu poveljevanja na podlagi poslanstva (nem. *Auftragstaktik*).

General von Dellmensingen je ocenil, da bo najverjetnejša obramba italijanskih obrambnih sil temeljila na linearnem statičnem bojnem razporedu. Na zahodni fronti je bil takrat na obeh straneh sistem obrambe vzpostavljen veliko bolj gibljivo in po globini.

Najbolj poudarjeni deli iz poročila generala von Dellmensingna po opravljenem izvidovanju so bili:²⁹

- Tolminska kotlina s svojim mostiščem vendarle ponuja uporabno izhodišče za ofenzivno akcijo.
- Možnost nenadnega napada je treba popolnoma izključiti.
- Nevarna faza napada bi se v resnici začela šele takrat, ko bi enote dosegle višinske položaje (Kolovrat) in se znašle zunaj dosega svoje artilerije.
- Premagovanje višinskih razlik bo zahtevalo večje telesne napore, zaradi česar bo treba izbrati za napad dobro pripravljene in izurjene pehotne enote.
- Koncentracija sil bo velik izziv, ki ga po klasičnih logističnih principih sploh ni bilo mogoče rešiti. Z območij Celovca, Bleda in Ljubljane je bil mogoč premik do Tolmina le po treh cestah – iz Škofje Loke čez Petrovo Brdo in Podbrdo ali čez Kladje in Cerkno ter iz Logatca čez Idrijo.

Šele na podlagi te ocene so 8. septembra 1917 Nemci in Avstro-Ogrska potrdili načrt za ofenzivo, ki bi jo izvedli na goratem območju med Bovcem in Tolminom. Iz poročil in ukazov je razvidno, da so imele enote 14. armade od odobritve načrta napada 8. septembra do začetka napada 24. oktobra 1917 natančno 45 dni časa za organiziranje, priprave, premike, opremljanje in

²⁹ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 293.

dodatno usposabljanje enot. To je bilo malo časa in zato je bilo nujno, da so vsi procesi potekali vzporedno.

VPRAŠANJA:

Katere prednosti so bile pomembne na področju ofenzivnega delovanja nemških kopenskih sil?

Analiza operativno-taktičnega oblikovanja operacije

Načrtovanje 12. soške ofenzive je klasični primer operativnega oblikovanja oziroma razvoja koncepta in načrtovanja. V tem poglavju bo na podlagi metodologije operativnega načrtovanja pojasnjeno oblikovanje koncepta in načrta napada na primeru Nemškega alpskega korpusa, ki je deloval na težišču napada. V simulaciji operativno-taktičnega procesa razvoja konceptov in načrtovanja bo tematika pojasnjena po posameznih delih. Določeni bodo cilji, točke osredotočenja in odločilne smeri ter točke napada, ki so jim sledile enote Nemškega alpskega korpusa. Vsak posamezni del bo tudi pojmovno opredeljen.

Cilj lahko razumemo kot namen akcije, ki jo izvedemo v določenem času in prostoru. Vojaški cilji po naravi, lokaciji, namenu ali morebitni uporabi učinkovito pripomorejo k izvedbi vojaške akcije. Ločimo ofenzivne in defenzivne cilje ter kombinacijo obeh.³⁰ Vojaški cilj je lahko izključno ali pretežno fizični oziroma neoprijemljiv. To je običajno v konfliktih visoke intenzivnosti na ravni taktičnih in operativnih ciljev. Vojaški cilj je lahko tudi izključno neoprijemljiv oziroma neopredmeten. Na primer spodkopavanje morale sovražnika in volje za boj je v bistvu neopredmeten vojaški cilj. Toda vojaški cilj je večinoma sestavljen tako iz oprijemljivih kot tudi neoprijemljivih ciljev.³¹

V vojaškem spopadu ni nujno sovražnika poraziti s fizičnim uničenjem. Izvedejo se lahko samo tisti nujni ukrepi, ki zadoščajo za njegovo nevtralizacijo.

³⁰ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, Rhode Island 2006, str. II–3.

³¹ Prav tam, str. II–3.

To se najhitreje doseže tako, da se težišče naporov usmeri v nižanje njegove volje do boja, ki se določi kot glavni neopredmeten cilj napada.

V načrtovanju 12. soške ofenzive je bil od začetka v ospredju oprijemljiv geografski cilj napada. General von Dellmensingen je že na začetku pripravil načrt s ciljem, da potisnejo italijanske sile približno 40 kilometrov stran od reke Soče proti reki Tilment (Tagliamento) in tako morda dosežejo tudi posredni učinek v Spodnjem Posočju. Zanimivo je, da v uspeh ofenzive, ki bi frontno črto premaknila na reko Tilment, ni verjel niti general in poznejši feldmaršal Svetozar Boroević von Bojna. Nemci so ocenili, da bo ofenziva uspela že, če Italijani ne bodo sposobni izvesti ofenzivne akcije do spomladi 1918. Odločili so se tudi, da bo Kraussov 1. avstro-ogrski korpus del 14. armade, saj bi se tako lažje usklajevale vojaške operacije do reke Tilment. Avstro-ogrski načrt preboja je izhajal iz dejstva, da sta nadaljnje izčrpavanje avstro-ogrske vojske na Krasu in kakršen koli preboj na tem delu bojišča nemogoča, zato se mora odločilni preboj začeti na tolminskem mostišču. Na pobudo generala Kraussa in s soglasjem načelnika 14. armade generala von Dellmensingena so v načrte vključili tudi preboj pri Bovcu, s katerim naj bi s severa odrezali italijanske enote na Polovniku, pogorju Krna in zaprli klešče pri Kobaridu.³²

Feldmaršal Moltke starejši je zapisal, da je zmaga v veliki bitki (nem. *Schlacht*) glavni trenutek v vojni. Samo zmaga zlomi sovražnikovo voljo do boja in ga prisili, da se podredi naši volji. To ni okupacija določenega dela ozemlja ali osvojitve utrjene postojanke, saj o izidu vojne praviloma odloči uničenje sovražnikove vojaške sile. S pasivnim čakanjem se ne dosežejo vojni cilji. Za Moltkeja so bila prva ključna vprašanja: kje je sovražnik, kaj namerava in kje bo njegovo težišče naporov (nem. *Schwerpunkt*). Operativni cilj je zlom sovražnikove volje do boja.³³

Iz tega izhaja, da ločimo cilje na operativni in taktični ravni. Na operativni ravni večinoma govorimo o neopredmetenih ciljih, kot je na primer zlom sovražnikove kohezije in volje do boja. Torej ne gre za popolno fizično uničenje sovražnika, temveč za njegovo nevtralizacijo.

³² M. Thompson: *The White War*, str. 296.

³³ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. II–30.

Na taktični ravni so cilji veliko oprijemljivejši in se nanašajo neposredno na sovražnikove bojne zmogljivosti in razpored njegovih sil. Poleg tega so cilji tudi posamezni geografski predeli, ki omogočajo taktično prednost tako silam v obrambi kot v napadu. V ukazu Nemškega alpskega korpusa z dne 11. oktobra 1917 so v prvi točki navedeni glavni in posamezni cilji napada, ki so bili geografske točke. Armadni cilj napada je bilo zavzetje črte Humin (Gemona)–Čedad. Prvi cilj napada je bilo zavzetje črte Kanin–Breški Jalovec (Punta di Monte Maggiore)–Mija (Monte Mia)–Matajur–San Martino–Gornji Trbil (Tribil Superiore). Za ključni geografski cilj skupine Stein je bilo določeno zavzetje Matajurja.³⁴

Eden najpomembnejših korakov pri razvoju operativnega oblikovanja je določitev točk osredotočenja. Točke osredotočenja so značilnosti, zmogljivosti ali lokacije (območja), s katerih države, zavezništva, vojaške sile ali druge skupine dobijo svobodo delovanja, telesno moč ali voljo do vojskovanja (bojni duh). To je glavni vir za doseganje nekega cilja.³⁵ Poleg določanja točk osredotočenja lastnih sil je nujno določiti tudi točke osredotočenja sovražnika, ki so glavne za uspešno izvedeno operacijo. Napad na točko osredotočenja je usodna strategija v vojni, saj z njenim padcem pade celotna struktura. Zadeti točko osredotočenja pomeni vreči sovražnika iz ravnotežja. Konvencionalni generali gledajo predvsem na fizično komponento vojskovalne moči, medtem ko vrhunski strategji vedno razmišljajo, kaj je v ozadju, kaj je tisto, kar podpira celoten sistem, in na čem temelji ta sistem.³⁶

Ob vprašanju, na čem je temeljila vojskovalna moč italijanske vojske, predvsem 2. armade, se odgovor osredotoči na dve pomembnejši področji. V taktičnem delu je izstopala njihova ognjena podpora, seveda predvsem artilerija, na operativno-taktični ravni pa sistem poveljevanja in kontrole. Italijanske artilerijske sile so bile na območju med Bovcem in Tolminom razporejene za ofenzivno delovanje in bi lahko resno ogrozile napad 14. armade že na izhodiščni črti in v prvi fazi napada. Centralizirani sistem poveljevanja in kontrole je bila kritična točka na italijanski strani, saj ni omogočala pravočasnega odzivanja na hitre spremembe na bojišču. Na podlagi tega je

³⁴ Generallandesarchiv Karlsruhe (GLA Karlsruhe), 456 F 33 Nr. 30 = JägerBrig Nr. 2, KTB 1917, Abschrift, Kommando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 1–3.

³⁵ A. Pelaj: *Načrtovanje bojnih delovanj*, Ljubljana 2008, str. 21.

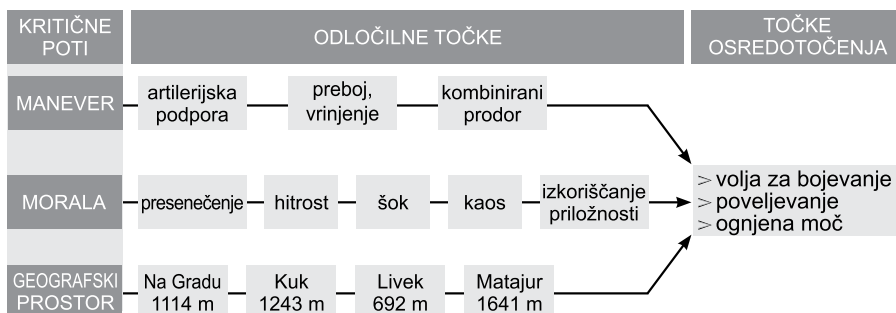
³⁶ M. Thompson: *The White War*, str. 208.

logično sklepati, da sta bila točka osredotočenja napada 14. armade italijanska artilerija ter njihov sistem poveljevanja in kontrole, na operativni ravni tudi bojni duh italijanske vojske oziroma njena volja do boja. Zato so napadalci vso svojo vojskovalno moč usmerili v te tri točke osredotočenja.

V nemški vojski sta bili točki osredotočenja doktrina nelinearnega delovanja ter koncept vodenja in poveljevanja *auftragstaktik*. Za obe točki osredotočenja italijanska vojska v tistem času skoraj ni imela učinkovitega odgovora, kaj šele zamisli oziroma načrta za napad ali protinapad. Italijani takrat še niso poznali premične ofenzivne obrambe po globini, ki so jo Nemci in Francozi že izvajali na zahodnih bojiščih. To bi bil učinkovit napad na prvo točko osredotočenja. S centraliziranim pristopom poveljevanja brez jasno izražene namere na vseh ravneh niso bili sposobni napasti druge točke osredotočenja – poveljevanja na podlagi poslanstva in jasno izražene namere poveljujočih na vseh ravneh.

Točke osredotočenja se dosežejo po kritičnih poteh čez odločilne točke. Odločilna točka je lahko prostor, natančen trenutek, posebna značilnost ali kakovost, ki točki osredotočenja omogoča vzdrževanje njene svobode in moči. Sposobnost ustvarjanja ugodnih razmer na odločilnih točkah omogoča poveljnikom ohranitev svobode delovanja in prevzem pobude.³⁷

Iz načrtov za napad in pozneje iz izvedbe sklepamo, da so sile v napadu napredovale proti točkam osredotočenja po treh kritičnih poteh: z manevrom, z vplivom na sovražnikovo moralo in čez odločilne točke v geografskem prostoru. Vsaka od teh kritičnih poti je imela več odločilnih točk.

Operativno oblikovanje koncepta napada Nemškega alpskega korpusa v smeri Tolmin–Kolovrat–Matajur

³⁷ A. Pelaj: *Načrtovanje bojnih delovanj*, str. 25.

V načrt operacije so Nemci vključili svoje izkušnje na področju manevrskega in združenega bojevanja, ki so jih pridobili v letih 1916–1917. Bistvena novost je bila medsebojna podpora dveh pomembnih rodov – pehote in artilerije –, in to ne samo v fazi ognjene priprave, temveč tudi med napadom.

Prva pomembna odločilna točka na kritični poti manevra je bila artilerijska priprava napada in v nadaljevanju artilerijska podpora pehoti med napadom. Pri artilerijski pripravi napada so v načrtih preusmerili težišče delovanja iz količine v kakovost. V preteklosti je artilerijska priprava napadov trajala tudi več dni, a to ni imelo pričakovanih učinkov. Že od začetka so načrtovalci 12. ofenzive opustili misel na večdnevno artilerijsko pripravo, saj popolno uničenje italijanskega obrambnega sistema na gorskem območju niti ni bilo mogoče. Poleg tega je sovražnik ob dolgotrajni ognjeni pripravi zlahka ugotovil, kje bo težišče napada, in bi imel na voljo dovolj časa, da premesti rezerve ter koncentrira svoje sile za obrambo in protinapad.

V vojaški teoriji in praksi poznamo glede na učinek tri vrste artilerijskega ognja, ki povzroča rušenje, nevtralizacijo ali onemogočanje.³⁸ V 12. soški ofenzivi je bil rušilni ogenj načrtovan za uničenje posameznih ciljev oziroma izdelavo prehodov na prvi obrambni črti. V celoti gledano je bil načrtovan predvsem artilerijski ogenj za nevtralizacijo, katerega cilja sta bila začasna onesposobitev delovanja sovražnika in zmanjšanje njegove učinkovitosti. Z artilerijskim ognjem onemogočanja so začasno preprečili sovražniku, da bi lahko opravil svojo nalogo.³⁹

V načrtih za 12. soško ofenzivo so artilerijsko pripravo bistveno skrajšali na dva časovna termina, ki sta trajala vsak po dve uri, vendar z jasno opredeljenimi cilji. Tako so poleg nevtralizacije sovražnika hoteli doseči še te cilje:

- čim dlje ohranjati trenutek presenečenja;
- preprečiti italijanskim silam v obrambi, da bi se reorganizirale že med ognjeno pripravo;
- zagotoviti dovolj artilerijskega streliva za podporo pehoti v poznejši fazi napada.

³⁸ *Angl. destruction, neutralization, supression.*

³⁹ D. Brinc (in drugi): *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*, Ljubljana 2006, str. 97, 166, 233.

Na primeru načrtovanja, organizacije in usklajevanja med Nemškim alpskim korpusom in Bavarskim polkom Leib bomo pojasnili koncept artilerijske podpore na težišču napada pri Tolminu.⁴⁰

Dne 8. oktobra 1917 je imel ob vrnitvi z izvidovanja poveljnik polka Leib v Kneži koordinacijski sestanek s poveljnikom artilerije Nemškega alpskega korpusa, podpolkovnikom Heroldom, na katerem sta uskladila artilerijsko podporo enotam v konici napada korpusa v smeri Tolmin–Kolovrat. Poveljnik artilerije je imel pod svojim poveljstvom 60 baterij, razdeljenih v tri skupine. Dve od njih sta imeli v sestavi lahke in težke baterije za bližinsko podporo s ciljem polku Leib in 1. lovskemu polku odpreti koridor za preboj prve obrambne črte. Tretja artilerijska skupina, sestavljena iz težke artilerije, je nameravala uničiti utrjene pehotne položaje in nevtralizirati sovražnikovo artilerijo. V grobih potezah sta bili artilerijska priprava in podpora napada Nemškega alpskega korpusa načrtovani v treh fazah.

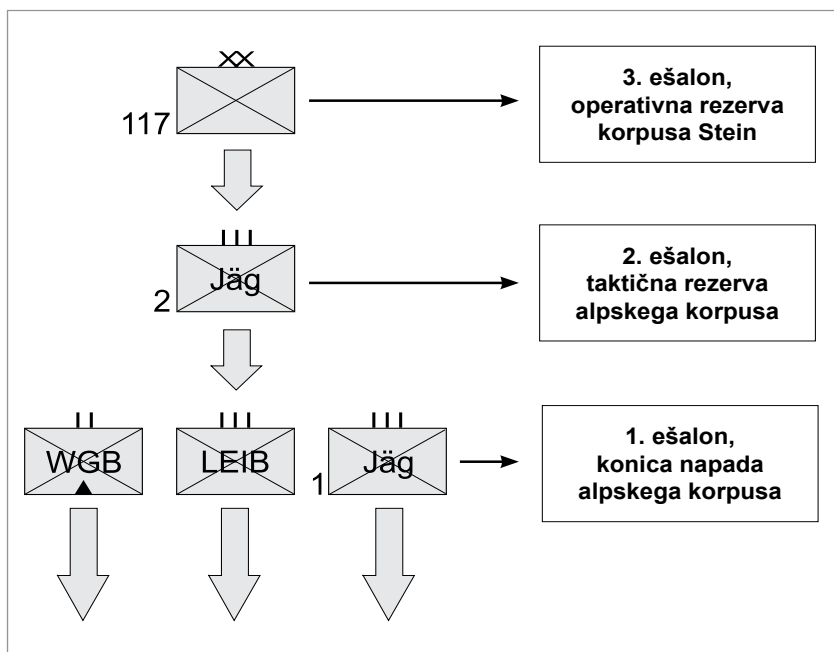
V noči pred začetkom pehotnega napada naj bi sovražnikove artilerijske položaje, skladišča in pristopne poti nekaj ur obstreljevali s plinskimi granatami. Pred začetkom juriša sta bili načrtovani obstreljevanje z minometi vseh kalibrov z Bučenice in Kuka na sprednje položaje v dolini in delovanje na posamezne odporne točke za prvo obrambno črto s težkimi havbicami. Z lahkimi in težkimi havbicami se je obstreljeval sistem utrdb na Leščju in Hlevniku. Tako so se oblikovale razmere za juriš pehotnih enot, s topovi dolgega dometa se je preprečilo uvajanje sovražnikove rezerve iz zaledja.

Med napadom pehotnih enot so imele baterije t. i. skupine za bližinsko bojevanje, katerih nalogi sta bili zagotovitev zapornega ognja pred jurišnimi skupinami in prenehanje rušenja odpornih točk, še preden se pehota približa na dovolj veliko razdaljo za juriš.

Skupina težke artilerije je načrtovala rušilni ogenj po glavnih položajih na grebenu Kolovrata in je z bobnečim ognjem uničevala odporne točke na Hlevniku. Po osvojitvi Hlevnika so morali težki kalibri skupine za boj po globini na večjih razdaljah osredotočiti ogenj na najpomembnejši položaj na Kolovratu (kota 1114) zaradi oblikovanja razmer za juriš pehote. Gorska

⁴⁰ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg 1914/1918*, München, str. 305.

artilerija Nemškega alpskega korpusa po načrtih ni bila vključena v ognjeno pripravo napada. Z ognjem onemogočanja delovanja sovražnika je spremljala jurišne enote v napadu. Za poljsko artilerijo so bili predvideni cilji na višinskih kotah in grebenih.⁴¹

Bojni razpored lovskih in gorskih enot Nemškega alpskega korpusa ob začetku napada 24. oktobra 1917

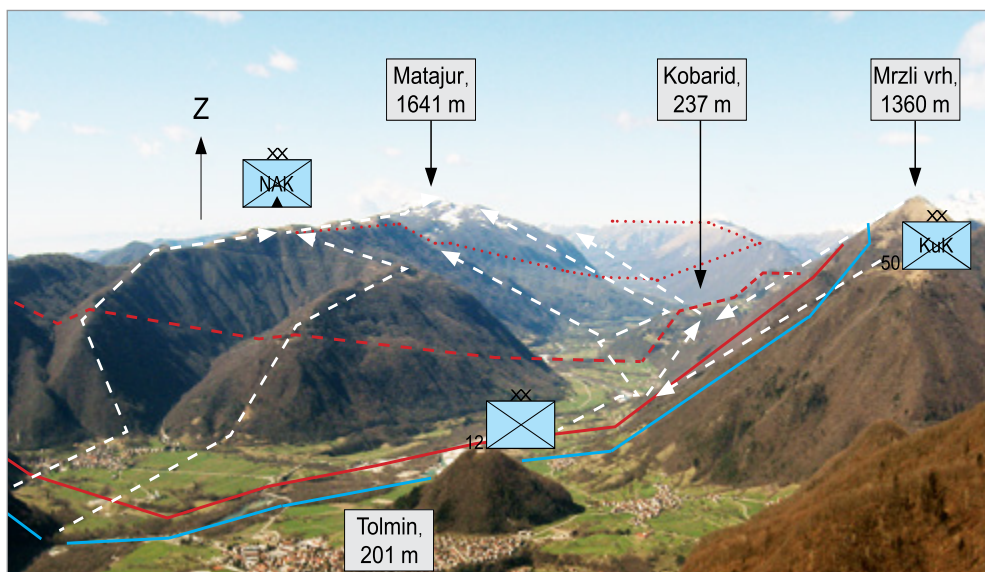
Naslednja odločilna točka je bil načrtovani preboj oziroma vrinjenje skozi sovražnikov bojni razpored na več smereh, ki naj bi se čim hitreje podaljšalo v kombinirani prodor ob podpori artilerije čez vse tri italijanske obrambne črte. V tem delu sta bila najpomembnejša pravilno kopičenje in razpored bojnih sil, ki so imele nalogo zagotoviti dovolj visoko stopnjo vzdržljivosti sil za globok prodor na zahtevnem gorskem zemljišču. Iz razporeda sil se jasno vidi zgoščenost sil po globini, ki so zagotavljale hitrost in neprekinjen tempo napada.

Za razumevanje napada na težiščni smeri bomo na kratko predstavili zamisel manevra bojne skupine Stein, katere del je bil tudi Nemški alpski

⁴¹ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 305.

korpus. Manever je bil razdeljen v dve fazi. V prvi je bila splošna smer napada načrtovana proti zahodu v smeri Tolmin–Matajur z odločilno točko Matajur. V drugi fazi se je napad bojne skupine obrnil v smer jugozahod z osrednjim ciljem Čedad oziroma proti reki Tilment. V tem sektorju sta bili dve veliki naravni oviri: reka Soča in gorska pregrada Ježa–Kolovrat–Matajur–Mija. V težiščni smeri napada je imel najpomembnejšo nalogo Nemški alpski korpus. V prvi fazi napada je zavzel greben Kolovrat–Matajur in tako oblikoval razmere za prehod v drugo fazo napada. V ukazu za napad Nemškega alpskega korpusa je bil jasno zapisan in podčrtan stavek: »Izvedba celotne ofenzivne operacije je odvisna od napredovanja Nemškega alpskega korpusa.«⁴²

Na skrajno desnem boku bojne skupine Stein je bila avstro-ogrska 50. divizija z nalogo prodora z grebena Sleme–Mrzli vrh v smeri Idrsko in v nadaljevanju skupaj z 12. šlezijsko divizijo prodreti na vrh Mija in zavzeti severozahodna pobočja Matajurja. 12. šlezijška divizija je imela nalogo prodreti po dolini Soče do Matajurja z namero, da bi dve tretjini sil usmerila iz Idrskega proti Livku.

Temeljna zamisel manevra bojne skupine Stein z glavnimi smermi napada za prvo fazo ofenzive na tolminski smeri

⁴² GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 1–3.

Načrt napada skupine Stein je bil načrtovan v obliki manevra dvojnega globokega obhoda iz vzhodne in severozahodne smeri s ciljem na Matajurju. Ta manever je bil najpomembnejši za zavarovanje doline Soče ter odpiranje glavne cestne in ozkotirne železniške povezave med Kobaridom in Čedadom ter cestne povezave v smeri Idrsko–Livek–Čedad.

Matajur je bil cilj napada celotne bojne skupine Stein, in ne samo Nemškega alpskega korpusa. Zamisel manevra z izhodiščem v Tolminu je bila oblikovana na štirih točkah:

- močna artilerijska podpora s cilji na območju Krn–Mrzli vrh nad Tolminom;
- prodor v smeri Tolmin–Kobarid in nadaljevanje napada s črte Idrsko–Kobarid v smeri vrha Matajur (12. šlezijška divizija in 50. avstro-ogrska divizija);
- težišče napada je bilo dodeljeno Nemškemu alpskemu korpusu v smeri Tolmin–kota 1114–greben Kolovrata–Matajur.⁴³

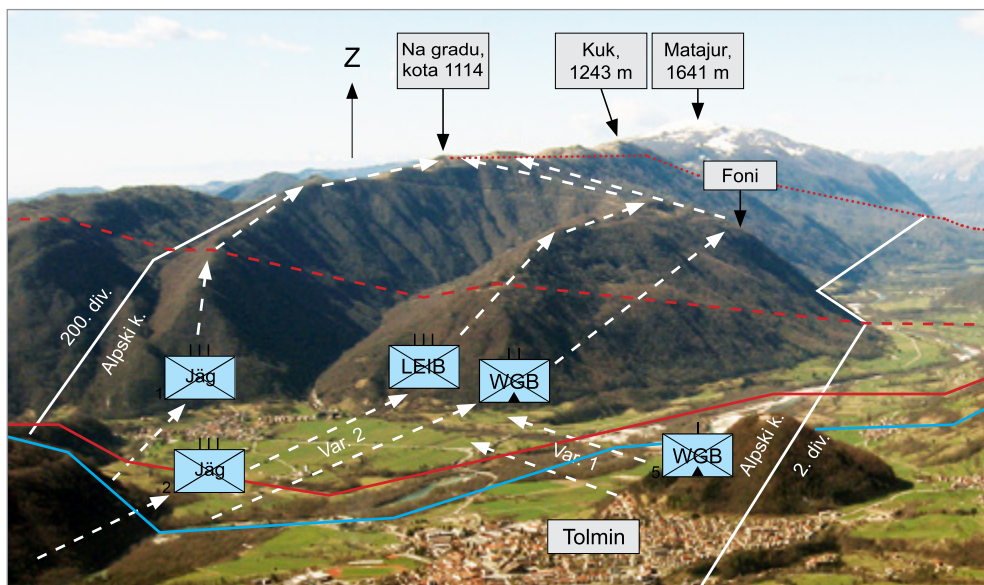
Osvojitev grebena Kolovrata je bila pomembna tudi za napredovanje 200. divizije na levem boku Nemškega alpskega korpusa. Po osvojitvi Ježe je imela 200. divizija načrtovano smer napredovanja po cesti kota 1114–Livške Ravne na južnih pobočjih Kolovrata, ki je bila v coni odgovornosti Nemškega alpskega korpusa.⁴⁴

Za Nemški alpski korpus je bil v njegovem območju odgovornosti kot prvi cilj (odločilna točka) določen vrh na vzhodnem delu grebena Kolovrata – Na gradu (kota 1114). Iz Tolmina vodita do tega cilja dva izrazita grebena: prvi čez Hlevnik in drugi čez koto 732 (Veliki Špik–Osojnica). Po teh dveh grebenih sta bili usmerjeni tudi konici napada. Za severno napadno skupino je bil določen polk Leib s smerjo napada Kozlov rob–Leščje–Hlevnik–kota 1114. Med artilerijsko pripravo napada naj bi polk prebredel Sočo in se po najkrajši poti usmeril proti grebenu Leščje. S Kozlovega roba bi ga neposredno podpirala ena četa Württemberškega gorskega bataljona in 204. ter 205. odred mitraljezov. Za podporo desnega boka polka Leib je bil določen

⁴³ T. Sprösser: *Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, Stuttgart 1933, str. 265–266.

⁴⁴ GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 1–3.

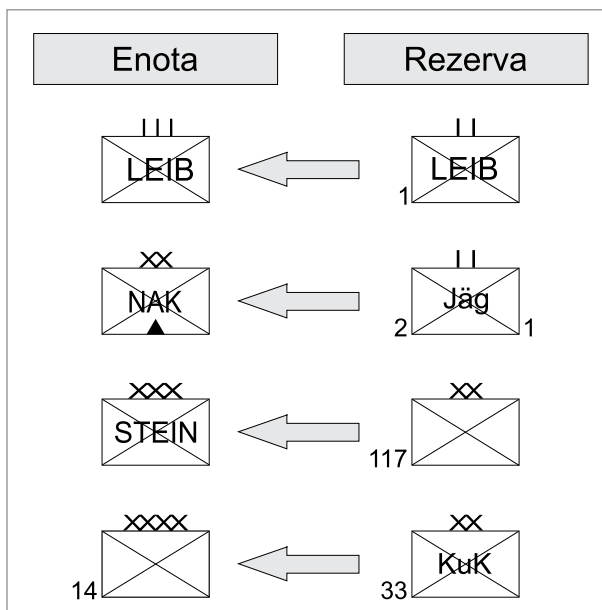
Württembergški gorski bataljon. Za konico napada desnega krila napada je bil določen tretji jurišni bataljon polka Leib v smeri Leščje–Hlevnik–kota 1114 s ciljem, da s hitrim prodorom zavzame taktično pomemben vrh. Po severnih pobočjih Hlevnika naj bi tretjemu bataljonu sledil drugi bataljon polka Leib; prvi bataljon je moral oblikovati polkovno rezervo.

Načrt napada Nemškega alpskega korpusa do prve odločilne točke (kota 1114) z dvema možnostma izhodiščne črte (varianta 1, varianta 2)

Za južno napadno skupino je bil določen 1. lovski polk z izhodiščem na avstro-ogrskih obrambnih položajih na Bučenici in smerjo napada Veliki Špič–kota 1114. V ukazu poveljnika Nemškega alpskega korpusa z dne 11. oktobra 1917 je bilo jasno zapisano, da se morata 1. lovski polk in polk Leib na koti 1114 spoprijateljiti. Še posebej nujno je bilo, da je 1. lovski polk zaščitil levi bok polka Leib tako, da so zavzeli območje Klobučarji (Clabuzzaro)–Praprotnica (Prapotnizza)–Dreka (Drenchia)–Laze (Lase) in ga držali toliko časa, da so šle čez to območje vse enote 200. divizije.⁴⁵ Zavzetje kote 1114 bi omogočilo nadaljevanje napada proti Kuku in Matajurju. Za prvi dan napada je bil minimalni cilj napada zavzetje kote 1114 in maksimalni cilj zavzetje Kuka.

⁴⁵ GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 2.

Organizacijsko-formacijska struktura enot in njihove rezerve na območju odgovornosti Nemškega alpskega korpusa

V razporedu bojnih sil za napad v smeri Tolmin–Kolovrat–Matajur na območju odgovornosti Nemškega alpskega korpusa je bil eden pomembnejših ukrepov zagotavljanje vzdržljivosti sil, ki so jo omogočili z oblikovanjem močnih enot v rezervi na vseh ravneh. Rezerva Bavarskega polka Leib je bila njihov Prvi bataljon, rezerva Nemškega alpskega korpusa je bila Drugi lovski polk Prve brigade Nemškega alpskega korpusa, rezerva Nemškega alpskega korpusa je bila 117. nemška divizija, rezerva 14. armade pa je bila avstro-ogrska 33. pehotna divizija.

Dne 7. oktobra je bil na izvidovanju v Tolminu poveljnik polka Leib. Pripravili so predloge za dodatne možnosti delovanja ob povišanem vodostaju Soče.⁴⁶ Ena večjih neznank je bila premagovanje te ovire, za kar so pripravili tri možnosti. Če Soče ne bi mogli prebresti, so načrtovali izdelavo pontonskega mostu južno od Kozlovega roba. Če bi bil vodostaj Soče previsok tudi za drugo možnost, bi izhodiščno območje vseh enot Nemškega alpskega korpusa prestavili na Bučenco.

⁴⁶ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 302–304.

Natemi izvidovanju sobile natančneje določene naloge Württemberškemu gorskemu bataljonu. V knjigi o zgodovini polka Leib se sicer glede tega omenja samo bataljon, vendar je mogoče razbrati, da gre za Württemberški gorski bataljon. Njegovo mesto je bilo določeno na desnem boku polka Leib z nalogo, da ga zaščiti:

- Württemberški gorski bataljon je moral očistiti sovražnikove položaje, ki so bili prikriti na poraščenih predelih severovzhodnega pobočja Leščja in Hlevnika – tako je olajšal prodor 12. šlezijske divizije po dolini Soče v smeri Tolmin–Kobarid;
- če bi se prodor polka Leib na grebenu Leščja oziroma Hlevnika ustavil, bi gorski bataljon omogočil z bočnim manevrom proti grebenu nadaljevanje prodora;
- zavzeti je moral italijanske artilerijske položaje v zaselku Foni.

Čeprav v ukazih in načrtih ter drugih dokumentih Nemškega alpskega korpusa ni bilo izrecno zapisano, kako vplivati na bojni duha sovražnika oziroma voljo do bojevanja, je mogoče iz poznejše izvedbe napada razbrati, čez katere odločilne točke je Nemški alpski korpus dosegel točko osredotočenja sovražnikove volje za bojevanje. Šibka moralna komponenta vojskovalne moči italijanske vojske je bila pomemben člen, na katerega so enote 14. armade usmerile svojo vojskovalno moč. Za dosego tega cilja so Nemci v svoje načrte napada vnesli metode presenečenja, hitrosti, šoka, kaosa in izkoriščanja priložnosti.

Presenečenje je poveljstvo 14. armade načrtovalo predvsem s prikritim načrtovanjem, nepričakovanim časovnim načrtom, neobičajno izbiro zemljišča, prikritimi pripravami in pozneje s premiki enot, pri čemer je bil pomemben člen zavajanje sovražnika. Na presenečenje se je navezovala tudi hitrost napada, ki je podaljšal čas presenečenja. Tega so se zavedali tudi poveljniki v polku Leib, ki so poudarjali, da »sta pri tako neobičajno težkem napadu najboljša zaveznika hitrost in presenečenje«.⁴⁷ Presenečenje je bilo načrtovano predvsem z načinom delovanja oziroma manevrom, delno tudi časovno in prostorsko.

⁴⁷ Prav tam, str. 305.

Hitrost napada je bila pomembna predvsem zato, da bi enote v napadu prehitale sovražnika v njegovih odločitvah. S pobudo se hoteli zagotoviti taktično prednost in povečati učinkovitost. Ključ do uspeha je hitrost, s katero se izkoristi priložnost. Presenečenje je časovno zelo omejeno, zato je njegove učinke treba kar najbolje izkoristiti.⁴⁸

Hitrost in prilagodljivost sta za napadalca pri tem načinu delovanja bistveni. To pomeni razvijanje zmogljivosti, sprejemanje odločitev in gibanje po bojišču hitreje od sovražnika.⁴⁹

V vojaških spopadih je šok nenadna zgoščena (usmerjena) uporaba sile, ki sovražnika vrže iz ravnotežja in mu povzroči psihično, fizično in čustveno motnjo. Posledica je trenutna otopelost, ki jo spremljajo strah in panika ter posledično želja po begu. Učinek šoka je še posebno izrazit ob sočasnem močnem hrupu, ponoči in v okoliščinah, ko se sovražnik počuti varnega. Tako kot pri presenečenju so učinki šoka prehodni in na lokalni ravni. Zato jih je treba odločno izkoristiti, da vodijo do uspeha na višji ravni.⁵⁰

Presenečenje in šok skupaj s hitrim napredovanjem sil v napadu lahko pri sovražniku vodijo v kaos. Vrinjenje in globoki prodori ustvarjajo pravzaprav navidezni kaos. To je več kot samo presenečenje.⁵¹ Tak napad ustvarja pri sovražniku občutek kaosa, kajti bojevanje poteka nelinearno in na videz nepovezano. Globok prodor, še posebno na reliefno zahtevnem zemljišču, kot je poraščen gorski svet, ustvarja videz, da se sovražnik pojavlja povsod iz popolnoma nepričakovanih smeri.

Zlom kohezije in volje do boja je največkrat lokalni in začasen. Izurjen sovražnik bo poskušal obnoviti svojo bojno moč in iskati načine za ponovno prevzemanje pobude, zato je zlom treba izkoristiti, podaljšati in razširiti njegove učinke.

Izkoriščanje priložnosti je lahko načrtno ali priložnostno. Pri načrtnem je že predhodno načrtovano in napadalec sledi pričakovanemu uspehu ter ob tem uvaja sveže oziroma rezervne sile. Priložnostno pa pomeni izkoriščanje

⁴⁸ Ministry of Defence: *ADP Operations*, Arncott 2010, str. 2–3.

⁴⁹ R. Greene: *The 33 strategies of War*, New York 2007, str. 69.

⁵⁰ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–3.

⁵¹ S. Mc Chrystal: *Team of Teams*, New York 2015, str. 28.

lokalne priložnosti, ki se izvede s silami, ki so takrat na voljo neposredno na bojišču.

Izkoriščanje priložnosti zahteva decentraliziran pristop k poveljevanju, učinkovito razumevanje razmer in močne izvidniške enote. Poleg tega je pri izkoriščanju priložnosti pomembna mobilna in fleksibilna rezerva ali enote, ki se lahko hitro uporabijo.⁵²

Te razmere so Nemci omogočili na podlagi doktrine, novih konceptov in načrtov za napad. Odločilne točke kritične poti v geografskem prostoru so zemljiščni objekti na bojišču, ki omogočajo poveljniku doseči točko osredotočenja. Iz ukazov Nemškega alpskega korpusa in podrejenih enot so bile odločilne točke že jasne. To so bili gorski vrhovi na grebenu Kolovrata, vrh Na gradu (kota 1114) in Kuk, naselje in preval Livek. Grebena Kolovrata in Matajurja sta bila odločilni zemljišči prodora na tolminski smeri, saj sta bila naravna pregrada med Soško dolino in Padsko nižino. Osvojitev celotnega grebena je bila pogoj za nadaljevanje napada proti Čedadu in zavarovanje doline Soče med Tolminom in Kobaridom ter prevala Livek.

Ena najbolj kritičnih prvin pri načrtovanju vsake bojne aktivnosti je izbira težišča smeri in odločilnih točk napada v geografskem prostoru. To je še posebno pomembno na gorskem zemljišču, saj je zaradi pomanjkanja komunikacij in naravnih ovir v kratkem času nemogoče premeščati sile na drugo težišče.

Pri določanju težišča mora poveljnik na operativni ravni odgovoriti predvsem na dve pomembni vprašanji: kam sile usmeriti za napad in koliko naj jih bo. Pri tem mora imeti jasno sliko, na katerem sektorju lahko oslabi sile, da jih bo lahko okrepil na težišču. To pomeni, da ne sme določiti preveč sil za sekundarne naloge. Pravilno določeno težišče naporov je pomembno tudi zato, ker je v napadu najpomembnejša prva faza, pri kateri so hitrost, zagon in silovitost najmočnejši elementi.⁵³

⁵² Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–3.

⁵³ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–54.

Morda ni nihče tako dobro osvetlil principa in pomena »težišča naporov«, ⁵⁴ kot jih je Alfred von Schlieffen, načelnik vrhovnega štaba nemške vojske. V svojih analizah je ugotovil, da se je s prihodom vojakov in zelo povečano učinkovitostjo nove oborožitve frontna črta razširila in postala neprekinjena. Napadalec je lahko bil uspešen samo ob izvedbi globokega prodora na odločilnem mestu. ⁵⁵ Schlieffen je zagovarjal princip koncentracije sil na točki odločitve in oslabitev sil na drugih delih fronte. Koncentracija sil naj bi potekala na območju, kjer je sovražnik najšibkejši in ne pričakuje napada. Tako Friderik Veliki, Helmuth von Moltke starejši kot tudi Schlieffen so zagovarjali napade na boke sovražnika in v njegovo globino. Sprejem te zamisli o težišču naporov je odločilno vplival na razvoj sodobnega vojskovanja nemške vojske ne samo v prvi, temveč tudi v drugi svetovni vojni.

Med načrtovanjem preboja v Zgornjem Posočju so bila določena težišča napadov tako na strateški in operativni kot tudi na taktični ravni. Na strateški ravni so bile na začetku načrtovanja tri možnosti delovanja. Prva možnost – glede na geografski prostor tudi najlažje prehodna – bi bila preboj na južnem delu soškega bojišča, torej na območju Krasa in Gorice. Zaradi največje zgoščenosti italijanskih enot na tem območju ta možnost nikakor ni ustrezala konceptu manevrskega vojskovanja globokega prodora, ki se je praviloma izvajal na območju najšibkejše sovražnikove obrambe. Avstro-ogrsko vrhovno poveljstvo o tej možnosti niti ni resno razpravljalo.

Kot smo že zapisali, je feldmaršal Conrad von Hötzendorf zagovarjal drugo možnost prodora iz Južne Tirolske. Ta bi zaradi razgibanega in zahtevnega gorskega zemljišča zahtevala precej več enot, izurjenih za gorsko bojevanje, in zelo močno artilerijsko podporo. Tako Avstro-Ogrska kot Nemčija teh enot nista imeli dovolj. Poleg tega bi bila zaradi prihajajoče zime oskrba enot v napadu zelo zahtevna. .

Tako je začelo avstro-ogrsko vrhovno poveljstvo 25. avgusta 1917 razvijati možnost delovanja s težiščem napada v Zgornjem Posočju v sektorju med Bovcem in Tolminom ter po globini v smeri proti Čedadu. ⁵⁶ Ta možnost

⁵⁴ Angl. *main effort*. Nemška beseda je *Schwerpunkt*, ki je ne moremo enačiti z angleškim izrazom *Center of Gravity* – točka osredotočenja.

⁵⁵ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–54.

⁵⁶ V. Klavara: *Plavi križ*, Celovec 2000, str. 217.

je imela več prednosti. Ena pomembnejših je bila prav gotovo ta, da so bile na tem območju vse tri glavne italijanske obrambne črte glede na medsebojno razdaljo najbolj skupaj. Med prvo obrambno črto pri Tolminu in tretjo Na gradu (kota 1114) je bilo štiri kilometre zračne razdalje in 900 metrov višinske razlike. Na tej razdalji je bilo mogoče z artilerijo neprekinjeno podpirati jurišne enote v napadu brez vmesnega premika oborožitvenih sistemov. Poleg tega je bila večina geografskega prostora sredogorje, ki je omogočalo lažjo in hitrejšo prehodnost ter ob jesenskem padcu temperatur še ni bilo zasneženo. Pomemben taktičen razlog je bil tudi ta, da je ta del vojskovališča veljal za precej mirnega in Italijani v poznem jesenskem obdobju niso pričakovali ofenzivne operacije v takšnem obsegu.

Dne 4. oktobra 1917 je poveljnik Nemškega alpskega korpusa general von Tutschek poveljnikom podrejenih polkov na Mlinem pri Bledu predstavil ukaz za napad, v katerem je jasno opredelil tudi težišče napada: »14. armada bo za glavnino napada pri Tolminu in južno od njega oblikovala tri skupine«.⁵⁷ To so bile bojne skupine Stein, Berrer in Scoti.

Načrtovanje 12. soške ofenzive je bilo zahteven in večplasten proces, pri katerem ni šlo samo za izvedbo manevra osvajanja geografskega prostora. Takrat so se najbolj osredotočali na manever, bojni duh italijanskih enot in seveda geografski prostor. Temu ustrezna je bila tudi izbira enot za napad, ki so že obvladovale nove koncepte globokih prodorov v sovražnikov bojni razpored ob podpori artilerijskih enot.

Razvoj sil za ofenzivo

12. soška ofenziva je vsem poznana tudi po uporabi nove taktike, ki so jo Nemci malo predtem uporabili v ofenzivi pri Rigi. Zamisel, da bi preboj potekal po dolini med Tolminom in Kobaridom, je razvil avstro-ogrski general Alfred Krauss. Njegova zamisel je bila izogniti se visokim in branjenim vrhovom, saj bi tako lažje obkolili in izolirali italijanske enote, seveda ob predpostavki, da bodo tudi gorski grebeni odločno napadeni in da se prevzame iniciativa. Poleg

⁵⁷ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 300.

taktičnih novosti in napačnih odločitev italijanskih generalov so k uspehu centralnih sil v 12. soški ofenzivi veliko pripomogli tudi vreme, neugoden teren za obrambo, nizka morala italijanskih vojakov in pomanjkanje italijanskih rezerv.⁵⁸

14. armada s 1. in 2. avstro-ogrsko armado na njeni levi strani je bila podrejena avstro-ogorskemu poveljstvu jugozahodne fronte, ki mu je poveljeval nadvojvoda Eugen. Ta se je 15. septembra 1917 srečal z generaloma Belowom in Dellmensingenom, da jima je načelnik njegovega štaba razložil načrt ofenzive. Odločili so se, da bo Kraussov 1. avstro-ogrski korpus del 14. armade, saj se bodo tako tudi lažje usklajevale vojaške operacije do reke Tilment. Avstro-ogrski načrt preboja je izhajal iz dejstva, da sta nadaljnje izčrpavanje avstro-ogrske vojske na Krasu in kakršen koli preboj na tem delu bojišča nemogoča, zato se mora odločilni preboj začeti na tolminskem mostišču. Na pobudo generala Kraussa in s soglasjem načelnika 14. armade generala von Dellmensingena so v načrte vključili tudi preboj pri Bovcu, s katerim naj bi s severa odrezali italijanske enote na Polovniku in pogorju Krna ter zaprli klešče pri Kobaridu. Po načrtu 12. ofenzive so korpusom določili smeri delovanja, ki naj bi se zbližale na prelazih čez srednji Tilment: Humin–Osoppo–Cornino–Pinzano–Dignano–Codroipo. Soške armade naj bi z ofenzivnimi akcijami onemogočile premeščanje okrepitev iz cone 3 v cono 2. italijanske armade, na katero naj bi bil usmerjen napad 14. armade. Največja slabost načrta ofenzive je bila njegova ocena uspeha. Ko je uspeh presegel pričakovanja in ofenziva je dosegla reko Piavo, poveljstvo ni imelo pravega novega cilja, zato je bila zamujena priložnost razširitve majhnega mostišča v spodnjem toku Piave pri San Bartolomeu oziroma napada na Monte Grappo z dovolj močnimi silami. Nemci so tudi časovno pogojevali izposojeno enoto in čeprav so jo podaljšali do konca leta, je negotovost vplivala na strateško načrtovanje. Na nemško sodelovanje je vplivala ofenziva v Flandriji, kjer so Britanci ob velikih izgubah odbijali Nemce.⁵⁹

Cestne in železniške povezave s Tolminom in Bovcem so bile slabe. Večina vojaških enot je skupaj s celotno logistiko izvedla premik na izhodiščno

⁵⁸ M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, str. 378; M. Thompson: *The White War*, str. 296–297; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

⁵⁹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 173.

črto čez prelaze Predel, Vršič, Petrovo Brdo in po železnici od Jesenic do Mosta na Soči. V času priprav na ofenzivo so bila pomembna tudi nemška letala, ki so imela premoč v zraku in so preprečevala vzletanje italijanskim opazovalnim letalom, hkrati pa so opravila natančne fotografije italijanskih obrambnih črt in zaledja. Nemške kartografske sekcije so tako pripravile natančne zemljevide italijanskih obrambnih položajev in glavnih komunikacij ter so jih uspešno uporabile za potrebe ofenzive.⁶⁰

Priprave na ofenzivo, ki je bila načrtovana za 15. oktober 1917, so se izvajale v veliki tajnosti. V petih tednih je 2400 železniških konvojev pripeljalo iz notranjosti monarhije in iz tujih dežel na tolminsko mostišče ter v Bovško kotlino čez 140.000 vojakov, 1452 topov (od tega 354 srednjega in težkega kalibra), 420 minometov, 1.500.000 topovskih granat, 3.020.000 detonatorjev, 2.000.000 signalnih nabojev, 800 ton eksploziva, 2000 kilometrov vžigalne vrvce, 230.000 jeklenih čelad, 238.000 plinskih mask s 500.000 rezervnimi vložki, 1300 železniških vagonov gradbenega materiala, 200 železniških vagonov sanitetnega materiala, 150 železniških vagonov telefonskih kablov, 100.000 parov planinskih čevljev, 68.000 konj, 200.000 odej, 50.000 parov derez. Pomembne so bile tudi inženirske enote, saj so na območje zaledja mostišča pripeljale 54 pontonskih mostov in 81 inženirskih čet.⁶¹

Priprave na ofenzivo so potekale v veliki tajnosti, zato so na izhodiščne položaje najprej pripeljali topove in strelivo. Pehota je na izhodiščne položaje prišla peš in tik pred ofenzivo. Priprave na ofenzivo je oteževalo tudi slabo vreme, ki je več enotam onemogočilo pravočasen prihod na položaje. Večina vojaških enot in materiala je na frontno črto prišla iz smeri Kranj–Škofja Loka–Podbrdo/Cerkno–Most na Soči. Kraussova skupina je prišla čez Kranjsko Goro in Vršič oziroma čez Trbiž in Predel. Nemške enote so na območje fronte prihajale iz Gorenjske. Enote so se izkrcale na različnih lokacijah med Ljubljano in Jesenicami, od koder so po različnih poteh prišle do tolminskega mostišča. Večina transportov je potekala v veliki tajnosti in ponoči. Medtem ko je bilo zbiranje enot in materiala na tolminskem mostišču uspešno, pa Kraussovemu 1. avstro-ogorskemu korpusu to ni uspelo, zato je bil začetek napada prestavljen s 15. na 24. oktober zjutraj. Na časovni odlog sta vplivala dezorganizacija v

⁶⁰ K. von Dellmensingen: *Lo sfondamento*, str. 63.

⁶¹ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče I*, str. 174; M. Thompson: *The White War*, str. 297.

avstro-ogrskem zaledju in dajanje prednosti nemškim transportom. Nemška 14. armada je izvajala tudi zavajanje sovražnika, ki je vključevalo prikrivanje izhodišča in cilja ofenzive, tako da so se nemške enote izkrcale na Tirolskem, v okolici Sežane, po radijskih zvezah so objavljali napačne ukaze enotam. Velik del nemških enot je na izhodiščne položaje prišel v avstrijskih uniformah, general von Below je bil na izletu v Trentinu, prav tako se je v Trentinu 13. septembra pojavil tudi Nemški alpski korpus.⁶²

Lažne demonstracijske akcije so ustvarjale vtis, da bo napad izveden iz južnotirolske smeri. 1. soška armada naj bi opravila priprave za lažni napad na Krasu, enako je ukrepala tudi vojna mornarica. Kljub poskusom zavajanja italijanske strani je nekaj vojakov avstro-ogrske vojske z načrti ofenzive njihovih enot prebegnilo na italijansko stran. Italijanska opazovalna letala niso zaznala posebnosti, zaverovanost v učinkovit sistem obrambe je prevladovala tudi 22. oktobra, ko je Cadorna na Stolu gostil italijanskega kralja. Slednjemu je Cadorna zatrjeval, da na tem delu fronte ni pričakovati ničesar posebnega in da je preboj fronte na tem delu bojišča nemogoč.⁶³

Cilji Avstro-Ogrske v 12. ofenzivi so bili najprej veliko bolj omejeni, saj je bil načrt prodreti čez reko Sočo, vendar je bilo po sestanku med von Belowom, von Dellmensingenom in nadvojvodo Eugenom 15. septembra 1917 odločeno, da je treba sovražnika potisniti čez nekdanjo mejo in, če je mogoče, do reke Tilment. General Borojević je dvomil, da bodo avstrijsko-nemške enote lahko prišle do reke Tilment.⁶⁴ 14. armada in avstrijski 1. korpus sta bila podrejena poveljstvu jugozahodne fronte. 14. armada s poveljstvom v Kranju so sestavljali trije korpusi in armadna rezerva.

⁶² L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 175; M. Thompson: *The White War*, str. 297; J. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 17.

⁶³ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 175; M. Thompson: *The White War*, str. 297–298.

⁶⁴ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 145.

VPRAŠANJA:

Kaj so bile prednosti in kaj slabosti organiziranja 12. ofenzive v Zgornjem Posočju?

Kateri ključni geografski cilj (prostor) napada je bil v ukazih določen za korpus Stein? Zakaj?

Na kratko opiši načrt ešaloniranja ognjne podpore (artilerija, minometi) v območju odgovornosti nemškega alpskega korpusa za dan 24. 10. 1917.

Katere so bile prednosti kratke artilerijske priprave napada pred začetkom 12. soške ofenzive?

Naštej tri ukrepe zaščite sil 14. armade pred začetkom 12. soške ofenzive.

S katerimi ukrepi je 14. armada želela doseči presenečenje pri nasprotniku?

Poveljstvo in sestava 14. armade

Poveljnik: general Otto von Below

Načelnik štaba: general Konrad Krafft von Dellmensingen

Poveljnik artilerije: general Richard von Berendt

Avstro-ogrski 15. korpus, poveljnik feldmaršal Carl Scotti, načelnik štaba polkovnik Robert von Pohl:

- 1. avstro-ogrska divizija iz sestave 2. soške armade, na južnem delu tolminskega mostišča poveljnik feldmaršal Josef Metzger. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Gallistel, ki je poveljeval 1. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela 11 bataljonov in 41 baterij.
- 5. nemška divizija, poveljnik general Hasso von Wedel. Poveljnik artilerije je bil general von Reutzenstein, ki je poveljeval 18. in 53. bataljonu poljske artilerije ter 4. polku težke artilerije. Skupno je divizija štela 9 bataljonov in 37 baterij.

51. nemški korpus, poveljnik general Albert von Berrer, načelnik štaba podpolkovnik von Heymann, pozneje stotnik Hahn:

- 26. nemška divizija, poveljnik general Eberhard von Hofacker.

Poveljnik artilerije je bil polkovnik Erlenbusch, ki je poveljeval 29. polku poljske artilerije in 26. polku gorske artilerije. Divizija je skupno štela 9 bataljonov in 17 baterij.

- 200. nemška divizija, poveljnik general Ernst von Below. Artilerijske enote sta sestavljala 257. in 600. polk poljske artilerije. Divizija je skupno štela 11 bataljonov in 55 baterij.

3. nemški korpus, poveljnik general Hermann von Stein, načelnik štaba podpolkovnik Haack:

- 117. nemška divizija, poveljnik general Seydel. Poveljnik artilerije je bil podpolkovnik Budusch, ki je poveljeval 233. polku poljske artilerije. Divizija je skupno štela devet bataljonov in dvanajst baterij.
- 12. šlezijška divizija, poveljnik general Arnold von Lequis. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Nehbel, ki je poveljeval 21. bataljonu poljske artilerije, ki so ga dodatno okrepili z avstro-ogorskimi artilerijskimi enotami poljske artilerije, težke artilerije in minometi. Skupno je divizija štela devet bataljonov in trideset baterij.
- 50. avstro-ogrska divizija, poveljnik general Karl von Gerabek. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Alfred Mazza, ki je poveljeval 29. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela enajst bataljonov in trideset baterij.
- Nemški alpski korpus, poveljnik general Ludwig von Tutschek, jedro korpusa je bila 1. bavarska lovska brigada (polk Leib, 1. in 2. bavarski lovski polk). Brigadi so priključili še Württemberški gorski bataljon majorja Theodorja Sprösserja v rang polka, v katerem je bil tudi nadporočnik Erwin Rommel. Artileriji korpusa je poveljeval podpolkovnik Eduard von Herold, ki je poveljeval 240. in 68. polku poljske artilerije in 19. polku težke artilerije. Korpus je štel skupno enajst bataljonov in triinpetdeset baterij.

1. avstro-ogrski korpus, poveljnik general Alfred Krauss, načelnik štaba polkovnik Edward Primavesi. Korpus je imel v svoji sestavi tri divizije:

- 55. divizija, poveljnik general Felix Schwarzenberg, z dvema in pozneje s tremi bosensko-hercegovskimi polki ter 7. pehotnim polkom iz Celovca; 26. gorska brigada in 38. brigada. Poveljnik artilerije je

- bil polkovnik Stering, ki je poveljeval 93. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela enajst bataljonov in enaindvajset baterij.
- 22. strelska divizija, poveljnik general Rudolf Müller, s 43. in 98. strelsko brigado. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Leonhardt, ki je poveljeval 43. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela dvanajst bataljonov in dvaindvajset baterij.
 - 3. divizija Edelweiss, poveljnik general Heinrich Wieden von Alpenbach, z 216. brigado in 217. brigado. Poveljnik artilerije je bil general Adler, ki je poveljeval 53. brigadi poljske artilerije. Divizija je štela deset bataljonov in triindvajset baterij.
 - Lovska divizija, ki je bila v rezervi, poveljnik general Georg von Wodtke. Sestavljali so jo 4., 2. in 8. bataljon. Poveljnik artilerije je bil major von Lochow, ki je poveljeval dvaindvajsetim baterijam.

Avstro-ogrski 1. korpus je bil formalno podrejen 14. armadi, korpusno artilerijo je sestavljalo sedemnajst baterij z oseminštiridesetimi težkimi in srednjimi topovi ter havbicami. Avstro-ogrsko poveljstvo je za armadno rezervo določilo 4. divizijo, 29. divizijo, 33. divizijo in 13. strelsko divizijo. 29. divizija je bila v sestavi 2. korpusa rezerva 2. soške armade, druge tri divizije pa so bile rezerve jugozahodne fronte. Pozneje sta bili 14. armadi dodeljeni še 35. avstro-ogrska divizija iz korpusa Kosak in 94. avstro-ogrska divizija iz 10. armade. Nemci so v operativno cono poslali šestintrideset izvidniških letal, štiriindvajset lovskih letal in oseminštirideset bombnikov. V rezervi je bila še nemška lovska divizija poveljnika polkovnika Georga von Wodtkeja s sedmimi bataljoni in dvanajstimi baterijami. Divizija je bila nameščena v Kranjski Gori. Armadno poveljstvo je imelo še šest baterij težkih možnarjev in havbic, štiri mobilne vode poljske artilerije in tri lovske eskadrilje.⁶⁵

⁶⁵ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 176–177; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 47; P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, Udine 2012, str. 42–43; E. Glaise von Horstenau (ur.): *Österreich-Ungarns lätzter Krieg: 1914–1918*, Bd. 6, Das Kriegsjahr 1917, Wien 1936, str. 524–536.

Razporeditev nemških in avstro-ogrskih enot pred 12. soško ofenzivo

Na desnem krilu od Rombona do Batognice je bil razporejen 1. avstro-ogrski korpus generala Kraussa:

- 3. divizija Edelweiss od vrha Rombona do ceste Bovec–Predel,
- 22. strelska divizija med cesto Bovec–Predel in Javorščkom,
- 55. divizija od Javorščka do Krna.

V nadaljevanju predstavljamo razporeditve korpusov 14. armade od Slemena do Kanalskega Loma.

3. bavarski korpus generala Steina:

- 50. avstro-ogrska divizija od Batognice do Vodela (severno od vasi Dolje),
- 12. šlezijska divizija od Vodela do Tolmina,
- Nemški alpski korpus od Tolmina do Modrejc,
- 117. nemška divizija v rezervi v Podmelcu.

51. nemški korpus generala Berrerja:

- 200. nemška divizija od Modrejc do Sel pri Volčah,
- 26. nemška divizija v rezervi pri Ponikvah na Šentviški planoti.

15. korpus generala Scottija:

- 1. avstro-ogrska divizija od Sel pri Volčah do Gorenjega Loga in v železniških predorih južno od Mosta na Soči,
- 5. nemška divizija v rezervi pri Modreju.

Na levem krilu 14. armade je bila 2. soška armada generala Johanna Henriqueza s štabom v Logatcu in z 11 divizijami od Gorenjega Loga do Solkana. 2. soška armada se je lahko zanašala na 9., 28. in 29. divizijo kot na svoje rezerve.⁶⁶

⁶⁶ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 177.

14. ARMADA IN PREMİK NEMŠKEGA ALPSKEGA KORPUSA NA SOŠKO BOJEVALIŠČE

Premik in koncentracija sil

Premik 14. armade septembra in oktobra 1917 z različnih bojišč po Evropi na italijansko fronto je bil projekt in podvig, ki je vreden večje pozornosti in podrobnejšega proučevanja vojaških zgodovinarjev ter strokovnjakov vojaške teorije in prakse. Kompleksnost celotnega projekta je tudi z danajšnega vidika pomemben vir izkušenj, še posebno zato, ker je glavni del potekal na ozemlju današnje Republike Slovenije. Zato bo v tem poglavju premik 14. armade analiziran z več vidikov in na več ravneh. Najprej bodo predstavljene teoretične in zgodovinske podlage vojaških premikov enot na strateški, operativni in taktični ravni, ki izvirajo še iz doktrine Moltke-Schlieffen s konca 19. in začetka 20. stoletja. V nadaljevanju bodo opisani koncepti premikov na operativni in taktični ravni. Na podlagi zapisov udeležencev, analiz, razprav in arhivskih dokumentov bo podrobneje predstavljen premik dveh nemških enot, ki sta se v preboju pri Tolminu bojevali v konici napada. To sta bila Bavarski gardni polk Leib in Württemberski gorski bataljon.

Uspeh operacije je na začetku odvisen od hitrega in prikritega koncentriranja sil pred spopadom. Sile se zbirajo na območju težišča naporov in točki glavnega napada. Koncentracija sil ob pravem času in na pravem kraju je najpomembnejši pogoj za doseganje zmage. V splošnem velja, da če poskušaš zagotoviti ravnotežje sil proti sovražniku povsod, potem je končni rezultat ravno nasproten – povsod si šibak. Zato je pomembna zagotovitev bojne premoči na odločilni točki.⁶⁷

Pravočasno odkrivanje koncentracije sil je za sovražnika med pripravami na operacijo najpomembnejše, saj omogoči pravočasne ukrepe

⁶⁷ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. VII–5.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

in premike sil. Poleg tega ostanejo premiki armad, korpusov in divizij z vso logistično podporo težko neopaženi. Še tako dober načrt napada se razblini že na začetku, če ima sovražnik jasno sliko o bojnem razporedu sil na drugi strani. Na operativni ravni so dobra varnostna zagotovitev in ukrepi zavajanja najpomembnejši za podporo operacije. Pred 12. soško ofenzivo so nemške enote ukrepale s prikritimi premiki svojih divizij v Zgornje Posočje.⁶⁸

Pri iskanju odgovorov na vprašanje, kako je potekala koncentracija sil v Zgornjem Posočju pred začetkom 12. ofenzive, je treba že na začetku poudariti, da so procesi načrtovanja, priprav in izvedbe zaradi pomanjkanja časa potekali vzporedno. Septembra in oktobra leta 1917 so potekali procesi na štirih glavnih področjih, in sicer bojno odločanje in priprava načrtov, zbiranje obveščevalnih informacij ter izvidovanje, dodatno usposabljanje in opremljanje enot, premik ter koncentracija sil.

Premik in koncentracija sil je prva pomembnejša izvedbena faza vsake operacije, ki je kombinacija premika in mobilnosti. Premik sil 14. armade je potekal na strateških razdaljah, saj so enote prihajale v Zgornje Posočje z vseh evropskih vojskovališč. Premik je potekal na strateški, operativni in taktični ravni.⁶⁹

Premik sil za napad v Zgornjem Posočju na *strateški ravni* se je začel septembra 1917, ko so premeščali enote z drugih vojskovališč (vzhodna in zahodna fronta, Romunija, Makedonija) na italijansko bojevališče v Zgornje Posočje. Najpomembnejše in glavno prevozno sredstvo v prvi fazi premikov je bil vlak na dobro razvejenem in organiziranem železniškem sistemu znotraj Nemčije in Avstro-Ogrske. Takrat je železniški transport omogočal hitro premeščanje večjih enot in je bil zato pomemben del bojne in logistične podpore. Enote so se na začetku zbirale na avstrijskem Koroškem v Dravski dolini na širšem območju Beljaka in Celovca.

V začetku oktobra 1917 je sledila faza premikov na *operativni ravni*, ko so enote premeščali znotraj vojskovališča z Italijo. Postopoma so izvajali premike enot 14. armade iz Dravske v Savsko dolino in nato v neposredno

⁶⁸ D. A. Grossman: *Maneuver Warfare in the Light Infantry, The Rommel Model, Maneuver Warfare: An Anthology*, Vol. 101, Issue 12, 1994, str. 3.

⁶⁹ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. VI–5.

bližino frontne črte. Operativna faza je bila neprimerno zahtevnejša predvsem zaradi gorskega zemljišča, slabega vremena in maloštevilnih cestnih ter železniških povezav. Celotna 14. armada z vso logistično podporo je šla čez dve veliki gorski pregradi Karavank in Vzhodnih Julijskih Alp. Poleg glavne železniške povezave iz Beljaka čez Jesenice v Ljubljano je bila edina mogoča železniška povezava v neposredno bližino frontne črte železniška proga z Jesenic v Baško grapo do Grahovega ob Bači. Zaradi preobremenjenosti železniškega prometa je veliko enot odšlo peš iz Koroške in nadaljevalo pot čez Zgornjesavsko dolino do izhodiščne črte napada v Soški dolini. Iz Koroške so potekale glavne cestne povezave čez prelaze Jezersko, Ljubelj, Korensko sedlo in Trbiž. Iz Zgornjesavske doline do soškega bojišča so imeli na voljo štiri cestne povezave.

Za pomožno smer napada je bila ključna cesta Kranjska Gora–Vršič–Trenta. Na pomožni smeri so bili trije cestni koridorji: iz Škofje Loke čez Podbrdo v Baško grapo, čez Cerčno do Mosta na Soči ter čez Idrijo do Mosta na Soči. Prvi in drugi pohodni koloni Nemškega alpskega korpusa je bila določena izjemno naporna smer pohoda Bled–Bohinjska Bistrica–Baško sedlo–Baška grapa, pri kateri je bil še posebno zahteven pohod iz Bohinjske Bistrice čez Baško sedlo v Podbrdo.⁷⁰ V tem operativnem delu razmestitve sil so enote izvajale pohode samo ponoči, da italijanski izvidniški poleti ne bi odkrili osredotočenosti sil na tem območju.

Nemci so v tem pogledu zelo dobro razumeli koncept strateškega premika najboljših bojnih enot z enega na drugo vojskovališče. S premiki enot, ne samo znotraj enega bojišča, temveč tudi čez celotno evropsko vojskovališče iz nepričakovanih smeri in lokacij, so dosegali učinke presenečenja na strateških razdaljah. Eden najboljših primerov je bojna pot Nemškega alpskega korpusa, ki se je v prvi svetovni vojni bojeval na vseh frontah in je bil vključen v najpomembnejše operacije po Evropi.⁷¹

Primer strateških premikov Nemškega alpskega korpusa med prvo svetovno vojno je primer koncepta, ki ga imajo svetovne velesile v svojih doktrinah še danes. To je princip razpršenega delovanja zmogljivosti, ob točno

⁷⁰ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 262.

⁷¹ R. Kalteneger: *Das Deutsche Alpenkorps im Ersten Weltkrieg*, str. 2.

določenem času pa se sile koncentrirajo na točno določenem območju.⁷² V današnjem vojaškem izrazoslovju imenujemo ta način delovanja »rojenje«.⁷³

Za uspešno koncentracijo bojnih sil morajo biti uresničeni temeljni pogoji, ki omogočijo uspešno nadaljevanje operacije: prilagodljiv sistem poveljevanja in kontrole, dobra obveščevalna dejavnost, prikritost delovanja, ki preprečuje sovražnikove protiukrepe, visoka stopnja koncentracije sil ter učinkovit nadzor premikov. Koncentracija sil na bojevališču v Zgornjem Posočju je bila za enote 14. armade poseben izziv, predvsem zaradi geografskih dejavnikov. Na gorskem zemljišču Julijskih Alp med Zgornjesavsko dolino in Tolminom so bile cestne in železniške povezave zelo slabo razvejene. Premike so ovirale tudi slabe vremenske razmere z dežjem v nižje ležečih predelih in snegom v visokogorju. Novo oblikovana 14. armada je imela malo časa za premik in koncentracijo sil ter ob vsem tem za skrivanje svoje namere pred sovražnikom.

Naslednja pomembna odločitev je bila določitev območij in načina koncentracije sil. V vojni in vojaški teoriji poznamo dva temeljna načina: koncentracijo sil na bojišču in zunaj bojišča.⁷⁴ Načrtovalci 12. ofenzive so sprejeli odločitev o koncentraciji sil zunaj bojišča.

Dolgotrajnejša varna koncentracija sil neposredno na frontni črti je bila skoraj nemogoča zaradi omejenega prostora razmestitve sil in velike izpostavljenosti sovražnikovemu artilerijskemu ognju na tem območju. Poleg tega so morali upoštevati, kljub nemškim protiukrepom, izvidniško in bojno dejavnost italijanskih zrakoplovov, ki so delovali daleč v avstro-ogrsko zaledje vse do Jesenic in Škofje Loke.⁷⁵ Poveljstvo 14. armade je zato sprejelo odločitev o etapni koncentraciji sil. Prva etapa je bila premik na zbirno območje, druga premik na pripravljalno in tretja premik na izhodiščno območje za napad. Območja so bila geografsko vezana na tri največje reke: Drava, Sava in Soča.

Zbirno območje je bilo določeno na območju Dravske doline na Koroškem, da bi se tam zbirale enote in sile. Enote so prihajale z različnih

⁷² US Army: *Win in a complex world*, Pamphlet 525-3-1, Washington 2014, str. 2–18.

⁷³ Izraz je preveden iz angleške besede *swarming*.

⁷⁴ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. VII–8.

⁷⁵ N. B. Kodrič: Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik, leto 1917, *Loški razgledi*, št. 44, 1997, str. 7.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

bojišč po Evropi, kamor so jih prepeljali večinoma z vlaki. Na zbirnem območju je potekalo dodatno usposabljanje enot s težiščem na gorskem bojevanju in usposabljanju na lahkih puškomitraljezih MG 08/15 znamke Maxim, ki so jih nekatere enote šele prevzemale v operativno uporabo.⁷⁶ Poleg tega so se dokončno oblikovale enote za glavno in pomožno smer napada, se oskrbele z materialnimi sredstvi in organizirale za premik na pripravljalno območje.

Pripravljalno območje enot 14. armade je bilo določeno na širšem območju reke Save od Kranjske Gore do Ljubljane. V Kranju je bilo tudi poveljstvo 14. armade, na Bledu pa začasno poveljstvo Nemškega alpskega korpusa. Tudi na pripravljalnem območju so enote nadaljevale usposabljanje kljub slabemu vremu in naporom, ki so jih preživele. V tej fazi so enote vzporedno izvajale procese bojnega odločanja, izvidovanja, usklajevanja premikov, logistične oskrbe, po potrebi so se preuredile in pripravljale za premik neposredno na izhodiščno območje napada. Pripravljalno območje je bilo razmeroma daleč od frontne črte. Bližje frontni črti ni bilo mogoče zgoščevati sil za daljše obdobje, ker bi Italijani z letalskim izvidovanjem z lahkoto določili težišče napada.

Zadnji etapni del premikov z odhodom enot na *izhodiščno območje* in nato na začetno črto napada je bil organizacijsko še posebno zahteven. Pehotne jurišne enote so zaradi prenatrpanosti vlakov odšle proti frontni črti večinoma peš. V ukazih za premik je bilo še posebej poudarjeno, da morajo biti čez dan ceste prazne, in zato so se enote premikale samo ponoči.⁷⁷ Nemci so se za premike organizacijsko dobro pripravili. To lahko razberemo iz ukazov in zapisov zunanjih opazovalcev. Župnik v Sorici je takrat o Nemcih zapisal: »Obnašajo se silno samozavestno. Uredbo imajo izvrstno, povsod ob cesti postavijo stražnice, da vsak lahko dobi potrebna pojasnila. Na cesti povsod napisi: Guttess Wasser – km naznanjenih na tablah, potem kje je bivak, opozarjajo šoferje na cestne ovinke /.../«. ⁷⁸

Enote Nemškega alpskega korpusa, ki so bile nameščene na širšem območju Bleda in Radovljice, so bile razdeljene v tri pohodne skupine. Poveljnik prve pohodne skupine je bil poveljnik 1. lovske brigade. V pohodni skupini sta

⁷⁶ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, Westport 1995, str. 129–130.

⁷⁷ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 262.

⁷⁸ N. B. Kodrič: *Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik, leto 1917*, str. 98.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

bila tudi polk Leib in 1. lovski polk. Poveljnik druge pohodne skupine je bil poveljnik 2. lovskega polka. Poleg 2. lovskega polka so bili v pohodni skupini gorski artilerijski odred št. 6, sanitetna četa št. 239 in enota tovornih živali št. 7. Prvi in drugi pohodni skupini je bila določena smer pohoda čez Bohinjsko Bistrico in Podbrdo na širše območje Tolmina.

Tretji pohodni skupini je poveljeval poveljnik Württemberskega gorskega bataljona major Sprösser. Poleg bataljona so bile tudi v tej pohodni skupini artilerijske in sanitetne enote. Skupini je bila določena smer pohoda Kranj–Škofja Loka–Zali log–Podbrdo na širše območje Tolmina. Po ukazu naj bi se začel premikati Nemški alpski korpus iz Savske doline na širše območje Tolmina 15. oktobra 1917.

Koncept vzporednega načrtovanja je bil zato nujen, kajti v nasprotnem primeru bi bila izvedba ofenzive oktobra vprašljiva. Sočasno s koncentracijo sil so potekali tudi načrtovanje, organiziranje, opremljanje in usposabljanje enot. Enote so prejemale pripravljalne ukaze že med premiki z zbirnega na pripravljalno območje in naprej na izhodiščne črte napada. To je zahtevalo visoko stopnjo usposobljenosti poveljnikov in odlično koordinacijo. Enote so prihajale na dodeljena območja v različnih časovnih intervalih. Za lažjo predstavbo, kako so potekali premiki in kaj vse se je med njimi dogajalo, bodo v nadaljevanju predstavljene bojne poti bavarskega polka Leib in Württemberskega gorskega bataljona iz Koroške v Zgornje Posočje.

VPRAŠANJA:

V kolikšni meri vpliva koncentracija sil pred začetkom napada na uspeh ofenzive?

Kateri so bili bistveni izzivi za 14. armado v fazi premikov in koncentracije sil na soško bojevališče?

Premik polka Leib iz Tirolske na soško fronto

Bavarski gardni polk Leib je bil septembra 1917 kot sestavni del Nemškega alpskega korpusa na operativnem premoru, vendar je kljub temu načrtoval tudi usposabljanje. V polku so izvajali pohode, plavali v jezeru Caldonazzo v bližini Trenta, predvsem pa so se usposabljali z novimi lahki puškomitraljezi. Sočasno je bila razmestitev na območju Trenta tudi učinkovit ukrep zavajanja sovražnika. S tem ukrepom so želeli sporočiti italijanski strani, da se težišče napada pripravlja na tirolskem sektorju fronte.

V polku Leib so medtem sprejeli novico, da je poveljstvo nad Nemškim alpskim korpusom prevzel general von Tutschek, ki je bil predtem poveljnik brigade. Dne 22. septembra 1917 je general obiskal 1. in 2. bataljon polka Leib in njihovim pripadnikom podelil odlikovanja. V tistih dneh je zbolel poveljnik polka Leib, podpolkovnik Epp, in tako je poveljstvo polka začasno prevzel major grof Robert Bothmer, sicer poveljnik 3. bataljona v istem polku.

Zapovrstje premika polka Leib iz Tirolske na soško fronto oktobra 1917:⁽⁷⁹⁾

Datum	Aktivnost
1. oktober	Poveljnik polka je ukazal pripravljenost za premik polka Leib iz Trenta na Koroško.
4. oktober	Prevoz polka z vlaki iz južne Tirolske čez Lienz in Spittal v Podklošter (nem. Arnoldstein, jugozahodno od Beljaka), kjer so se enote izkrcale. Poveljnik Nemškega alpskega korpusa je na Bledu poveljnikom polkov predstavil ukaz za ofenzivo v Posočju.
5. oktober	Pohod polka v smeri Podklošter–Korensko sedlo–Kranjska Gora–Javornik. Prenočevanje v Kranjski Gori in na Javorniku. Poveljnik polka Leib se je z ožjo skupino odpeljal z vozilom na izvidovanje v smeri Radovljica–Kranj–Škofja Loka–Petrovo Brdo–Podbrdo–Kneža.

⁷⁹ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 298–308.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Datum	Aktivnost
6. oktober	Polk je izvedel pohod v smeri Kranjska Gora–Javornik do nastanitvenih objektov v vaseh ob Savi Bohinjki po tem razporedu: poveljstvo polka in 3. bataljon: Bohinjska Bela, Mlino pri Bledu; 1. bataljon: Ribno, Bodešče; 2. bataljon: Kamna Gorica, Lipnica, Kropa. Poveljnik polka Leib je na območju tolminskega gradu izvidoval tolminsko mostišče.
8. oktober	Poveljniško izvidovanje poveljnika polka Leib z izvidniškimi elementi bataljonov v pripravljalnih in izhodiščnih rajonih napada. V Kneži je bil koordinacijski sestanek z artilerijskim poveljnikom Nemškega alpskega korpusa.
14. oktober	Premik minometne čete polka Leib v smeri Škofja Loka–Podbrdo–Tolmin.
16. oktober	Polk je po prihodu 1. in 2. bataljona na Bohinjsko Belo ponoči izvedel pohod v smeri Bohinjska Bela–Bohinjska Bistrica, kjer so se namestili in prenočili.
19. oktober	Polk je izvedel nočni pohod v zelo slabem in mrzlem vremenu v smeri Bohinjska Bistrica–Ravne–Baško sedlo (1281 metrov)–Podbrdo. Na Baškem sedlu je snežilo in pihal je močan veter.
20. oktober	Premočena in z napol zmrznjenimi uniformami sta 2. in 1. bataljon po 17-urnem pohodu dopoldne prišla v Podbrdo. Zvečer so enote nadaljevale svoj pohod v smeri Podbrdo–Grahovo–Podmelec. Poveljstvo polka in 3. bataljon sta v poznih nočnih urah prišla v Podmelec, kjer so prenočili.
21. oktober	1. bataljon je zgodaj zjutraj prišel v vas Sela nad Podmelcem. 2. bataljon je v vas Brnica, kjer so se namestili, prišel dopoldne.
22. oktober	Zaradi visokega vodostaja Soče so izhodiščno črto napada polka premaknili z območja Tolminskega na severno pobočje Bučenice. Ob 15. uri je bil izdan ukaz za napad, ki naj bi se začel 24. oktobra zjutraj. Ob 17.30 so se začeli premikati bataljoni polka Leib v avstro-ogrske obrambne položaje in kaverne na severnih pobočjih Bučenice. V prvi črti je bil 3. bataljon, za njim 2. bataljon, tovarne živali so se ustavile na območju vasi Modrejce. Zaradi preutrujenosti moštva je 1. bataljon ostal v vasi Sela nad Podmelcem.
23. oktober	Enote so se zadrževale v kavernah na izhodiščnih položajih, v večernih urah se je 1. bataljon premaknil iz vasi Sela nad Podmelcem na izhodiščno črto na Bučenici.

Poveljnik polka Leib si je 6. oktobra s tolminskega gradu ogledal svoje območje odgovornosti. Pripadniki polka so analizirali zemljišče predvsem z vidika topografskih značilnosti in proučevali možnosti in prednosti zemljišča za napad. Še posebno natančno so si z daljnogledi ogledali smer predvidenega napada: cerkev sv. Danijela–Leščje–Hlevnik–kota 1114, območje Ježe in sistem italijanskih obrambnih položajev. Ob koncu njihove analize je bilo poudarjeno:

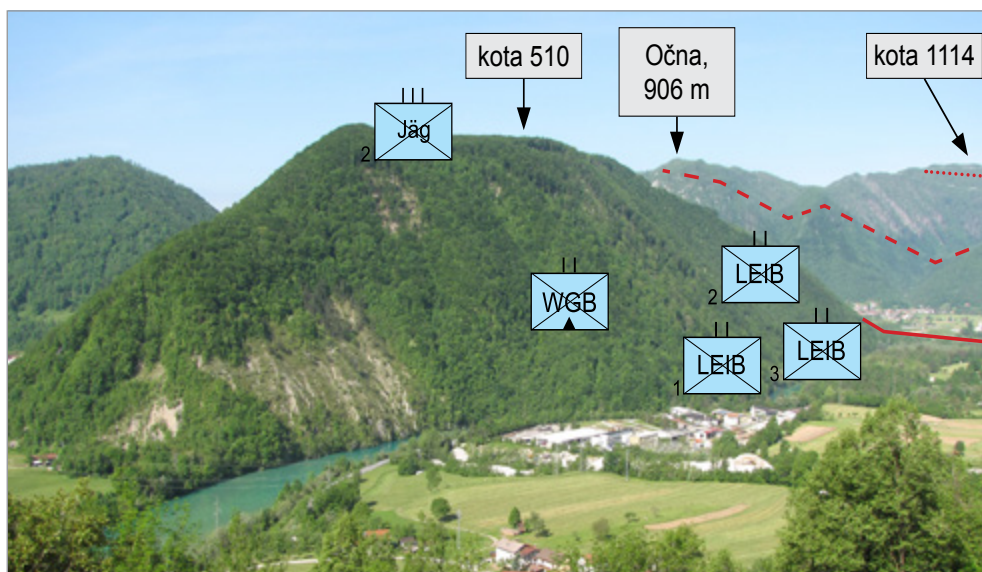
- Napad bo zaradi zahtevnosti zemljišča zahteval vojake z visoko moralo in močno telesno pripravljenostjo.
- Težišče napada mora potekati po grebenu Lajšče–Hlevnik.
- Hlevnik in koto 1114 je treba nujno zavzeti že prvi dan napada.
- Soča je za polk velika naravna ovira. Po prvi možnosti bi jo prebredli, po drugi prečkali pontonski most, ki bi ga postavili pionirji. Če bi imela Soča previsok vodostaj, bi bila izhodiščna črta napada na Bučenici. V tem primeru bi to pomenilo za enote povečano tveganje prehoda širokega odprtega prostora okrog cerkve sv. Danijela.
- Minimalni cilj prvega dne napada naj bi bila koto 1114.

Takoj po vrnitvi poveljnika polka Leib v Bohinjsko Belo so pripadniki nadaljevali intenzivne zaključne priprave in končali proces bojnega odločanja ter načrtovanje za napad. Na območje tolminskega gradu so poslali kot predhodnico pionirsko četo pod poveljstvom stotnika Brankha, da bi pripravili vse za prehod reke Soče pri Tolminu. Enote so dodatno opremili z uniformami, strelivom in ročnimi bombami. Vsako pehotno četo so okrepili s petimi lahкими puškomitraljezi s pripadajočim strelivom, 2. in 1. bataljon sta preizkusila tudi lažjo različico bojnega kompleta za vojaka. Polk se je moral pripraviti tudi za samostojno delovanje brez vozil, ki so jih pustili na Bohinjski Beli in v Radovljici. Transport dodatne opreme so izvedli s pomočjo tovornih živali.

Dne 16. oktobra zvečer je večina polka začela petdnevni pohod na izhodiščno območje. Oviralo jih je močno deževje, na Baškem sedlu celo sneženje, in prav ta del je bil za enote izjemno zahteven. Iz pisnih virov zgodovine polka je mogoče sklepati, da je bil telesno najboljše pripravljen 3. bataljon, ki je bil pozneje tudi v konici napada. Zaradi preutrujenosti je 1.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

bataljon prišel na izhodiščno črto na Bučenici dan pozneje kot druga dva bataljona. V nasprotju z Würtemberškim gorskim bataljonom so se enote na izhodiščni črti razmestile po kavernah prve avstro-ogrske obrambne črte na severozahodnih pobočjih Bučenice in tam čakale na začetek napada.

Razmestitev jurišnih enot Nemškega alpskega korpusa na izhodiščni črti za napad 23. oktobra 1917 na Bučenici

VPRAŠANJA:

Katere elemente procesa bojnega odločanja prepoznaš v pripravah polka Leib na ofenzivo (TLP in MDMP)?

Premik Württemberskega gorskega bataljona s Koroškega na soško fronto

Württembergški gorski bataljon na začetku priprav na 12. ofenzivo septembra 1917 še ni bil v sestavi Nemškega alpskega korpusa. Dne 10. septembra 1917 je bil v Dravski dolini na Koroškem podrejen poveljstvu avstro-ogrskega korpusa Krauss. Poveljnik 14. armade general Below je 28. septembra v Kranjski Gori predstavil načrt preboja na pomožni smeri Bovec–Žaga–Stol, v katerega je bil vključen tudi Württemberski gorski bataljon. Bataljon se je na podlagi tega ukaza začel takoj pripravljati za premik v smeri Beljak–Kranjska Gora–Vršič–Trenta na izhodiščno območje napada severno od Bovca.⁸⁰

Württembergški gorski bataljon je že dober teden zatem, 6. oktobra 1917, obiskal poveljnik 14. armade general von Below s svojim pribočnikom. Na gradu Vernberk (Wernberg) na Koroškem je poveljnika Württemberskega gorskega bataljona majorja Sprösserja seznanil z ukazom o prerazporeditvi njegovega bataljona iz korpusa Krauss v Nemški alpski korpus.⁸¹

Pripadniki Württemberskega gorskega bataljona so novico sprejeli z mešanimi občutki. Še vedno so podoživljali spopade v Romuniji na gori Magura Odobesti (1001 meter), kjer so se januarja 1917 bojevali pod poveljstvom Nemškega alpskega korpusa skupaj s polkom Leib.⁸²

Kljub vsemu so pripadniki bataljona usmerili svojo pozornost v izvedbo nove dodeljene naloge, kajti do 10. oktobra je bilo treba bataljon pripraviti za premik na širše območje Radovljice.

Zapovrstje premika Württemberskega gorskega bataljona iz Koroške na soško fronto:⁸³

⁸⁰ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 260.

⁸¹ Prav tam, str. 261.

⁸² R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 253–263.

⁸³ Landesarchiv Baden-Württemberg, Hauptstaatsarchiv Stuttgart (HStAS), M411, Bd 2115, Kriegstagebuch 11, oktober 1917–26. februar 1918.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Datum	Aktivnost
10. september	Württembergški gorski bataljon je na Koroškem razporejen v avstro-ogrski korpus Krauss.
6. oktober	Poveljnik 14. armade je izdal ukaz za prerazporeditev Württemberskega gorskega bataljona v Nemški alpski korpus.
9. oktober	Major Sprösser je izdal ukaz za premik Württemberskega gorskega bataljona s Koroškega na širše območje Radovljice, in sicer v dveh skupinah: • odred Rommel v sestavi 1., 2. in 3. gorske čete, 1. mitralješke čete, čete za zveze ter minometne čete; • odred Gössler v sestavi 4., 5. in 6. gorske čete ter 2. in 3. mitralješke čete.
10. oktober	Premik Württemberskega gorskega bataljona na železniško postajo Podravlje (Föderlach) na Koroškem.
11. oktober, mrzlo	Nakladanje materialnih sredstev na vlak in začetek premikov štirih transportnih vlakov v smeri Podravlje–Beljak–Področca (Rosenbach)–Jesenice na zbirno območje 14. armade. Poveljnik Württemberskega gorskega bataljona se je dopoldne na Bledu oglasil na poveljstvu Nemškega alpskega korpusa, kjer se je seznanil z načrtom pohodnih skupin, ki se bodo premikale iz Savske doline na območje Tolmina. Popoldne se je na poveljstvu polka Leib v Bohinjski Beli seznanil s pripravljalnim ukazom za napad.
12. oktober, deževno	Prihod Württemberskega gorskega bataljona na železniško postajo v Podnart in tudi dejanska podreditev Nemškemu alpskemu korpusu.
13. oktober, deževno	Organiziranje razmestitve Württemberskega gorskega bataljona po enotah in krajih: • poveljstvo Württemberskega gorskega bataljona: Radovljica; • odred Rommel: Zgornji in Spodnji Otok, Gorica, Vrbnje; • odred Gössler: Ljubno, Podbrezje.
14. oktober, močan dež	Württembergški gorski bataljon je nameščen po dodeljenih vaseh. Major Sprösser je izdal ukaz za pohod tretje pohodne skupine v smeri Radovljica–Škofja Loka–Kneža.
15. oktober, občasno močan dež	Odred Rommel se je začel premikati ob 17. uri v smeri Otok–Mošnje–Podbrezje–Zgornja in Spodnja Bistrica, Britof. Po prihodu v Britof je sledil počitek.
16. oktober, deževno	Ob 17. uri se je nadaljeval pohod Württemberskega gorskega bataljona v smeri Bistrica–Naklo–Kranj–Škofja Loka. Poveljstvo Württemberskega gorskega bataljona je prenočilo v Škofji Loki, čete pa v krajih Spodnje Bitnje, Žabnica in Sveti Duh.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Datum	Aktivnost
17. oktober	Odmor Württemberskega gorskega bataljona, ki je ostajal na istih lokacijah.
18. oktober	Odmor Württemberskega gorskega bataljona, ki je ostajal na istih lokacijah.
19. oktober, deževno	Težak pohod v temi in dežju po Selški dolini v smeri Škofja Loka–Železniki–Zali Log. Začetek pohoda ob 17. uri, v Zali Log so prišli pozno ponoči. Čete Württemberskega gorskega bataljona so se namestile po hlevih, senikih in hišah.
20. oktober, deževno in mrzlo	Pohod v smeri Zali Log–Petrovo brdo–Podbrdo–Grahovo–Kneža.
21. oktober	V zgodnjih nočnih urah je Württemberski gorski bataljon prispel v Knežo. Enote so se namestile v gorski koči nad železniško postajo, poveljstvo pa južno od železniške postaje Kneža. Prehrano so imeli na železniški postaji Kneža. 1. lovska brigada je izdala ukaz za napad. Major Sprösser in poveljniki odredov so si ogledali izhodiščne položaje na severnem pobočju Bučenice.
22. oktober	Zvečer je potekal pohod v smeri Kneža–Bača pri Modreju–Stopec–Modrej–Bučenica.
23. oktober	Enote so ostale prikrite in maskirane na severnih pobočjih Bučenice. Zvečer so se oskrbele s hrano in dodatnim strelivom.

Iz arhivskih dokumentov je razvidno, da je imel Württemberski gorski bataljon razmeroma malo časa za načrtovanje napada. V primerjavi s polkom Leib major Sprösser ni imel možnosti, da bi še pred pohodom izvidoval območje Tolminske kotline. V trenutnih razmerah je bil odvisen od podatkov, ki jih je prejel 11. oktobra od polka Leib na Bohinjski Beli. Od sprejema pripravljalnega povelja do odhoda proti Tolminu je imel še štiri dni časa. Izdaja ukazov je potekala tudi med pohodom. Major Sprösser je izdal 14. oktobra dva ukaza in navodilo, ki so se nanašali predvsem na premik enot z zbirnega rajona proti izhodiščnemu območju na Kneži.

Prvi bataljonski ukaz je pravzaprav kratek pripravljalni ukaz za napad in premik enot.⁸⁴ V njem so navedeni poveljniki in pomembni častniki poveljstva 14. armade ter poveljstva Nemškega alpskega korpusa. V nadaljevanju je na kratko opisano, da jih čaka napad na Italijane, sledijo kratka navodila za pohod z začetkom 15. oktobra. Do večera 17. oktobra so morali oddati vsa vozila in

⁸⁴ HStAS, M130, Bü 53, Württemberg Gebirgs Bataillon, Bataillonsbefehl, 14. oktober 1917.

za nadaljevanje transporta je bila odobrena samo uporaba tovornih živali. Pod ukazom je bil podpisan major Sprösser kot poveljnik tretje pohodne skupine.

Istega dne je bil izdan tudi podrobnejši ukaz za pohod tretje pohodne skupine.⁸⁵ V sedmih točkah so opredeljena območja razmestitve enot pred pohodom in načrt pohoda do Stare Loke pri Škofji Loki. Pohodi so se skladno s splošnim ukazom 14. armade izvajali samo ponoči in z ustreznimi časovnimi zamiki.

Pohod se je začel 15. oktobra ob 17. uri, in sicer s temi cilji dnevnih etap:

- Rommel se je s svojim štabom in polovico Württemberskega gorskega bataljona premaknil iz vasi Otok do vasi Britof in Bistrica (brez vasi Tabor);
- baterija gorskih havbic št. 17 se je premaknila do vasi Ovsiše;
- gorski odred za zveze št. 311 je prispel do vasi Zalošče;
- sanitetna četa št. 201 se je premaknila v Podnart;
- terenska bolnica št. 44 je prišla v Otoče.

Za 16. oktober je bilo ukazano nadaljevanje pohoda v smeri Naklo–Kranj–Žabnica. Znotraj tretje pohodne skupine so bile oblikovane še tri podskupine, ki so imele načrtovan pohod v treh časovnih intervalih. Nadporočnik Rommel je imel s svojim štabom in polovico Württemberskega gorskega bataljona določen začetek pohoda ob 18. uri. Stotnik Gössler z drugo polovico Württemberskega gorskega bataljona, baterijo gorskih havbic 17 in gorskim odredom za zveze 311 je imel ukazan začetek pohoda ob 18.30. Ob 19.15 je bil določen začetni čas pohoda za odred gorske artilerije 4, sanitetno četo 201 in terensko bolnico 44.

Z ukazom je bil določen tudi polurni odmor pred severnim vhomom v mesto Kranj. Za sprejem naslednjega ukaza je bila določena železniška postaja v Kranju, in sicer 16. oktobra ob 19. uri. Dne 17. oktobra ob 12. uri je bil določen čas za sprejem drugega ukaza na mestu za prenočevanje štaba Württemberskega gorskega bataljona v Stari Loki. Dne 14. oktobra so bila izdana navodila glede prerazporejanja tovornih živali in prevzema nekaterih

⁸⁵ HStAS, M130, Bü 53, Deutsches Alpenkorps, Marschgruppe III, Marschbefehl, 14. oktober 1917.

materialnih sredstev.⁸⁶ V navodilih je naveden seznam opreme, ki so jo enote Württemberskega gorskega bataljona morale prevzeti 15. oktobra ob 10. uri v vasi Otok in istega dne ob 15. uri v bataljonskem skladišču na železniški postaji Podnart-Kropa. Iz časovnice je razvidno, da so sredstva prevzemali na dan, ko se je zvečer začel pohod. Razmere na pohodu opisujejo tudi župnijske kronike: »Noč od 16. na 17. oktober je bila grozna. Vse je sililo v hiše. Skoraj redno so prihajali po noči iz strahu pred sovražnimi zrakoplovi ... (Žabnica).«⁸⁷

Rommel opisuje pohod v Baško grapo kot zahtevno in naporno nalogo. Premikali so se ponoči, večinoma v močnem dežju, podnevi pa so se skrivali v vaseh, večinoma na kmetijah s seniki, hlevi in v kmečkih hišah. Čeprav je bila prehrana skromna in enolična, je bilo razpoloženje v četi odlično.⁸⁸

Sprösser, Rommel, Schiellein, Wahrenberger in Gössler so si šli po prihodu na Knežo še istega dne (21. oktobra) ogledovat izhodiščne položaje severnega pobočja Bučenice. Med premikom jih je oviral italijanski artilerijski ogenj, ki je bil osredotočen na območje med Bačo pri Modreju in Most na Soči. Že med ogledom območja Bučenice so ocenili, da bo razmestitev enot zahtevna zaradi delno poraščenega strmega skalnega pobočja, ki ga prekinjajo ozke grape. Največje tveganje za Württemberski gorski bataljon so bile italijanske opazovalnice na Mrzlem vrhu (1360 metrov), ki so imele v razmerah dobre vidljivosti odprt pogled na to območje. Usmerjen artilerijski ogenj na strmo skalno pobočje bi povzročil veliko žrtev. Vsekakor so se poveljujoči v Württemberskem gorskem bataljonu zavedali, da bo največji izziv, kako prikriti enote in kako pomembna bo pri tem maskirna disciplina, saj se bodo na tem območju zadrževali več kot trideset ur.

Istega dne je 1. bavarska lovsko brigada, v sestavi katere sta bila tudi Württemberski gorski bataljon in polk Leib, prejela ukaz z določenimi cilji. Kot glavni cilj napada za lovsko brigado je bil s tem ukazom določen Matajur.⁸⁹

Dne 22. oktobra so enote končale priprave na Kneži in zvečer izvedle pohod na izhodiščne položaje na pobočje Bučenice, kamor so prispele okrog

⁸⁶ HStAS, M130, Bü 53, Württemberg Gebirgs Bataillon, Besondere Anordnungen, 14. oktober 1917.

⁸⁷ N. B. Kodrič: *Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik, leto 1917*, str. 102.

⁸⁸ E. Rommel: *Pehota napada*, str. 12.

⁸⁹ HStAS, M130, Bü53, Gefechts-Bericht 24.–31. oktober 1917, str. 1.

polnoči. Med pohodom so jih ovirali močni žarometi z italijanskih položajev na Kolovratu in Ježi ter pogost artilerijski ogenj. Vse to jih je prisililo v večkratno nekajminutno nepremično ležanje na premočenih tleh.⁹⁰ Tovorne živali so pustili na vzhodnem pobočju Bučenice, preostale enote so prispele na izhodiščno območje 23. oktobra nekaj čez polnoč. Do jutra so se vkopavali približno 500 metrov severovzhodno od vrha Bučenice (510 metrov). Zaklonilnike za enega ali dva vojaka so prekrili z vejami. Vojaki v enotah so tako zakriti in premočeni čez dan poskušali malo zaspiti. Rommel opisuje, da se je dan vlekel v neskončnost, spanca je bilo zaradi italijanskih artilerijskih napadov zelo malo. Na srečo je v bližino njihovih položajev udarilo samo nekaj granat.⁹¹ Zvečer so prinesli s tovornimi živalmi enotam hrano neposredno na položaje, potem so prinesli še dodatno strelivo. Izkušnje iz predhodnih spopadov v gorah so jasno pokazale težave, ki so nastale zaradi pomanjkanja streliva. Po polnoči 24. oktobra je spet začelo deževati. Rommel je ob tem zapisal: »Vreme kot naročeno za napad!«⁹²

Če se ozremo na zadnjih trideset ur pred začetkom napada, si lahko samo predstavljamo, v kakšnih razmerah so delovale enote Württemberskega gorskega bataljona. Že samo ta del kaže na izjemno telesno in psihično pripravljenost. Dež, mraz, premočena obleka in pomanjkljiva prehrana so bili vsekakor velik preizkus pripravljenosti, vzdržljivosti in discipline. Zaradi mraza, dežja in bivanja na prostem je vojake ogrožala tudi podhladitev, še posebno ob dejstvu, da so bili zmanjšani obroki prehrane in se niso mogli ogreti z gibanjem. Enote Württemberskega gorskega bataljona so se zavedale pomena moralne komponente vojskovalne moči. Rommel jo opisuje tako: »Preskrba je bila skromna in enolična, vendar je bilo kljub vsemu razpoloženje odlično. Enote so se v treh letih vojne naučile prenašati trdo življenje, ne da bi pri tem izgubljale prožnost.«⁹³

VPRAŠANJA:

Katere elemente procesa bojnega odločanja prepoznaš v pripravah Württemberskega gorskega bataljona na ofenzivo (TLP in MDMP)?

⁹⁰ E. Rommel: *Pehota napada*, str. 10.

⁹¹ Prav tam, str. 11.

⁹² Prav tam, str. 12.

⁹³ Prav tam, str. 12.

Sklepi o pomenu koncentracije sil

Faza koncentracije sil na bojiščih je za poznejši uspeh napada zelo pomembna. Če primerjamo koncept in pristop nasproti si stoječih armad leta 1917, takoj opazimo razliko. Verjetno gre za naključje, vendar je dejstvo, da sta 18. septembra 1917 obe vojskujoči se strani izdali na isti dan dva pomembna ukaza. Na eni strani je nadvojvoda Eugen razposlal ukaze vsem sodelujočim silam za začetek priprav in izvedbo ofenzive v Zgornjem Posočju. Na drugi strani je general Cadorna tega dne izdal ukaz italijanskega vrhovnega poveljstva o prehodu vseh italijanskih sil v obrambo.⁹⁴ K temu bi lahko dodali, da sta začeli obe armadi istega dne. Od takrat so začeli potekati dogodki diametralno nasprotno in v tem lahko najdemo tudi enega od vzrokov za uspeh 14. armade ter poraz na drugi strani.

14. armada se je začela takoj zatem intenzivno pripravljati, kar se je vse do začetka ofenzive samo še stopnjevalo. Imeli so jasno zastavljene cilje, oblikovano in posodobljeno doktrino ter motivirano in izurjeno armado. Pri 14. armadi je izstopala predvsem enotnost naporov,⁹⁵ kar je podpirala tudi enotnost poveljevanja. Poleg tega so s prikritim delovanjem, zavajanjem in disciplino do začetka napada pustili italijansko stran skoraj v popolni »temi«.

Na drugi strani sta na italijanski strani izrazito izstopali neenotnost naporov in kriza poveljevanja. Največja težava je bila ravno 2. armada pod poveljstvom generala Capella, ki ni spoštoval ukaza vrhovnega poveljnika o prehodu v obrambo. Njegova namera o obrambi in takojšnji protiofenzivi je bila podrejenim nejasna in nerazumljiva.

Enote 2. armade, ki so doživele glavni udar 14. armade, so ostale v bojnem razporedu za napad in se niso prerazporedile za obrambno delovanje. Tako niso imeli učinkovitega odgovora na novo taktiko globokih prodorov, še posebno z artilerijo, ki je bila težiščno razporejena na sprednjih obrambnih črtah. Znano je, da zahteva premik enot na gorskem zemljišču več časa kot na ravnini, enote 14. armade pa so v prvih petdesetih urah napada na zemljišču dosegle skoraj vse pomembne točke napada.

⁹⁴ M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello malce drugače, *Na fronti*, št. 8, 2013, str. 44.

⁹⁵ Angl. *unity of effort*.

VPRAŠANJA:

Ali se vam zdi razporeditev enot alpskega korpusa pred ofenzivo ustrezna? Kaj je tveganje pri taki razmestitvi enot? Bi tudi vi danes razmestili svoje enote na enak način?

Zakaj?

Na kratko opiši koncept koncentracije sil 14. armade na soškem bojišču.

Naštej glavne koridorje mobilnosti, ki so omogočali premike sil iz Koroške v Posočje.

ITALIJANSKA 2. ARMADA PRED ZAČETKOM OFENZIVE

Poveljstvo 2. armade

Na soškem bojevališču sta bili konec oktobra 1917 dve italijanski armadi, podrejeni generalu Luigiju Cadornu, ki je imel svoj štab v Vidmu oziroma Udinah. Južni odsek fronte je nadzirala 3. armada generala Emanuella Filiberta di Savoia (Duca d'Aosta), severni pa 2. armada generala Luigija Capella. Funkcijo načelnika štaba 2. armade je opravljal brigadir Silvio Egidi, štab armade pa je bil v Čedadu. Zaradi bolezenskih težav je generala Capella med 18. in 22. oktobrom ter po 25. oktobru nadomeščal general Luca Montuori. Na predvečer 12. soške ofenzive je imela 2. italijanska armada 670.000 vojakov, devet korpusov s 25 divizijami, kar je skupaj pomenilo 353 bataljonov, 3702 kosov artilerije (2568 poljskih, gorskih in lahkih topov in 1134 minometov) ter več kot 3000 mitraljezov, deset eskadrilj letal in osem oddelkov balonov.⁹⁶

Območje delovanja 2. armade je bilo od Rombona do izliva reke Vipave v Sočo. Skupaj s 3. armado in rezervnimi enotami je imela italijanska vojska na celotnem soškem bojišču več kot milijon vojakov. Capellove enote so bile zelo neenakomerno razporejene, v več obrambnih črtah, saj sta bila na levem krilu, kjer je bilo tudi območje preboja 14. nemške armade, dva italijanska korpusa in ena divizija, na desnem krilu je bilo sedem korpusov.

Območje od Rombona do Soče pri Gabrjah je pokrival 4. korpus s 64 bataljoni, od Soče pri Gabrjah do Kala nad Kanalom pa 27. korpus z 49 bataljoni. Območje od Kala do Podlake je pokrival 24. korpus s 36 bataljoni, od Podlake do sedla Dol, južno od Svete gore pa 2. korpus z 42 bataljoni. 6. korpus s 24 bataljoni je nadzoroval območje od Dola do območja južno od Grčne oziroma Grazigne, od samostana Kostanjevica do Vipave pa

⁹⁶ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 181–182; M. Thompson: *The White War*, str. 300.

je nadziral 8. korpus s 36 bataljoni. Na drugi obrambni črti je bil v rezervi med Matajurjem, Kukom in Sovodnjem (Savogna) 7. korpus s 30 bataljoni, med Desklami in Kanalom ter pri Kostanjevici pa 14. korpus s 24 bataljoni. Območje Krmin–Corno di Rosazzo je nadzoroval 28. korpus z 42 bataljoni. Zanimiva je bila tudi odločitev Capella, da od 25 divizij pusti samo deset divizij na območju severno od Banjšic. Poveljstvo 2. armade je namreč menilo, da so že gore obramba, zato niti ena izmed italijanskih trinajstih divizij 2. armade, ki so bile v rezervi, ni bila razmeščena na sektorju severno od Tolmina. Tako je postalo glede na nemške načrte strateško najpomembnejše tolminsko mostišče najšibkejša točka obrambe 2. armade.⁹⁷

4. korpus

4. korpusu je od julija 1917 poveljeval general Alberto Cavaciocchi, funkcijo načelnika štaba pa je opravljal polkovnik Giorgio Boccacci. Operativno območje delovanja korpusa je potekalo od Rombona do vasi Dolje in je veljalo za varno in mirno območje, branjeno s slabše izurjenimi in večinoma nemotiviranimi italijanskimi enotami. Štab korpusa je bil v vasi Kred, korpus pa je sestavljalo več divizij, ki so bile med glavnimi krivci za neuspešno obrambo v 12. soški ofenzivi.

50. divizijo generala Giovannija Arrighija so sestavljale brigada Friuli, 280. polk brigade Foggia, 2. skupina alpincev bataljona Ceva in Monviso ter posadka Rombona, sestavljena iz bataljonov alpincev Borgo San Dalmazzo, Saluzzo, Dronero in bataljonom iz brigade Friuli. Vseh 13 bataljonov je bilo razporejenih od Rombona čez Bovec in Sočo do Jame (planine na Polovniku). Divizijo je sestavljalo še 24 mitraljeških čet, divizijska artilerija s poljskimi in gorskimi topovi ter minometi in tri čete inženirskega bataljona z enotami vezistov.

43. divizijo generala Angela Farisoglia so sestavljale brigade Genova, 223. polk brigade Etna in 5. skupina alpincev z bataljoni Val Chisone, Albergian in

⁹⁷ P. Gaspari: *La verità*, str. 40; M. Thompson: *The White War*, str. 300; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 123; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 181–182; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, str. 376–377.

Belluno. V divizijo so bile vključene še tri inženirske čete in enote vezistov, šest mitraljeških čet, divizijska artilerija s poljskimi in gorskimi topovi ter minometi, tako da je imela divizija skupaj 15 bataljonov. Štab divizije je bil v Drežnici, območje delovanja divizije je bilo od Jame (planine na Polovniku) do Pleče pod Krnom.

46. diviziji je poveljeval general Giulio Amadei, sestavljale pa so jo brigade Caltanissetta, Alessandria in 224. polk brigade Etna, 29 mitraljeških čet, 3 čete inženircev, 4 čete plamenometalcev, enote vezistov ter divizijska artilerija s poljskim topništvom in minometi. Divizija je imela štab v Smasteh, sestavljalo jo je 18 bataljonov, območje delovanja njenih enot pa je bilo od Pleče pod Krnom do Hlevnika.

34. divizijo generala Luigija Bassa je sestavljala brigada Foggia, medtem ko brigada Potenza ni bila udeležena v bojih 12. soške ofenzive. Divizija je štela 9 bataljonov, njen štab pa je bil v Kobaridu. Rezerva 4. korpusa sta bila še 2. in 9. polk bersaljerjev ter dva bataljona alpincev Mondova in Argentera. Korpusu je bila na razpolago tudi 7. skupina alpincev z bataljoni Val Leogra, Bicocca in Valle Stura, 3. in 5. eskadron 14. polka lahke konjenice Alessandria, 214. vod in 94. oddelek karabinjerjev, korpusna artilerija gorskega topništva in minometov, 15 mitraljeških čet, 2 četi vezistov in četa inženircev, 43. četa finančne straže ter 21. letalska eskadrilja.

Italijanska 2. armada je imela na območju 46. in 43. divizije 4. korpusa malo enot, med katerimi vse niso zasedale območij, kjer bi morale delovati, poleg tega pa je prva obrambna črta od Mrzlega vrha in Vodil vrha v dolino predstavljala skrajno mejo, ki jo je italijanska vojska zasedla v prvih dneh začetka fronte 1915, zato tudi ni bila dobro branjena. Cavaciocchi ukazov, ki mu jih je pošiljal Cadrona, ni jemal resno. Kljub temu je 19. septembra poslal poveljnikom svojih divizij ukaz, v katerem je navajal, da se pripravlja ofenziva morda že naslednji dan ali pa konec meseca. Ukaz ni vseboval natančnih navodil, vendar je nazadnje zvenel kot nekakšno priporočilo, ki ni veljalo nič v vsesplošni apatiji njemu podrejenih enot. Po sestanku poveljstva 4. korpusa je Cavaciocchi dobil natančnejša navodila, kako utrditi slabo branjene odseke, vendar ni veliko naredil, da bi okrepil obrambo. Da bi Cadorna dobil objektivno sliko o stanju duha v vojski, je na pregled 4., 24. in 28. korpusa

poslal dva obveščevalna častnika, polkovnika Calcagna in Testo. Cadorna je slutil, da priprave na obrambo v 4. korpusu ne potekajo po navodilih, vendar je Cavaciocchi prepričal polkovnika Testo, da ima vse pod nadzorom in da priprave potekajo, morala pa je zadovoljiva. Po vrnitvi sta polkovnika poročala, da v poveljstvu 4. korpusa intuitivno sklepajo, da bi lahko sovražnik poskusil dvojni prijem z mostišča in iz Bovca, vendar niso opazili nikakršnih posebnih priprav. Frontalni napad so izključevali, v napad po dolini Soče niso verjeli, večinoma pa so računali na obrambo sistema Polovnik–Vršič.⁹⁸

Cavaciocchi je šele 22. oktobra ugotovil, da obramba v njegovem sektorju ni zadovoljiva, in je predlagal poveljstvu 2. armade, da se okrepijo obrambni položaji na območju Bovca s premestitvijo nekaterih enot 50. divizije. Še isti dan popoldne je štab 4. korpusa obiskal Cadorna in o načinu okrepitve obrambe razpravljal z generalom, ki je nadomeščal generala Capella – generalom Montuorijem – in Cavaciocchiem. Cadorna se ni hotel vmešavati v operativne ukaze o premestitvi enot, hotel pa je okrepiti obrambo v Bovški kotlini. Na osnovi novih obveščevalnih podatkov, ki jih je dobil tega dne, je Cadorna sprejel nove odločitve. Cadorna je bil prepričan, da je ofenziva iz Bovca čez Žago, Učjo in naprej do Tilmenta lahko uspešna in da se bo najverjetneje začela že naslednje jutro. Zato je ob 19.35 izdal ukaz o premestitvi nepopolnjene 34. divizije iz 7. korpusa na območje Žage. Divizija je v 4. korpus prispela dan pred ofenzivo, sestavljala pa jo je samo brigada Foggia z 280., 281. in 282. polkom, zato ji je Cavaciocchi dodal še 2. in 9. polk bersaljerjev, ki so bili do tedaj v rezervi. 2. polk je bil v Livku, 9. polk pa pri Idrskem, da bi branil rajon med Sočo, Foni in Hlevnikom. 280. polk je poslal v okrepitev 50. divizijo, 1. in 2. polk bersaljerjev je poslal k 43. in 46. diviziji, tako da sta na ključnem območju obrambe okoli Žage ostala samo 281. in 282. polk. Dne 23. oktobra se je Capello ponovno vrnil na poveljstvo 2. armade in postal zaskrbljen zaradi dogodkov v 4. korpusu. Na slabost obrambe 4. korpusa nas opozarja tudi podatek, da je imel Cavaciocchi med Bovcem in Krnom le 20 topov z malo streliva, tako da italijanska artilerija 4. korpusa ni bila kos obrambnim nalogam.⁹⁹

⁹⁸ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko*, str. 186; P. Gaspari: *La verità*, str. 40.

⁹⁹ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 183–185; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 182–183; P. Gaspari: *La verità*, str. 45.

Zaradi uspešnega in hitrega prodora nemške 12. pa tudi avstro-ogrske 50. divizije je pomembno, da opišemo sistem obrambe enot 46. divizije na prvi obrambni črti od Krna do Tolmina. Na desnem krilu 46. divizije je delovala brigada Alessandria, v centru brigada Caltanissetta, na levem krilu pa je deloval 225. polk brigade Etna. Zaradi pomanjkljivosti in izpostavljenosti prve obrambne črte na Slemenu in Mrzlem vrhu so Italijani organizirali obrambno črto med Kožljakom in Plečami. Tako je bilo 13 od 18 bataljonov te divizije razporejenih na prvi obrambni črti, in to v razponu deset kilometrov. Trije bataljoni so bili dodeljeni, da pokrivajo boke in vzdržujejo ter in predstavljajo mejo z drugimi enotami sosednjih divizij. Dva polka sta bila v brigadni in divizijski rezervi. Na območju med Vrsnim in Libušnjami je deloval 2. bersaljerski polk, na območju med prvo in drugo obrambno črto je bilo približno 40 baterij različnih kalibrov. Na območju okrog vasi Gabrje, na prvi obrambni črti, so obrambo sestavljale tri čete brigade Alessandria, in sicer dve med cesto in Sočo in ena med majhno utrdbo nad cesto in koto 360 nad Gabrijami. Območje Gabrij so branile tri poljske baterije. 46. diviziji so bile podrejene tudi izolirana mitralješka četa na Hlevniku (ki je bil tudi operativno območje 19. divizije 27. korpusa) in osem baterij pri Fonih, medtem ko je bilo na Hlevniku in Plečih tudi osem baterij korpusne artilerije, ki niso imele nobene zaščite.¹⁰⁰

27. korpus

27. korpusu je poveljeval general Pietro Badoglio, funkcijo načelnika štaba pa je opravljal podpolkovnik Giulio Pellegrini. Območje operativnega delovanja korpusa je bilo od vasi Gabrje pa do Brega na Banjšicah oziroma Kala nad Kanalom, štab pa je bil od 24. oktobra na Kambreškem, predtem pa je bil v Čedadu.

19. divizijo generala Giovannija Villanija so sestavljale brigade Taro, Spezia, Napoli, dve enoti plamenometalcev, 154. bataljon teritorialne milice, bataljon alpincev Val d'Adige, 26 mitraljeških čet, 55. artilerijski bataljon

¹⁰⁰ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 182; P. Gaspari: *La verità*, str. 94–95.

poljskega topništva in inženirski bataljon z enotami vezistov. Divizija je skupno štela 27 bataljonov, ki so bili razporejeni od Hlevnika do Sel pri Volčah.

65. divizijo generala Guida Coffara je sestavljala samo brigada Belluno s 5 bataljoni, ki so imeli območje delovanja od Podsela do Mešnjaka. 22. divizijo generala Giambattista Chiossija je sestavljala brigada Pescara s šestimi bataljoni in enoto plamenometalcev. Območje delovanja divizije je bilo od Mešnjaka čez Hoje do Kala nad Kanalom.

64. divizijo generala Vittoria Fioroneja so sestavljali štirje bataljoni brigade Belluno, brigada Roma in bataljon brigade Taro, tako da je divizija skupno štela 11 bataljonov, ki so imeli enak razpored enot kot 22. divizija. Rezerva celotnega korpusa je bila brigada Puglie, razporejena med Globočakom in Čičer vrhom, korpusu so bili na razpolago še 10. skupina alpincev bataljonov Vicenza, Monte Berico in Morbegnio, 3. eskadron konjenice Lancieri Aosta, korpusna artilerija težkega topništva, gorskega topništva in minometov, dva bataljona inženircev in dve četi vezistov, 23. četa finančne straže ter 40. zračna eskadrilja.¹⁰¹

Vse Badogliève enote in artilerija 19. divizije so bile razmeščene v sistem ofenzivnega delovanja, kar ni bilo skladno z ukazi Cadorne. Ta je od Capella in Badogliá 10. oktobra vnovič zahteval spremembo razmestitve enot 27. korpusa, a sta si jo oba generala razlagala po svoje.¹⁰²

Dne 24. oktobra je bil razpored enot 19. divizije na območju preboja fronte takšen: na območju zaledja pri koti 1114 so bili razporejeni trije bataljoni 10. skupine alpincev, med vrhom Varda in med Ježo je bilo razporejenih 14 čet brigade Spezia, pet jih je bilo v rezervi; med Čiginjem in Hlevnikom je bila razporejena brigada Taro in na črti od Plečja do Fonov je bil razporejen bataljon brigade Napoli. V rezervi sta bila bataljon brigade Spezia in bataljon alpincev Val d'Adige. Preostalih pet bataljonov brigade Napoli je ščitilo sedli Za Gradom in Trniški vrh. Na območju med 10. skupino alpincev in brigado Spezia je nastalo območje, ki ga je pokrivala samo ena mitralješka četa. Brigada Taro je bila razporejena od zgornjega toka potoka Gunjač do Hlevnika, kjer je imela pet bataljonov.

¹⁰¹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 183; P. Gaspari: *La verità*, str. 41.

¹⁰² L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 106.

27. korpus je tako dobil nalogo, da z brigado Napoli brani črto Hlevnik–Foni–Soča. Večina enot brigade Napoli ni bila blizu frontnim črtam, temveč daleč stran v rezervi v zaledju pod Kolovratom. Ko je Montuori poslal 27. korpusu brigado Napoli, je bila tudi premaknjena črta razmejitve med 27. in 4. korpusom, zato je Cavaciocchi obvestil Badoglia, da bo 22. oktobra svoj 9. polk bersaljerjev in mitralješko četo umaknil na levi breg Soče pri Gabrjah. Badoglio je sporočilo sprejel, vendar ni ničesar ukrenil, da bi zapolnil nastalo praznino. Hlevnik je ostal skoraj nezaščiten, saj sta ga branili le dve četi brigade Taro ter 60 topov srednjih in težkih kalibrov Badoglieve 19. divizije. Nikoli ni bilo pojasnjeno, zakaj Badoglio na omenjeno črto ni poslal cele brigade Napoli, kot mu je bilo ukazano.¹⁰³ 2. obrambno črto oziroma črto ključne obrambe med Plečjami in Foni je varoval le 3. bataljon 76. polka brigade Napoli, ki ni zasedal območja od Fonov do Soče. 1. in 2. bataljon 76. polka sta varovala 3. obrambno črto na območju Bukove Ježe do sedla kote 1114 oziroma sedla Za Gradom. Ves 75. polk brigade Napoli in deli brigade Arno pa so bili na Trniškem vrhu in za njim.¹⁰⁴

Slabo branjeno območje Hlevnika in Kolovrata okoli kote 1114 je ustrezalo napadu Nemškega alpskega korpusa, ki je prebijal frontno črto prav na tem delu fronte. Badoglio je po napredovanju v generalski čin postal zelo samovšečen general, saj je kot osvojitelj Sabotina postal eden najbolj priljubljenih italijanskih generalov, katerega vojaška kariera se je strmo vzpenjala, predvsem po zaslugi dobrih zvez v italijanski politiki. Tudi svojemu poveljniku korpusne artilerije na dan začetka 12. soške ofenzive ni dovolil odpreti ognja, dokler ta ni prosil za odobritev Badoglia. Tako je 24. oktobra ob 2.30 poveljnik Badoglieve artilerije klical Badoglia za odobritev uporabe ognja, vendar Badoglio tega ni dovolil, češ da imajo v rezervi premalo granat. Ko je pozneje Badoglio hotel aktivirati korpusno artilerijo, komunikacije s poveljnikom ni več imel. Ni pa odpovedala celotna Badoglieva artilerija,¹⁰⁵ saj

¹⁰³ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 117, 147; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 186–187; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 44–45.

¹⁰⁴ P. Gaspari: *Rommel a Caporetto. Le gesta degli italiani e dei tedeschi tra il Kolovrat e il Matajur dal 24 al 26 ottobre 1917*, Udine 2016, str. 28–29; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 182.

¹⁰⁵ M. Thompson: *The White War*, str. 301; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 187; L. Galić: *Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917*, Kobarid 2017, str. 210.

so bile nekatere avstro-ogrske enote korpusa Scotti izpostavljene močnemu italijanskemu artilerijskemu ognju, ki je napadalcem povzročil številne izgube.

VPRAŠANJA:

Če bi bili poveljnik 19. divizije, kako bi z enotami, ki ste jih imeli na razpolago, organizirali obrambo na Hlevniku in koti 1114?

7. korpus

7. korpusu je poveljeval general Luigi Bongiovanni, funkcijo načelnika štaba pa je opravljal polkovnik Rodolfo Bianchi d' Espinosa. Korpus, ki je imel štab v vasi Krvarija (Carraria) pri Čedadu in pozneje v vasi Praprotnica, je imel operativno območje delovanja med Matajurjem, Kolovratom in Globočakom. Korpus je deloval v zaledju, na območju 3. obrambne črte. Skupno je korpus štel 30 bataljonov, ki so bili vključeni v 62. divizijo generala Giuseppeja Vioreja. Divizijo so sestavljali brigada Salerno, 4. brigada bersaljerjev, 4. arditski jurišni odred, 10 mitraljeških čet in poveljstvo 53. polka baterij poljskega topništva.

Pod poveljstvo 7. korpusa je spadala še 3. divizija generala Ettoreja Negrija di Lamporeja z brigadama Elba in Arno, osmimi mitralješkimi četami ter tremi četami inženircev. Korpus ni imel rezervnih enot, imel pa je dva eskadrona lahke konjenice Udine, dve četi vezistov, 35. zračno eskadriljo in brigado Firenze. 7. korpus naj bi torej deloval v zaledju oziroma v armadni rezervi, vendar je kmalu po začetku ofenzive 24. oktobra že dopoldne prišel na prvo obrambno črto in bil v obrambnih nalogah neučinkovit.¹⁰⁶

¹⁰⁶ M. Simić: *Po sledah soške fronte*, Ljubljana 1998, str. 189; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 183; P. Gaspari: *La verità*, str. 40–41.

Kriza vodenja in poveljevanja

General Luigi Cadorna je slovel kot strog in natančen človek, ki naj bi mesto načelnika italijanskega vrhovnega štaba prevzel že leta 1908, vendar se je italijanska politika takrat odločila za mlajšega in manj izkušenega generala Alberta Pollia, saj naj bi bil Cadorna preveč avtokraten. Cadorna je bil zagovornik železne discipline, ki naj bi bila pogoj za dvig morale v vojski. Kršenje ukazov in vojaške discipline je strogo kaznoval – veliko italijanskih vojakov je plačalo tudi s smrtjo.¹⁰⁷

Cadorna je kmalu po 11. soški ofenzivi že konec avgusta 1917 razmišljal o ofenzivi proti Trnovski planoti, vendar je pod pritiskom dogodkov na italijanski in tudi ruski fronti 18. septembra ofenzivo odpovedal ter 2. in 3. armadi ukazal priprave na defenzivo. Poveljnik 3. armade general Duca d'Aosta je Cadornovo povelje upošteval in utrdil 3. italijansko obrambno črto na Krasu ter jo pripravil za defenzivno delovanje. Poveljnik 2. armade general Luigi Capello pa Cadornovega ukaza ni upošteval in je še vedno razmišljal o protiofenzivi ter tako miselnost prenesel tudi na poveljnike svojih korpusov. Bil je prepričan, da se bodo morebitne vojaške akcije sovražnika zgodile šele spomladi leta 1918, ko se bo z ruske fronte vrnilo dovolj avstro-ogrskih enot. Italijanska odločitev za obrambo je takrat pomenila veliko spremembo v strateškem razmišljanju vrha italijanske vojske, saj se je pri Italijanih kazalo pomanjkanje obrambnih izkušenj, ker so v prvih enajstih ofenzivah nenehno napadali in se le redko branili zgolj na taktičnem nivoju.¹⁰⁸

Cadorna je svojim armadam 18. in 22. septembra poleg prehoda na obrambo ukazal, da je pomembno tudi prepričati sovražnika o ofenzivnih in agresivnih načrtih italijanske vojske, vendar Cadornov ukaz ni pustil nobenih posledic pri korpusih italijanske 2. armade. Glavni in najtežji cilj Cadorne je bil premestiti artilerijo, ki je bila do tedaj zaradi ofenzivnih načrtov italijanske vojske razporejena bližje prvim obrambnim črtam. Zahteval je premestitev artilerije na 3. obrambno črto in na nekaterih območjih še bolj v zaledje. Za Cadorno so postale glavne priprave na odločilno obrambo, prav tako je bilo

¹⁰⁷ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 26.

¹⁰⁸ P. Gaspari: *La verità*, str. 19; M. Thompson: *The White War*, str. 297, 299; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 26, 32; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 179.

pomembno, da bodo armade pripravljene na odbijanje morebitnega napada. 3. armada je po dveh letih dobro utrdila sistem treh utrjenih obrambnih črt – to je bilo primerno tudi za prilagodljivejšo obrambo. Na območju 2. armade sistem obrambe ni bil tako dobro razvit kot na južnem delu soškega bojišča. Zanj so bile značilne obrambne črte, neprilagojene terenu in brez ustrezne globine. Zaradi poročil o sovražnikovem morebitnem napadu je Capello kljub zagovarjanju protiofenzive ukazal organizirati obrambo v zaledju 19. divizije 27. korpusa na črti Mrzli vrh–Kum–Globočak. Cadorna je medtem zahteval pospešitev obrambnih priprav in premestitev večjega dela 27. korpusa na desni breg Soče. V resnici so šele dva dneva pred začetkom ofenzive na desni breg Soče poslali štiri bataljone alpincev. Prav tako niso upoštevali tistega dela ukaza, ki je predvidel umik 730 topov z Banjšic, od koder so premestili 120 topov šele 23. oktobra.

Oktobra je bilo sklicanih tudi več konferenc 2. armade, na katerih so obveščali poveljujoči vrh 2. armade in oblikovale so se splošne smernice delovanja enot 2. armade. Capello je vodil samo dve konferenci, konference 17. in 18. oktobra se je udeležil, a je ni vodil, ker je bil na bolniškem dopustu. Iz analiz prve in zadnje konference zaznamo spremembo razpoloženja na italijanski strani. Zapisniki konferenc sporočajo, da je šlo za poveljniški diktat Capella in neke vrste obveščanja, ki pa je bilo glede na zapisnike precej površno. Kot poudarja dr. Matjaž Bizjak, se v dokumentih pojavlja izraz konferenca, vendar ni šlo za tip konference, kot jih poznamo danes. Šlo je bolj za obveščanje in poudarjanje smernic podrejenim poveljnikom.¹⁰⁹

Že 2. oktobra se je na konferenci 2. armade v Krminu govorilo o načrtovani avstro-ogrski ofenzivi. Prevladujoči koncept je bil takrat Capellov načrt o organizaciji protiofenzive, govorili so tudi o motivaciji svojih vojakov, artileriji in komunikacijah. Na konferenci niso govorili o Cadornovem ukazu z dne 18. septembra, v katerem je bilo jasno zapisano, da mora 2. armada preiti v obrambo. Zanimivo je tudi dejstvo, da se je v 2. armadi širil strah pred nemškimi enotami; Capello je menil, da je njihova artilerija postavljena preveč ofenzivno in preblizu prvi frontni črti, kar se je izkazalo za točno takoj po začetku nemške in avstro-ogrske ofenzive.

¹⁰⁹ M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello malce drugače, *Na fronti: revija za vojaško zgodovino*, št. 8, 2013, str. 43–53.

2. armada je bila tudi obveščena o premikih in zbiranju sovražnikovih enot na desnem krilu 4. korpusa in pred 27. korpusom. Druga skupina sovražnikovih enot naj bi se bila zbirala na levem boku 4. korpusa in pred 2. korpusom pri Čepovanu in Lokvah. Predvidevanja so bila, da bodo napadalci prodrli s tolminskega mostišča na črto Sveta gora–Vodice, kar naj bi bil maksimalni cilj sovražnikove ofenzive, minimalni cilj naj bi bil preboj 1. in 2. črte 27. korpusa na desni strani Soče ali pa manever južno od Tolmina s ciljem zasedbe Tolminske kotline. Italijanska predvidevanja so kot mogoč ocenjevala tudi napad s Tolminskega mostišča po dolini reke Idrije proti Čedadu. Obveščevalni podatki na italijanski strani so imeli to slabost, da so se zbirali na armadni ravni in so bili šele po obveščevalni analizi posredovani podrejenim poveljstvom. Tak centralizirani pristop zbiranja in analize podatkov ni bil učinkovit, poleg tega so italijanske obveščevalne službe med seboj slabo sodelovale. Italijanske rezerve so bile razporejene skladno s Capellovo zamislijo o takojšnjem protinapadu. Zaupal je obema poveljnikoma 4. in 27. korpusa in iz zapisnika konference 2. armade je vidna tudi velika zaverovanost v svojo moč.¹¹⁰

Dne 23. oktobra je bila sklicana konferenca 2. armade v Čedadu in tega dne se je tudi Capello vrnil z bolniškega dopusta. Iz zapisnika lahko razberemo, da so ocenjevali, da ima sovražnik od Rombona do tolminskega mostišča šest divizij. Capello je miril podrejene, saj se je čutila nelagodnost, ni bilo več zmagoslavnega optimizma in pojavil se je strah pred neznanim. Ocenili so, da je razpored 2. armade dober in da je treba okrepiti 4. korpus. Konferenca ni dala novih odločitev in ukrepov – to kaže na krizo poveljevanja, ki je bila povezana s Capellovim odhodom na bolniški dopust. Capello armade ni pripravil na odločilno obrambo in tudi ne na protiofenzivo, poleg tega je imela 2. armada pomanjkljive podatke o sovražniku.¹¹¹

¹¹⁰ Archivio Centrale dello Stato (ACS), Archivi di famiglie e di persone, fondo Capello Luigi 1911–1959, busta 7, Sunto delle parole dette da S.E. il generale Capello i giorni 17 e 18 ottobre ai commandanti dei corpi d'armata, 18. ottobre 1917, str.1–4; M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello, str. 43–53; L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 137, 139, 205.

¹¹¹ ACS, Archivi di famiglie e di persone, fondo Capello Luigi 1911–1959, busta 7, Conferenza tenuta da S.E. il generale Capello alle ore 16 del giorno 23 in Cividale ai commandanti dei corpi d'armata, str. 1–3 ; G. Badoglio: *Il Memoriale di Pietro Badoglio su Caporetto*, Udine 2000, str. 30; F. Fadini: *Caporetto dalla parte del vincitore: il generale Otto von Below e il suo diario inedito*, Milano 1992, str. 169.

V literaturi lahko beremo o prebegih avstro-ogrskih častnikov češke, romunske in poljske narodnosti na italijansko stran, prinesli naj bi novice in tudi načrte ofenzive. Glede prebega romunskih častnikov lahko sklenemo le to, da se velikokrat preveč poudarja pomen teh načrtov ofenzive. Zavedati se moramo, da sta bila avstro-ogrška častnika na ravni bataljona, zato sta poznala načrte ofenzive kvečjemu do brigadne ravni, višje ne, zato Italijani niso mogli dobiti vpogleda v celoten načrt ofenzive.¹¹²

2. armada je rezervne enote zbiralala za desnim krilom – to je kazalo, da je Capello pričakoval napad med Ježo in Banjšicami, čeprav je imel določene dele načrta prodora 14. nemške armade. Tako si je na območju preboja 14. armade stalo nasproti 121 avstro-ogrskih in nemških bataljonov ter 113 italijanskih. Pri tem moramo upoštevati, da so imeli Italijani v zaledju več rezervnih enot.¹¹³

General Cadorna se je mesec dni pred začetkom ofenzive posvetil predvsem notranji politiki, saj je italijanski politični vrh želel vpeljati nadzor nad italijanskim vrhovnim poveljstvom. Cadorna do sredine septembra 1917 ni verjel v sovražnikovo ofenzivo pred pomladjo leta 1918 – ukrepi, ki jih je izvajal, so bili namenjeni za popolnjevanje in reorganizacijo enot, ki so jih izčrpale zadnje tri ofenzive preteklega leta. Na drugi strani je general Capello že imel določene informacije o sovražnikovih namenih, zato je konec septembra 1917 poslal poveljnikom 4. in 27. korpusa sporočilo o možnosti avstro-ogrske ofenzive na tolminskem mostišču s ciljem preboja ob reki Soči in odredil, da se nekatere italijanske enote premaknejo bližje tolminskemu mostišču. Zahteval je tudi preverjanje stanja opuščenih, nedokončanih obrambnih črt na tem delu fronte. Capello je bil prepričan, da bo sovražnik organiziral ofenzivo na območju 2. italijanske armade, vendar ni vedel točno, kje bo potekalo njeno težišče.

K slabi italijanski pripravljenosti na 12. soško ofenzivo so veliko pripomogli tudi medsebojna tekmovalnost in karierizem med italijanskimi poveljniki, birokratska nesposobnost italijanskega vrhovnega poveljstva in ignoriranje obveščevalnih analiz vojaških obveščevalnih služb. Iz vojaških

¹¹² M. Bizjak: *Kobarid in general Luigi Capello*, str. 43–53.

¹¹³ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 106; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 183.

obveščevalnih virov se je 15. oktobra 1917 izvedelo, da bo napad sledil predhodnemu dolgotrajnemu artilerijskemu obstreljevanju z bojnimi strupi. Vojaške obveščevalne službe so 22. oktobra ocenile, da ima sovražnik vzdolž soške fronte 421 bataljonov oziroma 35 divizij in pol, od tega devet nemških, vendar ta informacija italijanskih generalov ni skrbela. Capello je ostal pri zamisli o protiofenzivi čez Kalsko–Lomsko planoto v bok avstrijsko-nemškim silam. Težke artilerije ni umaknil z Banjšic, zahteval je še dodatne okrepiteve, kot je bila na primer brigada Sassari, sestavljena iz šestih bataljonov arditov. Cadorna je dal 17. oktobra na razpolago Capellu 7. korpus, ki ga je ta razporedil na črti Matajur–sedlo Za gradom. Čeprav ta načrt ni nikjer zapisan, je jasno, da si je Capello zamislil mogočen dvojni objem iz južne in zahodne smeri.¹¹⁴

Cadorna je nazadnje le doumel, da Capello načrtuje veliko protiofenzivo, ki je bila v nasprotju z ukazom z dne 18. septembra, zato se je poveljujoči kader sestal 19. oktobra v Vidmu in šele takrat je Cadorna prepovedal vsako ofenzivno akcijo. Capello je 20. oktobra odšel v Padovo na zdravljenje zaradi akutnega vnetja ledvic. Cadornovo vztrajanje pri defenzivi je poveljnike nekaterih korpusov 2. armade spodbudilo k razvoju stališča o organizaciji obrambe. Capello ni ubogal Cadornovih navodil do vključno 23. oktobra, saj je šele dvanajst ur pred začetkom ofenzive nehal razmišljati o protiofenzivi in dal nekaterim enotam ukaz za zasedanje položajev severno od Tolmina. Veliko italijanskih enot, ki so bile napadene 24. oktobra zjutraj, je svoje položaje zasedlo šele večer pred napadom.¹¹⁵

Tudi poveljnik 27. korpusa general Badoglio ni imel obvestil o velikih sovražnikovih premikih ali priprava. Preventivno je okrepil obrambo Hlevnika in doline potoka Kamnice, z moralo in materialnimi sredstvi pa je bil zadovoljen. Cadorna je kljub dvomom o možnosti preboja fronte izdal ukaz, da se dodatno okrepi utrjena črta na Tilmentu in obrambni sistem na grebenu Monte Grappa. Italijanski kralj je 22. oktobra v spremstvu Cadorne obiskal glavno 3. obrambno črto na Stolu, kjer so ga prepričevali, da treh obrambnih črt vzdolž Soče ni mogoče prebiti. Na podlagi obveščevalnih poročil so Italijani pričakovali napad v noči z 22. na 23. oktober. Po očitni dezinformaciji o začetku napada je še isti dan, 23. oktobra, ob 13. uri je

¹¹⁴ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 185–186.

¹¹⁵ M. Thompson: *The White War*, str. 300.

general Cavaciocchi s prisluškovanjem telefonskim pogovorom izvedel, da se bo napad začel 24. oktobra ob 2. uri. Ko se je Capello vrnil iz bolnišnice, je štab preselil iz Krmina v Čedad in sklical sestanek s poveljniki korpusov. Capello jim je ob tej priložnosti ukazal, naj na sovražnikovo artilerijsko pripravo takoj odgovorijo s svojo protipripravo in naj ne varčujejo s strelivom. Drugemu sestanku popoldne je prisostvoval tudi Cadorna. Capello je zahteval dodatne okrepitve, Cadorna pa mu je očital nespoštovanje prejšnjega ukaza. Korpusni poveljniki so bili zelo optimistični, na operativne ukaze ni bilo nobenih pripomb in zahtev po okrepitvah.¹¹⁶

Dan pred začetkom 12. soške ofenzive je napetost v italijanskih jarkih že popustila, saj je bila za 22. oktober razglašena najvišja stopnja pripravljenosti. Čeprav so imeli natančne obveščevalne informacije o preložitvi datuma in ure ofenzive, spremembi nekako niso hoteli verjeti, saj so mislili, da gre za strateško zavajanje. Poleg tega niso verjeli, da bi sovražnik napadel v takem vremenu in tem letnem času. Na območju Volč so bile prve obrambne črte preventivno izpraznjene, varovalo jih je le nekaj čet brigade Taro, preostale so umaknili na položaje nad volčansko ravnico. Nekateri stražarji so bili kljub temu živčni in so streljali, kadar so slišali zvok ali šum iz smeri sovražnikovih položajev.¹¹⁷

Tako lahko povzamemo, da so obrambne položaje na območju prodora zasedale enote italijanske 2. armade, in sicer 50., 43., 46. in 19. divizija. Za njimi so enote 7. korpusa prihajale na položaje. Nazadnje so italijanske enote le dobile ukaz za zasedanje svojih položajev, vendar je bilo prepozno. Le posamezne enote so zasedle svoje območje delovanja, medtem ko je bila večina še v zaledju.¹¹⁸

¹¹⁶ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 187.

¹¹⁷ Prav tam, str. 192, 194.

¹¹⁸ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 46.

NEMŠKI STIL VODENJA IN POVELJEVANJA – AUFTRAGSTAKTIK

Razvoj in pomen koncepta *auftragstaktik*

Princip poveljevanja in kontrole je ena pomembnejših bojnih funkcij, ki omogoča organizirano in usklajeno bojevanje enot na vseh ravneh. Poveljevanje temelji na pravočasnem odločanju, jasnem razumevanju namere nadrejenega, sposobnosti podrejenih, da namere uresničijo, ter na poveljnikovi sposobnosti, da si predstavlja izvedbo načrta od začetka do konca.¹¹⁹

V 19. stoletju so v pruski vojski začeli razvijati koncept vodenja in poveljevanja, ki so ga na prelomu v 20. stoletje poimenovali *auftragstaktik* in se je ohranil v nemški vojski vse do danes. Prevezlo ga je tudi veliko vojska drugih držav, med njimi tudi Slovenska vojska, ki ga je prevedla v *poveljevanje s poslanstvom*. Temeljni principi tega svojevrstnega koncepta se v bistvu niso nikoli bistveno spreminjali, zato si najprej pogledjmo štiri sodobnejše opredelitve, ki najjasneje izražajo pomen te besede. V nemškem priročniku za poveljevanje enotam je zapisana opredelitev: »Auftragstaktik je prednostni princip poveljevanja in kontrole v vojski. Temelji na medsebojnem zaupanju in pomeni za vsakega vojaka neomajno obvezo opravljanja svojih dolžnosti. Vojaški voditelj informira o svoji nameri, postavlja jasno dosegljive cilje ter zagotavlja potrebne sile in sredstva.«¹²⁰

V angleško govorečem okolju so *auftragstaktik* prevedli v *mission command*. V doktrini ameriške vojske piše, da pomeni *mission command* uporabo avtoritete poveljnika pri usmerjanju delovanja z jasnim poslanstvom ter spodbujanjem disciplinirane pobude znotraj njegove namere in omogočanjem razvoja delavnih ter prilagodljivih podrejenih poveljnikov za izvajanje združenih kopenskih operacij.¹²¹

¹¹⁹ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 63.

¹²⁰ W. Widder: *German Army, Auftragstaktik and Innere Führung*, Fort Leavenworth, september-oktober 2002, str. 3.

¹²¹ US Army Headquarters: *Army Doctrine Publication 6-0 Mission Command*, Washington, 2012.

Za širše razumevanje dodajmo še opredelitev britanske vojske, ki *mission command* opisuje kot filozofijo poveljevanja s centralizirano namero in decentralizirano izvedbo, ki je še posebej primerna za kompleksne, dinamične in nasprotujoče si položaje.¹²² Pristop k poveljevanju na podlagi poslanstva spodbuja decentralizirano poveljevanje, svobodo, hitrost delovanja in iniciativo, vendar tudi dosledno upoštevanje usmeritev in navodil nadrejenega poveljnika.¹²³

Zamisel koncepta *auftragstaktik* ima v ozadju dolg zgodovinski razvoj z začetki v Prusiji oziroma Nemčiji. Da je zamisel dobila svoj dokončni okvir in vsebino, je trajalo celo stoletje. Strokovnjaki umeščajo začetke zamisli v leto 1806 po porazu Prusov proti Napoleonu pri Jenni. Takrat so oblikovali dva sklepa, ki sta bila pomembna temelja za prihodnji razvoj. Ugotovili so, da so bili glavni poveljniki na bojišču zaradi »megle vojne« in kaosa prepozno obveščeni o dogajanju na bojišču. Drugo pomembno spoznanje je bilo, da so imeli samo poveljniki neposredno na bojišču jasno sliko, kaj se je na bojišču v resnici dogajalo. To je bila podlaga za razvoj novega koncepta z nekaterimi izhodišči oziroma predlogi:

- poveljniki na bojišču se morajo odzivati hitro v stvarnem času;
- prevzemati morajo pobude brez predhodnega posvetovanja z nadrejenim;
- izkoristiti je treba priložnost in se pravočasno odzivati na neugodne razmere.

Eden pomembnejših generalov, ki je zaznal potrebo po spremembah, je bil feldmaršal Helmuth von Moltke starejši, načelnik vrhovnega štaba pruske vojske v letih 1857–1888. Moltke velja za utemeljitelja in ustvarjalca koncepta poveljevanja in kontrole na operativni ravni ter koncepta *auftragstaktik*, čeprav tega strokovnega izraza ni nikoli uporabil. Moltke je uporabljal dva izraza: ukaz (*nem. Befehl*) na taktični ravni in direktivo (*nem. Direktive*) na operativni ravni. Utemeljil je glavni princip, da podrejeni deluje znotraj usmeritev in namere nadrejenih oziroma da »kljub odsotnosti ukazov podrejeni nadaljuje z aktivnostmi in še vedno podpira namero nadrejenega«.¹²⁴

¹²² Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 6–11.

¹²³ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 63.

¹²⁴ W. Widder: *German Army*, str. 3.

Strokovni izraz *auftragstaktik* je leta 1906 uvedel nemški general Otto von Moser v »Priročniku za usposabljanje in kontrolo bataljona v boju« in v »Pravilih pehotnega usposabljanja«. Od takrat je to veljavni izraz za princip poveljevanja in kontrole.¹²⁵

Ob začetku prve svetovne vojne so ob vzpostavitvi utrjenih frontnih črt na zahodni fronti visoki nemški poveljniki omejili samostojnost podrejenih poveljnikov in razvoj koncepta *auftragstaktik* je za dobri dve leti zamrl. Pobuda je znova oživila v letih 1916 in 1917, skupaj z razvojem taktike gibljive obrambe po globini in taktike prodora. Pogoj za tak način delovanja je bila visoka stopnja pobude in ustvarjalnosti na vseh ravneh, od najvišjih častnikov do podčastnikov na ravni voda ter poveljnikov jurišnih oddelkov in skupin. Še posebno mlajši častniki in podčastniki so bili ob odsotnosti nadrejenih v neposrednih spopadih prisiljeni delovati in se odločati glede na trenutne razmere.¹²⁶

Moltke st. je ta pristop utemeljeval predvsem s tem, da poveljniki, ki so udeleženi v bitki, boljše razumejo razmere in imajo boljši pregled nad njimi. Zato ne potrebujejo natančnih in dolgih ukazov, temveč bolj usmeritvene direktive, kajti že po prvem bojnem stiku se začnejo razmere spreminjati.

Temeljni elementi koncepta *auftragstaktik* so poslanstvo, razmere, poveljnikova namera, svoboda delovanja in pobuda.¹²⁷

Poslanstvo in razmere sta najpomembnejša dejavnika za sprejem odločitve. Poslanstvo je jasna in jedrnata izjava, ki natančno določa posamezniku ali enoti, kdo bo vodil operacijo, kaj je treba narediti, kdaj se bo to dogajalo in zakaj se vodi. Ne določa, kako se bo operacija vodila. Na to vprašanje mora odgovoriti podrejeni poveljnik. Pri tem je pomembno, da je poveljnik sposoben jasnega, logičnega in preprostega razumevanje razmer in da zna svoj miselni proces usmeriti v bistveno. V nemški vojski je veljalo prepričanje, da ni treba čakati na vse informacije in težiti k najboljši mogoči odločitvi. Prepričani so bili, da je za poveljnikov uspeh na bojišču dovolj, če izbere drugo ali tretjo možnost delovanja.¹²⁸

¹²⁵ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–34.

¹²⁶ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–34.

¹²⁷ Prav tam, str. X–35.

¹²⁸ Prav tam, str. X–36.

Pri poveljevanju na podlagi poslanstva se zahteva od podrejenih poveljnikov, da ocenjujejo vse načrtovane aktivnosti skladno s poveljniskovo namero. *Namera* je jasna in kratka izjava o namenu operacije in opisuje želeno končno stanje, ki podpira poslanstvo. Namera odgovarja na vprašanje, zakaj je to treba narediti. Poveljniskova namera spodbuja enotnost naporov in omogoča, da so enote usmerjene k skupnemu cilju oziroma istemu končnemu stanju. Dobro izražena namera opogumlja podrejene k lastni pobudi in je tudi vir motivacije. Poveljnik vedno presoja in razmišlja analitično znotraj območja odgovornosti, ki jo določa namera.

Naslednji pomemben element *auftragstaktik* je *svoboda delovanja*. Nadrejeni naj bi v svoji nameri podrejenim zagotovil dovolj svobode za delovanje. Pri tem mora imeti vsak poveljnik voljo, da skladno z ukazom sprejme odgovornost za uporabo svobode delovanja. To je bilo jasno izraženo tudi v avstro-ogrskih ukazih za 12. soško ofenzivo. V ukazu 55. divizije za napad je bilo že v prvi točki zapisano: »To silovito hotenje po napredovanju mora prežemati vse, poveljnike kakor vojake, in mora, glede na to, da je zmaga na strani drznih in pogumnih, pripeljati do uspeha.«¹²⁹

Rommel je na Hlevniku in Kolovratu nekajkrat izkoristil svobodo delovanja. Na grebenu Hlevnika je pravzaprav prišel na območje delovanja polka Leib. Na Kolovratu je 25. oktobra prešel v konico napada proti Kuku, čeprav je bil za to nalogo po prvotnem ukazu določen polk Leib. Tudi blokada ceste Livek–Savogna (Sovodenj) in prodor proti zaselku Jevšček ter Kraguonci (Monte Craguenza) v temeljnem ukazu za napad nista bila predvidena.¹³⁰ Celo nasprotno – v prvotnem ukazu je bilo opredeljeno, da Württemberški gorski bataljon zavaruje desni bok polka Leib in zavzame artilerijske položaje v zaselku Foni. A vse te poteze Württemberškega gorskega bataljona je treba razumeti tudi z vidika taktike kombiniranega prodora na več smereh. Prodor na eni smeri namreč lahko omogoči nadaljevanje prodora na drugih smereh. V takih okoliščinah je potekalo vrinjanje Rommlovega odreda na Kolovratu.

¹²⁹ L. Galić: *Od Krna do Rombona 1915–1917*, str. 164.

¹³⁰ Rommel in številni drugi avtorji, ki povzemajo Rommla, opisujejo spopad odreda Rommel za Kraguonco (Monte Craguenza), ki ni bil spopad za omenjeni vrh, temveč za vrh pred Kraguonco, ki se je imenoval Breza (1094 metrov). Kljub temu sva se odločila, da bova zaradi lažje sledljivosti napredovanja odreda Rommel ohranila poimenovanje, kot ga je imel Rommel. Vir: Državna topografska karta 1 : 25000, list št. 088 Kobarid, Geodetski zavod RS, 1997.

Iz primerjalne analize ukazov in poročil je razvidno, da je Rommel vse od Tolmina do vrha Matajurja sledil povelju in nameri nadrejenega, da je treba: »brez prostorske ali časovne omejitve dnevnih ciljev nenehno napredovati proti zahodu, zavedajoč se, da imamo za seboj močne rezerve«. ¹³¹

Tretji element koncepta *auftragstaktik* je pobuda, ki je pomembna za to, da se preprečijo presenečenje ali nepričakovani dogodki. ¹³² Pobuda nikakor ne pomeni samovolje. Poveljnik, ki sprejema odločitve, mora delovati znotraj dodeljenega poslanstva in svoje namere. Pobuda je ključna za samostojno delovanje in je najpomembnejša pri razvoju koncepta *auftragstaktik* v pruski oziroma nemški vojski. Koncept *auftragstaktik* se je začel z zamisljo o decentraliziranem poveljevanju, ki je temeljilo na tem, da vojaki, čeprav niso pod neposrednim nadzorom, delujejo samostojno znotraj poveljnikove namere. ¹³³ Moltke je v svojih spisih še posebej poudarjal pomen pobude. »Obstaja veliko situacij, ko se mora poveljnik odločati na podlagi lastne presoje. Bilo bi absurdno, če bi čakal na ukaze nadrejenih v trenutkih, ko teh navodil ni mogoče posredovati.« ¹³⁴

V vojaški teoriji poznamo tri kategorije pobude. ¹³⁵ Prva kategorija je precej jasna in razumljiva. Poveljnik presoja in se odloča znotraj namere nadrejenega in od tega ne odstopa. Edini pogoj pri tem je, da poveljnik natančno pozna doktrino in razume namero nadrejenega. Pri tem se ne sprašuje o ciljih, temveč si odgovarja na vprašanje, kako opraviti dodeljeno nalogo.

O drugi kategoriji pobude govorimo takrat, ko se razmere na bojišču toliko spremenijo, da ni več mogoče delovati skladno s prvotno namero nadrejenega. Takrat se lahko poveljnik na bojišču odloči, da bo deloval na podlagi svoje presoje in novih razmer. A pri tem sta še dodatna pogoja. To lahko poveljnik naredi samo, kadar v kritičnih trenutkih nima zveze z nadrejenim. Poleg tega mora poveljnik o svoji odločitvi obvestiti nadrejenega takoj, ko je to mogoče.

¹³¹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, Kobarid 1997, str. 17.

¹³² M. Sonnenberger: *Initiative Within the Philosophy of Auftragstaktik*, Kansas, Munich, Germany 2013, str. 7.

¹³³ M. Sonnenberger: *Initiative*, str. 2.

¹³⁴ D. J. Hughes: *Moltke*, str. 177.

¹³⁵ M. Sonnenberger: *Initiative*, str. 7–9.

V to vrsto pobude uvrščamo Rommlovo odločitev o nadaljevanju napada 26. oktobra v smeri črte Mrzli vrh (1356 metrov)–kota 1467–Matajur (1641 metrov). Med pripravami za napad na predvrh Matajurja je nadrejeni major Sprösser jasno poveljeval Rommlu: »Württembergški gorski bataljon se umakne.«¹³⁶ Rommel je kljub vsemu nadaljeval z napadom in ga utemeljil s tem, da je bilo bataljonsko povelje izdano brez poznavanja resničnih razmer na južnih pobočjih Matajurja. Veliko italijanskih vojnih ujetnikov (preko 3200), ki so prihajali na Kraguonco, je po mnenju Rommla majorju Sprösserju dalo vtis, da so spopadi na Matajurju končani.

Tretja kategorija se razvije, kadar se razmere znotraj enote toliko spremenijo, da izvedba poveljnikove namere ni več mogoča. To so običajno hude izgube v moštvu ali materialnih sredstvih, ko enota ni več bojno sposobna. Moltke je leta 1869 v navodilih zapisal, da »mora vsak poveljnik delovati skladno s presojo in instinktom kot prednostnima principoma in ne čakati samo na ukaze«. Pri tem je dodal omejitev, da deluje skladno s poveljnikovo vizijo, če je le mogoče.¹³⁷ Poveljnik mora znati uravnotežiti tveganje, pobudo in previdnost.

Prednosti in slabosti koncepta *auftragstaktik*

Koncept poveljevanja *auftragstaktik* je svojevrsten pojav, saj je aktualen že dobrih dvesto let. Ena največjih prednosti tega koncepta je opogumljanje poveljnikov na vseh ravneh k ustvarjalnosti in pobudi. To ustvarja možnosti za napredek in proaktivno delovanje; v vojaških spopadih je to pogoj, da so sile korak pred sovražnikom in da se doseže zmaga. Če je koncept pravilno usmerjen, pozitivno vpliva na motivacijo in posledično na moralno komponento vojskovalne moči. Zgovoren primer je ravnanje Rommla v noči s 24. na 25. oktober 1917 na koti 1066, ko je razmišljal o možnostih nadaljevanja napada. Ob tem se je jasno zavedal, kaj pomeni disciplinirana pobuda. Preden je ukrepal, je počakal na prihod majorja Sprösserja, mu predstavil zamisel

¹³⁶ E. Rommel: *Infantry Attacks*, Barnsley 2013, str. 223.

¹³⁷ M. J. Gunther: *Auftragstaktik: The basis for Modern Military Command*, Forth Leavenworth, Kansas 2012, str. 10.

manevra prodora na mirnejšem sektorju proti zahodu in ga prosil za sile ter odobritev načrta. Major Sprösser je podprl njegovo pobudo tudi za ceno spora s poveljnikom polka Leib, vendar mu je za nalogo dodelil dve četi manj, kot je zahteval Rommel. Ob tem mu je obljubil, da ga bo pri uspešnem prodoru podprl s celotnim Württemberškim gorskim bataljonom, kar se je pozneje tudi zgodilo. Tak način dela jo mogoč samo v okolju, v katerem prevladuje medsebojno zaupanje in je izražena kultura proaktivnega delovanja. Rommel bi lahko popolnoma legitimno počakal na prihod poveljnika bataljona in v defenzivni vlogi čakal na nov ukaz.

Koncept *auftragstaktik* ima po drugi strani tudi svoje pomanjkljivosti, ki lahko ovirajo poveljevanje in vodenje enot. Dejavnikov tveganja je lahko več: od slabih medosebnih odnosov in pomanjkanja zaupanja do osebnega rivalstva ter nezdravega prestiža in osebnostnih slabosti ter nekompetentnosti posameznih poveljnikov. Rivalstvo med enotami in prestiž bi bila lahko vzroka medsebojnega nestrinjanja o konceptu nadaljevanja napada polka Leib in Württemberškega gorskega bataljona na koti 1114 v noči na 25. oktober. Poveljnik polka Leib je s tretjim bataljonom odbijal protinapade Italijanov na koti 1114, prvi in drugi bataljon sta šele prihajala na prizorišče. Ta bataljona je nameraval usmeriti proti jugovzhodu (Bukova Ježa, 958 metrov) s ciljem odpreti prehod prvemu lovskemu polku, ki je bil zaustavljen na njegovem levem krilu. Poveljnik polka Leib je pred Rommlom zahteval, da Württemberški gorski bataljon prevzame obrambo kote 1114 in potem sledi polku Leib pri napadu na Kuk. Major Sprösser je v pogovoru z majorjem Bothmerjem ocenil, da ima Württemberški gorski bataljon z desetimi četami dovolj sil za samostojno nadaljevanje napada proti zahodu z naslednjim ciljem na Kuk. Po tem pogovoru se je major Bothmer usmeril proti jugovzhodu in major Sprösser proti zahodu. V biografiji o Ferdinandu Schörnerju se ta dogodek končuje z mislijo: »Ne, nista se razšla kot dobra prijatelja, ampak kot ostra rivala.«¹³⁸ Vedeti moramo, da poveljnik polka Leib ni imel pristojnosti poveljevanja nad Württemberškim gorskim bataljonom. Oba sta bila podrejena 1. lovski brigadi znotraj Nemškega alpskega korpusa. Bothmer in Sprösser sta bila sicer oba majorja, vendar je bil Sprösser v činu starejši. Major Sprösser je bil povišan v čin majorja 19. avgusta 1914, major Bothmer skoraj tri leta pozneje.

¹³⁸ R. Kaltenegger: *Generalfeldmarschal Ferdinand Schörner*, Teil 1, Würzburg 2014, str. 101.

Pri tem se pojavlja tudi vprašanje, kateri od poveljnikov je imel prav oziroma se je pravilno odločil. Taktično gledano sta se oba pravilno odločila. Za uspešno nadaljevanje prodora skladno z ukazom Nemškega alpskega korpusa na grebenu Kolovrata je bilo v tistem trenutku pomembno zagotoviti dvoje: zadržati zagon in napad nadaljevati z enakim tempom, kot so ga imeli prvi dan, in ob tem zagotoviti dovolj sil za podporo konici napada. Poveljnik polka Leib je pravilno razmišljal, da je njegova trenutna prednostna naloga zadržati dosežene položaje na koti 1114 in deblokirati 1. lovski polk, ki bo okrepil sile za nadaljevanje napada proti zahodu. Poveljnik Württemberškega gorskega bataljona je ocenil, da ima dovolj sil za nadaljevanje napada proti zahodu. Tako bi odprl novo možnost prodora na Kolovratu in nadaljeval z začasno prekinjenim tempom napada ter razbremenil pritisk Italijanov na polk Leib. Formalno gledano je bil s to odločitvijo še vedno na desnem boku polka Leib, kot je bilo opredeljeno v ukazu, in je ravnal skladno z namero poveljnika Nemškega alpskega korpusa.

Pogoji za uspešno delovanje koncepta *auftragstaktik*

Koncept *auftragstaktik* ni samo preprosto orodje za vodenje in poveljevanje, pri katerem nadrejeni izrazi svojo namero, podrejeni pa potem poišče odgovor, kako izvesti nalogo. Za delovanje koncepta morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Najprej je to izbira kompetentnega poveljnika, ki razume naravo konflikta, obvlada doktrino, je vrhunski voditelj ter ima visoko raven usposobljenosti, izkušenj in izobrazbe. Nemci so bili prepričani, da je vodenje vojne bolj umetnost v tehničnem smislu kot znanost. Poveljnik mora znati razmišljati, uporabljati logiko, vojna je namreč kompleksno dogajanje, pri katerem je veliko dogodkov in stvari nepredvidljivih. Poveljnik se mora znati odločati samostojno, hitro in učinkovito tudi ob pomanjkanju informacij. Poleg vseh naštetih lastnosti mora imeti dovolj razvito intuicijo, ko se je treba odločati hitro in za analizo razmer preprosto ni dovolj časa. Pogoj za dobro razvito intuicijo so izkušnje, povezane z znanjem.

Poleg strokovnih kompetenc so za delovanje koncepta *auftragstaktik* pomembni tudi dobri medsebojni odnosi. Temelj dobrih medsebojnih

odnosov v nemški vojski je bilo zaupanje, ki je izhajalo iz medsebojnega spoštovanja. Nadrejeni je zaupal podrejenemu in mu je zato prepuščal pobudo za samostojne odločitve. Podrejeni je zaupal nadrejenemu, da mu bo ta omogočil pogoje in podpiral njegovo delovanje. Tudi danes v teoriji vodenja velja, da medsebojno zaupanje spodbuja komunikacijo in sodelovanje. Tako se povečujeta zadovoljstvo v enoti in učinkovitost vodstva. Posledično se krepi kultura timskega dela in enota postaja uspešna ter trdna. Župnik iz Sore v svoji kroniki iz leta 1917 opisuje svoja opažanja o odnosih v enotah nemške vojske, ko so pripadniki odhajali v Zgornje Posočje. »Odnos med oficirji in navadnimi vojaki je bolj domač kot v avstro-ogrski vojski. Častniki so vljudni. Silna disciplina pri moštvu. Častniki jedo često z moštvom.«¹³⁹ Medsebojno povezanost in skupno prenašanje vseh naporov je opaziti tudi v zapisih nadporočnika Rommla, ki je bil na pohodih in v boju skupaj s svojim odredom. Svoj pohod proti Tolminu opisuje tako: »Sam sem hodil na začetku dolge kolone oddelčnega štaba.«¹⁴⁰

Koncept vodenja in poveljevanja *auftragstaktik* postane veljaven v močnih spopadih, v katerih se razmere hitro spreminjajo in se morajo poveljniki na spremembe takoj odzvati. V 12. soški ofenzivi je bil ta koncept poveljevanja skoraj idealen tudi zato, ker so bile enote 14. armade zelo nelinearno razporejene in razpršene po posameznih med seboj ločenih bojiščih. Ta pristop je pomembno vplival na uspeh prodora 14. armade. Pred začetkom prodora so nadrejni enotam na vseh ravneh dali jasne cilje in namere. Kultura *auftragstaktik* je poveljnike spodbujala k samostojnim odločitvam in taktičnim rešitvam, ki niso bile in niso mogle biti vnaprej načrtovane.

Pri konceptu poveljevanja s poslanstvom gre tudi za umetnost ravnesja med enotnostjo naporov in svobodo delovanja, pri čemer sta za pravočasno in učinkovito odločanje pomembni zaupanje in medsebojno razumevanje.¹⁴¹

V konceptu *auftragstaktik* se na zaupanje navezujejo tudi samozavest nadrejenih ter pogum in motiviranost podrejenih.¹⁴²

¹³⁹ N. B. Kodrič: *Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik, leto 1917*, str. 97–98.

¹⁴⁰ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str.10.

¹⁴¹ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 6–11.

¹⁴² H. J. Stark: *Auftragstaktik is a Key Element for Success in Peace and War Times*, Washington 2008, str. 13.

Glede tega lahko osvetlimo dva kritična dogodka prodora odreda Rommel, pri katerih so te lastnosti bistveno vplivale na uspeh. Vrinjenje na grebenu Kolovrata 25. oktobra zjutraj bi se lahko končalo tudi popolnoma drugače. Po vdoru na italijansko tretjo obrambno črto je odred Rommel z dvema pehotnima četama in eno mitralješko četo deloval samostojno skoraj dve uri. Druge enote Württemberskega gorskega bataljona so bile v najbolj kritičnih trenutkih dobra dva kilometra oddaljene na koti 1066. To je bilo precej neobičajno in celo v nasprotju s taktiko globokega prodora. Medtem je bil Rommel v spopadu z močnimi italijanskimi silami na Kolovratu, dodatno ga je ogrožala tudi italijanska artilerija s Huma. Poleg tega si razporeda in moči italijanskih sil ni niti približno predstavljal.. Vsekakor so bili v tistih kritičnih trenutkih medsebojno zaupanje, samozavest, pogum in motiviranost pomembne lastnosti poveljnikov in pripadnikov enot Württemberskega gorskega bataljona. Drugi kritični trenutek je bil spopad za Kraguonco, ki je bil taktično gledano za Rommla odred zelo tvegano, saj za seboj ni imel močnih rezerv ali artilerijske podpore. Ob začetku napada je bil Rommel v precej neugodnem položaju, saj je imel močne italijanske sile na prevladujočem grebenu nad seboj in vrinjene med svojim odredom nad Jevščkom. Na njegovo srečo se Italijani v kritičnih trenutkih niso zavedali svoje taktične prednosti in se je Rommlu uspelo izvleči iz kritičnega položaja z drznostjo in nepopustljivostjo.

VPRAŠANJA:

V čem je pomen pobude v konceptu poveljevanja s poslanstvom?

Opiši primer, pri katerem je bila pobuda poveljnika na taktičnem nivoju v 12. soški ofenzivi še posebej izrazita.

RAZVOJ TAKTIKE PRODORA

Ob začetku prve svetovne vojne ni nobena izmed vojskujočih se strani na zahodni fronti – in sicer ne Britanci ne Francozi in tudi ne Nemci – imela učinkovite pehotne taktike manjših enot, še posebno ne v ofenzivnem delovanju. Pred vojno so sicer obstajale študije, ki so predvidevale, kako se bo bodoča vojna na bojnem polju izvajala, vendar takim študijam vojaška in politična vodstva držav niso pripisovala dovolj velikega pomena.¹⁴³ Frontne črte so postale vedno bolj utrjene z žičnimi ovirami in bunkerji ter branjene z mitraljezi, ki so brez težav pokrivali prostor pred strelskimi jarki. Taktika je temeljila na ognjeni moči, zato so imele linearne formacije strelcev zelo malo možnosti za preboj in prodor. Juriši so se večinoma ustavili zaradi veliko žrtev že pred žičnimi ovirami ali med njimi. Tudi če so se zgodili vdori na sovražnikove položaje, je bilo čiščenje jarkov težavno, saj sta bili glavni obrambni sredstvi vojakov puška in bajonet. Taktični problem je bil jasen in preprost. Odgovoriti je bilo treba na vprašanje, kako zavzeti sovražnikove jarke brez nesprejemljivih izgub za napadalca. Neposredno na frontni črti so začeli razvijati zamisel o prodoru čez sovražnikovo obrambno črto v razpršeni formaciji globoko v sovražnikov bojni razpored ob podpori artilerije. Ta zamisel se je sicer pojavljala v vseh treh vojskah na zahodni fronti, vendar so bili Nemci pri tem najučinkovitejši.

Prodor⁽¹⁴⁴⁾ čez sovražnikove obrambne črte v globino njegovega bojnega razporeda na več mestih hkrati je bila ena izmed oblik manevra in novost nemške taktike v letih 1916–1917 kot odgovor na vedno bolj utrjene in branjene sovražnikove položaje.

Pred začetkom razprave o taktiki pogledimo glavne pojme na tem področju, in sicer prodor, preboj in vrinjenje. Pojmi nimajo istega pomena, čeprav so si na videz podobni in se tudi v strokovni literaturi večkrat pojavljajo kot izrazi za isto aktivnost.

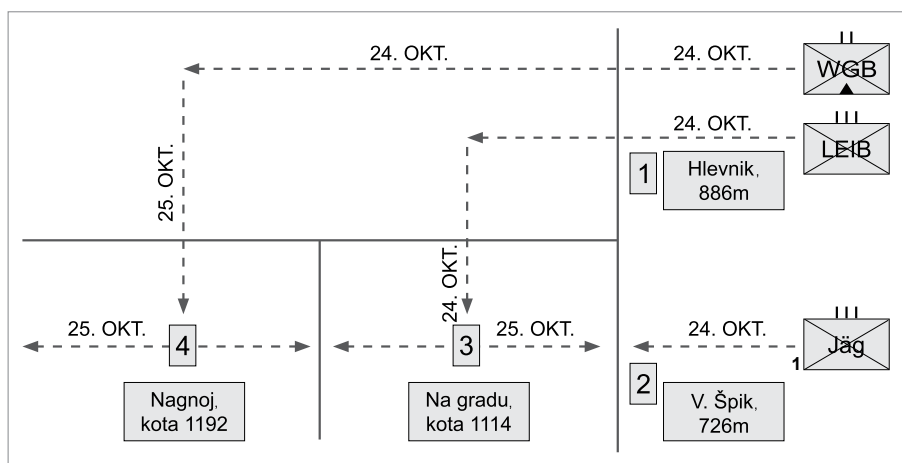
¹⁴³ V študiji *Die Schlacht* iz leta 1908 je avstro-ogrski častnik Maximillian Csicseric von Bascany zagovarjal ofenzivno doktrino, a je hkrati predvidel, da bo bodoča vojna rovovska in pozicijska, zato je predlagal nočne napade, poudarjal je pomembnost manjših enot, ki so podprte s puškomitraljezi, in zagovarjal osnove taktike infiltracije, ki so jo nekatere vojske uvajale šele proti koncu vojne.

¹⁴⁴ Nem.: *Durchbruch, durchbrechen*; angl. *Penetration*.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je jasno opredeljena razlika v pomenu teh pojmov. Glagol prodirati v vojaškem smislu pomeni »z vojaško silo, bojem prihajati kam na sovražnikovo ozemlje«. Preboj je opredeljen kot »vojaška akcija, pri kateri skupina vojakov z bojem pride skozi sovražnikove položaje«. Za infiltracijo uporablja SSKJ besedo »prikrito« in jo opisuje kot »vtihotapljanje, vdiranje«.

Prodor je oblika napada, katerega cilja sta preboj skozi obrambne položaje in razbitje obrambnega sistema.¹⁴⁵

Prodor v vojaški taktiki pomeni način napada, pri katerem poskuša napadalec doseči položaje sovražnika v globini njegovega bojnega razporeda na eni ozki smeri ali več ozkih smereh hkrati. Napadalec poskuša pred prodorom najti ali ustvariti šibke točke v sovražnikovem obrambnem sistemu in se načeloma izogiba močno utrjenim predelom. Glavna zamisel prodora je v najkrajšem mogočem času doseči globino sovražnikovega bojnega razporeda, po možnosti brez boja. Kritičen del pri manevru prodora je zaščita svojih sil, kar napadalci dosežejo s čim večjo hitrostjo prodora. To je bila in je še vedno ena izmed temeljnih oblik pehotnega manevra. V teoriji vojaške taktike načeloma ločimo tri vrste prodora, in sicer globoki, večsmerni in kombinirani prodor.¹⁴⁶

Skica kombiniranega prodora enot Nemškega alpskega korpusa na Kolovratu 24. in 25. oktobra 1917

¹⁴⁵ B. Furlan: *Bojno delovanje*, skripta, Ljubljana 2006, str. 89.

¹⁴⁶ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 8–24.

Vsak prodor katere koli vrste se lahko izvede na dva načina: s prebojem ali vrinjenjem oziroma infiltracijo.¹⁴⁷ Vrinjenje je tehnika in proces, pri katerem se enote premikajo kot posamezniki ali manjše skupine preko sovražnikovih položajev in skozi ali okoli njih.¹⁴⁸ Nebranjene medprostore izkoristijo za prodor brez boja. Dodatne prednosti za napadalca so mrtvi koti zaradi razgibanega zemljišča, težje prehodno zemljišče in slaba vidljivost.

Pri bojnem stiku s sovražnikom ali ko vrinjenje ni mogoče, se za prodor uporabi preboj, pri katerem je najpomembnejši pehotni manever z ognjem in premikom. Jurišne pehotne enote izvedejo ob neposredni ognjeni podpori obhodni ali bočni manever in z jurišem prebijejo sovražnikovo obrambo, vendar tudi tukaj še vedno velja načelo, da se ustvarijo oziroma izkoristijo sovražnikove šibke točke.¹⁴⁹

Nemške jurišne enote so v prvi svetovni vojni na posameznih smereh prodora oblikovale vodilni in podporni element. Vodilni element je imel nalogo prodora v najkrajšem mogočem času do cilja v globino sovražnikovega bojnega razporeda in se ob tem čim bolj izogibati močnejšim sovražnikovim silam. Podporni element je sledil vodilnemu, da je zaščitil boke po globini prodora. Poznejši elementi bojnega razporeda so bili v vlogi rezerve oziroma so delovali skladno z načrtom s temi nalogami:

- uničenje posameznih odpornih točk sovražnika, ki so jih enote v konici napada obšle;
- prevzemanje vodilnega mesta v napadu v naslednjih fazah napada;
- izkoriščanje priložnosti v poznejših fazah napada.¹⁵⁰

V prodoru ni bil pomemben samo taktično pravilno izvedeni pehotni napad. Resnični izziv pri napadu je bilo predvsem področje usklajevanja in logistike. Preboj je moral potekati hitreje od sovražnikovega odziva in njegovega uvajanja rezervnih sil.¹⁵¹ Pravi izzivi so bili organizacijski, doktrinarni in logistični. Globlji kot je bil prodor jurišnih enot, bolj se je povečevala tudi

¹⁴⁷ *Angl. Infiltration.*

¹⁴⁸ Ministry of Defence: *ADP Operations*; B. Furlan: *Bojno delovanje*, str. 91.

¹⁴⁹ <https://www.scribd.com/document/30313896/The-Rommel-Models-Impact-on-Maneuver-Warfare>, 25. 6. 2017, str. 3.

¹⁵⁰ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 8–24.

¹⁵¹ M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str. 171.

razdalja med njimi in enotami za logistično podporo, pri katerih je bila prednostna naloga popolnitev s strelivom.¹⁵² Organizacijski izziv je bila pravočasna in učinkovita ognjena podpora tudi po tem, ko zaradi neposredne bližine artilerija ni mogla več podpirati enot ali so bile pehotne enote zaradi globokega prodora že zunaj dosega artilerijske oziroma minometne podpore. Med prvo svetovno vojno so imela prevozna sredstva omejene zmogljivosti, še posebno na zahtevnejšem zemljišču, zato je premik potekal počasi, in še to samo po utrjenih cestah. Dodaten izziv je bilo zagotavljanje neprekinjenih zvez med enotami v konici pehotnega napada in artilerijo.

V razvoju taktike je bilo treba zagotoviti čim večjo samostojnost delovanja jurišnim enotam, kar je pomenilo povečanje njihove ognjene moči. Pred prvo svetovno vojno so bili pehotni vojaki oboroženi izključno s puškami, na ravni polka so imeli nadzor nad mitraljezi, artilerijsko podporo so nadzirali na ravni divizije.¹⁵³

Naslednji izziv je bila vzpostavitev sistema združenega bojevanja rodov. Tako Nemčija kot Velika Britanija in Francija so začele vojno s tremi rodovi – s pehoto, artilerijo in konjenico. Vsi trije rodovi so se bojevali nepovezano in neusklajeno.¹⁵⁴

Po mnenju Hunzekerja je izhajal začetek sodobnega koncepta bojevanja iz prve svetovne vojne in je temeljil na treh elementih, in sicer jurišnem napadu, združenem bojevanju rodov in gibljivi obrambi po globini.

Zamisel jurišnih enot⁽¹⁵⁵⁾ se je začela razvijati na vseh ravneh, neposredno na bojiščih predvsem zahodne fronte. Združili so izkušnje lovskih, gorskih in pionirskih enot. V gorskih in lovskih enotah so že pred prvo svetovno vojno razvijali koncept manevrskega bojevanja. Spodbujali so samostojnost častnikov in imeli so posebno opremo, ki so jo prevzele tudi jurišne enote. V pionirskih enotah se je ta zamisel razvijala v neposrednih spopadih. Pionirji so morali v konici napada izdelati prehod čez žične ovire. Pobuda jurišne taktike je prihajala neposredno iz enot in na začetku ni bila posledica ukazov

¹⁵² Prav tam, str. 177.

¹⁵³ Prav tam, str. 175.

¹⁵⁴ Prav tam, str. 181.

¹⁵⁵ Nemci so za jurišne enote uporabljali izraza *Sturmtruppe* in *Stosstruppe*.

najvišjih poveljstev. Avgusta 1915 je nemški general Gaede naročil stotniku Rohru, da je treba usposablјati enote »na podlagi izkušenј, ki so jih pridobili na fronti«. ¹⁵⁶ To je bilo skladno s takratno nemško tradicijo in doktrino, ki je poveljniku čete dajala svobodni preudarek (diskrecijo) glede usposablјanja njegove čete. V naslednjih nekaj mesecih je stotnik Rohr svojo pionirsko četo preoblikoval in usposobil v elitno pehotno bojno enoto. Uvedel je več vrst lahke pehotne oborožitve, da je povečal ognjeno moč znotraj enote.

V ozkih strelskih jarkih dolge puške z bajonetom niso bile uporabne za bližinski boj, zato so jih zamenjali s kratkimi karabinkami. Največja novost je bila uvedba puškomitraljeza, ki ga je nosil samo en vojak. Poleg tega je stotnik Rohr s svojo enoto preizkušal tudi različne vrste osebne opreme. Poskušali so mu vsiliti neprebojne plošče, ki naj bi jih nosili na prsih. Rohr je njihovo uporabo zavrgel z obrazložitvijo, da sta hitrost in silovitost napada še vedno boljša zaščita kot kovinska neprebojna plošča. Edini kos kovinske opreme, ki ga je uvedel, je bila nova kovinska čelada, imenovana *Stahlhelm*, ki je pozneje postala zaščitna znamka nemške vojske. ¹⁵⁷ Na uniforme so na komolcu in hlačah prišili usnjene ščitnike, uvedli so gorske čevlje in gamaše, priročno orodje za bližinski boj (lopate, sekire, palice) ter klešče za rezanje bodeče žice. Poleg tega je vsak pripadnik jurišne enote dobil več ročnih bomb, bajonet in čutari za vodo. ¹⁵⁸

Treba je poudariti, da so opremo prilagajali taktiki, in ne nasprotno. Bistvene lastnosti nove taktike jurišnih enot so bile:

- zamenjava klasičnega bojnega razporeda z jurišnimi oddelki, pri katerih je bila točka osredotočenja presenečenje;
- uporaba vse mogoče podporne oborožitve (puškomitraljezi, mitraljezi, puške, lahki minometi, artilerija, plamenometi in ročne bombe);
- jurišne skupine, ki so čistile strelske jarke, so bile oborožene z ročnimi bombami.

Bistvena sprememba se je zgodila tudi, ko so oddelki postali samostojne enote. Stotnik Rohr je širil svoje znanje z inštruktorji med druge enote na

¹⁵⁶ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 47.

¹⁵⁷ Prav tam, str. 49.

¹⁵⁸ S. Bull: *Stosstrupktik: German Assault Troops of the First World War*, Stroud Gloucestershire 2014, str. 85.

tečajih in specializiranih usposabljanjih.¹⁵⁹ Pri tem je imel polno podporo nadrejenih vse do vrhovnega štaba, koncept so preoblikovali v uradno doktrino nemške vojske.

Pomemben vpliv na razvoj jurišnih enot so imele tudi gorske enote, predvsem zaradi taktike bojevanja na zahtevnem zemljišču. Gorske enote so bile na gorskem zemljišču pogosto brez neposrednega stika s sosednjimi enotami, lokalna pobuda je bila nujna. Poleg tega so razvijale osebno opremo, ki je bila tem razmeram prilagojena.¹⁶⁰

Decembra 1915 je začela enota stotnika Rohra izpeljevati kratka usposabljanja za druge enote, da je širila znanje o novih načinih bojevanja po vsej nemški vojski. Maja 1916 je bil izdan ukaz, da morajo poslati vse armade nemške vojske na urjenje izbrane slušatelje. Ti so potem širili znanje v svojih enotah. Veliko nemških polkov je pozneje oblikovalo svoje jurišne odrede.¹⁶¹

Pri obravnavi 12. soške ofenzive so za nas pomembne tri glavne nemške enote, ki so se razvijale in urile v taktiki jurišnih napadov. Vse tri so se bojevale na težišču prodora pri Tolminu oktobra 1917. To so bili Nemški alpski korpus, 200. divizija in Württemberški gorski bataljon.¹⁶² Nemški alpski korpus je bil oblikovan leta 1915 kot specializirana gorska pehota, ki ni delovala samo v visokogorju Alp in Karpatov. Bojevali so se tudi na drugih vojskovališčih, predvsem zato, ker so bili izurjeni za ofenzivno delovanje in taktiko prodora jurišnih skupin. Bavarski gardni polk Leib je izvedel leta 1916 enomesečno usposabljanje na posebnem vadbenem poligonu med pripravami na ofenzivo pri Verdunu. Na usposabljanju je bilo najbolj poudarjeno razvijanje individualnih veščin (metanje ročnih bomb) in bistvenih nalog jurišnih skupin (bojevanje v strelskih jarkih, napad na odporne točke z boka in hrbta). Usposabljanje se je končalo z bojnimi streljanji bataljonov, polkov in divizije.¹⁶³

Enak bojni značaj kot Nemški alpski korpus je imela tudi 200. divizija iz Bavarske, ki je bila do leta 1916 v bistvu 2. brigada Nemškega alpskega korpusa.

¹⁵⁹ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 49–50.

¹⁶⁰ S. Bull: *Stosstrupaktik*, str. 86.

¹⁶¹ M. Grošelj: *Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne*, diplomsko delo, Ljubljana 2012, str. 21.

¹⁶² S. Bull: *Stosstrupaktik*, str. 86.

¹⁶³ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 67.

Württembergški gorski bataljon je pomembne izkušnje v taktiki prodora, še posebno vrinjenja, pridobil že na zahodni fronti (Visoki Vogezi). Francozi niso imeli strnjene obrambne črte na tem hribovitem predelu, temveč posamezne odporne točke za krožno obrambo. To je Württembergškemu gorskemu bataljonu omogočalo uporabo taktike vrinjenja ter napade z boka in hrbta.¹⁶⁴

Taktika jurišnega napada je temeljila na petih glavnih sestavnih delih:

- iregularna in razpršena formacija,
- neodvisno delovanje manjših enot,
- manever z ognjem in premikom,
- zagotavljanje svoje ognjene moči,
- globoki cilji napada in obhod utrjenih odpornih točk.

Na začetku prve svetovne vojne je bila najmanjša samostojna bojna enota četa z dvesto pripadniki, ki ji je poveljeval stotnik. Poveljniki čet niso mogli popolnoma nadzorovati razpršenega nelinearnega bojnega razporeda, zato so začeli oblikovati vode s štiridesetimi pripadniki in nato še polovične vode z dvajsetimi pripadniki. Izkušnje so pokazale, da je bilo treba zaradi gostote sovražnikovega ognja razpršiti enote, kar so dosegli šele z uvedbo oddelkov (osem do dvanajst pripadnikov), ki jih je vodil podčastnik. Z izkoriščanjem razgibanosti terena so imele te manjše skupine poleg lažjega vodenja tudi več možnosti za preživetje. Oddelki v konici napada v prvem trenutku niso pritegnili posebne pozornosti branilcev, kar je povečalo možnost presenečenja.¹⁶⁵

Za samostojno delovanje je bilo nujno usposabljanje poveljnikov manjših enot do ravni čete (poveljniki oddelkov, vodov in čet). Mlajši častniki in podčastniki so bili naenkrat v središču dogajanja. V neposrednih spopadih so morali preučiti razmere in sprejeti odločitev. Na vseh ravneh poveljevanja so nadrejeni spodbujali poveljnike k samostojnemu odločanju in disciplinirani pobudi.

¹⁶⁴ S. Bull: *Stosstrupaktik*, str. 86.

¹⁶⁵ M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str.182.

Tretji pomemben sestavni del jurišnega napada je bil manever. Manever je uporaba sil s premikom v kombinaciji s hitrostjo in ognjeno močjo in je ena od pomembnejših bojnih funkcij.¹⁶⁶ Že pred začetkom prve svetovne vojne so vse tri države (Nemčija, Velika Britanija in Francija) uporabljale manever kot taktični postopek v napadu s ciljem nevtralizacije sovražnika. Ob začetku vojne so vse tri armade manever v manjših taktičnih enotah ukinile ali nanj pozabile. Vendar so ga že v letih 1915 in 1916 spet uvedle.¹⁶⁷ Razlog je bil preprost: premik vojakov je bilo treba zaščititi tudi z neposrednim ognjem.

Enote v napadu so iskale šibke točke sovražnikove obrambe in jih takoj izkoristile za prodor. Močne točke odpora so prve jurišne skupine obšle. Enote, ki so sledile jurišnim oddelkom, so potem uničevale posamezne izolirane točke odpora.

Manever je zagotavljal uspeh, če so imele jurišne enote dovolj ognjene moči za prodor. Pomembno je, da so sovražnika z ognjem v kritičnih trenutkih juriša pritisnile ob tla in mu onemogočile delovanje. Pri tem je bila glavna uporaba mitraljezov in puškomitraljezov.

Nemška vojska je hitro prepoznala zmogljivosti mitraljezov, vendar jih je pozno uvedla v standardno oborožitev svojih enot, in sicer šele sredi leta 1916. Enote Nemškega alpskega korpusa so popolnjevali z njimi septembra 1917, torej dober mesec pred začetkom 12. soške ofenzive. Enote v napadu so z mitraljezi in puškomitraljezi omogočile dovolj visoko koncentracijo neposrednega ognja in lokalno premoč ter posledično možnosti za uspešen preboj jurišnih in pehotnih enot. Uvedba puškomitraljezov je pomenila veliko prednost, saj so lahko enote z njimi hitro sledile jurišnim skupinam v konici napada. Kadar je jurišna skupina čistila rove, so s puškomitraljezi streljali čez jarke in tako preprečili kakršen koli sovražnikov manever ali protinapad.¹⁶⁸

Cilj napadov je bil prodreti v globino sovražnika, kar je pomenilo globok prodor v sovražnikov bojni razpored in zasedbo ključnih točk sovražnika, kot so poveljniška mesta, logistična podpora, artilerijske zmogljivosti in komunikacije. Napadati so začeli na precej ozkem območju, vendar na več

¹⁶⁶ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 59.

¹⁶⁷ M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str.185.

¹⁶⁸ M. Grošelj: *Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne*, str. 25.

mestih hkrati in s predhodnim izvidovanjem ter iskanjem sovražnikovih šibkih točk. Za uspešnost enot je bilo najpomembnejše zavzetje jurišnih oddelkov, ki so bili dobro oboroženi in izurjeni za samostojno bojevanje tudi v začasni obkolitvi.

Novost v primerjavi s preteklostjo je bila, da so že znotraj voda oblikovali tri različne vrste oddelkov: jurišni oddelek, oddelek puškomitraljezov in pehotni oddelek. To je omogočalo poveljniku voda, da je lahko izvedel učinkovit samostojni manever. Pod zaščito oddelka puškomitraljezov sta izvedla jurišni in pehotni oddelek manever z boka ali hrbita, sledil je vpad v obrambne jarke z ročnimi bombami in nato prodor po jarkih v globino. Pripadniki oddelka s puškomitraljezi so lahko samostojno izvedli celo manjši manever. V njegovi sestavi je bil en puškomitraljez, ki ga je nosil namerilec. Trije ali štirje vojaki so nosili strelivo in vodo za puškomitraljez; štirje vojaki ali pet vojakov, ki so bili oboroženi s puškami in ročnimi bombami, so bili po potrebi tudi napadna enota.¹⁶⁹

Taktiko napada jurišnih skupin so pripravili do podrobnosti, jo temeljito izurili in jo nato začeli neposredno izvajati na fronti, najprej z omejenimi cilji; 12. soška ofenziva je bila primer prodora ne samo na taktični, temveč tudi na operativni ravni.

Bojni razpored in vloga enot ter posameznikov sta bila natančno določena. V konici napada je bil jurišni oddelek z osmimi vojaki, razdeljenimi v dve skupini. Naloga jurišnega oddelka je bila, da vodi pehotne vode in čete čez nikogaršnje ozemlje in žične ovire, da skupaj vdrejo v sovražnikove strelske jarke ter nadaljujejo po njih s prodorom v globino sovražnikove obrambe. Z ročnimi bombami in eksplozivom so uničevali bunkerje in položaje mitraljezov. Glavno orožje so bili ročne bombe, hladno orožje in pištola. Vsak je nosil po šest ročnih bomb. Če je bilo nujno, so v napadu vsi v skupini hkrati vrgli ročne bombe kot salvo. Ročne bombe so v jurišnih skupinah skoraj izpodrinile puške.¹⁷⁰ Jurišnim oddelkom je tesno sledil vod pehote s puškomitraljezi. Njihovi glavni nalogi sta bili zaščita in podpora jurišnega oddelka. Pehota s puškomitraljezi je varovala boke in z močno koncentriranim

¹⁶⁹ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 100–101.

¹⁷⁰ M. Grošelj: *Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne*, str. 24–25.

ognjem omejevala delovanje sovražnikovih strelcev z mitraljezi. Podpornemu vodu so sledile četa in druge enote, ki so bile pripravljene, da razširijo osvojeni prostor, zavarujejo boke in zlomijo odpor na posameznih obrambnih točkah. Po potrebi so prevzemali vodstvo na konici napada. Lahki minometi, bombometi in del podporne artilerije so omejevali delovanje sovražnika, drugi del artilerije je izvajal blokado oziroma izolacijo napadenega območja in je onemogočal delovanje sovražnikove artilerije in druge oborožitve.¹⁷¹

Poleg jurišnih enot je bila pomembna novost taktike prodora uvedba artilerijske priprave in podpore med napadom. O združenem bojevanju rodov na začetku prve svetovne vojne ni bilo mogoče govoriti. Rodova pehota in artilerija sta delovali popolnoma ločeno. Artilerija je izvedla ognjeno pripravo napada, potem so pehotne enote napadle brez svoje artilerijske ognjene podpore. Glavno vprašanje v razvoju taktike prodora je bilo, kako pehoto čim bolj približati sovražniku pod zaščito artilerijskega ognja. Pri tem sta bila pomembna dva elementa: ešaloniranje artilerijskega ognja ter sinhronizacija napada med artilerijo in pehoto.

Začetnik razvoja koncepta sobojevanja artilerije in pehote je bil nemški podpolkovnik Georg Bruchmüller. Pred prvo svetovno vojno je bil že upokojen, vendar je med vojno začel spet delati v artileriji Landwehr na vzhodni fronti.¹⁷²

Bruchmüllerjeva artilerijska taktika je vsebovala nekatere novosti: prihod in postavitev artilerije na izhodiščne položaje v največji mogoči tajnosti; nastreljevanja artilerije ni; na začetku ofenzive se artileriji enotno poveljuje; močno in strnjeno nekajurno obstreljevanje z uporabo 25-odstotnih plinskih granat; osredotočenost artilerije na uničenje komunikacij, poveljniških mest in mitraljeških ter artilerijskih položajev. Poleg kakovostnega načrtovanja artilerijske podpore je bila ena njegovih pomembnih novosti t. i. *Feuerwaltz*, kar bi iz nemščine dobesedno prevedli v »ognjeni valček«. V resnici je šlo za premične zaporne ognje, ki jih je Bruchmüller preizkusil v bitkah na območjih Witonitza in Tobolyja na vzhodni fronti. Podobno je bila izvedena artilerijska podpora pozno spomladi in poleti 1916 na zahodni fronti pri Verdunu, kjer je

¹⁷¹ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 85.

¹⁷² Prav tam, str. 113.

uporabnost koncepta zelo dobro razumel in uporabil že prej omenjeni stotnik Rohr. Cilj koncepta je bil, da so jurišne enote v konici napada sledile premičnim artilerijskim zapornim ognjem čim bližje. Tako se je bistveno skrajšal čas med zadnjo eksplozijo granate in vpadom jurišnih enot na sovražnikove položaje. Po eni strani je bila zelo pomembna disciplina artilerijskega ognja, ki je moral delovati točno po časovnici, in po drugi strani izurjenost pehote, ki je bila sposobna slediti eksplozijam tudi na razdalji do petdeset metrov.¹⁷³

Lahka artilerija (poljski topovi, havbice in minometi) je omogočala premični zaporni ogenj v podporo jurišnim enotam. S težkimi topovi in havbicami je bilo mogoče delovati na sovražnikovo artilerijo in zagotavljati blokado v smereh, po katerih bi lahko posredovale sovražnikove okrepitve. Večina artilerije je bila namenjena nevtralizaciji sovražnika, in ne njegovemu uničenju. Samo težki minometi so bili namenjeni za uničenje točno določenih ciljev, kot so poveljniška mesta in utrjeni bunkerji.¹⁷⁴

Ob vsem tem so se enote v ofenzivnem delovanju zavedale omejitev artilerije. Prva težava je bila premičnost, saj takrat še ni bilo težkih tovornih vozil za hitro vleko artilerije. Poleg tega je imel sovražnik svojo artilerijo, ki jih je ogrožala. Ob preveliki izpostavljenosti so napadalci tvegali, da jih uničijo že pred začetkom napada. Tretja omejitev je bila sovražnikov bojni razpored, saj so zaklonska gradili tudi po globini (dolžinska razdalja) in tako zaščitili svoje sile med artilerijsko pripravo napada. Četrta omejitev oziroma tveganje je bila dolžina artilerijske priprave. Dlje časa kot je trajala, več je bilo možnosti, da bo branilec pravočasno razporedil rezerve na težišče napada in tako ustavil prodor.¹⁷⁵

Če na koncu poglavja strnemo prvine, ki so izboljšale taktiko prodora, lahko povemo, da jih lahko razdelimo na štiri pomembna področja: nov koncept jurišnih enot, sobojevanje pehote in artilerije, uvedba lahkih puškomitraljezov za jurišne enote ter delno decentralizirano poveljevanje (*auftragstaktik*). Taktiko prodora najdemo v številni literaturi poimenovano tudi kot taktiko infiltracije, ki jo velikokrat povezujemo z nemškim generalom

¹⁷³ Prav tam, str. 113.

¹⁷⁴ Prav tam, str. 114.

¹⁷⁵ M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str. 173.

Oskarjem von Hutierjem, ki je s to taktiko zavzel latvijsko mesto Riga in za ta uspeh tudi prejel odlikovanje *pour le mérite*.

VPRAŠANJA:

Na kratko opiši izvedbo naskoka jurišnih enot v nemški vojski leta 1917.

Vloga mitraljezov in puškomitraljezov v podpori napada jurišnih enot nemške vojske 1917.

Opiši koncept artilerijske podpore pehotnega napada v nemški vojski (Bruchmuller).

Primerjaj koncept klasičnega frontalnega napada pehotnih enot s konceptom prodora jurišnih enot v 1. svetovni vojni.

OFENZIVA SE ZAČNE

Naloge korpusov 14. armade

Naloga 1. avstro-ogrskega korpusa je bil prodor po dolini Soče proti Žagi v smeri Trnovega in po hribih do doline Rezije (Resia), in sicer čez Stol, Vršič in sedlo Zaprikraj do Drežnice in Kobarida. Pozneje, po pridobitvi Breginja in Robiča čez dolini Rezije in Učje, so morale enote 1. avstro-ogrskega korpusa priti do Humina in Osoppa. Korpus Berrer je moral osvojiti greben Ježe in nato čez Sv. Martin prodreti proti Čedadu. Korpus Scotti je dobil nalogo, da osvoji vrhove južno od Ježe (Varda–Čemponi–Grad, Globočak–Čičer) in se nato spusti čez Staro Goro (Castelmonte) proti Čedadu. Korpus Stein bi moral z 12. šlezjsko in 50. avstro-ogrsko divizijo prodirati po dolini Soče oziroma z zasedbo Krna in njegovih južnih delov čim prej doseči Kobarid, nato pa prodirati čez Breginj in Robič v dolino Nadiže. Posebej je treba navesti naloge Nemškega alpskega korpusa, katerega cilj je bil zasesti koto 1114 kot pomemben položaj na Kolovratu. Po zasedbi Kolovrata sta bila glavna cilja osvojitve Matajurja in zavarovanje doline zgornje Nadiže.

Najprej naj bi se glavnina enot usmerila južneje od tolminskega mostišča, saj je bil eden od ciljev zavzeti močno utrjeno Korado, ki je bila pomembnejši položaj na južnem delu Kolovrata. Ta cilj je bil pozneje prepuščen 2. soški armadi, general von Below je težišče prestavil na preboj v smeri proti Robiču, saj se mu je zdel prvotno zastavljeni cilj Tilment preskromen. Prodor v tej smeri je bil tudi logistično pomemben, saj je od Humina in Čente peljala samo ena železniška proga, po kateri so se lahko oskrbovale napredujoče enote.

Na južnem delu fronte, na Banjšicah, naj bi na severnem krilu 2. soške armade istočasno napadla tudi skupina Kosak, sestavljena iz 60. in 35. divizije s 424 topovi, ki naj bi zasedla Veliki vrh (704 metrov) ter prodrla po dolini do potoka Avšček. Pred začetkom ofenzive so se nekatere enote zamenjale. Ena takih menjav se je zgodila med 12. in 15. oktobrom na Rombonu, ko so

2. in 3. bataljon 4. bosansko-hercegovskega polka skrivaj zamenjali vojaki 59. pehotnega polka iz Salzburga. Da Italijani ne bi opazili spremembe, so morali vojaki 59. pehotnega polka namesto kap nositi fese, z njimi je še vedno ostal bosanski muezin, zaradi česar niso pozabili moliti. Kljub temu so Italijani po nemški govorici ugotovili spremembo in iz strelskih jarkov spraševali Avstrijce, zakaj so prestopili v islam. Bosanska bataljona so namreč premestili v 55. divizijo na območju med Javorščkom in Krnom, kjer so bili že prej razporejeni bosansko-hercegovski bataljoni.¹⁷⁶

Za 12. ofenzivo je general Otto von Below izdal ukaz, katerega del je v svoji knjigi *Caporetto dalla parte del vincitore* objavil italijanski zgodovinar Francesco Fadini: »Sovražnika je treba pregnati s Krasa in nagnati čez Tilment. 14. armada bo zato prebila sovražnikove položaje pri Tolminu in Bovcu, da bi v prvem naletu zasedla črto Čedad–Humin. Od samega začetka in tudi naprej bo med operacijami svojo energijo osredotočila na desno krilo.«¹⁷⁷

Artilerijske enote, ki jim je poveljeval general von Berent, so začele izvajati artilerijsko obstreljevanje ob 2. uri zjutraj, vrhunec obstreljevanja je bil okoli 3. ure. Med 2. uro in 4.30 so se intenzivno uporabljale tudi plinske granate, ki so sestavljale okoli petindvajset odstotkov vseh izstreljenih granat. Na začetku so bili najpomembnejši lahki in srednji topovi, minometi se še niso oglašali. Številni italijanski reflektorji so poskušali prebiti meglo in odkriti položaje avstrijsko-nemške artilerije, veliko italijanskih baterij je odgovarjalo na slepo. Vse manj italijanskih topov je odgovarjalo na ogenj in veliko reflektorjev so ugasnili. Obstreljevanje italijanskih položajev je trajalo do 4.30. Šibak zaporni ogenj je bil zaznan v smeri proti Kozlovemu robu in okoli ruševin tolminskega cestnega mostu, nekaj težjih izstrelkov je padlo v okolici Kozaršč, Modreja in Mosta na Soči. Zatišje je trajalo do 6. ure, ko je napadalčeva artilerija spustila uničevalni ogenj. Obstreljevali so sovražnikove položaje na prvih črtah in v neposrednem zaledju, težki topovi dolgega dometa so pustošili po italijanskem zaledju, kjer so uničevali oskrbovalne poti, poveljniška mesta, komunikacije, rezerve in utrjene obrambne točke. Na prve obrambne črte so se usmerili minometi, katerih izstrelki so uničili goste mreže bodeče žice in jarke v prvem

¹⁷⁶ M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 184–185; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 178.

¹⁷⁷ F. Fadini: *Caporetto*, str. 220.

obrambnem pasu. Proti koncu je ogenj dosegel največjo intenzivnost. Med artilerijsko pripravo so jurišne formacije zapustile začetne položaje in so se priplazile do italijanskih žičnatih ovir. Točno ob 8. uri je bil artilerijski ogenj premaknjen v zaledje in pehota je lahko začela napadati. Prvi položaji so bili osvojeni brez izstreljenega naboja.

Uporaba bojnih strupov v Bovški kotlini

O uporabi bojnih strupov med 12. soško ofenzivo se ponekod v literaturi pojavlja teorija, da je veliko Italijanov umrlo zaradi plinskih granat. Plinske granate so bile tudi eden glavnih razlogov za italijanski poraz. V 12. soški ofenzivi in tudi v prejšnjih ofenzivah na reki Soči sta italijanska in avstro-ogrska armada uporabljali plinske granate, tako da 12. soška ofenziva ni posebna zaradi uporabe bojnih strupov.

V Bovški kotlini je pustil plinski napad grozovite posledice. Uporabili so granate z oznakami zelenega križa, ki je vseboval »perstoff-perklormetilester« mravljične kisline oziroma difosgen. Korpusu Krauss so dodelili poseben nemški inženirski bataljon, specializiran za napade z bojnimi strupi.

Načrt prodora v Bovški kotlini je vključeval tudi minometno uničenje vseh ovir in prve bojne črte. Računali so, da se bodo preživeli skrili v podzemna zaklonišča, večina rezerv naj bi bila v velikih kavernah v vdolbini, po kateri vodi cesta od Bovca do Čezsoče. Višinska razlika med ravnico in strugo Soče je omogočala gradnjo varnih zaklonišč, ki so bila dosegljiva samo s plinom. Nemci so prinesli več kot tisoč tako imenovanih projektorjev rudimentarnih minometov z električnim vžigom propulzivnega polnjenja. V njih je bilo poleg udarnega vžigalnika in majhnega eksplozivnega naboja okoli štirinajst litrov tekočega bojnega strupa, difosgena. Okoli 900 takih cevi so 23. oktobra neopazno pripeljali in zvečer pod določenim kotom vkopali na pobočja južno od Ravelnika. Če bi vremenske razmere onemogočale plinski napad, je bila pripravljena alternativa s približno tisoč rušilnimi minami. Plinske mine so lahko z elektriko izstrelili vse naenkrat. Plinski napad je uspel in so ga izpeljali že ob 2. uri ponoči. Od tisoč predvidenih projektorjev jih je po različnih

izračunih na položaje pravočasno prišlo med 842 in 912. V pol minute so izstrelili okoli dva tisoč plinskih granat in uničili skoraj ves 3. bataljon, okoli 350 ali 400 vojakov 87. polka brigade Friuli 50. divizije.¹⁷⁸

Korpus Krauss

General Krauss je imel poveljniško mesto nad vasjo Kal - Koritnica, in sicer na položaju, s katerega se najbolje vidi Bovška kotlina. Pred začetkom napada je na svojem sektorju zbral okoli 470 topov in enotam razdelil naloge: 22. strelska divizija naj bi se prebila vzdolž celotne kotline po pobočjih Kanina in Polovnika ter zasedla sotesko Žage in Stol. Desno od nje naj bi prodirala divizija Edelweiss proti italijanskim položajem na Čukli, in sicer proti sedlu Prevala, ter se prebila v dolino Učje in zasedla vse sosednje vrhove. 55. divizija naj bi zasedla dele Polovnika pri Jami planini, Krasji vrh, sedlo Zaprikraj, Vršič in Vrata, potem še Drežniške Ravne in Kobarid ter tako sklenila obroč okoli Italijanov. Naslednji dan naj bi divizija Edelweiss napredovala proti Tamnamejskemu sedlu (Passo di Tanamea) v smeri Humina, 22. strelska divizija in 55. divizija naj bi južno od Stola napredovali proti Čenti. Nemška lovska divizija naj bi spremljala napredovanje prvih treh divizij, nato naj bi se usmerila proti Kobaridu. General Krauss je v svojem ukazu za napad posebej poudaril čim hitrejšo zasedbo Breškega Jalovca, ki je bil osrednja točka italijanskih obrambnih črt.

Že omenjeni nemški metalci plinskih min 35. pionirskega bataljona so na izhodiščne položaje prišli šele 23. oktobra in bili vkopani tik pred napadom. Svoje smrtonosno orožje so uporabili ob 2. uri ponoči, čeprav zaradi časovne stiske in prikrivanja namer ni bilo poskusne nastrelitve. Kljub temu je bil njihov učinek v zajedi Naklo pri Bovcu zelo učinkovit. Preostala artilerija v Bovški kotlini je imela slabši učinek predvsem na višje ležečih položajih okoli

¹⁷⁸ P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, str. 44; M. Thompson: *The White War*, str. 301; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 9. Natančno število mrtvih italijanskih vojakov iz brigade Friuli v zajedi Naklo ni bilo nikdar natančno določeno. Ocene števila mrtvih italijanskih vojakov so zelo različne, in sicer od 350 do 800 vojakov. Italijani so velikokrat pretiravali pri številu padlih z namenom, da bi po vojni na mirovni konferenci dokazali, da imajo zaradi žrtev pravico do ozemelj Avstro-Ogrske.

Rombona in Vršiča. Od 2. do 6. ure so večinoma streljali tudi s plinskimi granatami, ob 6.30 so aktivirali še minomete. Višek obstreljevanja je bil okoli 7.45. Brž ko je artilerija preusmerila ogenj v zaledje, se je začel napad pehote, in sicer ob 9. uri.¹⁷⁹

22. strelska divizija je imela izhodiščni položaj severovzhodno od Ravelnika, vključno z vrhom, ter na pobočjih proti Koritnici in Soči. 26. strelski polk je bil v sredini, desno 3. bataljon 2. polka tirolskih cesarskih strelcev, za njim 3. polk in 1. polk tirolskih cesarskih strelcev. Dva bataljona 2. polka tirolskih cesarskih strelcev naj bi zasedla in varovala Ravelnik in položaje na levem bregu Soče, italijanski vojaki pa so se pogumno branili na nekaterih pobočjih Rombona in niso popuščali. Napad se je zatikal v okolici Čezsoče, vendar so vojaki okoli 12. ure dosegli glavno italijansko obrambno črto v dolini. Odpor na tretji obrambni črti, ki se je naslanjala na Polovnik, je bil zlomljen okoli 17.30, medtem se je 26. polk brez odpora povzpел na vrh Poljanica. 2. bataljon 3. polka je nadaljeval prodor proti grebenu Podčela, vzhodno od potoka Boka, in brez večjega odpora zasedel tretjo italijansko obrambno črto. Preboj skozi tesen Žage prvi dan ni uspel, saj so Italijani minirali most čez naraslo Boko, obramba na zahodnem grebenu Polovnika ter severno od Loga Čezsoškega in Žage je onemogočala popravilo mostu. Okoli 21. ure je 3. polk napadel položaje na Podčeli, vendar so napad zaradi teme nadaljevali naslednji dan. Uspeh 22. divizije je bil kljub temu velik, zajeli so okoli tri tisoč italijanskih vojakov in zaplenili osemdeset topov.¹⁸⁰

3. divizija Edelweiss je začela napadati na vzhodnih pobočjih Rombona, in sicer z jurišnimi odredi 59. polka in 1. bataljonom 4. polka tirolskih cesarskih lovcev. Italijanski vojaki so v svežem snegu spustili avstrijske vojake do žičnih ovir ter jih nato presenetili z mitralješkim in minometnim ognjem. Napadalci so imeli velike izgube in naslednja dva dneva niso napredovali. Pregon se je začel šele, ko so se Italijani zaradi razmer v zaledju odločili za umik. Napad na Rombonu je kljub neuspehu nase vezal brigado alpincev in tako pripomogel k napadu v dolini. Enote, ki so se vzpenjale proti Čukli, so se pred večerom ustavile na položajih okoli planine Goričice, skupina za zasedbo Prevale se je ustavila pred planino Krnica.¹⁸¹

¹⁷⁹ M. Simić: *Po sledeh soške fronte*, str. 194; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 213–214.

¹⁸⁰ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 214,

¹⁸¹ M. Simić: *Po sledeh soške fronte*, str. 195; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 215.

55. avstro-ogrski divizija je pri svojem napadu naletela na ostri odpor italijanske vojske in slabe vremenske razmere, kar je povzročilo polurni zamik napada pehote. Italijani so ponekod organizirali protinapad. 38. brigada zaradi vremenskih razmer ni mogla začeti napada, zato je bil učinkovit le 4. bataljon 7. koroškega polka pod poveljstvom stotnika Bargerja. Ta bataljon se je spustil po strmih pobočjih Javorščka v ozko globel Slatenika, se po pobočjih Polovnika povzpel do italijanskih obrambnih črt, jih prebil in istega dne prispel do vznožja Krasjega vrha. Zaradi slabih novic, ki so se širile iz doline, so se italijanske enote v noči s 24. na 25. oktober najprej umaknile s Polovnika, Krasjega vrha in nato tudi s položajev pri planini Predolina, tako da je bila 55. avstro-ogrski diviziji pot proti Kobaridu odprta.¹⁸²

Nemški minometi na tolminskem mostišču

Pri preboju korpusa Stein so imeli pomembno vlogo nemški minometi. O njihovi uporabi in razporeditvi piše dr. Hans Killian.¹⁸³ Nemški minometi so bili razdeljeni na več skupin: severna skupina sektorja Wandelsleben na območju Dolj je razpolagala z minometi 12. čete – s štirimi težkimi in osmimi srednjimi minometi –, njena naloga je bila pripraviti preboj 63. polka 12. šlezijske divizije proti Gabrjam. Druga skupina je bila na položajih na Kozlovem robu in je skupaj s 23. polkom 12. šlezijske divizije podpirala akcijo z juga. Glavnina minometov oziroma središčna skupina je bila razdeljena na pet podskupin pod poveljstvom Wandelslebna, z dvema okrepljenima gorskima četama iz sestave Nemškega alpskega korpusa in tremi četami 11. minometnega bataljona. Da bi olajšali nastreljevanje, so bile formirane baterije, in brž ko je eno orožje nastrelilo cilj, so se drugi minometi ravnali po njem. Del minometov Nemškega alpskega korpusa je bil okrepljen z oddelkom lahkih minometov iz pehotnih polkov (skupaj 24 srednjih in 44 lahkih minometov), razmeščen je bil ob levem bregu Soče blizu Svetega Urha, njihov cilj so bile ovire in položaji okoli Sv. Danijela. Večina minometov je morala s Svete Marije streljati po položajih pred Volčami z nalogo narediti

¹⁸² M. Simić: *Po sledeh soške fronte*, str. 205; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 216.

¹⁸³ Več v: H. Killian: *Wir stürmten durch Friaul*, Neckargemünd 1978.

prehode skozi žične ovire. Da bi premagali precej veliko oddaljenost do cilja, je bilo potrebno minomete postaviti na najbolj izobčenih črtah po pobočjih Svete Marije.

Tej skupini so bile pridodane še tri minometne čete 11. minometnega bataljona, vsaka z dvema težkima minometoma in osmimi srednjimi minometri, ki so morale odpreti pot v Volče 1. lovskemu polku, Württemberskemu gorskemu bataljonu in 2. lovskemu polku.

Na južnem območju ob Mengorah in južno od Kozaršč so namestili skupino Spiess z njenimi podskupinami. Pri ruševinah kapelice (kota 453) je bila 26. četa, južno od ceste Kozaršče–Modrejce 5. četa, okrepljena z oddelki lahkih minometov. Severna podskupina je imela na voljo tri težke, 12 srednjih in 8 lahkih metalcev, njen cilj so bile globoke ovire in jarki pred Čiginjem.¹⁸⁴

Korpus Stein ter napad 50. in 12. šlezijske divizije

50. divizija je bila edina avstro-ogrška divizija znotraj korpusa Stein, ki je bila pred začetkom ofenzive razmeščena na izhodiščni črti za napad med Batognico (2164 m) in vasjo Dolje (208 metrov) zahodno od Tolmina. Geografski prostor na tem območju obsega celoten spekter gorskega zemljišča od nižinskih položajev preko sredogorja in visokogorja z relativno višinsko razliko skoraj 2000 metrov. Vremenske razmere so bile na tem sektorju izjemno zahtevne. V visokogorju je 24. oktobra 1917 zjutraj močno snežilo vse do višine Mrzlega vrha. Na Batognici so bile prave zimske razmere s skoraj pol metra debelo snežno odejo.

50. divizija je imela v ukazu dve temeljni nalogi: severno od Soče v območju odgovornosti vezati nase sovražnika in delovati z boka po sovražniku s ciljem olajšati prodor 12. šlezijki diviziji po dolini Soče ter Nemškemu alpskemu korpusu pri prodoru na hrbet Kolovrata.¹⁸⁵ Imela je nalogo prodreti čez italijanske obrambne črte 46. divizije in napredovati proti Kobaridu od vrha Krna do vasi Dolje. Še posebej zahteven je bil preboj italijanskih položajev na

¹⁸⁴ L. Galič: *Cvetje – Mengore: v viharju vojne*, str. 242.

¹⁸⁵ E. Glaise von Horstenau (ur.): *Österreich-Ungarns längster Krieg: 1914–1918*, str. 528.

Mrzlem vrhu in na 2. italijanski obrambni črti v smeri Kožljak–Pleče. Naloge je divizija izvajala v sodelovanju z 12. šlezjsko divizijo. Napad proti italijanskim položajem na koti 1181 (planina Lapač) so izvedle enote 15. gorske brigade, medtem ko so enote 3. gorske brigade uspešno prodirale na območju planine Leskovca. Kljub močnemu sneženju so se Italijani zelo upirali in organizirali tudi protinapad z dvema bataljonoma brigade Caltanissetta, vendar ga je 50. divizija uspešno odbila. Enote levega krila 15. gorske brigade so že pred 9. uro prišle v dolino pri Gabrijah, zatrle odpor tamkajšnjih italijanskih enot in tako omogočile napredovanje desne kolone 12. šlezjske divizije, ki je bila na izhodu iz Dolj zaustavljena. Na desnem krilu je 3. gorska brigada s težavami in počasi napredovala proti 2. italijanski obrambni črti, ki so jo na tem območju branili trije bataljoni brigade Etna. Po uspešnem miniranju Batognice jim je uspelo zamajati ves obrambni sistem okoli Krna in Italijane prisiliti k umiku s položaja pod Maselnikom in Slemenom. Vrh Krna je bil zaseden šele naslednji dan, saj so se italijanske enote na vrhu uspešno branile. Avstro-ogrske enote so nato ob 11. uri dosegle utrjeno vas Krn ter v svoje zaledje poslale več kot 1000 italijanskih ujetnikov in trinajst zaplenjenih topov. Večina divizije se je nato usmerila v napad na utrjeno črto od Kožljaka do Vrsnega, odpor Italijanov je bil še vedno silovit.¹⁸⁶

15. gorska brigada se je kmalu prebila do Ladre in Idrskega, da bi nato njena predhodnica skupaj z deli 12. šlezjske divizije sodelovala pri zasedbi Kobarida. Do večera so zaplenili devetdeset topov in zajeli 7000 vojakov. Ukaz za naslednji dan je bil napredovati proti Robiču čez Idrsko in Svino ter zasedba Mije. 3. gorska brigada, ki je napredovala čez Ladro, naj bi nadaljevala v smeri Logje oziroma Breginjski kot, da bi vzpostavila stik s 55. divizijo in zaprla obroč okoli Italijanov na levem bregu Soče. Poveljnik italijanskega 4. korpusa je ob 10.45 izvedel, da je bila na črti Sleme–Gabrje prebita frontna črta 46. divizije. Nastala je velika zmeda. Korpusno rezervo je sestavljala samo 34. divizija z brigado Foggia, zato je poveljstvo korpusa poslalo rezervne enote v različne smeri: 280. polk na pomoč italijanskim enotam pri Žagi, druga dva pa na levi breg Soče; 281. polk je dobil ukaz, naj zasede položaje na Volniku do vasi Ladra; 282. polk naj bi zbral umikajoče se dele 46. divizije in zaustavil sovražnika. Ker je bilo to zaradi novih razmer neizvedljivo, se je 282. polk

¹⁸⁶ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 204.

razporedil v podaljšku črte, ki jo je držal 281. polk tja do Idrskega. Za pomoč je dobil štiri baterije topov kalibra 105 mm pri vasi Svino in eno gorsko baterijo pred vasjo Mlinsko. Medtem ko se je 281. polku uspelo razporediti na Volniku, se je 282. polk prebil do vasi Smast, kjer je bilo poveljstvo 46. divizije. 50. divizija je napadla tudi 43. italijansko divizijo. Njeni brigadi Genova in Etna sta se branili, toda ko so napadalci obšli 2. italijansko črto iz doline, so se umaknili. Poveljstvo divizije se je umaknilo v Kobarid in poveljnik je ukazal, da se ob sovražnikovem prihodu uniči najpomembnejši izmed treh mostov na tem območju. Ostanki divizije so končali v ujetništvu, jekleni most pri Kobaridu so razstrelili, s čimer so odrezali enote na levem bregu Soče. Do večera so vojaki 50. divizije zajeli okoli 7000 italijanskih vojakov in devetdeset topov.¹⁸⁷

Enote 50. divizije so omogočile nemoteno nadaljevanje prodora 12. diviziji. Na tem območju (Skalca [596 metrov]–Selišče–reka Soča) so bili polkrožno urejeni močno utrjeni obrambni položaji, ki so omogočali učinkovit navzkrižni čelni in bočni ogenj. Še posebej nevarni za 12. šlezijško divizijo bi bili utrjeni položaji 15 metrov nad vasjo Selišče na strmem skalnem robu, s katerega so Italijani obvladovali celoten sektor pred drugo obrambno črto. Konica napada 1. polka se je nato usmerila navzgor proti severu v smeri vasi Vrsno, kjer so z boka čistili italijansko obrambno črto in s tem pomagali pri preboju enotam, ki so napredovale proti Vrsnemu iz vasi Krn.

Ko ocenjujemo pomen napadov enot na posameznih sektorjih, je pomembno poudariti, da so enote 3. in 15. gorske brigade nosile pomemben delež zaslug za hiter prodor 12. šlezijske divizije do Kobarida. V napad so krenile šele potem, ko so enote Nemškega alpskega korpusa zavzele območje okrog cerkve sv. Danijela in ko so enote 15. gorske brigade zavzele prvo obrambno črto pri Gabrjah.

12. šlezijška divizija je morala prebiti italijansko obrambo na obeh straneh reke Soče pri Tolminu in čim hitreje prodreti proti Kobaridu. 2. in 3. bataljon 23. polka sta napredovala od Bučenice med Sv. Danijelom in Sočo proti cesti za Kobarid. Levo od njiju je bil Nemški alpski korpus, ki je napredoval proti Kolovratu. Izhodiščni položaji enot 12. šlezijske divizije so bili na levem

¹⁸⁷ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 205; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 207.

bregu Soče med Kozlovim robom in Sočo, pri vasi Dolje. Po krajšem zastoju pred Gabrjami so se bataljoni 63. polka ob 9.30 premikali po cesti proti vasi Volarje, ne da bi naleteli na italijanski odpor. Ob istem času je bil ukazan tudi premik divizijske artilerije. Nekaj čez 10. uro so napadalci uspešno zasedli Volarje in napredovali proti vasi Selišče. Okoli 11. ure so napadalci dosegli drugo obrambno črto. V dolini pod Kolovratom je leva kolona zasegla nekaj težkih baterij, okoli poldneva so trije bataljoni 23. polka prišli v vas Idrsko. Ob isti uri je bil eden izmed bataljonov 63. polka že v Kamnem in je napredoval proti Kobaridu. Zanimivo je, da so imeli Italijani na desnem bregu reke Soče pod vasjo Foni le eno četo brigade Napoli, ki je tisto jutro edina pomagala dvema četama v vasi Dolje. Italijanski odpor je bil šibak, italijanski vojaki so se množično umikali in predajali. Ob 14.30 je predhodnica 63. polka zavzela most med Ladro in Idrskim, tako da se je zgodil stik levega in desnega krila napadajočih skupin. En bataljon 23. polka pod poveljstvom majorja Eichholza je prodiral proti Livku, da bi zavaroval bok večine enot, ki so prodirale proti Kobaridu. Okoli 15.30 je prišel do Golobov, kjer je zajel večjo enoto italijanskih bersaljerjev in nekaj artilerije, severneje od Golobov se je zgodil spopad z novimi okrepitvami italijanskega 7. korpusa. Na poti od Idrskega do Kobarida je 12. šlezjska divizija zasegla velik plen italijanskih tovornih živali, tovornjakov, topov in ujetnikov. Večina ujetnikov je z navdušenjem pozdravila nemške in avstro-ogrske enote. V prodoru do Kobarida se je zgodil večji spopad še v vasi Mlinsko, potem je bila pot do Kobarida odprta, tako da je bil Kobarid zavzet okoli 16. ure. Enote 12. šlezjske divizije so nadaljevale pot v smeri proti Robiču, kjer so pri Starem selu naleteli na italijanski odpor, ki so ga uspešno zadušile in prišle na Robič ob 22.30. Poleg Robiča je bila zavzeta tudi vas Kred, kjer je bilo poveljstvo korpusa.¹⁸⁸

Danes je 12. soška ofenziva poznana predvsem po uspešnem prodoru 12. šlezjske divizije, ki je prebila frontno črto pri Tolminu in prodirala po dolini proti Kobaridu. Idejo dolinskega prodora je razvil general Krauss. Njegova zamisel je bila izogniti se visokim in branjenim vrhovom, saj bi tako lažje obkolili in izolirali italijanske enote, seveda ob predpostavki, da

¹⁸⁸ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 206; P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, str. 90–91.

bodo tudi gorski grebeni odločno napadeni in da se prevzame iniciativa.¹⁸⁹ Tako je 12. šlezjska divizija v enem dnevu prodrla 27 kilometrov daleč v sovražnikovo zaledje, s čimer je tudi olajšala delo drugim enotam. Zajela je približno 10.000 italijanskih ujetnikov, med njimi celoten štab 43. divizije z generalom Farisoglijem vred. Dober uspeh 12. šlezjske divizije je bil tudi zajetje 100 italijanskih topov, poveljnik 12. šlezjske divizije general Lequis je bil za uspešen podvig odlikovan s *pour le mérite*.

Italijanskemu 4. korpusu so bile poslane razne okrepitve, kot sta bili brigada Potenza in brigada Massa Carrara, vendar večina enot na izhodiščne položaje ni prispela pravočasno. Italijanski pregled nad vojaškim dogajanjem 24. oktobra je bil slab, saj so bile vse komunikacijske povezave pretrgane. Tako poveljnik 4. korpusa Cavaciocchi ob 13. uri še ni imel pregleda nad tem, kaj se dogaja z njegovimi enotami. Zahteval je pomoč 7. korpusa, ki naj bi s protinapadom pri Livku uničil sovražnika, kar mu ni uspelo. Ob 15.15 je na poveljstvo korpusa v Kred prišel general Montuori, ki je prevzel poveljevanje nad 4. in 7. korpusom. Ta je poslal na tesen vhod Nadiže pri Robiču polk brigade Potenza, še en polk naj bi omejeval dostop do Breginja v Breginjskem kotu in zasedel Stol. Za učinkovito italijansko obrambo je bilo prepozno, štab 4. korpusa se je preselil v Breginj, celotni 43. in 46. divizija ter večji del 50. divizije so do konca naslednjega dne pristali v ujetništvu.¹⁹⁰

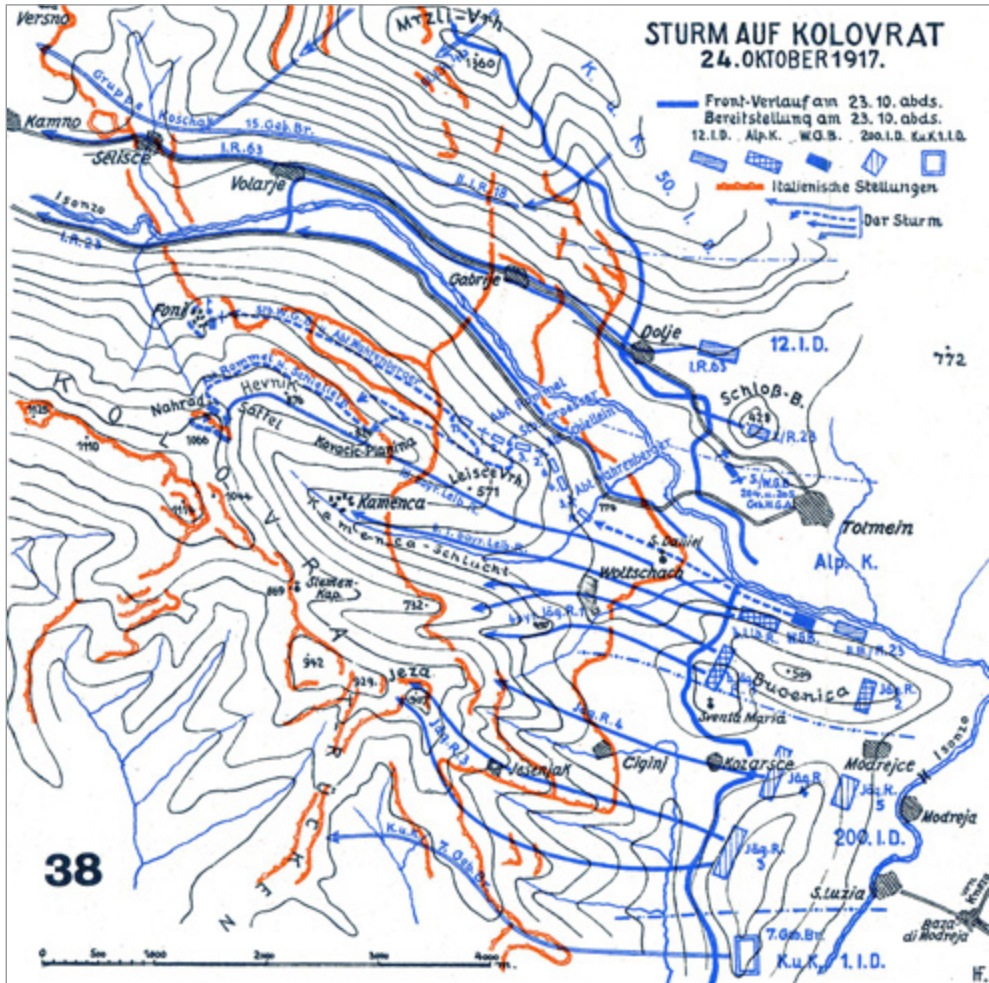
VPRAŠANJA:

V čem je bil napad 12. šlezjske divizije tako poseben?

Zakaj?

¹⁸⁹ M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, str. 378; M. Thompson: *The White War*, str. 296–297; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

¹⁹⁰ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 206.

Napad na Kolovrat 24. oktobra 1917⁽¹⁹¹⁾

¹⁹¹ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen.*

Nemški alpski korpus ter preboj prve in druge obrambne črte pri Tolminu

Naloge Nemškega alpskega korpusa generala von Tutschka so bile: zavarovati levi bok korpusa Stein, osvojiti Kolovrat, osvojiti območje izvira reke Idrija in odpreti pot po dolini Nadiže. Na levem krilu 1. bavarske lovske brigade je bil 1. bavarski lovski polk, v sredini bavarski polk Leib, na desnem krilu Württemberški gorski bataljon, v ozadju v rezervi je bil 2. bavarski lovski polk.

1. bavarski lovski polk je prodiral po dolini Kamnice, polk Leib proti vrhu Hlevnika in Württemberški gorski bataljon po severnem delu Hlevnika do zaselka Foni. Lovski polk je moral osvojiti vrh V Špiku (kota 732 ali Veliki Špik) na hrbtu Dole, od tam nadaljevati pot proti kapeli Sleme (869 metrov) in priti do hrbta Kolovrata.

Triindvajsetega oktobra 1917, nekaj po polnoči, je večina enot Nemškega alpskega korpusa prispela na izhodiščno območje na Bučenici pri Tolminu. Naslednjih 30 ur do začetka napada so čakali ob stalni grožnji artilerijskega napada z nasprotne strani. Rommel je o tem zapisal: »V tesnobni skrbi za moštvo, ki mi je bilo zaupano, se dan neskončno dolgo vleče.«¹⁹² Celotno zahodno in severno pobočje Bučenice je bilo namreč izpostavljeno italijanskim opazovalcem na Mrzlem vrhu (1360 metrov) nad Tolminom.

Še najboljše možnosti namestitve so bile v kavernah, večina enot je bila zaradi velike zgoščenosti enot na prvi obrambni črti prisiljena preživeti na prostem. Medtem ko so enote čakale v vlažnih kavernah in v izkopanih zaklonih, prekrte z vejami, premočene in prezeble, so poveljniki izkoristili čas za zadnje priprave pred napadom. Območje med Bučenico in Hlevnikom so še enkrat pregledali z daljnogledi, v karte so vrisali podrobnosti sovražnikovih obrambnih položajev, mogoče smeri pristopa in uskladili aktivnosti za naslednji dan. Poveljniki čet so podrejenim posredovali zadnja navodila, v katerih so za uspeh preboja posebej poudarili pomen drznosti in presenečenja.¹⁹³

¹⁹² E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 11.

¹⁹³ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 308.

V noči pred napadom so na sprednji črti potekale pripravljalne aktivnosti, ki nemškim enotam niso omogočale normalnega in mirnega spanca. Triindvajsetega oktobra, v večernih urah, so s tovrstnimi živalmi oskrbeli enote s toplim obrokom pred začetkom napada.¹⁹⁴ Skupine za izdelavo prehodov so v temni noči iskale najboljše možnosti za preboj in so izdelale prehode v žičnih ovirah. Ob polnoči se je 8. četa polka Leib v tišini spustila do Soče z nalogo, da zjutraj ob osmih izvede preboj prve obrambne črte na območju cerkve sv. Danijela in 3. bataljonu omogoči nadaljevanje prodora.¹⁹⁵ Medtem se je močno pooblačilo, po pobočjih Hlevnika se je začela spuščati megla in spet je začelo deževati – to je Italijanom na Ježi onemogočalo osvetljevanje bojišča z reflektorji.

Dne 24. oktobra ob 2. uri se je skladno z načrtom začela prva artilerijska priprava na napad. V več kot dvournem obstreljevanju predvsem na italijanske artilerijske položaje so izstrelili tudi plinske granate. Rommel je ta del ognjene priprave neposredno videl in ga doživljal tako: »Na sovražnem ozemlju je bilo slišati nepretrgano pokanje in treskanje. Mogočno, kot v najhujši nevihti, je odmevalo od gora. Osuplo smo gledali in prisluškovali grozotnemu prizoru.«¹⁹⁶

Drugi del artilerijske priprave se je začel ob 6. uri in se je stopnjeval vse do začetka napada ob 8. uri. Medtem so se pehotne, gorske in pionirske bojne skupine, mitraljezi in gorske baterije premaknili na izhodiščno črto za napad.¹⁹⁷

Italijanska artilerija je za enote v napadu še posebej v prvi fazi pomenila največjo grožnjo, zato je bila ključna njena čimprejšnja nevtralizacija. Prednostni cilji so bili zato zasedba artilerijskih položajev in zavzetje vsega sistema poveljevanja in kontrole (poveljniška mesta, sistem zvez).

Kot smo izvedeli že v predhodnih poglavjih, je general Capello nasprotno z ukazi generala Cadorne skoraj do začetka ofenzive razmišljal ofenzivno in svojih enot ni razporedil za defenzivno delovanje. Tako so bile pomembne italijanske artilerijske enote na dosegu nemške in avstro-ogrske

¹⁹⁴ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 13.

¹⁹⁵ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 309.

¹⁹⁶ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 13.

¹⁹⁷ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 133.

artilerije v sektorjih med prvo in tretjo italijansko obrambno črto. Še posebno na območju Ježe, Hlevnika in Kolovrata so bile nameščene močne italijanske artilerijske enote, ki bi lahko bile ob usklajenem in pravočasnem delovanju veliko tveganje za enote v napadu na celotnem območju tolminskega mostišča.

Ognjena podpora preboja Nemškega alpskega korpusa čez prvo obrambno črto je bila zelo natančno načrtovana. Dva dneva pred napadom (22. oktobra) je bilo v poveljstvu Nemškega alpskega korpusa pod številko 25.206 izdano navodilo za bojno skupino Tolmin (avstro-ogrske enote, ki so bile v obrambi na tem sektorju), v katerem so bili opredeljeni območje odgovornosti in določene naloge ob začetku napada:

- območje odgovornosti: desno severno pobočje Kozlovega roba in levo stik Soče s pobočjem Bučenice;
- med premikom jurišnih enot na izhodiščno črto zavarovati območje odgovornosti;
- bojna skupina Tolmin je odgovorna za neposredno ognjeno podporo polka Leib.

V ukazu so bile navedene naloge ognjene podpore:

- izvajati podporni ogenj z boka (Bučenica in Kozlov rob);
- ognjena podpora naj bo usmerjena na pomembnejše cilje, kot so minometi, mitraljezi in območja večje koncentracije sovražnikovih sil;
- neposredna podpora jurišnim skupinam v napadu s ciljem, da se prepreči delovanje sovražnika;
- zagotavljati zaporni ogenj s ciljem, da se prepreči sovražnikov protinapad;
- samostojno odpiranje ognja na sovražnikove cilje, ki se pojavijo med napadom.¹⁹⁸

Dne 22. oktobra je izdala ukaz tudi 1. bavarska lovsko brigada, v sestavi katere sta bila polk Leib in Württemberski gorski bataljon.¹⁹⁹ Ukaz je vseboval časovni načrt minometnega ognja v drugem delu ognjene priprave napada na prvo črto italijanske obrambe pri Tolminu po sledečem časovnem razporedu:

¹⁹⁸ HStAS, M411, Bd. 2143, *Anweisung für Gruppe Tolmin*.

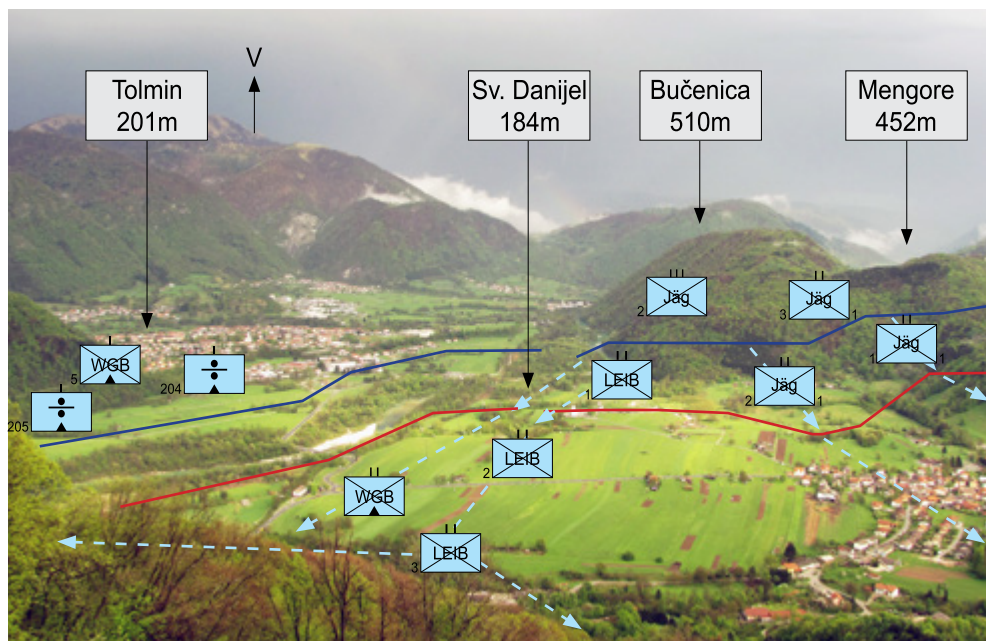
¹⁹⁹ HStAS, M411, Bd. 2143, *Brigade befehl*, Jäger-Brigade Nr 1.

Čas	Režim minometnega ognja
6.30	Začetek usmerjenega koncentriranega ognja.
7.00	Uničujoči ogenj.
7.45	Največja mogoča hitrost streljanja.
7.52	Koncentrirani ogenj se z območja žičnih ovir preusmeri v sovražnikove jarke in na obrambne položaje.
7.56	Premik ognja na zunanje cilje za prvo obrambno črto.
8.00	Vsi minometi ustavijo delovanje.

Enak časovni načrt navaja tudi Rommel v svoji knjigi *Pehota napada*,²⁰⁰ v kateri opisuje artilerijski ogenj, ki se je petnajst minut pred naskokom okrepil do največje silovitosti. Iz poročila je razvidno, da se je sprednji del kolone v tem času približal sovražnikovim položajem na nekaj sto metrov. Nekaj minut pred osmo zjutraj se je na čelu dvignila jurišna skupina, ki se je še bolj približala sovražniku. Na podlagi virov sklepamo, da se je to dogajalo zadnjih sedem minut pred osmo uro zjutraj, ko je jurišna skupina odšla proti žičnim oviram, minometni izstrelki pa so tolkli neposredno po prvi črti obrambe okrog cerkve sv. Danijela. Točno ob osmih se je artilerijski ogenj premaknil naprej, jurišne skupine so se dvignile v naskok.

Havbice in minometi so preusmerili in osredotočili ogenj na drugo obrambno črto sovražnika in na vmesne položaje mitraljezov med prvo in drugo obrambno črto. Sočasno je poljska artilerija zagotavljala zaporni ogenj jurišnim enotam v konici napada. Natančna usklajenost ognjenega delovanja je bila še posebno pomembna v ključnih trenutkih preboja prve obrambne črte, kjer so bili pomembni artilerija, minometi, mitraljezi in puškomitraljezi. V resnici so se jurišne skupine v konici pehotnega napada pod njihovo zaščito približale sovražnikovim obrambnim položajem skoraj na doseg ročnih bomb.

²⁰⁰ E. Rommel: *Infanterie greift an*, str. 173.

Bojni razpored jurišnih enot Nemškega alpskega korpusa ob preboju prve obrambne črte med Tolminom in Volčami 24. oktobra 1917

Na čelu polka Leib je preboj prve obrambne črte vodila 8. četa in takoj po vdoru na obrambne položaje okrog cerkve sv. Danijela vodstvo prepustila 3. bataljonu. V konici napada sta bili 10. in 9. četa polka Leib, desno jima je sledila 12. ter levo 11. četa. 3. bataljonu je sledil 2. in na koncu 1. bataljon polka Leib.²⁰¹ Desnemu krilu polka Leib je sledil Württemberški gorski bataljon in se usmeril proti severozahodnemu pobočju Hlevnika. Tako polk Leib kot tudi Württemberški gorski bataljon sta se »sprehodila« čez uničeno prvo italijansko obrambno črto. »Iz ruševin se z dvignjenimi rokami pojavijo prestrašeni preostanki sovražnikovih posadk.«²⁰² Glavna naloga je bila, kako čim hitreje preteči več kot kilometer odprtega prostora ob neposredni podpori preostalih enot. V tem delu so bili največja grožnja mitraljezi na zahodnih pobočjih Leščja in seveda artilerija. Na srečo napadalcev je znašala vidljivost zaradi dežja, megle in dima po eksplozijah samo dobrih tristo metrov,²⁰³ tako da so jurišne enote brez žrtev dosegle mrtvi kot vzhodnega pobočja Leščja.

²⁰¹ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 311.

²⁰² E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 14.

²⁰³ H. Balck: *Order in Chaos*, Kentucky 2015, str. 67.

Odslej se je taktika delovanja obeh enot razlikovala. Württemberški gorski bataljon z Rommlovim odredom v konici napada je v prodoru večinoma uporabljal taktiko vrinjenja (do Matajurja vsaj petkrat); polk Leib s 3. bataljonom v konici napada je večinoma uporabljal taktiko preboja. Obe enoti sta sledili naravnim geografskim značilnostim, predvsem grebenom, in iskali šibke točke v sovražnikovi obrambi. Zato sta večinoma prodirali tudi po težje prehodnem zemljišču.

Splošno so bile enote v napadu bolj pozorne na to, kako čim prej doseči višje ležeče predele, kot na usklajeni stik s sosednjimi enotami. Napad so izvajali s kar največjim mogočim tempom. Največji izziv je bil usklajevanje artilerijskega zapornega ognja s pehoto, ki ni bila v linearnem bojnem razporedu. To so poskušali uskladiti s signalnimi raketami kot zahtevo za premik ognja naprej po globini. Prvi dan napada se je dogajalo, da so bile pehotne enote prisiljene začasno ustaviti napad (npr. na Hlevniku) ali pa je veliko nemških in avstro-ogrskih enot zaradi hitrega in globokega prodora že 24. oktobra prešlo učinkoviti doseg svoje artilerijske podpore. Kako blizu so sledile jurišne skupine premičnemu zapornemu ognju, je razvidno iz Rommlovega prodora na grebenu Hlevnika.

»Med napredovanjem nas nenehno ogroža naše topništvo. Svetlobnih signalov, da naj prenesejo ogenj naprej, nismo mogli oddajati, ker bi s tem opozorili sovražne posadke. Enega moža našega odreda je ranil kamen, ki ga je sprožila nemška granata.«²⁰⁴

Pri analizi prodora skozi drugo italijansko obrambno črto na območju Hlevnika je zanimiva primerjava bojnih poročil in poznejših zapisov polka Leib in Württemberškega gorskega bataljona. Pri tem izstopa dejstvo, da v poročilih polka Leib skoraj ne omenjajo aktivnosti Württemberškega gorskega bataljona, čeprav so se srečali z Rommlovim odredom na območju med Kovačič planino in vrhom Hlevnika. Rommel v svoji knjigi omenja, da so okoli 11. ure dosegli zvezo z deli 3. bataljona polka Leib, okrog 12. ure so dosegli vrh Hlevnika, kjer so zajeli veliko Italijanov.²⁰⁵ V bojnih poročilih 1. lovske brigade za 24. oktober 1917 je zapisano, da je polk Leib zavzel koto

²⁰⁴ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 17.

²⁰⁵ Prav tam, str. 18.

824 (danes Sveti Jakob, 827 metrov) ob 11.30 in vrh Hlevnika ob 14. uri.²⁰⁶ V zgodovini polka Leib je zapisano, da so se leiberji ob 12.15 ustavili kilometer vzhodno od vrha Hlevnika zaradi nemškega artilerijskega ognja, ki je deloval po vzhodnem grebenu Hlevnika.²⁰⁷ Rommel se je temu izognil po severnih pobočjih Hlevnika. Iz teh treh zapisov lahko sklepamo, da se je Rommel srečal z enotami polka Leib nekje na območju cerkve sv. Jakoba in resnično prvi zavzel vrh Hlevnika s severne strani, polk Leib pa z vzhodne smeri. Osvojitev grebena Hlevnika je v taktičnem smislu pomenila oblikovanje razmer za nadaljevanje napada s severne smeri do ključnega zemljišča na grebenu Kolovrata–kota 1114 (Na gradu).

VPRAŠANJA:

Opiši načrt napada nemškega alpskega korpusa na koto 1114 na grebenu Kolovrata.

Kako je potekala sinhronizacija artilerijske podpore s pehoto zadnjih 15 minut pred začetkom napada pehote?

Napad na koto 1114⁽²⁰⁸⁾

Kota 1114 (Na gradu, Podklabuk) je bila v napadu Nemškega alpskega korpusa taktično zelo pomembna ne samo za območje Tolmina, temveč tudi zaradi smeri proti Kobaridu in jugu. Razlogov za takšno oceno je več.

Geografsko gledano ima kota 1114 izrazito pozornost vzbujajočo lego nad Tolminom in zaključuje greben Kolovrata na njegovem vzhodnem delu. Drugi razlog je v razmestitvi italijanskih sil v obrambi. Najpomembnejši del tretje armadne obrambne črte je bil v smeri Kuk–kota 1114–Ježa. Za Italijane je bilo to najpomembnejše obrambno vozlišče v Zgornjem Posočju. Tretji razlog je bil pomemben za Nemce, saj je bila kota 1114 odločilna točka prvega dne napada.

²⁰⁶ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 273.

²⁰⁷ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 298–308.

²⁰⁸ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 313.

V povelju Nemškega alpskega korpusa za napad sta dva zapisa, ki jasno opredeljujeta pomen kote 1114: »Prodor na koto 1114 je odločilen za nadaljevanje celotnega napada 14. armade«²⁰⁹ in »Izvedba celotnega napada je odvisna od uspeha Nemškega alpskega korpusa.«²¹⁰

Nemškemu alpskemu korpusu je bila dodeljena naloga, da zavzame celotna grebena Kolovrata in Matajurja ter odpre prehod iz Soške doline proti Čedadu. V konici napada je bila določena 1. lovska brigada, znotraj katere so bili polk Leib, Württemberški gorski bataljon in 1. lovski polk. Zaključni del napada in naskok na koto 1114 je skladno z načrtom izvedel 3. bataljon polka Leib ob podpori čete 2. bataljona in odreda Rommel iz Württemberškega gorskega bataljona, in sicer 24. oktobra pozno popoldne.

Poveljnik polka Leib major Bothmer je s 3. bataljonom in 7. četo 2. bataljona 24. oktobra okoli 15. ure dosegel sedlo med Hlevnikom in Na gradu. Sočasno je prispel na sedlo tudi odred Rommel iz Württemberškega gorskega bataljona. V dolgi koloni so mu preko Hlevnik sledile čete 1. in 2. bataljona polka Leib. Manjši del enot 3. bataljona je poveljnik polka določil za varovanje in spremljanje zajetih italijanskih vojakov. Čete so bile po hudih naporih že zelo utrujene, vendar kljub vsemu pripravljene za nadaljevanje napada na načrtovani cilj prvega dne – koto 1114.²¹¹

Namera poveljnika polka Leib je bila, da nadaljuje prodor proti dnevnemu cilju brez premora zaradi naslednjih razlogov:

- ostalo jim je še manj kot tri ure dnevne svetlobe;
- spremenljive vremenske razmere z občasno meglo so še vedno omogočale prikrite premike;
- nemška artilerija je delovala na njihov cilj (Na gradu), kar je omogočalo učinkovit manever polka Leib;
- polk Leib je želel izkoristiti taktično priložnost, ki je nastala po globokem prodoru čez dve sovražnikovi obrambni črti;
- pozornost vzbujajoča kota 1114 je bila odločilna točka in glavni cilj na grebenu Kolovrata ter dnevni cilj napada Nemškega alpskega korpusa.

²⁰⁹ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 266.

²¹⁰ Prav tam, str. 270.

²¹¹ Kota 1114 ima dve imeni: Na Gradu in Podklabuk. Na takratnih zemljevidih in kartah se pojavlja tudi ime Na Hradu in Podklabuc.

Glavna zamisel manevra napada na koto 1114 je bila razdeljena na tri faze:

1. Oblikovanje razmer za napad na koto 1114 s predhodnim napadom na koto 1041 (danes 1038 metrov) s ciljem zavarovanja levega boka glavnega napada in preusmerjanja pozornosti italijanske obrambe v smeri proti vzhodu.
2. Naskok glavnine enot 3. bataljona s severne smeri s ciljem, da se zavzame koto 1114.
3. Faza konsolidacije in obrambe doseženih ciljev s ciljem oblikovanja razmer za nadaljevanje napada proti naslednjemu cilju – vrh Kuk.

Za prvo fazo napada na levem krilu sta bili določeni 7. in 9. četa, okrepljeni z vodom 11. čete. Za premik do izhodiščne črte napada sta obe četi izbrali stezo po vzhodnem pobočju Kolovrata, ki je vodila prečno na sedlo, vzhodno od kote 1038.²¹²

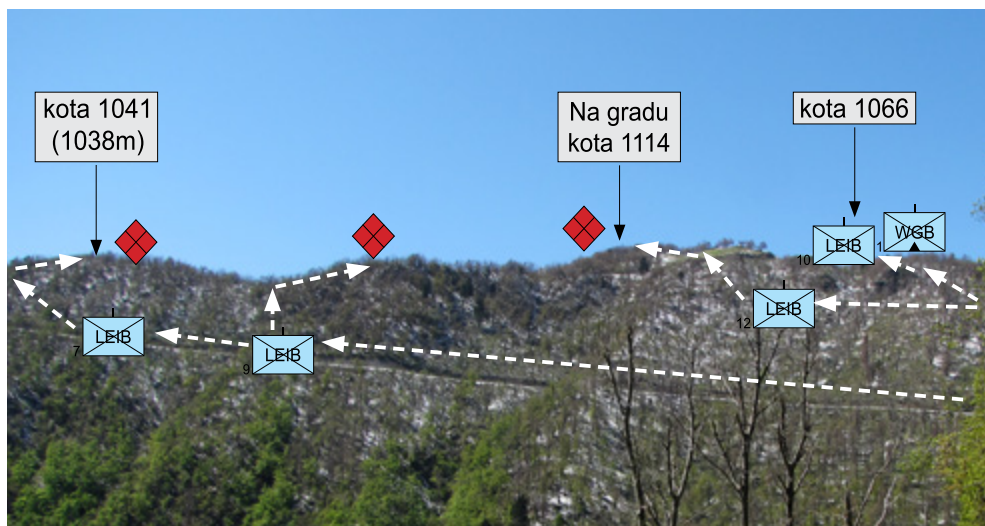
7. četa je imela nalogo, da zavzame koto 1041 s ciljem, da zavaruje levi bok glavnega napada na koto 1114, da z ognjem podpre napad 3. bataljona in po možnosti vzpostavi zvezo z enotami 1. lovskega polka v smeri Kapela–Sleme.

9. četa je morala zavzeti vzpetino med koto 1041 in vršnim grebenom Podklabuka ter v nadaljevanju zavzeti vzhodni podaljšek grebena kote 1114 s ciljem preusmeriti pozornost sovražnika proti vzhodu in zavarovati levo krilo napada na vršni greben Podklabuka.

Druge čete polka Leib so oblikovale glavnino sil napada iz severne smeri s ciljem naskoka na koto 1066 in koto 1114. Za zavarovanje desnega boka Bavarskega polka Leib je bil po ukazu Nemškega alpskega korpusa določen Württemberski gorski bataljon.

Večina enot 3. bataljona polka Leib s poveljnikom bataljona in odredom Rommel iz Württemberskega gorskega bataljona je s sedla med Hlevnikom (886 metrov) in Plečo (899 metrov) nadaljevala svoj premik v koloni proti severu in navzgor proti koti 1066. 12. četa je prevzela vodstvo v konici napada, sledila je 10. četa in kot bataljonska rezerva dva voda 11. čete, takoj za njimi odred Rommel.

²¹² Približno v tem delu je danes speljana široka asfaltna cesta Volče–Solarji.

Pogled z južnega pobočja Hlevnika na greben Kolovrata z vrisanimi četami polka Leib in Württemberskega gorskega bataljona v napadu na koto 1114

Skladno z namero poveljnika 3. bataljona sta se začeli premikati 7. in okrepljena 9. četa proti načrtovanima ciljema na levem krilu. Ob podpori artilerije in minometov se je okrepljena 9. četa pod vodstvom stotnika Holsteina usmerila strmo navzgor proti vzpetini med koto 1041 in severno vzpetino Podklabuka. Zaradi težko prehodnega, strmega in ponekod tudi neprehodnega skalnega terena so v izvidnico poslali več patrulj, da bi poiskale najboljšo možnost prehoda na vzpetino. Po nekaj neuspešnih poskusih je patrulji iz sestave dodanega voda 11. čete uspelo najti prehod med žičnimi ovirami skozi jarek med dvema vzpetinama. Zavzeli so sprednje položaje sovražnika, jih nekaj zajeli, druge nevtralizirali z ognjem. Z ostrim in silovitim napadom na italijansko četo so zavzeli severni del obrambnih položajev. Zaradi teme in izčrpanosti vojakov nadaljevanje napada ni bilo mogoče in zato so se zaustavili na doseženi črti.

Večina enot 3. bataljona skupaj s poveljnikom bataljona je s sedla južno od Hlevnika nadaljevala svojo pot proti severu po stezi proti koti 1066 v tem bojnem razporedu: 12. četa, za njo 10. četa in kot bataljonska rezerva dva voda 11. čete. Sledila sta jim odred Rommel in Württemberski gorski bataljon. Enote so napredovale pod zaščito artilerije iz Tolmina.

Medtem je prispela na sedlo pod Hlevnikom predhodnica 1. bataljona pod poveljstvom poročnika Kemperja. Ta je usmeril en vod proti dolini Kamenca, da bi očistil pot pred prihodom čete tovornih živali in artilerije. Sočasno je imel vod nalogo, da odpelje v ujetništvo okrog 1400 zajetih italijanskih vojakov.

Na desnem krilu je pod koto 1066 prišla v bojni stik predhodnica polka Leib. Rommel je svojo enoto usmeril desno in nato izvedel preboj na prve italijanske položaje. Medtem je 12. četa pod poveljstvom poročnika Schörnerja plezala po brezpotju izjemno strmega zahodnega pobočja severnega dela vzpetine Na gradu. Manever je bil še posebno naporen zaradi nošenja mitraljezov in streliva. Vojaki so bili izžeti, številni so od napora med pohodom popadali po tleh. Okrog petih popoldne, ko se je začelo mračiti, je skupina prostovoljcev skupaj s poveljnikom čete poročnikom Schörnerjem dosegla prvi obrambni obroč severne vzpetine kote 1114. V obrambnih jarkih in bunkerjih so slišali glasno govorjenje italijanskih branilcev, ki so bili pozorni predvsem na dogajanje med napadom 9. čete na vzhodni strani. V bojnem trušču ob pojenjanju dnevne svetlobe Italijani v rovih niso pravočasno opazili in zaznali, da se približuje glavna nevarnost čez najbolj strmo pobočje. V resnici so bili v tistem trenutku pripravljeni za napad šele dva voda 12. čete in trije lahki puškomitraljezi. Schörner se je kljub vsemu odločil za takojšen vdor v obrambne jarke, dokler jih sovražnik še ni zaznal. Vod pod poveljstvom podčastnika Müllerja je izvedel naskok na prvo črto obrambnih položajev, počistil je obrambne jarke do drugega kroga obrambnih položajev ter zavaroval vdor drugega voda. Takoj zatem sta jurišna oddelka obeh vodov vdrla v drugo črto obrambnih položajev. Presenečenje, hitrost in učinkovit naskok z ročnimi bombami so bili glavno orožje obeh vodov. Tik pod vrhom vzpetine Na gradu so napad začasno ustavili, saj so morali počakati na skupino, ki jim je sledila. Šele nato so nadaljevali naskok v treh smereh proti vrhu. Končni prodor je uspel eni skupini, ki je v ostrem bližinskem boju zavzela koto 1114. Zajeli so 300 ujetnikov skupaj s številnimi častniki, med njimi je bil tudi poveljujoči častnik na tem pomembnem obrambnem vozlišču. Poleg tega so zajeli številne mitraljeze s strelivom in zaloge.

Ob 17.30 je 12. četa vzpostavila stik z 9. četo čez sedlo med severno in jugozahodno vzpetino od kote 1114. Približno pol ure pozneje ob 18. uri

je v kotanjo na vzhodnem delu pod 12. četo prispelo bataljonsko poveljstvo in drugi del 3. bataljona, ki ni bil neposredno vključen v naskok. Poveljnik bataljona stotnik Holnstein je takoj izdal ukaz, da se 10. četa razporedi v obrambo med 12. in 9. četo, okrog 23. ure pa sta druga dva voda 11. čete zasedla obrambne položaje med 12. in 10. četo.

Po razmestitvi enot na končni črti napada na koti 1114 je bila nočna težiščna naloga polka Leib vzpostaviti učinkovito obrambo v sistemu obrambnih jarkov in bunkerjev med višinskima kotama 1041 in 1114. Širina obrambe je bila približno 500–600 metrov, zasedale so jo 7., 9., 10., 11. in 12. četa.

Zaradi teme sta se 1. in 2. bataljon ustavila in se pripravila za bivakiranje na prostem na pobočjih med Hlevnikom in koto 1066. Odred Rommel je skladno z ukazom zavaroval desno krilo polka Leib, drugi del Württemberškega gorskega bataljona je medtem zavzel italijanske artilerijske položaje pri vasi Foni. Okrog 19. ure je bil poveljnik polka Leib v eni od kavern pod koto 1114 seznanjen s poročili o trenutnih razmerah. Iz Rommlrove knjige je razvidno, da je bil na poveljniško mesto majorja Bothmerja medtem poklican tudi Rommel.²¹³ Iz sestave 12. čete so zvečer poslali patrolje v smeri Trniškega vrha.

Pomemben uspeh je dosegla 7. četa, ki je v megli presenetila sovražnika na koti 1041 in uspešno zavarovala levo krilo 3. bataljona ter zagotovila učinkovito ognjeno podporo 9. in 12. četi. Poleg tega so v barakah ob cestnem križišču na južnih pobočjih kote 1041 zajeli 700 vojakov s številnimi častniki, med njimi tudi brigadno poveljstvo. To je bilo še posebno pomembno, saj so preostale italijanske enote na tem obrambnem vozlišču ostale brez poveljnika. Brez tega uspeha bi lahko enota ob ognjeni podpori s kote 1041 in protinapadu zapečatila usodo enot na koti 1114. Sočasen in usklajen protinapad Italijanov iz smeri juga, vzhoda in Trniškega vrha na zahodu bi lahko bil za enote polka Leib usoden.

²¹³ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 20.

Konsolidacija sil in začasna obramba kote 1114

Kljub izjemnemu uspehu so bile razmere v večernih urah 24. oktobra še vedno zelo težke in negotove. 3. bataljon je večino svojih sil zgostil v obrambo proti južnemu delu kote 1114, oba boka sta ostala precej nezaščiteni. Ponoči so opazovali, kako Italijani iz smeri Čedad s kamioni vozijo okrepiteve proti koti 1114 z jasnim namenom, da to pomembno obrambno vozlišče znova zavzamejo.

Še v večernih urah 24. oktobra je poveljnik polka Leib izdal ukaz, da se 1. bataljon naslednje jutro 25. oktobra usmeri po stezi proti koti 1041 z nalogo podpreti 3. bataljon v obrambi in vzpostaviti stik s 1. lovskim polkom v smeri Sleme. 2. bataljon polka Leib je dobil nalogo, da podpre nadaljevanje napada v smeri Na gradu–Kuk.

Majorju Bothmerju je bilo jasno, da po uspešnem napadu 24. oktobra, v katerem je k uspehu večinoma pripomoglo presenečenje, v nadaljevanju to ne bo več mogoče. Napad v smeri Trniški vrh–Kuk je zato načrtoval ob artilerijski podpori z začetkom 25. oktobra ob 6. uri. Dne 25. oktobra okrog 2. ure so močne italijanske sile napadle 7. četo na koti 1041 z armirane ceste, ki je vodila proti Solarjem, vendar je bil napad uspešno odbit. Proti jutru sta 7. četo zamenjali 1. četa in polovica 2. čete, da se je 7. četa lahko vrnila v svoj bataljon.

Noč na 25. oktober je bila na grebenu Kolovrata zelo mrzla in vetrovna. Veter je bil na trenutke celo orkanski. Premočeni vojaki so zmrzovali na položajih na prostem, pripravljeni, da se odzovejo na protinapad. Izmenično so se lahko greli v kavernah, v katerih so bili še vedno italijanski vojaki. Jutro 25. oktobra je bilo jasno in mrzlo. Italijani so zbrali močne sile v mrtvih kotih na južnih pobočjih Kolovrata, še posebno pod položaji 12. čete, ki je v ostrem boju skupaj z 9. četo odbijala vse protinapade in z dvema mitraljezoma usmerjala ogenj proti vzhodu na greben Sleme. Sočasno je divjal hud spopad za koto 1041, ki jo je branil 1. bataljon. Italijani so ga poskušali zavzeti iz južne in vzhodne smeri, vendar so branilci uspešno odbijali protinapade.

Okrog 8.30 so prišle pomagat polku Leib rezervne enote 2. lovskega polka. V konici napada je bil 10. lovski bataljon pod poveljstvom stotnika

Kirchheima, ki je napredoval proti sedlu med koto 1041 in vrhom Sleme. Razmere so se začele umirjati šele okrog desete ure dopoldne. Okrog 12.30 je 2. lovski polk zavzel položaje Na gradu in vse do popoldneva čistil južna pobočja. Pri tem je zajel več kot 2000 italijanskih vojakov. Proti večeru so enote 2. lovskega polka na koti 1114 zamenjale enote 1. lovskega polka.

Analiza napada na koto 1114

Uspešen napad na eno najpomembnejših odločilnih točk v celotnem napadu 14. armade je bil izjemen taktičen uspeh. Napadalci polka Leib so skupaj z Württemberškim gorskim bataljonom v kratkem jesenskem dnevu premagali razdaljo sedmih kilometrov, skoraj tisoč metrov višinske razlike in prebili pet obrambnih črt na odločilnem vozlišču obrambnega zidu na desnem bregu reke Soče. Zajeli so okrog 4700 italijanskih vojakov, 40 topov različnih kalibrov in 10 minometov. V bojnem poročilu Nemškega alpskega korpusa je bilo napisano, da je bila z zavzetjem tega vozlišča obrambnega zidu odprta široka vrzel in vse to je bilo doseženo že prvi dan napada.

Polk Leib je za napad uspešno uporabil kombinacijo taktike jurišnih enot, splošnih načel gorskega bojevanja in zavajanja ter presenečenja. Za preboj so napadalci uporabili tudi težje prehodno zemljišče. Schörner v svojem poročilu navaja več prednosti, ki so jih imele nemške sile pred italijanskimi. Na prvem mestu je bila prednost v moralni in psihični pripravljenosti. Imeli so premoč v opremljenosti, saj so imeli v četi kar 50 transportnih živali, ki so sledile jurišnim enotam. Jurišne enote so imele na sebi samo nujni del opreme in za te razmere posebej prilagojen jurišni nahrbtnik. Ob tem dodaja tudi vlogo trenutka presenečenja, ki so ga dosegle enote v napadu, in tudi to, da je slabo vreme dobro učinkovalo na napadalce.²¹⁴

Med kotama 1041 in 1066 je na posameznih delih zelo strmo in delno skalnato zemljišče, ki je omogočalo prikrit premik jurišnih skupin v neposredno bližino obrambnih položajev, skoraj na doseg ročnih bomb. Kopaste in

²¹⁴ Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Abteilung IV Kriegsarchiv (Bay.KA), BayHStA/Abt.IV ILR (WK) Bd.13 Akt 4, F. Schörner, Kriegsgeschichtliche Darstellung der Teilnahme des III: Batls, k. Inf. – Leib. Regts. Am Durchbruch von Tolmein, Dez. 1920, 4, str. 16–17.

razpoteegnjene vzpetine vršnega grebena Kolovrata, ki se na severno stran strmo spustijo proti dolini Kamence, so bile kljub dominantnemu zemljišču razmeroma neugodne za obrambo. Konkavno zemljišče je sicer omogočalo branilcem na severni in vzhodni strani zelo dober razgled čez greben Hlevnika vse do Tolmina, a niso imeli vidnega in neposrednega ognjenega nadzora v bližini obrambnih položajev. Mrtvi koti, megla in mrak med naskokom na koto 1114 so še dodatno otežili učinkovito obrambo in omogočili priložnost napadalcem.

Na drugi strani je treba poudariti, da je napad zahteval od nemških enot veliko fizičnih naporov, vzdržljivost in izurjenost v tehniki hoje po razgibanem gorskem zemljišču, ki je bilo poleg vsega razmočeno od dežja in delno tudi skalnato. Nošenje težkih mitraljezov v takih razmerah je bilo tudi z vidika sodobnega vojaka na skrajnih mejah mogočega.

Osvojiti in zadržati koto 1114 že prvi dan ofenzive je bilo taktično zelo pomembno za uspešno nadaljevanje operacije predvsem iz dveh razlogov.

Nemški alpski korpus je dosegel načrtovani dnevni cilj in izvedel prvi preboj na grebenu Kolovrata, ki je bila zadnja velika strnjena naravna in obrambna ovira pred Čedadom. Z grebena so lahko nadzirali zemljišče vse do Čedada, predvsem pa so lahko natančno usmerjali artilerijski ogenj na južna pobočja Kolovrata in tako učinkovito preprečili protinapad.

Drugi razlog je bil, da so istega večera enote 3. lovskega polka iz sestave 200. divizije zavzele vrh Ježa, ki je drugo pomembno obrambno vozlišče tolminskega mostišča. A Ježa je bila v sistemu druge obrambne črte in taktično gledano je bila kota 1114 v primerjavi z njo v boljšem položaju. Naslednji cilj tega polka je bil zavzetje Huma, vendar se med Humom in Ježo zajeda globoka in strma grapa reke Idrije. Spust po zahodnih pobočjih Ježe v dolino Idrije in nato ponovni vzpon ter frontalni napad na tretjo obrambno črto bi zelo otežili napad. Z osvojitvijo kote 1114 se je za enote 3. lovskega polka odprl prehod čez sedlo Solarji in nato proti jugu čez Praprotnico po tretji obrambni črti na Hum.

VPRAŠANJA:

Kateri učinki so bili doseženi z zavzetjem kote 1114 na grebenu Kolovrata 24. 10. 1917?

V kolikšni meri je na uspeh napada na koto 1114 vplivalo vreme, čas in teren?

Zakaj italijanska obramba na koti 1114 ni bila uspešna?

Korpus Berrer in napad na greben Ježe

Korpus Berrer je z 200. in 26. nemško divizijo imel svoj štab v vasi Ponikve na Šentviški planoti. Zaradi zelo ozkih izhodiščnih položajev nista mogli napasti obe diviziji hkrati, zato je bilo določeno, da prva napade 200. in za njo še 26. divizija. 200. divizija je imela pred napadom na prvi črti od Kozaršč do Sel pri Volčah 3. in 4. lovski polk, v drugi črti okoli Modrejca pa 5. lovski polk. Greben Ježe je bil med prvo svetovno vojno na tem območju najpomembnejša trdnjava druge italijanske obrambne črte. Greben Ježe v resnici sestavljajo trije vrhovi. Najbolj vzhodni vrh je Očna (906 metrov), srednji je Deveti konfin in najbolj zahodni Ježa (949 m). Tudi za izurjene vojaške enote je bil greben težje prehoden, saj se teren strmo spušča na vse strani, pobočja prekinjajo tudi skalne stene in skoki. Z vojaškega vidika je bila ta gorska trdnjava neprimerno bolj ugodna za branilce, za napadalce pa resen preizkus pripravljenosti in vzdržljivosti.

Topografske značilnosti tega območja so imele velik vpliv na načrtovanje in izvedbo napada. Z Očne se greben obrne proti jugu preko Malega vrha, Jesenjaka (750 metrov) in Varde (673 metrov) do vrha Grad (696 metrov). Z grebena na smeri Očna–Varda se proti vzhodu spuščajo trije izraziti grebeni. Iz Čiginja se dviga strm greben, ki ga prekinjajo skalni skoki neposredno na vrh Očne. Na sredini vodi stranski greben preko vrha Ohaje in Fratnika na Mali vrh. Najbolj južni greben tega območja se preko Ostrožnika priključi glavnemu grebenu med Vardo in Jesenjakom. Na topografskih kartah iz prve svetovne vojne so vrhovi in drugi kraji na tem področju označeni drugače,

zato so za lažje razumevanje v razpredelnici v nadaljevanju zapisana imena in kote iz knjige generala Dellmensingena²¹⁵ in z današnjih topografskih kart.²¹⁶

Dellmensigen	Državna topografska karta 1 : 25000, list št. 089 Tolmin
Kota 942	Ježa (949 metrov)
Ježa (929)	Deveti konfin (930 metrov)
Kota 907 (nem. <i>falsche Jezza</i>)	Očna (906 metrov)
Kota 835	Mali vrh
Kota 760	Jesenjak (750 metrov)
Jesenjak	Fratnik
Kota 431	Ohaje (430 metrov)
Kota 531	Ostrožnik

Na grebenu Ježe so bili v času soške fronte močno utrjeni italijanski položaji z opazovalnicami, vkopanimi topovi, poveljstvom polka, skladišči, električno centralo in močnimi reflektorji za nočno osvetljevanje in v bližino je bila speljana cesta za povezavo z zaledjem proti Čedadu.²¹⁷ S tega sektorja glavne obrambne črte oziroma črte ključne obrambe so Italijani v celoti obvladovali tolminsko mostišče. S položajem na Očni do prve obrambne črte okrog cerkve sv. Danijela sta bila komaj dva kilometra zračne razdalje, do Tolmina trije kilometri. Učinkovita in koordinirana italijanska obramba z grebena Ježe bi lahko celo zaustavila napredovanje enot 14. armade na glavni smeri napada. Čeprav je bil greben Ježe na drugi italijanski obrambni črti, je imel enako taktično težo kot sosednja kota 1114. Nedvomno je bila ta gorska trdnjava za obe strani v spopadu taktično izjemnega pomena. Zato je bil za napadalce jasen cilj zavzeti greben Ježe že prvi dan napada. Za to zahtevno nalogo je bila določena bojna skupina Berrer, ki je imela v prvem ešalonu 200. divizijo in kot rezervo 26. Württembersko pehotno divizijo. V konici napada 200. divizije je bil na desnem krilu 4. lovski polk, na levem 3. lovski polk in v drugem ešalonu 5. lovski polk. Prva ključna odločilna točka napada 200. divizije je bila Ježa oziroma danes Deveti konfin.

²¹⁵ K. von Dellmensingen: *Der Durbruch am Isonzo, Teil I., Die Schlacht von Tolmein und Flitsch*, Berlin 1926, str. 238.

²¹⁶ Državna topografska karta 1 : 25000, list št. 089 Tolmin.

²¹⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 210–211.

Dne 24. oktobra ob 7.45 je 4. lovski polk v dveh bojnih kolonah začel s hitrim in silovitim prodorom preko vasi Kozaršče in Čiginj ter nadaljeval pot po severovzhodnih pobočjih grebena Ježe. Ob 10. uri se je približno na polovici pobočja napad zaustavil. Enot 4. lovskega polka so padle v navzkrižni frontalni in bočni ogenj italijanske obrambe. Frontalno so bili v gozdu nad njimi prikriti obrambni položaji, ki so bili skoraj nedotaknjeni. Poleg tega jih je oviral močan mitralješki ogenj z nasprotnega grebena v Velikem Špiku. Iz enakega razloga se je napad zaustavil tudi pri 1. lovskem polku na njihovem desnem krilu.

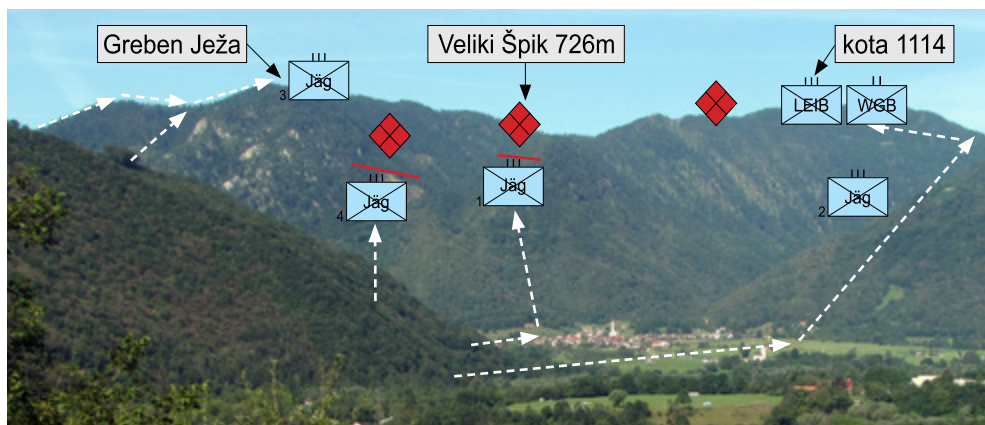
Na levem krilu je poveljnik 3. lovskega polka polkovnik Rango za napad določil dve smeri napada.²¹⁸ Težišče napada je z glavnino sil usmeril na smeri kota 431–kota 592–Jesnjak in nato na najvišji greben Ježe. V konici napada je bil 2. bataljon, sledila sta mu 3. in 4. bataljon. Na pomožni smeri napada je bil 1. bataljon, ki je imel določeno smer napada po grebenu kota 260–kota 531–kota 631 in nato preko kote 760 proti vrhu Ježe. V ukazu je bilo opredeljeno, da mora napad 3. bataljona časovno čim bolj slediti napadu 2. Bataljona.²¹⁹

Tako kot druge lovske enote je imel 3. lovski polk poleg posredne ognjene podpore tudi izjemno ognjeno moč za neposredno podporo enotam v napadu. V polku so imeli 60 mitraljezov in 72 puškomitraljezov, kar je zagotavljalo lokalno premoč v napadu. Bataljon v konici napada se je razporedil v dve napadni koloni. Vsako kolono je vodil jurišni oddelek, tesno za njim je sledil lovski vod in nato lovska četa. V drugem ešalonu je sledil bataljonski štab, lovska četa in četa mitraljezov.²²⁰ Dve koloni v konici napada sta zagotavljali učinkovit manever z medsebojno podporo ter izvedbo obhodnega manevra ali obkoljevanja sovražnika.

²¹⁸ Več o delovanju 3. lovskega polka in polkovnika von Ranga: A. Bauer: Zwei Weisungen Oberst v. Rangos aus der 12. Isonzoschlacht, *Zeitschrift für Heereskunde*, Nr. 462, Oktober/Dezember, 80. Jahrgang, 2016, str. 198–202.

²¹⁹ K. von Dellmensingen: *Der Durbruch am Isonzo*, str. 73.

²²⁰ Prav tam, str. 72.

Skica napada bojne skupine Berrer na Ježo

Prvi cilj na težišču napada 3. lovskega polka je bila kota 431, kjer sta bili v konici napada 6. četa iz južne in 5. četa iz severne strani. 5. četa je izvedla obhod z desne strani in se dvignila nad položaje nasprotnika. Na koti 431 so zajeli bataljonsko poveljstvo s 150 možmi in nekaj mitraljezi. Brez zastoja so nadaljevali napad po grebenu preko kote 592 in sočasno čistili strelske jarke z vrha navzdol in z boka. Pri kmetiji Jesenjaki se je napad začasno zaustavil zaradi močnega lastnega in nasprotnikovega artilerijskega ognja. Italijani so ovirali napredovanje z ognjem predvsem z grebena med koto 835 in koto 907. 2. bataljonu sta sledila 3. in 4. bataljon po južnih pobočjih grebena pod koto 431 z nalogo, da po potrebi z boka podpirata napad 1. bataljona, ki je prodiral po sosednjem grebenu preko kote 531.

Z enako hitrostjo kot 2. bataljon je začel napad na levem krilu tudi 1. bataljon.²²¹ 1. in 3. četa sta se že ponoči prikrito premaknili preko potoka Ušnica v bližino italijanske obrambne linije in približno na nadmorski višini 260 m (v okolici današnje kmetije Njive) prikrito čakali do napada. Iz tega razloga je bil v poveljstvu 2. brigade 22. oktobra izdan kratek ukaz z usmeritvami, da težka artilerija ne sme delovati po dolinskih položajih prve obrambne črte okrog vasi Čiginj, temveč prenesejo ogenj v globino nasprotnikove obrambe.²²²

²²¹ Prav tam, str. 74.

²²² GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, 22. 10. 1917.

Ob 8. uri so enote 1. bataljona začele z izjemno hitrim napadom po grebenu navzgor, tako da so ob 8.30 že dosegle koto 531 in utrjene italijanske obrambne položaje. Ob 9.45 so izvedli prodor preko teh položajev in ob močni artilerijski podpori dosegli ob 11. uri obrambne položaje tik pod grebenom na nadmorski višini 631 m. Italijani so se okrog kote 631 silovito upirali, po grebenu je še vedno delovala tudi nemška artilerija, tako da so greben dokončno obvladali okrog 14. ure. Takoj zatem so dobili usmeritve od poveljnika polka, naj nadaljujejo napad po grebenu proti severu z naslednjim ciljem na koto 760. Po reorganizaciji sil in pripravi, ki je trajala kar nekaj časa, so nadaljevali napad. Sočasno je na njihovem desnem krilu napredovala tudi 14. četa, ki ji je poveljeval poročnik Schneider. Po severnih pobočjih med koto 531 in potokom Martinek je brez neposredne zveze s poveljnikom 1. bataljona napredoval proti koti 760. Zaradi bočnega ognja z nasprotnega pobočja pod kmetijo Jesenjaki je bil prisiljen v večkratni umik v mrtvi kot potoka Martinek, po katerem je prikrito dosegel greben severno od kote 760. Po kratkem bližinskem spopadu je Schneiderju uspelo z njegovo četo zavzeti vrh kote 760. Sočasno je na ta močno branjeni vrh iz južne in zahodne smeri potekal tudi napad jurišnih enot 1. bataljona.

Po nekajurnem zastoju pod kmetijo Jesenjaki je 6. četa s posameznimi vodi 5. in 7. čete nadaljevala napad v smeri glavnega grebena Ježe.²²³ 5. in 6. četa sta v megli izvedli obhod, s presenečenjem zajeli italijansko topniško baterijo tik pod vrhom kote 907 in vrh ob 13.15 tudi zavzeli. Takojšnje nadaljevanje napada po vršnem grebenu na koto 929 v tistem trenutku ni bilo mogoče, ker za učinkovito podporo in naskok še niso imeli dovolj sil. 5. četa se je usmerila proti jugu in ob 14. uri zavzela koto 835 ter se povezala z enotami 1. bataljona na koti 760. S tem so trdno zasedli dva kilometra grebena vse od Varde (673 metrov) do vrha kote 907. Naslednji cilj – koto 929 – je bil oddaljen komaj petsto metrov zračne črte od kote 907. Smer napada je bila zaradi strmih skalnih pobočij sicer omejena na greben, vendar je teren omogočal odlične možnosti za neposredno ognjeno podporo. Z napadom so zaradi lastnega artilerijskega ognja spet morali počakati. Ta premor so izkoristili Italijani ter na sedlu med koto 907 in 929 osredotočili del svojih sil in ob 16.30 izvedli protinapad na koto 907. Uspešno se je odzvala 7. četa in odbila napad. V tem

²²³ K. von Dellmensing: *Der Durbruch am Isonzo*, str. 75.

času so se na grebenu skoncentrirale druge enote 3. lovskega polka. 2. bataljon je v celoti zasedel koto 907, 3. in 4. bataljon koto 835 ter 1. bataljon koto 760. Poveljnik polka von Rango je napad na glavni greben Ježe koordiniral na koti 907, kjer je izdal ukaz, da se mora kota 929 zavzeti še pred nočjo. Za nalogo je bil določen 4. bataljon oziroma njegova 13. četa, ki je bila najbližje. Po kratki predpripravi je preko sedla med koto 907 in 929 izvedla oster napad neposredno po grebenu na sam vrh 929 in ga ob močni ognjeni podpori celotnega spektra oborožitve 5., 6. in 7. čete v večernih urah tudi zavzela.

Pri napadu 200. divizije in še posebej 3. lovskega polka na Ježo se je pokazalo, kako zahtevno je bilo usklajevanje premičnega zapornega artilerijskega ognja. Enote v konici napada so sicer poskušale s pomočjo signalnih raket pospešiti premik artilerijskega ognja naprej, vendar so bile kljub vsemu prisiljene zaustavljati tempo napada. Poleg tega je ob eksplozijah na strmih pobočjih enote dodatno ogrožalo padajoče kamenje. Iz poročil je razvidno, da se je napad 3. lovskega polka 24. oktobra zaustavil na koti 929. Dne 25. oktobra se je nadaljeval v smeri kote 942 in nato na sedlo Sleme pod Bukovo ježo (958 metrov). To je tudi razlog za nesporazum ob trditvah, da so Italijani branili Ježo do 25. oktobra zjutraj, nemška poročila pa trdijo, da so jo zavzeli že 24. zvečer. Nesporazum izhaja iz različnega poimenovanja treh vrhov grebena Ježe. Na podlagi poročil je najbolj verjetna razlaga, da se je nemški napad zaustavil 24. oktobra zvečer na srednjem vrhu Ježe (kota 929); na koti 942 se je skupina italijanskih alpincev branila do 25. oktobra zjutraj.²²⁴

V sektorju napada 4. in 1. lovskega polka se je jasno pokazalo, kako učinkovito so se Italijani med seboj neposredno podpirali na grebenih Ježe in Velikega Špika. Učinkovit navzkrižni bočni ogenj na razdalji do enega kilometra je zaustavil napad dveh celotnih nemških polkov. Šele prodori sosednjih enot so 25. oktobra omogočili nadaljevanje premikov 1. in 4. lovskega polka. Še danes je v raznih analizah in ocenah napad 3. lovskega polka nekoliko zapostavljen in v senci napada Nemškega alpskega korpusa na greben Kolovrata oziroma koto 1114. Vendar opisi in analize potrjujejo dejstvo, da so enote 3. lovskega polka v tem napadu prikazale izjemno pripravljenost in taktično znanje na enakem nivoju kot na primer jurišne enote bolj znanega

²²⁴ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 210.

Nemškega alpskega korpusa in Württemberskega gorskega bataljona. Trdimo lahko, da so bile jurišne enote tudi v 200. diviziji na področju voditeljstva, jurišne taktike, gorskega bojevanja in sposobnosti sobojevanja z artilerijo na popolnoma enakem nivoju kot enote Nemškega alpskega korpusa. Na zahtevnem kompleksnem zemljišču sta se spet izkazali samostojnost in pobuda poveljnikov na ravni čet, ki so jasno izražali sposobnost vodenja enot v duhu poveljnikove namere. Lahko bi rekli, da je bila taktika delovanja mladih častnikov 3. lovskega polka presenetljivo podobna delovanju nadporočnika Rommla na sosednjem grebenu Kolovrata. To je še dodaten dokaz o takratni centralizirani nemški doktrini, ki so jo razvijali v tistem času in na neki način tudi preverili na grebenih nad Tolminom.

Korpus Scotti

Na južnem delu tolminskega mostišča bi morali napasti dve diviziji korpusa Scotti, in sicer 1. avstro-ogrsko divizija, ki je branila tolminsko mostišče že od maja 1915, ter 5. nemška divizija. Poveljniško mesto korpusa Scotti je bilo na Velikem vrhu (1071 metrov), jugovzhodno od Kanalskega Loma. V ukazu za napad korpusa Scotti je bila še posebej poudarjena samoiniciativa nižjih poveljnikov, kar dejansko pomeni sledenje konceptu poveljevanja s poslanstvom: »Naš napad mora že takoj na začetku pripeljati do preboja sovražnikovih položajev in ustvariti začetni prostor za uspešno nadaljevanje ofenzive. Za izpolnitev te naloge je potrebno postaviti najvišje zahteve; največji začetni napor nam prihranijo kasnejše krvave žrtve in prinesejo večje uspehe. Ob hitrem napredovanju bi bili ukazi višjega vodstva pogosto prepozni. Zaradi tega so za uspeh prav tako nujna kar največja samostojnost nižjih poveljnikov (znotraj danih splošnih navodil) in njihovo hitro reagiranje, kadarkoli se pokaže možnost. Vsi poveljniki in borci morajo biti prežeti s temi načeli in ravnati v skladu z njimi.«²²⁵

V prvi črti napada je bila 1. avstro-ogrsko divizija, 5. nemška divizija je bila v ozadju. Med 1. avstro-ogrsko divizijo in Italijani na predelu Mali vrh–

²²⁵ L. Galič: *Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917*, str. 225.

Hoje so bili razporejeni bataljoni iz sestave avstro-ogrske 57. divizije, ki je delovala znotraj 2. soške armade. Bataljoni so se tega dne spopadli z enotami italijanske 65. divizije. Enote korpusa Scotti so prišle na izhodiščne položaje zadnji trenutek ali celo zamudile začetek ofenzive. Večina topov in minometov zaradi pomanjkanja konjev ni prišla na izhodiščne položaje, tako da je moral korpus Scotti napasti brez artilerijske podpore.

1. avstro-ogrska divizija je imela nalogo, da prodre na zahod v smeri Čemponov in tudi na jug, da bi pomagala pri napadu severnega krila 2. soške armade. Nalogo zasedbe Čemponov in prodora proti Avškemu, severno od Čičer, je dobila 7. gorska brigada. Na levem krilu je bila 22. gorska brigada, ki naj bi čez Selo nad Volčami zasedla Žibli vrh (606 metrov), Javor (555 metrov) in Grad vrh (696 metrov), se nato spustila do Doblarja in zasedla mostove pri Ročinju in Logu. Divizija je napadla brez lahkih mitraljezov in z nekaj gorskimi topovi ter minometi. Že med artilerijskim obstreljevanjem so se deli jurišnih čet prebili do obronkov Volčanskih Rutov. Deli 7. gorske brigade so na začetku naleteli na odpor v dolini Ušnika, saj veliko sovražnikovih položajev ni bilo uničenih. Kljub temu so okoli 9.30 zasedli greben Čempona in ob 10.15 Žibli vrh, kmalu je padel še Javor in okoli 12. ure vrh Varda. Dalmatinski 37. strelski polk je ob 16. uri jurišal na Grad vrh in kmalu zatem napadel drugo italijansko obrambno črto. Okoli 15.30 so predhodnice doživele močan odpor na utrjeni obrambni črti med Avškim in Bizjakom, zato se je napad zavlekel do noči. Zvečer so se upirali samo še na Globočaku (809 metrov). Avstro-ogrske sile so zajele več kot 4600 italijanskih vojakov, zaplenile sedeminsedemdeset topov, dvaintrideset mitraljezov in veliko vojaškega materiala. Alpinci iz 10. skupine so se slabo upirali in celotna italijanska 19. divizija je bila uničena, zato je njen poveljnik general Villani naredil samomor. Zaradi razsula je general Capello poveljstvo nad divizijami 27. korpusa prenesel na 24. korpus, ki je med dnevom zdržal in odbil šibkejše napade delov 2. soške armade, vendar se je po ukazu poveljnika 2. armade umaknil na črto Čičer–Ročinj–Grad (575 metrov). 5. nemška divizija je napredovala po stopinjah 1. avstro-ogrske divizije in se okoli 9.30 na izhodu železniškega predora pri današnjem jezu hidroelektrarne Doblar znašla pred močnim italijanskim odporom. Prečkala

je Sočo pri Podselu in se usmerila proti Kumu (912 metrov). 8. grenadirski polk je okoli 20. ure prispel na vrh Varda, okoli 22. ure se mu je pridružil tudi 52. polk.²²⁶

Naloge 2. soške armade

Italijanski 24. korpus je imel na Banjški planoti razporejene številne artilerijske položaje. Po ukazu poveljnika 2. armade so po 15. oktobru začeli premeščati težko artilerijo na črto ključne obrambe, tako da so bile 21. oktobra baterije že naravnane na nove tarče. V odločilni noči s 23. na 24. oktober je artilerija 24. korpusa z močnim ognjem nenehno obstreljevala avstro-ogrske položaje, s katerih bi lahko napadla pehota. Štiriindvajstega oktobra so avstro-ogrske enote izvedle nekaj manjših napadov, vendar so bile uspešno odbite. Za 2. soško armado ni bilo določeno, da mora napasti Italijane na Banjšicah, ampak so bili ti napadi zgolj demonstrativni in zavajajoči – njihov namen je bil prikriti resnično lokacijo preboja frontne črte. 2. soška armada je morala vzdrževati pritisk, da bi se onemogočilo manevriranje z rezervami. Čim daljše zadrževanje Italijanov na Banjšicah je povečalo možnosti, da jim s severa presekajo poti za umik.²²⁷

Najmočnejši napad so doživele tri divizije Badoglievega 27. korpusa, ki so bile nameščene na Kalsko-Lomski planoti. Napadle so jih enote korpusa Scotti in enote iz sestave 2. soške armade (korpus Kosak). Prvi avstro-ogrski napadi okoli 8. ure zjutraj so bili odbiti pri Mešnjaku in koti 645. Okoli 8.50 so napadalci 2. gorske brigade 60. divizije prebili prvo italijansko obrambno črto in začeli napredovati vzdolž Vogrščka, nato so šli po bregu Soče mimo naselja Spodnji Log ter vhoda v dolino Široka njiva v smeri Avč. Italijani so izvedli protinapad, vendar so izgubili koto 549. Del glavne črte severno od naselja Široka njiva je bil ogrožen še s padcem Javorja nad desnim bregom Soče, saj so bili tam topovi in mitraljezi, ki so morali te položaje ščititi z bočnim ognjem. Avstro-ogrski napad je bil odbit tudi pri Testenih in oporišču južno

²²⁶ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 211–212; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 217.

²²⁷ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 212.

od Hoj. Obrambna črta na območju italijanske 64. divizije je bila prebita, zato so se morali Italijani umakniti na črto Robi–Breg. Boji prvega dne niso bili odločilni, nekateri položaji so večkrat prehajali iz rok v roke, toda strateški preboj se ni zgodil. Kriza je nastala šele zvečer, ko so tri italijanske divizije izgubile zvezo s korpusnim poveljstvom, a so opazili, da se po cesti ob Soči od Podsela proti Kanalu valijo množice neoboroženih ljudi, živine in artilerijskih vpreg. Skladno z ukazom poveljstva 2. armade je general Caviglia 24. oktobra ob 22. uri svojim divizijam ukazal, da se umaknejo na črto ključne obrambe. Da bi zavaroval zapoznelo umikanje divizij, je ustavil umik 49. divizije in ji določil novo smer delovanja za naslednji dan. Avstro-ogrske enote so opazile začetek umika in se z jurišnimi skupinami pomešale med umikajoče se kolone.

Zjutraj 25. oktobra je na ustju Avščka s Sočo nastala kriza, saj so se štiri divizije umikale proti Kanalu in Anhovemu, mednje pa so se pomešale avstro-ogrske patrolje. Zato se ni bilo mogoče ustaviti na severnem delu črte ključne obrambe. Avstro-ogrske enote so že 25. oktobra vdrle v kotlino Kanalskega vrha, Golek je bil izgubljen, položaje je bilo mogoče začasno utrditi le južno od Jlenka. Italijani so v noči na 25. oktober uničili mostove pod Javorjem in pri Doblarju, kmalu zatem pa še mostova pri Ročinju in Logu. Da bi zavaroval levi bok in preprečil prodor avstro-ogrskih enot v smeri Kanala, je general Caviglia na greben pri Globočaku čez vrh Čičer do Ročinja razporedil brigado Treviso, ob obali Soče pa polk brigade Palermo.

Okoli poldneva 25. oktobra so tri nekdanje Badoglieve divizije dobile ukaz, da se razporedijo na črti Globočak–Marijino Celje nad smerjo Kanal–Kuk (711 metrov). Glavni dogodki na severu so povzročili nenehno zmedeno spreminjanje ukazov armadnega poveljstva. Capello je okoli 15. ure ukazal, da celoten 24. korpus preide na desni breg Soče in razmesti enote od Ročinja do Plav. Pri umiku je bila večina baterij izgubljena, saj ni bilo vlečnih vozil in poti so bile zaprte. Zvečer 25. oktobra so italijanske enote dobile ukaz, da je treba zapustiti položaje na Kolovratu in se pomikati proti ustju reke Idrije v Ter. Avstro-ogrske enote so prispele do Ročinja in se usmerile proti Kanalu. General Caviglia je v noči na 26. oktober dobil ukaz, naj s tremi brigadami (Livorno, Venezia, Teramo) brani položaje na črti Korada–Planina–Plave–Paljevo–Kobilek. Za to obrambno črto so se 26. oktobra vse divizije 24.

korpusa in tri nekdanje divizije 27. korpusa umaknile proti Furlaniji (Friuli). Divizije so utrpele med umikanjem precejšnje izgube, zlasti brigada Roma. Izgube je imela tudi 49. divizija, ki je ščitila njihov desni bok. Levi breg Soče, severno od Gorice pri Plavah, je zadnji italijanski vojak zapustil 27. oktobra zvečer, ko je tudi na Korado prišel ukaz za umik na Tilment. Napadalci so zavzeli Gorico 28. oktobra; avstro-ogrske in nemške enote so 29. oktobra po vsej dolžini dosegle in prečkale nekdanjo državno mejo.²²⁸

Avstro-ogrske in nemške enote so doživele prvi dan ofenzive velike uspehe, še posebno je s svojim prodorom presenetil korpus Stein, medtem ko je napredovanje korpusov Berrer in Scotti potekalo po pričakovanjih. Izjema je bil korpus Krauss, od katerega je vodstvo 14. armade pričakovalo več. Pri tem se je treba zavedati, da so njegove enote prodirale na najbolj zahtevnem terenu Zgornjega Posočja. Izolacija med severnim in južnim krilom 14. armade je bila skoraj odpravljena, napadalci so se razširili na desni breg Soče, osvobojene so bile pomembnejše italijanske obrambne točke. Na koncu prvega dne ni bilo še nič odločeno; južno krilo je moralo zasesti Kolovrat in Matajur, severno pa Stol. Če bi naslednji dan prebili zaporo pri Žagi in zasedli Stol, relativni neuspehi na Rombonu in Vršiču ne bi bili pomembni. Neuspeh akcij 2. soške armade na severnem delu Banjške planote ni bil kritičen, saj je bilo pomembno le to, da 2. soška armada veže nase sovražnikove sile in preprečuje premeščanje rezerv.²²⁹

Italijanska obramba prvega dne ofenzive

Velik del italijanske artilerije je 24. oktobra obmolknil in le redki mitraljezi so bili aktivni ter so občasno na slepo streljali po dolini, kjer sta bila megla in dež. Večina italijanskih vojakov v jarkih prve obrambne črte je izgubila življenje, drugi so se napadalcem hitro predali. V noči s 23. na 24. oktober so po nalogu italijanskega vrhovnega poveljstva iz korpusne rezerve proti Žagi poslali 280. polk brigade Foggia, da bi okrepil 2. skupino alpincev, ki je morala braniti tesen Žage. Med dnevom je poveljnik 4. korpusa general

²²⁸ Prav tam, str. 212–213.

²²⁹ Prav tam, str. 218.

Cavaciocchi za obrambo Žage določil 282. polk, vendar je poveljnik 50. divizije general Arrighi pomoč odklonil – 282. polk je naslednji dan padel v ujetništvo. Poveljnik 50. divizije je bil prepričan, da se položajev pri Žagi ne da braniti, poveljnik 4. korpusa pa je menil, da je ta naravno močan in utrjen položaj neosvojljiv ter da ga je treba braniti z vsemi silami. Ukaza poveljnika 4. korpusa poveljnik divizije ni prejel, obramba pa je bila šibka in na koncu jo je prebil samo en napadalčev bataljon.²³⁰

Italijanski 7. korpus bi moral biti v zaledju 4. in 27. korpusa, vendar se je po preboju 12. šlezijske divizije do Kobarida znašel v neposrednem stiku z napadalci. Njegova 3. divizija je že 23. oktobra zasedla greben Kolovrata zahodno od kote 1114, 62. divizija pa je bila razmeščena po prostoru od Čedad (Cividale) do južnih pobočij Matajurja. Vsi pozivi drugih korpusov na pomoč so ostali brez odgovora. 3. divizija je bila povsem nemočna in pasivna, saj je oklevala z organizacijo protinapada, zato ga je izvedla šele naslednji dan, ko je bilo prepozno. Prve novice, ki jih je Capello prejel dopoldne, so bile pomirjajoče. Artilerijsko obstreljevanje naj bi bilo večinoma usmerjeno na drugo frontno črto, komunikacije in posamezne artilerijske položaje.

Novice o začetku sovražnikove ofenzive so le počasi prihajale na italijansko vrhovno poveljstvo in v štab 2. armade. Poročila s terena v štabu 2. armade so ob 10. uri povzemala, da se je ponoči začel močan artilerijski ogenj in da se še nadaljuje, vendar ni razloga za preplah, saj novic z bojišča ni. Tudi Cadorna ni imel veliko podatkov, zato je še vedno dvomil, kam se bo usmerila večina napada in ali bo to zgornji ali spodnji tok reke Soče ali celo v smeri Trentina. Ob 9.30 je poslal sporočilo 2. armadi, da bi bilo treba braniti črto Ježa–Globočak, potem je 2. armado spraševal, koliko orožja lahko 2. armada pošlje 3. armadi, če bo težišče ofenzive južneje na območju 3. armade. Capello je začel zbirati ob 11.40 rezerve in je brigadi 47. divizije ukazal, da se priključi 7. korpusu na obrambni črti Matajur–Globočak. Ob 12. uri je 53. diviziji ukazal premik do Stupice (Stupizza). Capello je v tesen Nadiže poslal brigado Vicenza, na položajih okoli Karkoša (Monte Purgessimo) jo je nadomestila brigada Massa Carrara. Poveljnik levega krila 2. armade general Montuori je dobil nalogo, da ubrani strateško pomembno obrambno črto

²³⁰ Prav tam, str. 216.

Stol–Matajur–Kuk–Trniški vrh. Cadorna je spoznal pomembnost Breškega Jalovca in ob 18.30 poveljstvu Zone Carnie ukazal zasedbo tega grebena ter blokiranje doline Učja in Belega potoka. Poveljstvo Zone Carnie je sporočilo, da je tja poslalo okrepitve, vendar da jim pred 26. oktobrom ne bo uspelo priti do položajev. Tudi Capello je odredil zasedbo Stola in Breškega Jalovca z enotami 50. divizije.²³¹

Novice 4. korpusa je prejel Capello šele ob 13. uri, in sicer so poročali, da je sovražnik zavzel Bovec in napreduje proti Žagi ter da sovražnik napreduje čez Selišča ob Soči proti Kobaridu. Italijansko vrhovno poveljstvo je do 14.30 prejelo zelo malo podatkov, češ da na območju 4. korpusa ni sprememb, 27. korpus pa je poročal, da se bombardiranje nadaljuje in da so komunikacije pretrgane. Poročila so navajala, da so nekatere proitalijanske enote prešle v protinapad, da bi si povrnilo izgubljena ozemlja.²³²

Badoglio je prvi predal podrobne informacije o sovražnikovi ofenzivi. Poročal je o bojih 19. divizije in da sovražnik zavzema položaje v okolici Čemponov ter Varde. Badoglio, ki je med drugim prosil tudi za dodatno pomoč, je ob 16. uri poročal, da se sovražnik prebija proti Vogrinkom južno od Ježe, medtem ko od 19. divizije ni prejel nobenih sporočil. Poročal je tudi, da je izgubil vse povezave in da se ne more z nikomer sporazumevati. Popoldne je Cadorna zapustil svoj štab v Vidmu in šel h Capellu v štab 2. armade v Čedad. Po pogovorih so aktivirali številne rezerve: 60. divizija in 7. skupina alpincev sta bili usmerjeni v Breginj z namenom blokade poti iz Kobarida proti Čenti in naprej proti Tilmentu, 16. in 21. divizija sta se usmerili na območje južno od Čente, enote 13. in 23. divizije so šle na območje južno od Čedada, enote 30. divizije na območje med Staro Goro in Korado, polki poljske artilerije in 28 baterij srednjega kalibra so bili usmerjeni iz 3. armade v 2. armado.

Italijani so začeli premeščati rezerve, vendar so te dosegle odrejene položaje večinoma prepozno. Z območja 3. armade so poslali na pomoč tri divizije in še dve iz Trentina. Na podlagi prejetih poročil iz prvega dne ofenzive se je general Cadorna odločil, da se italijanska vojska umakne s prvih

²³¹ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 322; M. Thompson: *The White War*, str. 308; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 216–217. J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 51.

²³² L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 240, 286.

obrambnih črt na Banjšicah in da se izvedejo preventivne priprave za umik čez Sočo. Ob 22. uri je poslal ukaz, naj vsaka armada utrdi svoj del fronte na Tilmentu. Določili so tri obrambne črte, ki so bile na severu na vsem območju Breškega Jalovca, na jugu sta bili prvi dve na Globočaku in zadnja na Koradi. V noči s 24. oktobra na 25. oktober so se na Stolu, razen brigade Potenza, zbrali le ostanki 34. in 36. divizije, v dolini Nadiže pri Stupic pa se je zbrala 53. divizija. Matajur je branila brigada Salerno, za obrambo gornjega toka Idrije je bila predvidena bersaljerska brigada. Glavne točke obrambe so bile še vedno v italijanskih rokah. To so bile Stol, Matajur, Korada in Globočak. Težava je bila, da italijanska poveljstva na višji ravni niso imela več nadzora in stika s podrejenimi enotami, niso se zavedala nizke morale enot, njihove armadne rezerve so bile slabo razmeščene in preobsežnost 2. armade je oteževala poveljevanje. Avstrijsko-nemški napad je tako popolnoma ohromil vse komunikacije med višjimi in nižjimi italijanskimi poveljstvi ter podrejenimi enotami. Cadorna je 24. oktobra zvečer ukazal 2. in 3. armadi obrambo na Tilmentu in poslal opozorilo 1. in 4. armadi, naj utrdita svoje fronte črte in pripravita vse sile, ki bi jih lahko poslali na pomoč na soško fronto.²³³

Primer slabe komunikacije ter neizpolnjevanja ukazov med nadrejenimi in podrejenimi poveljstvi je bil ukaz poveljnika 2. armade poveljniku 27. korpusa. Poveljnik 27. korpusa, general Badoglio, je dobil nalogo, da brani 2. italijansko obrambno črto, vendar se za ta ukaz ni zmenil. Njegove podrejene divizije so z obrambo popolnoma odpovedale. 19. diviziji z brigadama Spezia in Taro ter 10. skupino alpincev na črti sveti Danijel–Volče–Čiginj ni uspelo ubraniti nemškega napada. Brigada Taro v okolici Volč, brigada Spezia okoli Čiginja in alpinci na hrbtu Čemponi–vrh Grad se niso uspešno branili. Badoglio je kmalu po začetku ofenzive izgubil vse stike s podrejenimi poveljstvi in ni imel nadzora nad tem, kaj se dogaja na fronti. V nekem poročilu se je Capellu opravičeval za popolni molk korpusne artilerije, saj eden izmed njegovih častnikov, ki ga je poslal na Ostri kras, menda ni slišal svojega mitralješkega streljanja. Badoglio je, kljub slabim podatkom o resničnem stanju na fronti, ob 16. uri ukazal brigadi Puglie, da zavaruje dolino Idrije in zasede črto Srednje–Avško–vrh Čičer in hkrati zahteval pomoč 3. divizije iz 7. korpusa pri

²³³ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 217; L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano*, str. 330.

obrambi Ježe. O tem je obvestil Capella in priznal, da nima zvez s podrejenimi poveljstvi. Capello v svojih zapisih zatrjuje, da Badoglio ni mogel vedeti, kaj se dogaja, saj ni bil na svojem poveljniškem mestu. Zaman so ga iskali v mlinu pri Klincu blizu Kambreškega in nazadnje so ga našli v Ligu nad Kanalom.²³⁴

²³⁴ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 52.

OSVAJANJE KLJUČNEGA ZEMLJIŠČA

Naloge 14. armade in 2. soške armade

Po deževnem in meglenem prvem dnevu ofenzive se je naslednjega dne vreme izboljšalo, saj je bil lep sončen dan, megla pa se je zadrževala le ponekod v dolinah. Cilji poveljstva 14. armade so bili še vedno osvojiti ključne grebene Kolovrata, Matajurja in Stola. Korpusi 14. armade in 2. soška armada so tega dne dobili povelja. Korpus Krauss je moral zasesti Stol, se spustiti proti Breginju, priti v dolino Učje in z obeh strani napredovati proti zahodu. Prebiti se je moral do Na Bili (Resiutte) v dolino Bele (Fella) in zasesti črto Breški Jalovec–Monte Cavallo–Javor–Karnica (Monte Carnizza). Korpusi Stein, Berrer in Scotti so morali zasesti ključne vrhove, kot so Globočak, Kum, Ivanca (Monte Ioanaz), Mladesena (Monte Mladesena), Karkoša (Monte Purgessimo) in vzpetine okoli Stare Gore.

2. soška armada je dobila prosto pot za večje ofenzivne akcije in naj bi zasedla Korado, rezerve 14. armade pa se tega dne niso mogle uspešno približati fronti zaradi prometnih zastojev. Kljub temu so se nekatere enote približale novi frontni črti, tako da je 13. strelska divizija napredovala s Slapa ob Idrijci do Mosta na Soči in do Volč, 4. divizija v Reko pri Cerknem, 33. divizija pa na Knežo. Za nadaljnje napredovanje se jim je priključila nova nemška artilerija, saj je njihova divizijska artilerija obtičala v brezupnih cestnih zastojih.²³⁵

Korpus Krauss

Enote korpusa Krauss so od Žage uspešno napredovale po dolini Učje in po grebenu Stola. Glavna cilja 22. strelske divizije sta bila osvojitvi Stola in Breškega Jalovca. Že v zgodnjih urah 25. oktobra je 22. strelska divizija

²³⁵ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 221, 228; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56.

z bataljoni cesarskih strelcev napadla Stol, na desni strani naj bi 2. bataljon zasedel Hum. Cilj 1. bataljona v sredini je bil osvojiti Prvi Hum oziroma Murno glavo, levo pa je bil 3. bataljon, ki je bil usmerjen proti sedlu 1405. Prvi bataljon 3. polka Tirolskih cesarskih lovcev iz sestave divizije Edelweiss je moral iti po stopinjah 2. bataljona, katerega enote so po naključju našle vrzel v italijanski obrambi in so prodrle v prvo italijansko oporišče. Poveljujoči je posadko prepustil prihajajočim četam in z nekaj vojakov napredoval na višjo točko. Takšnih višjih točk oziroma oporišč, razporejenih v stopničastem zamiku brez medsebojne povezave, je bilo 14 in so se raztezale do vrha Prvi Hum. Zaradi hudih bojov in naporov je pred 14. oporišče prispelo le še približno petnajst vojakov, preostali so padli, bili ranjeni ali izčrpani. Petnajst vojakov je bilo premalo za zasedbo poslednjega oporišča, vendar se je poveljujoči zavedal, da Italijanom ne sme pustiti časa za reorganizacijo.²³⁶

K sreči se je na tem območju znašla še ena izmed enot Tirolskih cesarskih lovcev, ki je bila prvotno namenjena na Breški Jalovec, in je napadla italijanske položaje ter zasedla Prvi Hum. 2. bataljon je napredoval proti Humu. Kmalu so naleteli na dobro branjene italijanske položaje, a so jih uspešno zasedli in v ujetništvo dobili okoli 800 italijanskih vojakov. Bataljon je na vrh Huma prispel okoli 12.30. Okoli 13. ure so bili vsi trije bataljoni na isti višini in so začeli napredovati proti grebenu Stola. Okoli 17. ure so dosegli črto na višini 500 metrov pod slemenom. Medtem se je na Stol vzpenjala 43. strelska brigada, v predhodnici je bil njen 3. polk. Okoli polnoči je 2. bataljon 3. polka dobil ukaz, naj cesarskim strelcem pomaga pri napadu na greben Stola. Po zasedbi sedla in slemen je 26. oktobra v zgodnjih jutranjih urah 2. bataljon 3. polka napadel vrh Stola. Učinek zasedbe Stola, ki ga je branil 271. polk iz brigade Potenza z ostanki 43., 46. in 50. divizije, se je hitro občutil. Italijani so se začeli že dopoldne umikati z Rombona.²³⁷

3. divizija Edelweiss je imela veliko težav zaradi visokega snega in učinkovite italijanske obrambe, kar je preprečevalo zasedbo Prevale. Italijanski topovi so s Prevale dva dneva streljali na Bovško kotlino. Večina divizije je napredovala do Žage, nato je zavila v dolino Učje in na južna pobočja

²³⁶ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 58; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 224–225; M. Simić: *Po sledeh soške fronte*, str. 219.

²³⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 225.

Kaninskega pogorja. Do večera so zasedli Skutnik, kjer so zaplenili 18 topov in zajeli 300 italijanskih vojakov. Divizija je napredovala proti Reziji, vendar je kmalu prišlo do zastoja, ker cesta čez Nizki vrh ni bila vrisana na avstro-ogrskih zemljevidih. Ob koncu dneva so zasedli Tamnamejsko sedlo in zajeli 300 Italijanov ter zaplenili so štiri topove. 2. bataljon Tirolskih cesarskih lovcev se je čez vas Muzec (Musi) napotil v smeri Pušje vesi (Venzona), 1. bataljon ga je spremljal po sestopu z Breškega Jalovca. Ta in naslednji dan je 216. brigada je čistila pogorja Kanina, kjer je zajela 1900 ujetnikov in štiri topove. Štab divizije je zvečer prispel v Žago.

Petindvajsetega oktobra je 55. avstro-ogrška divizija zasedla Krasji vrh in planino Jama. Italijani so se umikali s Polovnika, zato se je divizija spustila v Drežnico in Kobarid. Ob koncu dneva je divizija prešla v rezervo korpusa in je počivala na območju Drežniških Raven in Magozda. Prve enote so tega dne prispele do Starega sela. Na ta dan so ujeli 4000 italijanskih vojakov, prevzeli 70 topov in okoli 1000 vprežnih konj. Nemška lovska divizija je prispela iz doline Trente na črto Srpenica–Trnovo ob Soči.²³⁸

Korpus Stein

50. avstro-ogrsko divizijo so poslali v smeri proti Robiču in Miji ter jo usmerili proti vrhu Ivanca. Njena 3. gorska brigada je v zgodnjih jutranjih urah 25. oktobra napredovala po pobočjih Krna in dosegla njegov vrh, 15. gorska brigada pa je do večera prispela na Robič. Njen predhodnik, 1. bosansko-hercegovski polk, se je začel vzpenjati na Mijo. Desno od njih je 2. bataljon 18. polka napredoval v Breginjskem kotu in zasedel Borjano ter napredoval proti Podbeli, kjer se je srečal z 22. divizijo korpusa Krauss, ki se je že spuščala s Stola. Večina enot, ki je prenočila pri Kobaridu, je za naslednji dan dobila povelje, da skupaj z nekaterimi enotami 12. šlezjske divizije napade severna pobočja Ivanca z izhodišči na črti Robedišče–Ljubija (Monte Lubia).²³⁹

²³⁸ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 225; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 219.

²³⁹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 221.

12. šlezijška divizija se je že v zgodnjih jutranjih urah 25. oktobra spopadla z italijanskimi vojaki na območjih Robiča, Kreda in Starega sela. Napredovala je po dolini Nadiže proti Čedadu, zvečer pa je dosegla Stupico. Čeprav so se Italijani brez boja razbežali z obrambne črte pri Starem selu, so se mrzlično poskušali vkopati na pobočjih Matajurja, Stola in v Soški dolini. Pred Golobi v smeri proti Livku sta bila že prejšnji dan dva bataljona šlezijskega 23. polka in eden iz 62. polka. Tam so Italijani kar nekajkrat poskusili s protinapadi, vendar niso bili uspešni. Okoli 16. ure so enote Nemškega alpskega korpusa napredovale po hrbtu Kolovrata, s čimer je bil ogrožen bok Italijanov pri Livku. 63. polk se je uspešno prebil od Robiča do Stupice in povzročil velike izgube italijanskim enotam, ki so pomagale. Možje majorja Eichholza so okoli 17. ure napadli Golobe in nato Livek. Italijanske enote so se razbežale ali končale v ujetništvu. Samo 12. šlezijška divizija je 24. oktobra zajela 10.000 italijanskih vojakov. Italijani so za obrambo Livka in cestnega prelaza poslali dva polka bersaljerjev, dve bateriji minometov ter eno baterijo havbic in gorskih topov. Matajur so branile enote iz sestave 62. divizije, ki so proti Schnieberjevi enoti izvedle več neuspešnih protinapadov. Schnieber iz 12. divizije je že 25. oktobra nevedel, da ni prišel do vrha Matajurja, temveč do Visoke glave, vendar je poveljstvo 12. divizije Schnieberjevo novico napihnilo in poslalo poveljstvu 14. armade sporočilo, da je pripadnik njihove enote osvojil Matajur. Za neresnični dosežek je Schnieber pozneje prejel odlikovanje *pour le mérite*.²⁴⁰

Nemški alpski korpus, vrinjenje odreda Rommel in spopad za koto 1192

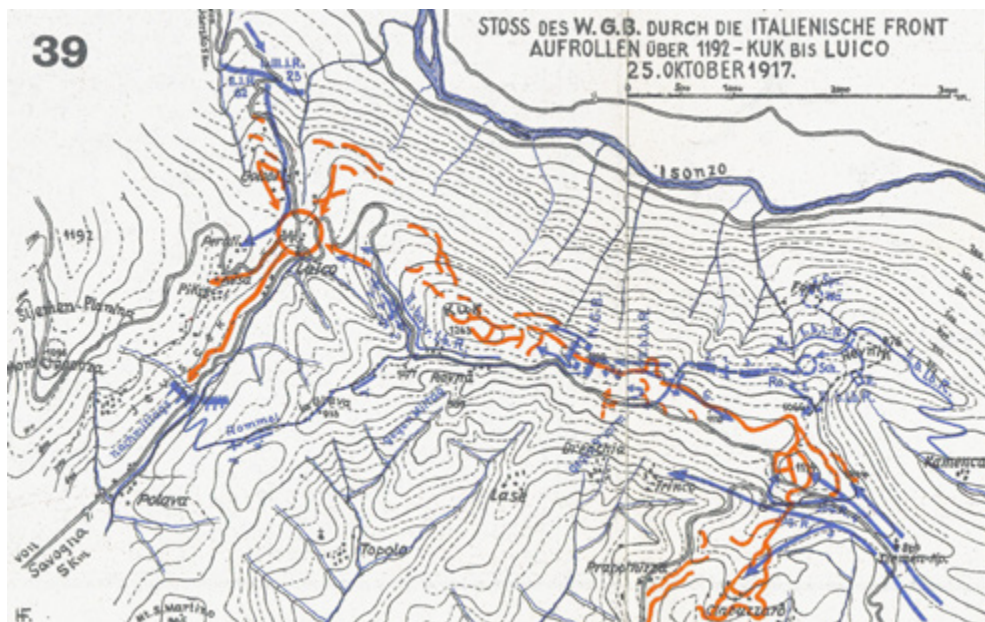
Nemški alpski korpus oziroma njemu podrejena Württemberski gorski bataljon in polk Leib sta imela po zasedbi kote 1114 na vsem zahodnem grebenu Kolovrata pred seboj močnega sovražnika, ki se je vztrajno branil. Bataljoni, ki so ostali od predhodnega večera na prelazih Za Gradom in Solarji, so pred jutrom ponovno napadli. Spremljal jih je 2. lovski polk, ki je prihajal čez Hlevnik v dolino Kamnice. Okoli 3. ure zjutraj 25. oktobra so do

²⁴⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 221–222.

kote 1114 prispeli tudi tisti deli Württemberskega gorskega bataljona, ki so zaostali pri Fonih. Ker je zadnje oporišče na slemenu V Špiku padlo šele ob 8.15, je 1. lovski polk šele okoli 11.30 dosegel kapelo Sleme. Polk Leib je moral zato sam napasti vzdolž grebena Kolovrata. Že od jutra so potekali italijanski protinapadi, ki so jih enote Nemškega alpskega korpusa uspešno zaustavile. Protinapadi so okoli 10. ure popustili in italijanski vojaki so se začeli množično vdajati. Bataljoni polka Leib in 1. lovskega polka so hitro napredovali, le v posameznih primerih so naleteli na točke odpora, na katerih so se Italijani krčevito branili.²⁴¹

V noči s 24. na 25. oktober 1917 je Rommel v zavzetem italijanskem zaklonišču blizu kote 1066 razmišljal, kako nadaljevati napad. Skladno s konceptom *auftragstaktik* je bilo to pravo vprašanje. Po večernem pogovoru s poveljnikom polka Leib majorjem Bothmerjem in na podlagi analize trenutnih razmer je iskal možnosti nadaljevanja za Württemberski gorski bataljon. V tistem trenutku je imel jasno zahtevo majorja Bothmerja, da prevzame zavarovanje kote 1114 in nato z enotami Württemberskega gorskega bataljona sledi polku Leib. S pasivno vlogo se Rommel ni strinjal, zato je iskal druge možnosti. Misel na frontalni napad na Trniški vrh je hitro opustil, saj je ocenil, da bi tako preveč tvegalo. Oziral se je še bolj proti zahodu. Vrinjenje v mirnem delu tretje obrambne črte zahodno od kote 1114 je bila drzna možnost delovanja, ki bi pospešila tempo napada. Za odločitev je nujno potreboval odobritev svojega poveljnika majorja Sprösserja, ki se je po osvojitvi vasi Foni ob 5.45 srečal z Rommlom blizu kote 1066. Po kratkem poročanju je Sprösser odobril Rommlovo možnost delovanja. Za izvedbo naloge mu je dodelil 2. in 3. gorsko ter 1. mitralješko četo.

²⁴¹ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 222; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 220.

Taktična situacija na grebenu Kolovrata 25. oktobra dopoldne⁽²⁴²⁾

Ob 6. uri je Rommel poslal izvidnico 2. čete proti zahodu. Izvidnica je odkrila močne sovražnikove sile 330 metrov zahodno od kote 1114.²⁴³ Ob 6.40 je Rommel oblikoval bojno kolono, se spustil 150 metrov po severnem pobočju Kolovrata in nato nadaljeval prečno proti zahodu dobrih 200 do 400 metrov pod italijanskimi obrambnimi položaji. Težišči italijanske obrambe na vzhodnem delu Kolovrata sta bili v tistem trenutku obramba Trniškega vrha in serija poskusov protinapadov v smeri kote 1114 s ciljem zapreti vrzel, ki je nastala po prodoru polka Leib.

Rommel je medtem s svojim odredom v koloni napredoval proti zahodu približno dva kilometra in iskal ugodno priložnost za vrinjenje ali preboj skozi tretjo obrambno črto na grebenu Kolovrata. Med pohodom je presenetil italijansko predstražo s štiridesetimi možmi in dvema mitraljezoma ter jih zajel brez enega strela.²⁴⁴ Približno kilometer in pol zahodno od kote 1066 je ocenil, da bo to ugoden sektor za vrinjenje.

²⁴² T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 279.

²⁴³ HStAS, M660/200 Bu2, Abteilung Rommel, Gefechtsbericht über die Durchbruchschlacht bei Tolmein, 28. 10. 1917, str. 3.

²⁴⁴ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 25.

Naravno kotanjo je izkoristil za prikrito približevanje žičnim oviram. Oblikoval je klasičen bojni razpored jurišnih enot. Jurišno skupino s petimi vojaki 2. čete in puškomitraljezem v konici napada je vodil njegov pribočnik, poročnik Streicher. Takoj za njimi je formiral podporno skupino pod poveljstvom poročnika Ludwiga, ki je bil obenem zvezni člen z Rommlom. Oddelek za zvezo je sočasno vzpostavil telefonsko zvezo s poveljnikom Württemberskega gorskega bataljona na koti 1066. Rommel in Sprösser sta si izmenjala informacije. Rommel je poročal, da bodo začeli prodirati, Sprösser pa ga je obvestil, da se razmere v sektorju okrog kote 1114 niso spremenile in da so začeli Italijani izvajati protinapad.

Ob 8.30 je vrinjenje odreda Rommel brez enega samega strela popolnoma uspelo. Rommel je ob tem zapisal: »Nenaden in presenetljiv vdor na položaje na Kolovratu 25. oktobra je uspel, saj Italijani niso dovolj budno nadzirali prostora pred tretjo obrambno črto. Tudi posadke na položajih niso bile pripravljene za boj. Dva kilometra od žarišča bojov na 1114 niso predvidevale nobene nevarnosti.«²⁴⁵ Rommel je skladno s taktiko globokega prodora takoj po prvem uspehu reorganiziral bojni razpored in brez operativnega premora v dveh kolonah nadaljeval svoj prodor proti zahodu v smeri Kuka.

Vrinjenje in trenutek presenečenja sta se nadaljevala vse do kote 1192, kjer se je zgodil spopad z močnimi italijanskimi silami, ki so napadle 2. četo Württemberskega gorskega bataljona. Razmere so bile zelo kritične, saj so jo Italijani napadli sočasno iz zahodne in južne smeri. Rommel se je s 3. četo in mitraljezi takoj odzval, se po višinski cesti umaknil nazaj proti vzhodu in italijanske enote na sedlu vzhodno od kote 1192 napadel v hrbet.

Po uspešnem vrinjenju je odredu Rommel sledil major Sprösser. Na koti 1066 je pustil 1. gorsko četo, da bi zavarovala desni bok 3. bataljona polka Leib, ki je bil v bojnem stiku z italijanskimi enotami proti zahodu in jugu. Kljub prvemu uspehu je bil razvoj razmer pri odredu Rommel vse bolj kritičen. Italijani so opazili, da se je zgodil nov prodor in da je ogrožen že Kuk, ki je prevladoval nad glavno komunikacijo tega območja (cesta Kobarid–Livek–Čedad). Sprösser je v svoji knjigi zapisal,²⁴⁶ da je bil Rommllov odred ogrožen

²⁴⁵ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 31.

²⁴⁶ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 278.

tako z zahoda kot tudi z juga. Južno od grebena Kolovrata v vasi Dreka je bil pripravljen italijanski bataljon, ki bi lahko v kratkem prešel v protinapad. Iz Praprotnice in Klobučarjev so na Rommlov odred odprli tudi artilerijski ogenj, ki pa ni povzročil žrtev. Rommel je v svoji knjigi omenil, da so jih Italijani obstreljevali z mitraljezi iz smeri zahoda, jugovzhoda in vzhoda ter z artilerijo s Huma.²⁴⁷

Po prihodu na greben Kolovrata na območje odreda Rommel je Sprösser preostali del Württemberskega gorskega bataljona razdelil na dve manjši skupini. Večino (4. gorska četa, 2. in 3. mitralješka četa) je usmeril proti zahodu v podporo odredu Rommel, ki je po ostrem spopadu dosegel koto 1192 (Nagnoj). 6. gorsko četo je po grebenu usmeril nazaj proti vzhodu (Trniški vrh) s ciljem napada italijanskih sil v hrbet. V splošnem je bila to vrhunška taktična poteza celotnega Württemberskega gorskega bataljona. Sprösser je deloval tako, da če bi uspel prodor enote na enem sektorju, bi potem ta enota pomagala pri preboju sosednjim enotam, ki jim preboj ni uspel.

V zgodnjih dopoldanskih urah so enote Württemberskega gorskega bataljona in polka Leib razširile osvojeni prostor na grebenu Kolovrata s širine 600 metrov na tri kilometre (od sedla vzhodno od kote 1041 do Kuka). Z osvojenim prostorom na grebenu Kolovrata so bile oblikovane razmere za nadaljevanje napada proti zahodu in jugu.

Taktično potezo Württemberskega gorskega bataljona 25. oktobra zjutraj je treba gledati v luči takratnih razmer in namere poveljnika Nemškega alpskega korpusa. Württemberski gorski bataljon je s tem vrinjenjem prevzel pobudo in Rommel je s svojim odredom prešel v konico napada Nemškega alpskega korpusa. Sočasno je razbremenil enote polka Leib na koti 1114, na katere so italijanske rezerve izvajale hud pritisk z juga, močno utrjene enote na Trniškem vrhu pa so se še vedno uspešno upirale.

To je bilo tudi skladno s takratnimi nemškimi koncepti, ki so bili v začetku leta 1918 sprejeti kot doktrina. Poveljniki so združili taktiko globokega prodora in koncepta poveljevanja z namero. Major Sprösser je s svojimi odločitvami jasno pokazal, da je sledil in razumel namero nadrejenega.

²⁴⁷ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 30.

Kljub sporu z majorjem Bothmerjem dan prej je v celoti sledil dodeljenemu poslanstvu – zaščiti desnega boka polka Leib. Sočasno je omogočil polku Leib izvedbo prvotnega poslanstva – nadaljevanje napada proti zahodu.

Iz manevra se jasno vidi princip taktike globokega prodora kot kumulativnega delovanja, ki ga lahko ponazorimo z udarcem pesti, pri katerem se (po preboju) razširijo prsti. V smeri prodora je Württemberskemu gorskemu bataljonu sledil tudi 2. bataljon polka Leib, ki je do 11. ure okrepil Württemberski gorski bataljon za končni naskok na Kuk.

VPRAŠANJA:

Opiši vdor odreda Rommel v 3. obrambno črto 25. oktobra zjutraj in dogodke, ki so sledili do zavzetja kote 1192.

Analiziraj napad Rommlovega odreda 25. oktobra zjutraj z vidika poveljevanja in kontrole.

Napad na Kuk in prodor v Livek

Naslednji cilj Nemškega alpskega korpusa po zavzetju kote 1192 (Nagnoj) je bil osvojiti Kuk, ki je najzahodnejši vrh v grebenu Kolovrata. Kuk prevladuje nad prevalom Livek (692 metrov). Preval Livek je 24. in 25. oktobra branila 4. brigada bersaljerjev s težiščem obrambe v smeri Idrskega. Kuk (1243 metrov) na vzhodni in Mrzli vrh (1358 metrov) na zahodni strani prevala sta bila bočna opora obrambe. Kuk geografsko obvladuje prostor doline Soče med Kobaridom (237 metrov) in Idrskim (209 metrov) ter del grebena Kolovrata v smeri jugovzhod. Poleg kote 1114 je bil Kuk druga pomembna odločilna točka Nemškega alpskega korpusa.

Po spopadu in osvojitvi Nagnoja 25. oktobra 1917 v zgodnjih dopoldanskih urah je Rommel s svojim odredom zavaroval območje in si z vrha ogledal taktični položaj. Za nadaljevanje napada proti zahodu je nujno potreboval okrepitve, kajti očitno je bilo, da hoče na Kuku 213. bataljon

brigade Arno okrepiti obrambo in po vsej verjetnosti preiti v protinapad.²⁴⁸ Zanesljivo so se Italijani dobro zavedali, da s padcem Kuka zaradi njegove izjemne geografske lege prevala Livek ne bo več mogoče braniti. Poleg tega je Rommel opazil, da so Italijani osredotočili svoje sile tudi na južnih pobočjih Kolovrata, še posebno pod koto 1114.²⁴⁹

Na njegovo presenečenje so se Italijani na vzhodnih pobočjih Kuka, namesto da bi prešli v protinapad, zaustavili in se začeli vkopavati. Zavedal se je, da se mora odzvati hitro in čim prej vzpostaviti razmere za nadaljevanje napada. Med čakanjem na poveljnika bataljona in preostale čete Württemberskega gorskega bataljona je vzpostavil telefonsko zvezo s poveljstvom Nemškega alpskega korpusa in zaprosil za artilerijsko podporo za izvedbo napada na Kuk v časovnem razponu od 11.15 do 11.45. Potem je razporedil puškomitraljeze 2. čete in mitraljeze 1. mitralješke čete na severno ter južno pobočje Nagnoja z nalogo, da z ognjem podprejo jurišne enote v napadu na Kuk.²⁵⁰

Ob 10. uri so po poti Württemberskega gorskega bataljona prispeli 2. in 1. bataljon ter poveljstvo polka Leib na greben Kolovrata dobrih 600 metrov vzhodno od Nagnoja. Ob 10.30 se je pridružil odredu Rommel na vzhodnih pobočjih Nagnoja major Sprösser s 4. in 6. gorsko četo ter 2. in 3. mitralješko četo. Do začetka napada so imeli na voljo manj kot eno uro. V tem času je Rommel predstavil poveljniku Württemberskega gorskega bataljona svojo zamisel o manevru in nato sta skupaj pripravila načrt za napad na Kuk.

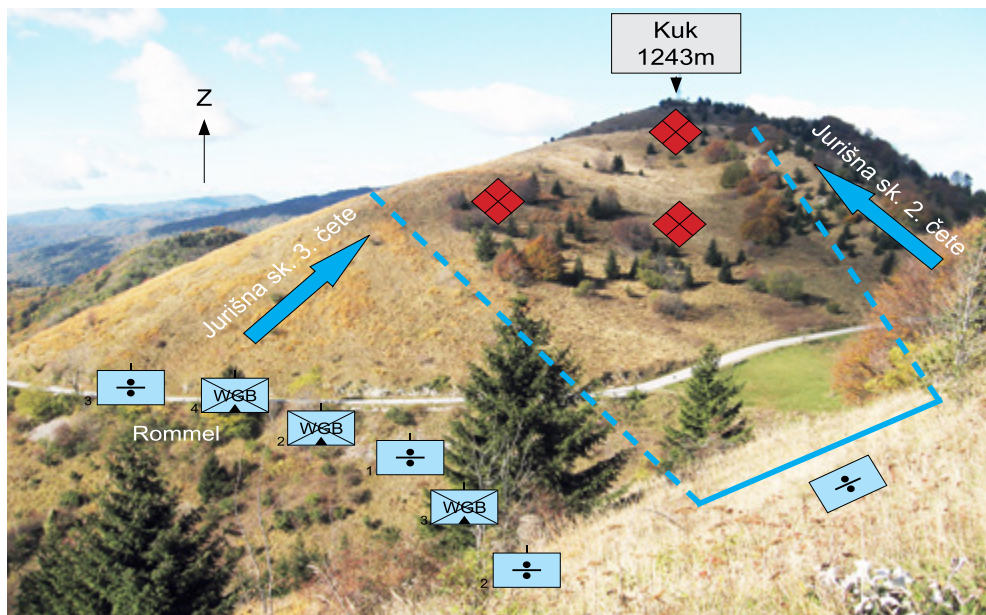
Zamisel manevra napada na Kuk je temeljila na dvojnem obhodu z dveh smeri z jurišnimi skupinami v konici napada. Na severnih pobočjih Nagnoja sta se pripravili za naskok dve jurišni skupini 2. gorske čete in na južnem pobočju Nagnoja dve jurišni skupini 3. gorske čete. Skupine so dobile nalogo, da vodijo napad na Kuk vsaka po svoji smeri. Preostale sile Württemberskega gorskega bataljona so bile prikrite na vzhodnem pobočju Nagnoja. Težišče bi določili šele na podlagi uspeha jurišnih skupin. V prvem načrtu napada je bil vključen Württemberski gorski bataljon brez polka Leib.

²⁴⁸ P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, str. 133.

²⁴⁹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu* 1917, str. 30–31.

²⁵⁰ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu* 1917, str. 33.

Napad na Kuk se je začel ob 11.15 z eksplozijami prvih topovskih granat, izstreljenih iz Tolmina na vzhodno pobočje Kuka. Napad so podprli tudi mitraljezi in puškomitraljezi z Nagnoja. Pod njihovo zaščito so se sočasno z izhodiščne črte premaknile vse jurišne skupine. Severna jurišna skupina je po sistemu obrambnih jarkov napredovala z metanjem ročnih bomb. Južna jurišna skupina se je najprej skoraj neovirano spustila do sedla med Nagnojem in Kukom ter po južnih pobočjih Kuka napredovala do italijanskih položajev na razdaljo ročnih bomb. Na njihov poziv so se prvi italijanski vojaki začeli predajati. V tistem trenutku so po južnih pobočjih z izhodiščne črte začele napadati glavne sile Württemberskega gorskega bataljona v tem bojnem razporedu: 3. mitralješka četa, 4. gorska četa, 2. in 3. gorska četa ter 1. in 2. mitralješka četa.²⁵¹ Napad je vodil Rommel. Ker so italijanske enote na Kuku težišče obrambe usmerile proti mitraljezom na Nagnaju in severnemu pobočju, se je Rommlerov odred zelo hitro spustil na višinsko cesto, ki je bila za italijansko obrambo na Kuku v mrtvem kotu in sploh ni bila branjena. Rommel je bil tudi obveščen, da so se enote polka Leib že priključile Württemberskemu gorskemu bataljonu in bodo sodelovale v napadu.

Začetek pehotnega napada Württemberskega gorskega bataljona na Kuk ob podpori artilerije in mitraljezov

²⁵¹ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 279.

Rommel je izkoristil priložnost in v silovitem teku s prvimi enotami v petnajstih minutah dobesedno vpadel v Livške Ravne. Zelo hiter prodor je bil za Italijane v vasi popolno presenečenje, saj niso pričakovali prodora neposredno po oskrbovalni cesti. Rommel je o tem zapisal: »Tu in tam, včasih morda za ostrim ovinkom, se skoraj zaletimo v nič hudega slutečega sovražnika. Toda preden zgrabijo orožje, smo že ob njih ali zdrvimo mimo njih /.../ Ob našem nenadnem prihodu so vsi onemeli /.../ Italijani se osuplo razkropijo in zbežijo na vrat na nos v dolino proti Livku in Topolovemu.«²⁵²

Rommlovemu odredu sta sledila poveljstvo Württemberskega gorskega bataljona in četa za zveze, za njimi so vpadle enote 2. bataljona polka Leib (5. in 7. pehotna četa, poveljstvo bataljona in 6. pehotna četa). Zaselek je omogočal dober pogled proti Livku in naprej na vzhodno pobočje Mrzlega vrha. Rommel je med čakanjem preostalega dela svojega odreda analiziral razmere in iskal možnosti za nadaljevanje. Ker je za njim prihajalo dovolj enot, je opustil misel na napad na vrh Kuka. Tudi za neposreden napad na Livek se ni odločil, saj je ocenil, da ima za to premalo sil. Odločil se je za tretjo, na prvi pogled še bolj drzno možnost, in sicer za blokado ceste spodaj v dolini med Livkom in Polavo.²⁵³ Brez nepotrebnega čakanja je iz Livških Raven nadaljeval pot proti jugozahodu ter po severnih in zahodnih pobočjih vrha Škarje (971 metrov) prikrito sestopil v dolino potoka Raka (T. Rieca). Ob 12.30 je bil na cesti dobra dva kilometra jugozahodno od Livka in kar tri kilometre za tretjo italijansko obrambno črto. Rommel je organiziral zasedo na cesti s 4. gorsko in 3. mitralješko četo in presekali so italijanske telefonske linije. S to potezo se je pravzparav začela obkolitev italijanskih enot na območju Golobi–Livek.

Vrinjenje na cesto Livek–Polava je bila Rommlova izjemno drzna poteza, saj je s svojim odredom prodril daleč za tretjo obrambno črto v italijansko zaledje. Zanimivo je, da poteza ni bila vnaprej načrtovana. Rommel je izkoristil priložnost, ki se je pokazala ob napadu na Kuk.

Medtem je major Sprösser s svojim štabom in četo za zveze prispel v Ravne, za njim še tudi enote 2. bataljona polka Leib. 5. četa 2. bataljona je zavzela vzpetine jugozahodno od vasi Ravne. Jurišna skupina 2. čete

²⁵² E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 36.

²⁵³ Prav tam, str. 37.

Württembergškega gorskega bataljona in 8. četa polka Leib sta zavzeli na severovzhodnih pobočjih vrh Kuk. Po pobočjih Kuka se je spuščalo veliko italijanskih vojnih ujetnikov, ki so jih z minimalnim varovanjem pospremili vojaki strelci iz 1. in 2. čete polka Leib v smeri proti Tolminu.

Z osvojitvijo Kuka, vasi Livške Ravne in sosednjih vzpetin, so bile oblikovane razmere za nadaljevanje napada proti Livku, ki je bil dobrih tristo višinskih metrov pod enotami Nemškega alpskega korpusa. Po prodoru Württembergškega gorskega bataljona in polka Leib so bili bersaljerji na prevalu Livek v taktično bistveno slabšem položaju kot zjutraj. Še vedno so sicer uspešno zadrževali enote 12. divizije, ki so prodirale iz Idrskega, vendar so jim Nemci zaprli umik proti Polavi. Glavni napad se je pripravljal iz zahodne smeri. Možnost umika bersaljerjev je bila samo še po matajurski cesti v jugozahodni smeri.

2. bataljon polka Leib in Württembergški gorski bataljon sta na črti Kuk–Ravne začela organizirati napad na Livek. Neposredno ognjeno podporo sta zagotovila z mitraljezi in puškomitraljezi polka Leib ter s 1. in 2. mitralješko četo Württembergškega gorskega bataljona. Na levem krilu se je spustila v napad proti prevalu Livek 5. četa 2. bataljona polka Leib in skupaj s pionirskim vodom polka zaprla cesto južno od vasi Livek. Skoraj sočasno je iz smeri Ravne do vasi Livek prodrla 7. četa 2. bataljona polka Leib in jo v naskoku zavzela.

8. četa 2. bataljona polka Leib je sestopila po severozahodnih pobočjih Kuka, nadaljevala v smeri vasi Golobi in napadla hrbet bersaljerjev, ki so se spopadali z enotami 12. divizije.²⁵⁴ To je bil odločilni sunek, ki je bersaljerje prisilil k vdaji. Württembergški gorski bataljon brez odreda Rommel je pod poveljstvom majorja Sprösserja nadaljeval svoj prodor levo od 5. čete 2. bataljona polka Leib in se spustil na cesto južno od vasi Livek. 5. in 7. četa 2. bataljona polka Leib sta nadaljevali napad zahodno od vasi Livek, kjer se je sovražnik še vedno upiral in se umikal po matajurski cesti.

Ob 15. uri je v Livek prispelo poveljstvo polka Leib skupaj s 1. bataljonom. Poveljnik polka je takoj analiziral razmere in začel razvijati načrt, kako nadaljevati svoj napad. Na podlagi povelja Nemškega alpskega korpusa

²⁵⁴ Trije bataljoni skupine Eichholz.

je bil naslednji cilj polka Leib osvojitve Matajurja. A razmišljanje majorja Bothmerja je bilo zaradi trenutnega taktičnega položaja nekoliko drugačno in oblikoval je ta sklepa:

1. Matajur je bil za trenutni taktični položaj kot trdnjava, mimo katere je bilo mogoče priti po cestah;
2. v tistem trenutku je bilo za polk Leib pomembneje, da čim prej zasede vrhove severno od Čedadu in prepreči italijanskim rezervam, da se tam utrdijo.

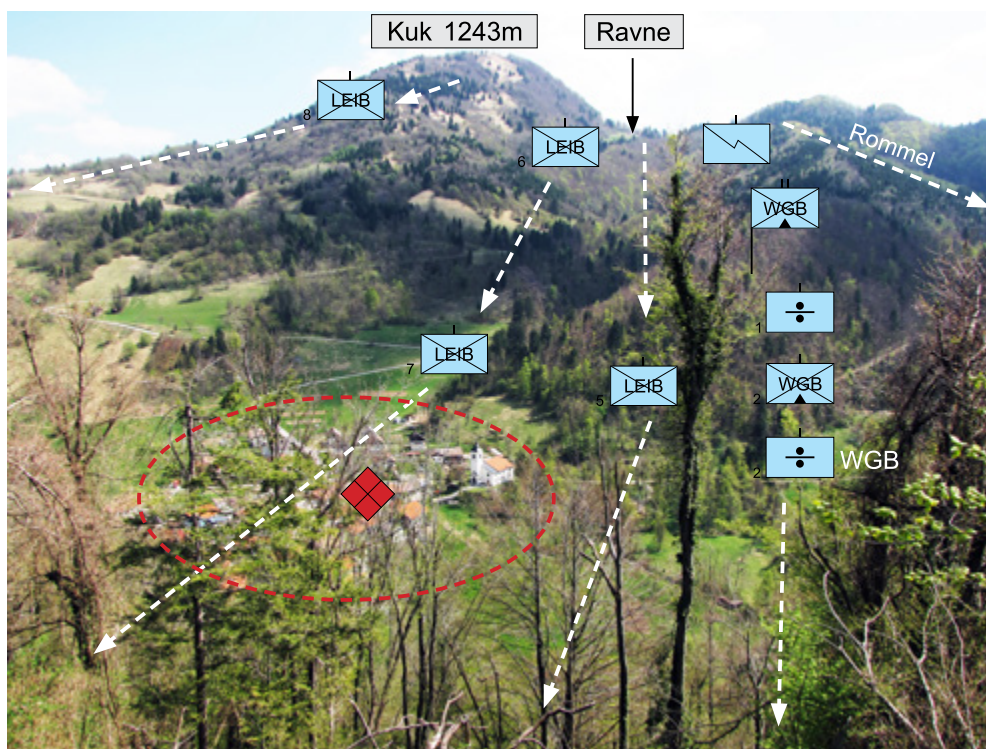
Na podlagi tega se je Bothmer odločil, da razdeli sile in za napredovanje v smeri Matajurja uporabi 2. bataljon, 1. bataljon pa takoj nadaljuje pot po cesti proti Čedadu z minimalnim dnevnim ciljem – osvojitvijo Čepletišča; 3. bataljon je nameraval uporabiti pozneje, saj se je ta šele vračal s Kolovrata.²⁵⁵

V Livku je bilo popoldne in zvečer zelo živahno. Prihajale so enote 12. divizije, že v mraku 3. bataljon polka Leib, del tovornih živali z oskrbo in del artilerije. Enote so jemale hrano kar iz italijanskih skladišč. Večina enot Nemškega alpskega korpusa za oskrbo je bila namreč 25. oktobra zvečer še vedno v Volčah. Vlečna artilerija je bila še v okolici Idrskega. V Livek sta prihajala dva častnika za zvezo iz Nemškega alpskega korpusa in vzpostavila telefonsko zvezo s poveljstvom 1. brigade, ki je bilo isti večer že na koti 1114. Pred mrakom je 2. bataljon polka Leib zasedel vas Perati in tam prenočil. Njegova naloga je bila zavarovati območje pred protinapadi iz smeri Mrzlega vrha.

Popoldne sta se srečala Rommel in Sprösser. Ocenila sta, da bo naslednja poteza zapora matajurske ceste. Tako se bo dokončno preprečil umik italijanskim enotam iz smeri Livka. Sprösser je Rommlu izdal jasen ukaz za nadaljevanje napada: »Iz Polave po ostrem cestnem ovinku napad v smeri Matajur.«²⁵⁶ Za nalogo mu je dodelil sedem čet: 2., 3., 4. gorsko četo, 1., 2., 3. mitralješko četo ter četo zvez. Drugi del Württemberskega gorskega bataljona je vodil major Sprösser, in sicer 1., 5. in 6. gorsko četo.

²⁵⁵ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 319–320.

²⁵⁶ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 281.

Shema napada na Livek s pogledom iz vasi Perati zahodno od vasi Livek

Z osvojitvijo grebenov Kolovrata in Livka so dosegle italijanske sile na tem območju kulminacijsko točko. Kulminacija je točka v poteku delovanj, na kateri sile ne morejo več uspešno nadaljevati trenutnega delovanja.²⁵⁷ V polku Leib so moralni zlom italijanske vojske, ki mu je sledil še taktični, opisali tako: »Sovražnik je spoznal, da je izgubil. Kolone avtomobilov in vpreg globoko pod Kolovratom se vozijo proti jugu, velika masa ljudi koraka z grebenov nad Sočo proti Humu v zaledje, dim gorečih skladišč se dviga iz dolin, obsijanih s soncem.«²⁵⁸

Osvojitvi grebenov Kolovrata in Livka sta bili v taktičnem pogledu velika prelomnica in izjemen uspeh ne samo za Nemški alpski korpus, temveč tudi za celotno bojno skupino Stein, saj so se tako oblikovale razmere za nadaljevanje napada. Odprli sta se dve cestni povezavi. V tistem trenutku je

²⁵⁷ A. Pelaj: *Načrtovanje bojnih delovanj*, str. 31.

²⁵⁸ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 318.

bilo najpomembnejše, da so lahko nadaljevale premik vse artilerijske enote ter enote za logistično podporo delovanja. To je bilo bistveno za to, da so jurišnim enotam zagotovili popolnjevanje s strelivom in posredno ognjeno podporo na območju južno od Kolovrata. Greben Kolovrata in Livek so 25. oktobra dosegle ne le bojne enote Nemškega alpskega korpusa, temveč tudi prve enote 12. in 200. divizije. Vse to se je zgodilo v dobrih tridesetih urah, kar je bilo »čudežno« za zunanje opazovalce, z vidika vojaške stroke pa predvsem posledica izjemne vojskovalne moči enot 14. armade v vseh treh komponentah: konceptualne, moralne in fizične.

VPRAŠANJA:

Opiši Rommlovo zvijačo pod Kukom. Gre za primer taktike prodora in poveljevanja s poslanstvom?

Zakaj?

Analiziraj Rommlovo odločitev na Livških Ravnah za nadaljevanje napada južno od Livka v globino nasprotnikovega bojnega razporeda z vidika tveganja.

Odred Rommel in prihod v Jevšček

Po uspešnem vrinjenju na cesti Livek–Polava je Rommlov odred nadaljeval pot v smeri proti vasi Jevšček in Kraguonci. Rommel se je nato z deli Württemberškega gorskega bataljona, nastanjenimi pri Livku, odpravil do cestne zapore severno pri Polavi in se usmeril proti smeri Jevšček–Srtmola, da bi presenetil italijanske enote. Z izčrpanimi enotami se je prebijal proti Jevščku in se ustavil v senci senika. Pred enotami je ležala z visokim in gostim grmovjem porasla globel, neprijetno temno osenčena. Skoznjo je vodila steza, na drugi strani globeli so se slišali zmedeni glasovi, povelja in šum korakajočih italijanskih enot. V teh okoliščinah so se Rommlove enote umaknile desno od poti in napredovale po zaraščenem strmем pobočju. Rommel je kmalu ugotovil, da je bilo njegovo sklepanje pravilno, kajti v gozdu

pred seboj so zaslišali glasove italijanskih vojakov, ki so se pripravljali, da bi posedli položaje. Rommel je v tem trenutku ocenil, da bi bil napad na utrjene italijanske položaje čez svetlo obsijane površine navzgor po pobočju celo za sveže sile prenaporno in preveč tvegano. Zato se je odločil za počitek in tako je pridobil čas, da si temeljito ogleda teren in sovražnika.

Rommel je povlekel svoje enote v široko kotanjo, 250 metrov pred sovražnikovimi položaji, ki je bila varna pred obstreljevanjem. Odredil je počitek do polnoči, preostali del enot pa je uporabil za varovanje in postavitve straž. Tovorne živali je zaradi glasnega rezgetanja postavil globlje proti zahodu. Med napredovanjem do mesta počitka je ugotovil, da so v dolini pri Polavi še vedno italijanske sile, saj se je vnel vroč spopad med 1. bavarskim pehotnim polkom Leib, ki je naletel na sovražni položaj. Svoje častnike je poslal v izvidnico, da izvedo, kakšne so možnosti za približevanje italijanskim položajem, kakšna je moč žičnih ovir, njihova globina, ali so morebitne luknje in kakšen je položaj vasi Jevšček. Ob 22.30 ga je prebudil poročnik Aldinger s sporočilom, da leži Jevšček 800 metrov severozahodno od počivališča Rommlovih enot in da je vas obdana z žičnimi ovirami ter močno utrjena. Italijanske enote vasi še niso zasedle. Izvidnica je tudi opazila tik nad Jevščkom italijanske enote, ki so se premikale v jugozahodni smeri navzgor po pobočju.

Informacije izvidnic so Rommla prepričale o nujnosti zavzetja Jevščka, saj se je bal italijanske zasedbe. V nekaj minutah je prekinil počitek, poklical straže in pripravil čete za pohod. Čelo predhodnice je kmalu naletelo na žične ovire približno tristo metrov od Jevščka. Slišati je bilo le korake spuščajoče se italijanske pehote približno sto metrov nad njimi. Poročnik Aldinger je bil v predhodnici, sledilo je čelo v polkrožni razporeditvi. Rommel je poslal patrolje, da preiščejo zemljišče v najbližji okolici in vas ter da ugotovijo, kje so Italijani in kolikšna je njihova moč. Hkrati je proti vasi in okolici vkorakala glavnina enot z 2. in 3. četo ter 1. in 2. mitralješko četo ter četo za zvezo. Rommel je pustil enoto s tovrstnimi živalmi zunaj žičnih ovir. Nato je šel skupaj s patroljo poizvedovat, kje je sovražnik. Nemške patrolje so kmalu ugotovile, da je na južnem delu vasi kolona italijanskih vojakov. Prav tako so ugotovili, da italijanskih vojakov na severnem delu ni, zato se je Rommel odločil, da odide z enotami v Jevšček, italijansko pehoto na južnem delu pa zajame.

Ko so prišli v vas, so se oglasili psi, Italijani so s položajev sto metrov desno nad njimi začeli streljati, vendar so merili le v gozd levo od njih. Rommlove enote na strele niso odgovarjale. Kmalu je sovražnik nehal streljati, najverjetneje iz prepričanja, da se je zmotil. V času obstreljevanja so Rommlove enote prišle v vas in polkrožno zasedle njen severni del. Sovražnik je nanje streljal samo s pobočja severozahodno, medtem ko z južne strani vasi ni bilo slišati strellov. Rommel je nato v eni od hiš v Jevščku analiziral vojaško karto. Ker je bil Jevšček na vzhodnem robu utrjen, sovražnik pa je bil na položajih severozahodno od vasi in jugovzhodno od Jevščka do Polave, gre najbrž za skrbno izdelane italijanske položaje, ki naj bi zajezili prodor čez livško sedlo. Italijanski premiki, ki so jih Rommlove enote zaznale ponoči, so kazali na to, da so se Italijani uporno trudili čim prej zasesti te položaje. Glede na način utrjevanja je spadal k tem položajem brez dvoma tudi Jevšček, kamor Italijani do takrat še niso prispeli.²⁵⁹

VPRAŠANJA:

Analiziraj dogajanje v vasi Jevšček v noči s 25. na 26. oktober z vidika zavedanja situacije, tveganja in načrtovanja nadaljevanja napada.

Korpus Berrer

Na levi strani Nemškega alpskega korpusa so enote 200. divizije nadaljevale z ofenzivnimi akcijami, njen 4. polk je napredoval na severnih in vzhodnih pobočjih Ježe, 3. lovski polk pa je zapustil Ježo in po hrbtu Kolovrata napredoval v zahodni smeri. Okoli 9. ure petiindvajstega oktobra je 3. lovski polk prišel v bližino kote 942 in na vzhodnih pobočjih Ježe zaplenil deset havbic. Napredovanje proti kapeli Sleme je bilo oteženo zaradi močnega italijanskega napada iz smeri Klobučarjev in Kuma, toda okoli 9.30 so se lovski polki srečali z bavarskimi lovci iz Nemškega alpskega korpusa. Medtem je 4. lovski polk napredoval po hrbtu Kolovrata in zasedel točko na hribu Vrh (Monte la Cima) nad Klobučarji. Po končanih bojih v večernih urah je 4. lovski

²⁵⁹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 45–49.

polk zajel veliko italijanskih ujetnikov in orožja: štiri možnarje, štiriindvajset mitraljezov in tristo dvainpetdeset ujetnikov. Izgube 4. lovskega polka so štejele dva častnika in šestintrideset vojakov.

3. lovski polk 200. divizije je napredoval v smeri proti vasema Dreka in Laze ter okoli 17. ure prispel v vas Trinko. Naprej se je prebijal proti Praprotnici in Klobučarjem. Do večera je 3. lovski polk zajel 1800 vojakov, 30 mitraljezov in nekaj topov večinoma iz brigade Arno, ki je bila del 3. divizije 7. korpusa. Lovci 5. polka so sledili 3. polku in se počasi vzpenjali na Ježo. Tega jutra so italijanska letala bombardirala nemške enote na Kolovratu in v okolici Kobarida. Uprla so se jim nemška letala, ki so nekaj italijanskih letal tudi uničila, preostala letala so se umaknila. Italijanskega letalskega napada tako ni bilo več. Ob koncu dneva sta 3. in 4. lovski polk dobila ukaz, da za naslednji dan pripravita napad na Kum, pričakovali so tudi spopade z novimi svežimi italijanskimi rezervami, ki so prihajale iz notranjosti Italije.²⁶⁰

26. divizija se je 25. oktobra iz Ponikev premaknila v Modrejce, 119. grenadirski polk je iz Mosta na Soči prispel v Čiginj, 121. polk pa se je premaknil v Modrejce. Štab generala Berrerja v Ponikvah ni imel dobrih zvez z 200. divizijo, zato je šele 25. oktobra zjutraj izvedel za zasedbo Ježe. Zaradi hitrega napredovanja enot korpusa Berrer in boljše komunikacije je general Berrer premestil štab v Modrejce. Enote 200. in 5. divizije so dobile za naslednji dan ukaz za smer napredovanja proti krajema Ažla in Čedad.²⁶¹

Korpus Scotti

Večji del enot 1. avstro-ogrske divizije je že v večernih urah prvega dne ofenzive dosegel črto Ostri kras–Pušno–Avško, naslednjega dne pa se je začel odločen napad na Globočak, ki sta ga branili 5. bersaljska brigada in del brigade Puglie. Po hudih bojih so okoli 11. ure napadalci uspešno zasedli Globočak in nadaljevali uspešen preboj. Napadalci so oblegali tudi vrh Čičer, ki ga je odločno branila brigada Treviso, in po težkih bojih je bil vrh zaseden

²⁶⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 222–223.

²⁶¹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 223.

šele pozno popoldne. Enote 1. avstro-ogrske divizije so do večera prečkale reko Idrijo, pri tem je največ izgub povzročala artilerija, ki ni predvidevala tako hitrega napredovanja enot. Napadalci so zajeli več kot 4000 vojakov in 60 topov. V primerjavi s 1. avstro-ogrsko divizijo pa 7. gorska brigada tega dne ni napredovala veliko dlje od prejšnjega dne, 22. gorska brigada pa je prenočila na hribčku Sveti Pavel nad Ročinjem. Izgube 1. avstro-ogrske divizije so štejele 40 častnikov in 1550 vojakov (ranjenih in mrtvih).²⁶²

5. divizija je dobila nalogo, da se prebije do Kuma, ki je bil utrjena in branjena točka na poti proti Čedadu. Napad je vodila 10. brigada z 8. grenadirskim in 52. polkom. Napredovali so v smeri čez Čance, Vogrinek, Strmi breg in Pušno. Divizijska artilerija naj bi podpirala napad, zato je bila poslana na cesto, ki se od Doblarja vzpenja proti Pušnemu. Tega dne se do ceste ni dalo priti, saj so Italijani med umikanjem minirali cesto med Podsedom in Doblarjem. 8. grenadirski polk je počasi napredoval, saj so zapuščena vozila in topovi zapirali vse ceste in poti.

Po načrtu napada 5. divizije naj bi napad na Kum sledil po artilerijski pripravi. Vedoč, da priprave ne bo, se je poveljnik grenadirjev odločil za nepričakovani naskok in se pri tem zanašal na zmedo med Italijani. Pred napadom na Kum je bilo treba premagati ovire v dolini reke Idrije, kar jim je uspelo šele okoli poldneva, potem so se grenadirji v majhnih skupinah vtihotapili na italijanske položaje pred vasjo Malinsko. 2. bataljon je začel frontalno napadati. Obkolitvi se je s severa pridružil še en bataljon, vendar so enote zaradi italijanskega artilerijskega obstreljevanja šele proti večeru dosegle ugodne izhodiščne položaje. Težaven in nepregleden teren je oteževal napad, ki ga je podpiralo le nekaj gorskih topov, zato so se enote ustavile tik pod italijanskimi položaji, napad pa je bil prestavljen na naslednje jutro. 52. polk je napredoval čez Vogrinek in vrh Glave, da bi z juga napadel Kum. Zvečer je bila zasedena kota 678 pri Gornjem Trbilju (Tribil Superiore), preostanek divizije je zavzel manjše točke odpora v zaledju.

13. divizija, ki je bila v rezervi, je noč med 25. in 26. oktobrom prebila na območju Volč, 33. divizija se je premaknila v Grahovo ob Bači, 4. divizija je prišla na Šentviško planoto in 29. divizija v Čepovan. Na južnem krilu 14.

²⁶² Prav tam, str. 223.

armade je 2. soška armada napadala na vsem bojišču, njene enote so do večera dosegle črto Gornji Log–Kanalski vrh–Lohke–Sleme pri Batah–Madoni.²⁶³

Italijanska obramba drugega dne ofenzive

2. italijanska armada s 43., 46. in 19. divizijo ter deli 3., 34, 22., 64, 56. in 50. divizije se je slabo upirala. General Cadorna je ves dan preučeval, kako sovražniku preprečiti prodor v Furlanijo (Friuli). Zavedal se je, da je treba napadene in demoralizirane enote čim prej ločiti od sovražnika ter jim omogočiti popolnitev in konsolidacijo, kar je pomenilo umik na katero od naravnih ovir v nižini, kot sta reki Ter in Tilment. Capello je že ponoči in zjutraj 25. oktobra zagovarjal umik vsaj do reke Ter ali na Tilment, v kar je Cadorna načelno že privolil, toda med dnevom se je zgodil preobrat. Capello je tega dne ob 18. uri zaradi bolezni predal poveljevanje 2. armade generalu Montuoriju. Ta je bil prepričan, da je s takojšnjim pošiljanjem okrepitev in zasedbo treh obrambnih črt mogoče zadržati sovražnika, zato se je Cadorna odločil za odločilno obrambo na še neogroženih položajih. Cadorna je za zaustavitev sovražnikovega prodora že 24. oktobra aktiviral osem rezervnih divizij in še tri dodatne, vendar velikemu delu enot zaradi uničenih in blokiranih komunikacij ni uspelo pravočasno priti do fronte.²⁶⁴

Poveljniku 3. armade je ukazal, da umakne topove težkega in srednjega kalibra za reko Piavo v okolici Trevisa; druge topove srednjega in težkega kalibra so morali umakniti zahodno od doberdobske doline; vzhodno od doline na Komenski planoti so Italijani obdržali le težko artilerijo. Z dvema divizijama iz rezerve so Italijani zasedli dolino, da bi se zavarovalo morebitno umikanje armade s Komenske planote, organizirali so tudi priprave za umik armade zahodno od Tilmenta, če bi bila potreba. Zato so uporabili cesto Palmanova–Codroipo in vse ceste, ki so južno od nje. Razvidno je bilo, da je bilo pripravljeno umikanje 3. armade na Doberdobsko planoto, 2. armada naj bi se upirala na Kuku, pri Vodica in na Sveti gori. Glede na Cadornove ukaze

²⁶³ Prav tam, str. 224.

²⁶⁴ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 360–361; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 62.

je poveljnik 2. armade general Montuori ukazal zasedbo obrambne črte Breški Jalovec–Čofine–Lubja (Monte Luppia)–Matajur, ki naj bi jo držal 7. korpus; odločilna obramba naj bi potekala na črti Breški Jalovec–Javor–Krnica–Ivanac–Mladesena–Karkoš–Stara Gora–Korada. Za obrambo Korade je bila določena brigada Girgenti, za obrambo Mladesene brigada Jonio, medtem ko sta bili zasedba in obramba Breškega Jalovca zaupani enotam Zone Carnie oziroma njenemu 12. korpusu.²⁶⁵

Poveljstvo 2. armade je prejšnjo noč prejelo veliko informacij, ki so nakazovale mogoč razpad fronte, zato je poveljnik 2. armade ob 8. uri zjutraj izdal ukaz poveljnikom 4., 7. in 27. korpusa. Zapisal je, da je sovražnik prebil italijanske obrambne črte in vdrl v zaledje. Navedel je, da je sovražnik šibek, da naj poveljujoči gledajo na dogodke hladnokrvno in naj poskušajo oceniti resnično stanje. Zato je 8. korpus prešel v sestavo 3. armade, preostale enote 2. armade so bile organizirane tako:

- na levem krilu 4., 7., 27. in 28. korpus pod poveljstvom generala Etne,
- na desnem krilu 24., 2. in 6. korpus generala Ferrarija,
- zaledje in obramba reke Ter pod poveljstvom generala Sagramosa.²⁶⁶

Enote desnega krila niso mogle vzpostaviti zveze z enotami na desnem bregu Soče na črti Avče–Čičer–Globočak, saj je bila ta črta prebita in se je sovražnik s severa že bližal Kanalu. Zato je moralo biti desno krilo usmerjeno proti mostu pri Plavah. Generalu Sagramosu je bilo ukazano zbiranje in reorganiziranje vseh beguncev umikajočih se enot in organiziranje odpora na črti Tricesimo–Ter. Cadorna je kljub vsemu ostal pesimist glede uspešne obrambe, saj je padel Stol, zajeti so bili deli 50. divizije v dolini Učje, deli brigade Potenza pa so se umaknili na Lubijo. Zlom 7. korpusa je povzročil umik njegovih ostankov proti Polavi in naprej na črto Sveti Martin–Planina–Kum. Ostanki 19. divizije in 10. skupine alpincev so se neenakomerno umikali proti Ligu. Postalo je tudi jasno, da pomembnejših okrepitev ne bo, zato je Cadorna zahteval od 3. armade, naj zapusti Kras in začasno zavaruje črto Doberdob (Doberdò)–mostišče pri Sredipolju (Redipuglia).²⁶⁷

²⁶⁵ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 62; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 226–227.

²⁶⁶ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 361–362 L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 227.

²⁶⁷ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 227.

9. skupina alpincev je prišla v sestavo Zone Carnie. Braniti je morala Breški Jalovec in zapreti dohode v dolino Učje ter Beli potok. Izmed teh enot so se premaknili dva bataljona alpincev in pet mitraljeških čet pod poveljstvom polkovnika Sapienze do Viškorša (Monteaperta, južno od grebena Gran Monte), od koder so se po cesti povzpeli na planoto Breškega Jalovca. Njihov odpor naj bi naslednji dan odločil o usodi bitke, saj je bil ta hrib vozlišče vseh obrambnih črt. 2. armada je dobila ukaz, da se brani in zapre prehod sovražniku na črti Breški Jalovec–Javor–Ivanac–Mladesena–Karkoš–Madonna del Monte–Korada–Paljevo–Kuk–Vodice–Sveta gora–sedlo Dol–Solkan. Umikanje na to črto je potekalo ponoči in naslednjega dne. Takrat je tudi 14. armada zajela 700 italijanskih častnikov in 23.000 vojakov, zaplenila 200 topov, 22 minometov ter veliko vojaških vozil in vojaških stvari. Obe Borojevičevi armadi sta zajeli 223 častnikov in 11.645 vojakov. Skupaj je bilo sestreljenih osem italijanskih letal, medtem ko je letalstvo opravilo 119 poletov in odvrгло 6500 kilogramov bomb. Poveljstvo 14. armade je v dogovoru s poveljstvom jugozahodne fronte sklenilo premestiti 50. divizijo v sestavo korpusa Krauss, da bi se okrepilo krilo, ki naj bi se čez Platišče prebilo do Čente. General von Below se je ukvarjal s številnimi logističnimi težavami, povezanimi z zgoščevanjem enot na območju Kobarida, in s cestnimi zastoji v dolini Soče in Idrijce.²⁶⁸

VPRAŠANJA:

Opiši primer rodovskega sodelovanja med pehoto in artilerijo alpskega korpusa 24. in 25. oktobra 1917.

²⁶⁸ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 363; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 227–228.

UTRDITEV NA GORSKIH GREBENIH

Korpus Krauss

Tretji dan ofenzive je bil sončen in mrzel z boljšo vidljivostjo kot prejšnji dan. Italijanske komunikacije med enotami so bile pretrgane, zračna opazovanja so pokazala, da so evakuirane tudi baze v zaledju fronte ter da so na cestnih in železniških linijah v Furlaniji velike gneče in gost promet. To je napadalce samo spodbudilo k stopnjevanju tempa napada. 1. soška armada je tako dalje napredovala, njena 17. divizija je zasedla italijanske položaje na Fajtem hribu, italijanski protinapadi so bili uspešno odbiti. 2. soška armada je strla močan italijanski odpor na območju srednjega toka reke Soče in zasedla črto Vodice–Britof–Deskle.

Na levem krilu 10. armade se je italijanska vojska silovito upirala. 216. brigada je bila na območju Černelskih špic in Kanina zapletena v hude boje, tako da je bil napad na Nevejsko sedlo uspešen šele pozneje istega dne, dosegli so tudi umik Italijanov s Prevale. Glavne nemško-avstro-ogrske enote so napredovale po dolini Učje v zahodni smeri. Krauss je nemško lovsko divizijo podredil diviziji Edelweiss in tako še podprl glavnino sil, ki so prodirale. Napredovanje po dolini Učje je bilo oteženo zaradi cestnih zastojev in kolon ujetnikov. Enote 217. brigade so že v zgodnjih jutranjih urah napadle in zasedle Skutnik, Kal in Nizki vrh. Na predvečer je 4. bataljon 14. polka Hessen med sestopom s Skutnika zasedel Stolbico (Stolvizza) v Reziji. Italijani so se silovito upirali na Tamnamejskem sedlu in na vrhovih severno od Nizkega vrha. General von Wieden je iz obeh divizij oblikoval štiri dele: 1. nemška lovsko divizija, ki je napredovala proti vrhu Na Bili (Resiutta); 2. del je bil sestavljen iz dveh bataljonov avstro-ogrskih gorskih enot in gorske baterije, ki so prodirali v smeri utrdb pri Klužah; 3. del je bil prav tako sestavljen iz enot 2. dela, le da je napadal v smeri Pušje vasi čez Tamnamejsko sedlo; 4. del je sestavljala 216. brigada, ki je imela nalogo, da sestopi z masiva Rombon–Kanin in pri Žagi preide v rezervo. Pripadniki 22. divizije so se spustili po južnih pobočjih Stola

v Breginj, kjer so zajeli celotno italijansko brigado. Glavnina 22. divizije je vstopila v Breginj okoli 12. ure. Divizija je napredovala v smeri proti črti Monte Predolina–Monte Cavallo, kjer sta pomembnejše vzpetine v okolici zasedla 3. in 36. strelski polk. Italijani so se nekaj časa še upirali na Javorju, dokler niso prispele predhodnice 50. divizije. Od italijanskih ujetnikov so izvedeli, da je bila iz Čente na te položaje poslana vsa 63. divizija.²⁶⁹

Južno od 22. divizije je delovala 50. divizija, ki je bila prestavljena iz korpusa Stein v sestavo korpusa Krauss. To je tega dne povzročilo manjše težave, a te niso prerasle v večjo krizo zaradi italijanske nezbranosti. Krauss je svoji novi diviziji dal nove naloge, čeprav je ta za ta dan že izvajala naloge korpusa Stein. Črto Ivanac–Kraguonca–Mladesena naj bi napadel korpus Stein. Na njegovem desnem krilu je napredoval 2. bataljon 1. bosansko-hercegoveškega polka iz sestave 50. divizije. Spustili so se z Mije in napadli bok italijanskih sil, ki so se v dolini Nadiže upirale 63. polku iz sestave 12. šlezijske divizije. Italijanska obramba se je zlomila in se umaknila.

Druga dva bataljona 15. gorske brigade sta napredovala nekoliko severneje proti Ivancu, medtem ko se je preostalih pet bataljonov iz sestave 3. gorske brigade zbiralo med Ladro in Kobaridom, da bi okrepili 15. gorsko brigado. Glavno oviro za njihovo hitrejše zbiranje je povzročila prometna gneča na mostu čez Sočo pri Idrskem. Predhodnice 15. gorske brigade so osvojile Prosnid (Prossenico), Robedišče in vrh Lubjo, večina se je zbirala okoli Loga, Podbele in Kreda. Četa iz sestave 3. gorske brigade je do večera prispela pod vrh Ivanca in iz njegove okolice pregnala italijansko posadko. Prva analiza območja je pokazala, da italijanska obrambna črta na tem delu še ni dokončana in da v bližini ni pomembnejših sovražnikovih sil. Ti podatki so dosegli 50. divizijo veliko pozneje. Krauss je namreč 50. diviziji za ta dan določil napredovanje proti vrhovoma Na gradu (987 metrov) in Krnici, zato pri zasedbi Ivanca ni bilo sodelovanja preostalih enot 50. divizije. Tako je na tem pomembnem območju nastala nevarna vrzel, skozi katero bi sovražnik lahko prodr. Poveljstvo 14. armade je odločilo, da se iz sestave 50. divizije začasno izloči še nekaj bataljonov in tri gorske baterije, ki naj bi delovali že v prej določeni smeri, dokler Ivanac ne bo zaseden in izročen korpusu Stein.²⁷⁰

²⁶⁹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 231.

²⁷⁰ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 232.

Tirolski cesarski lovci so zgodaj zjutraj zavzeli vrh Stola in nadaljevali pohod proti masivu Gran Monte, katerega najvzhodnejši del je Breški Jalovec. Prvi bataljon 3. polka tirolskih cesarskih lovcev se je prebil čez ozki hrbet, ki povezuje masiv Stola z masivom Gran Monte. Okoli poldneva so cesarski lovci prispeli na planoto Breškega Jalovca in opazili slabo vkopane italijanske vojake okoli finančne vojašnice na zahodnem robu. Breški Jalovec je bil pomemben v vseh italijanskih obrambnih načrtih, zato so ga napadalci želeli čim prej zasesti. Že dan prej je do Viškorš prišel polkovnik Sapienza s svojima dvema bataljonoma alpincev, vendar se je ob pogledu na prodirajoče sovražnikove enote odločil, da je njegove enote treba rešiti pred obročem, zato je na planoti pustil en bataljon, s preostankom enot pa se je spustil v vas Viškorše, od koder je prišel. Zapuščeni italijanski bataljon se je spopadel z napadalci, tako da so se Italijani še pred večerom raztreseno umaknili. Zgodaj zjutraj 27. oktobra je bila zajeta še ena italijanska mitralješka četa, ki se je napotila na vrh, ne da bi vedela, da je že zaseden. Po padcu Breškega Jalovca so se italijanske enote začele umikati čez reko Tilment. Tega dne 55. avstro-ogrska divizija ni sodelovala v bojih, zvečer se je zbrala okoli kraja Sedlo v Breginjskem kotu.²⁷¹

Korpus Stein

12. šlezijška divizija in Nemški alpski korpus sta bila 26. oktobra budna že od 4. ure zjutraj. 12. šlezijška divizija se je v dolini Nadiže spopadla z novimi italijanskimi enotami, ki so jih v noči s 24. na 25. oktober pripeljali iz Trentina. Njihove predhodnice so bile že prejšnji dan odbite v spopadu s 63. polkom. Prvotno je bilo mišljeno, da bo 12. šlezijška divizija napadla sovražnika pri Stupici in nato nadaljevala pot po pobočjih Ivanca. Pri tem naj bi ji pomagala 50. divizija. Ker je ta divizija dobila nove naloge, se je načrt nekoliko spremenil. Napad v dolini naj bi izpeljala 63. polk in 1. bataljon 62. polka. Del večine, ki je bil takrat pri Livku, naj bi se spuščal proti Podbonoscu (Pulfero) in zadrževal sovražnika v dolini. Odločilni udarec naj bi mu z boka zadali Bošnjaki iz 15. gorske brigade, ki bi se spustili z Mije. Čeprav ta načrt ni popolnoma uspel, so Bošnjaki odločilno posegli v spopadu pri Stupici in Italijani so se umaknili.

²⁷¹ Prav tam, str. 232.

Napadalni del je že okoli 14. ure dosegel Stupico in začel se je vzpon na Ivanac. Tam so se enote 12. šlezijske divizije še pred večerom srečale z bataljoni 50. divizije.²⁷²

12. šlezijska divizija je tega dne v dolino Nadiže pripeljala težko artilerijo, ki se je pripravljala za napad na Čedad. Med umikom Italijanov je bila velika zmešnjava. Za seboj so puščali veliko orožja, vozil in vojaške opreme. Proti Podbonoscu je napredoval 23. polk, ki je pred večerom prišel do vasi Brišče (Brischis), kjer je že bilo poveljstvo divizije. Pozno zvečer je en bataljon 62. polka z inženirsko četo, baterijo in konjeniškim eskadronom dobil ukaz za prodor proti Ažli, da bi odprli pot za prodiranje Nemškega alpskega korpusa.²⁷³

Okoli 8. ure je do Kamnega prispela 117. divizija in nadaljevala pot v isti smeri kot 12. šlezijska divizija. Okoli 9.30 je nemška artilerija začela obstreljevati Čedad in okolico, vendar so morali obstreljevanje proti večeru ustaviti zaradi nevarnosti obstreljevanja svojih enot, ki so hitro napredovale. 13. strelska divizija iz rezerve je napredovala proti Volčam in naj bi po načrtu poveljstva 14. armade 27. oktobra prispela do Robiča. To ji ni uspelo zaradi gneče na cestah.²⁷⁴

Nemški alpski korpus in naskok odreda Rommel na Matajur²⁷⁵

Večina Nemškega alpskega korpusa je 26. oktobra morala priti v dolino Nadiže med krajema Lipo (Tiglio) in Klenjem (Clenia), iti čez reko in napasti južni del obrambne črte Ivanac–Mladesena. Prvi del enot je prišel v Lipo okoli 15. ure, ne da bi doživel odpor. Drugo kolono so pri Polavi čakale fizične ovire, s katerih so še pred kratkim streljali italijanski vojaki, dokler se niso umaknili. Severovzhodno od Sovodenj se je zgodil spopad, v katerem so Italijani uporabili

²⁷² J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 233; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 223.

²⁷³ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 233.

²⁷⁴ Prav tam, str. 234.

²⁷⁵ Za več informacij o delovanju odreda Rommel tretji dan ofenzive glej: HStAS, M660/200 Bü2, Abteilung Rommel, Gefechtsbericht über die Durchbruchschlacht bei Tolmein, 28. 10. 1917, str. 8–9.

artilerijo. Odzvale so se korpusne gorske baterije, zato so se Italijani znova umaknili. Pred večerom so enote prispele v Klenjo, kjer so izvidnice ugotovile, da je Ažla močno utrjena in zasedena ter da jo že napadajo predhodnice 200. divizije. Sovražnikove sile so bile tudi v Špetru Slovenov (San Pietro al Natisone). Korpusna artilerija je počasi napredovala proti Livku, vse preostale enote Nemškega alpskega korpusa pa so prespale v okolici Sovodenj. Poveljnik 3. korpusa general Stein je Nemškemu alpskemu korpusu za naslednji dan ukazal, da z nenadnim udarom osvoji Čedad. General Stein je dopoldne svoj štab premestil iz Kneže v Idrsko. Ker so se prometne težave v okolici Tolmina večale, je artilerija težko napredovala proti frontni črti, poleg tega je bilo v nasprotni smeri veliko italijanskih ujetnikov.²⁷⁶

Zgodaj zjutraj 26. oktobra je Rommel poslal poročnika Leuzeja na ogled južnega dela Jevščka, da ugotovi, ali so tam Italijani, in poišče pol kilometra zahodno od Jevščka pot okoli italijanskih položajev, ki so bili severozahodno od vasi. Ob 4.30 se je Leuze vrnil s poizvedovanja in pripeljal s seboj italijanskega ujetnika. Sporočil je, da na jugozahodnem izhodu z Jevščka ni Italijanov in da je preiskal pot na višini 500 metrov severozahodno od Jevščka ter tam ujel italijanskega vojaka, sicer pa ni bilo nikjer italijanskih enot.

To sporočilo je Rommla spodbudilo k odločitvi, da s štirimi četami odreda takoj zasede višino 500 metrov severozahodno od Jevščka, medtem ko preostale enote pusti v vasi za zaščito, da ob svitu napadejo Italijane severozahodno od vasi. Ta odločitev ni bila lahka. Če bi sovražnik iz Kraguonce obvladoval višino, ki naj bi jo zasedli še v temi, bi jih prisilil v boj na dveh frontah. Rommllove enote so začele počasi zapuščati Jevšček in začelo se je daniti. Enote so se vzpenjale čez koto 830 in kmalu ugotovile, da so sto metrov levo nad njimi italijanske enote. Rommel je predvideval, da njegove enote med italijanskim napadom ne bi našle ustreznega kritja, kar bi lahko povzročilo hude izgube. Odločil se je, da jih bo umaknil z območja nevarnosti. Ko so zadnji deli čet zapuščali kotanjo, so jih Italijani iz Kraguonce zasuli z močnim ognjem. Rommllove enote so se izmaknile, vendar so se le s težavo branile pred silnim sovražnikovim streljanjem. Bilo je vedno več izgub in med njimi je bil tudi poveljnik 2. čete Ludwig. Medtem se je tudi pri Jevščku

²⁷⁶ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 233–234.

vnel silovit boj. Na podlagi navodil sta 2. in 3. mitralješka četa pod vodstvom poročnika Kraussa napadli sovražnika severozahodno od Jevščka, ga zadržali na položajih in preprečili, da bi udaril v hrbet preostalim nemškim četam.

Nato se je Rommel z nekaj kurirji premaknil na višino 500 metrov severozahodno od Jevščka in našel kritje v grmovju. Analiziral je razmere in ugotovil, da nima več na voljo nobene enote. Kurirjem je naročil, da na zakrito območje, 50 metrov vzhodno od Rommlovega položaja, pripeljejo tri skupine 1. mitralješke čete iz prve bojne črte 2. in 4. čete. Potem bi iz njih sestavil več napadalnih skupin in jih odpeljal navzgor po pobočju za hrbet sovražnika, ki je bil severozahodno od Jevščka.²⁷⁷

Napadalne skupine so bile pripravljene napasti, vendar je bil pred začetkom bojev Italijanom posredovan poziv k predaji. To je Italijane prestrašilo. Vedeli so, da je njihov boj izgubljen, zato so se začeli predajati. Predala se jim je za tri čete močna posadka na položajih med nemškimi enotami in Jevščkom ter vsa posadka, ki je čakala v jarkih dlje proti severu do matajurske ceste. Zaradi bojnega trušča za svojim hrbtom in pojava manjših napadalnih skupin na severozahodnem pobočju na višini 500 metrov severozahodno od Jevščka je posadka popolnoma izgubila razsodnost. Boji med italijanskimi posadkami na Kraguonci in glavnino Rommlovih enot ter nemška prisotnost za njihovim hrbtom so pri sovražniku vzbudili domnevo, da napadajo Nemci iz smeri Kraguonce in da so že zasedli obvladujoče višine.

V kotanji 650 metrov severno od Jevščka se je Rommlovim enotam predal italijanski polk s 37 častniki in 1600 možmi. Polk je bil dobro oborožen in opremljen. Medtem je sto metrov nad njimi še vedno potekal boj. Vsega dogajanja severozahodno in severno od Jevščka italijanska posadka na Kraguonci ni več videla. Še vedno je močno pritiskala na prvo nemško bojno črto, toda Nemci so bili za hrbtom že prosti. Pri Jevščku sproščene čete so se počasi približevale in že frontalno napadale Kraguonco. Sovražnik se je močno upiral.

Rommel je zdaj z 2. četo napredoval in dosegel spodnji ovinek matajurske ceste, na katerem je stalo 14 italijanskih poljskih topov in 25 vozov s strelivom.

²⁷⁷ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 48–49.

Prav takrat se je nanje spustil mitralješki ogenj s severa in 2. četa je izgubila poveljnika poročnika Aldingerja, ki so ga ranili trije streli. Z vsemi izgubami se je stopnjeval bojni bes vojakov, ki so postopoma zavzemali položaje. Ob 7.15 je 2. četa, ki jo je vodil podčasn timer Hugel, z naskokom zavzela vrh Kraguonce. Tako je bila zapečaten usoda sovražnikovih sil na severozahodnem pobočju Mrzlega vrha.

Po uspešni zasedbi Kraguonce so se Rommlove enote pospešeno premaknile proti Mrzlemu vrhu na matajursko cesto, ki pelje po zahodni strani. Po sto metrih hoje so naleteli na utrjene italijanske položaje na gozdnatem grebenu. Podnarednik Hugel, ki je napadal višinski hrbet, je uspešno frontalno vezal italijanskega sovražnika, ki je bil tako po številu kot orožju močnejši, in ga je hkrati z več skupinami napadal v bok in hrbet. Sovražnik je zaradi takega načina bojevanja zdržal le nekaj minut, potem se je umaknil navzdol proti Livku.

V nadaljevanju je Rommel hitro napredoval. Kjer koli je s svojimi četami naletel na italijanske enote, jih je hitro napadel in zveza z zaledjem se je prekinila. Rommlu so kmalu sporočili, da potekajo severovzhodno od Kraguonce mitralješki spopadi z Italijani, ki zadržujejo njegove enote. Preizkušenega nemškega častnika to ni zmotilo, saj se je odločil, da se na mitralješki ogenj ne bo oziral in bo napadal naprej proti Mrzlemu vrhu, dokler ne bo srečal močnejšega sovražnika.²⁷⁸

Šestindvajstega oktobra ob 8.30 je 2. četa uspešno zasedla koto 1192, dva kilometra zahodno od vasi Avsa. Nadaljnje napredovanje je preprečil močan sovražnik, ki je bil utrjen 800 metrov jugovzhodno od Mrzlega vrha (1356 metrov). Italijani so koto, ki so jo Rommlove enote pravkar zasedle, obstreljevali z več mitraljezi. Desno spodaj na pobočju in desno zadaj v smeri Jevščka se je slišalo živahno bojevanje, ki je nakazovalo na uspešno napredovanje preostalih enot Nemškega alpskega korpusa. Rommel je ocenil, da za napad na italijanske enote na jugovzhodnem pobočju Mrzlega vrha potrebuje vsaj dve četi in mitralješko četo, zato se je vrnil na matajursko cesto, Hugel pa je moral obdržati koto 1192.

²⁷⁸ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 50–51.

Medtem ko je Rommel iskal vezista za vzpostavitev zveze s preostankom enote, je šeststo metrov južneje od kote 1192 srečal italijansko enoto bersaljerjev, ki je začela streljati nanj in mu slediti na koto 1192. Ko je Rommel dosegel koto, je zaukazal močnejši napadalni skupini, da se poveže s preostalimi deli enot in jim prenese ukaz, da pospešeno odidejo proti koti 1192. Medtem so začeli deli Nemškega alpskega korpusa in 12. šlezijske divizije, ki so bili na območju Perati–Avsa–Livek, prodirati po matajurski cesti proti Kraguonci. 2. bataljon 61. pehotnega polka, ki je korakal na čelu, je kilometer in pol južno od Avs naletel na italijanske enote in jih tudi napadel. Delom Nemškega alpskega korpusa za njimi se je posrečilo prodreti ob matajurski cesti proti Kraguonci, 1. bataljon polka Leib pa je obtičal pred italijanskim zapornim položajem pri Polavi (del položajev Jevšček–Polava–Sveti Martin).

Ko je Rommel ob 10. uri pri koti 1192 zbral vse svoje enote, se je počutil dovolj močnega za napad italijanske posadke na Mrzlem vrhu. S svetlobnimi znaki mu je uspelo dobiti artilerijsko podporo, ki je uspešno bombardirala italijanske položaje na južnem pobočju Mrzlega vrha. Zatem je četa mitraljezov s kote 1192 z močnim ognjem udarila po italijanskih posadkah in jih držala privezane nase, medtem pa so čete pod Rommlovim vodstvom začele napadati po gozdnatih predelih tik pod matajursko cesto. Posrečilo se jim je obkoliti zahodno italijansko krilo, potem so se obrnili proti boku in hrbtu italijanskih položajev. Toda Italijani so ob pogledu na Rommlove enote hitro izpraznili položaje ter se umaknili na vzhodno ali severno pobočje Mrzlega vrha. Ker Rommel ni nameraval slediti sovražniku, je prekinil ogenj in odšel po višinski cesti proti južnemu pobočju Mrzlega vrha ter s seboj vzel čete mitraljezov.²⁷⁹

Že med spopadom je Rommel ugotovil, da Italijani na sedlu med obema najvišjima vrhovoma Mrzlega vrha kažejo znake nezanimanja in neodločnosti, saj so samo opazovali nemško napredovanje. Na razdalji tisoč metrov od sovražnika so Rommlove enote začele mahati z robci, toda nihče se ni zganil ali odgovarjal in se premikal. Na razdalji šeststo metrov od sovražnika so se Rommlove enote skrile v gozd in zasedle rob gozda. S poročnikom Streicherjem, zdravnikom dr. Lenzem in nekaterimi vojaki se je Rommel približeval Italijanom in na razdalji tristo metrov od njih videl, da

²⁷⁹ Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 55–56.

Italijani kričijo in mahajo z rokami ter da imajo vsi pri sebi orožje.²⁸⁰

Rommel se je odločil za pogajanje. Z mahanjem robca je Italijane pozival k predaji. Gmota italijanskih vojakov je samo strmela in se ni premikala. Nenadoma se je začela premikati proti nemškim enotam, častnike, ki so temu nasprotovali, so potegnili za seboj. Italijanski vojaki so odvrgli orožje in stekli proti Rommlu. Nenadoma je bil obkoljen, dvignili so ga na svoja ramena in vpili: »*Evviva Germania!*« To je bil za Italijane na Mrzlem vrhu srečen dan, saj je zanje pomenil konec vojne.

Rommlove čete so z nekaterimi italijanskimi vojaki, ki so govorili nemško, postrojile ujetnike in jih poslale po matajurski cesti, frontalno proti vzhodu. Ujetih je bilo približno 1500 mož 1. polka brigade Salerno. Dva vojaka sta spremljala premik ujetnikov čez Kraguonco na Livek. Podčastnik Göppinger je dobil nalogo, da razoroži in odpelje 43 italijanskih častnikov. Ob pogledu na slabotne Rommlove enote se je italijanskih častnikov polastila bojna vnema, vendar je bilo prepozno, saj je Göppinger dosledno opravil svoje naloge.

Medtem ko se je razoroženi italijanski polk premikal navzdol, je Rommel s svojimi enotami tik pod italijanskim taboriščem hitro nadaljeval svojo pot. Nekaj zajetih Italijanov mu je medtem povedalo, da je na pobočjih Matajurja 2. polk brigade Salerno, ki ga je Cadorna že večkrat pohvalil in je imel svoj sloves. Rommel je ocenjeval, da bo polk gotovo streljal na nemške enote, kar se je tudi zgodilo. Na zahodnem pobočju Mrzlega vrha se je nanje usul mitralješki ogenj, a so se mu uspešno izognili in se skrili v gosto grmovje pod cesto. Pot so nadaljevali ostro proti jugozahodu čez koto 1223 do ostrega ovinka matajurske ceste južno od kote Krajca (1424 metrov). Da bi sovražnika prevarali, je Rommel ukazal nekaterim mitraljezom, naj streljajo z zahodnega pobočja Mrzlega vrha, s preostalimi enotami pa se je neopazno premikal po gostem grmovju. Na cestnem ovinku 600 metrov južno od kote 1423 je nepričakovano napadel italijansko posadko na vrhu Krajca, ki je še vedno streljala na zadnje dele Rommlovih enot in na mitraljeze na Mrzlem vrhu.²⁸¹

²⁸⁰ Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 56–57.

²⁸¹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 58–59.

Medtem ko so se Rommlove čete pripravljale na napad, je Rommel prejel povelje, da se mora Württemberški gorski bataljon vrniti, saj je major Sprösser dosegel Kraguonco. Veliko ujetnikov, ki jih je Rommel zajel – do takrat čez 3200 –, je ustvarjalo vtis, da je italijanski odpor na masivu Matajurja že zlomljen. Zaradi tega povelja so se začeli vsi drugi deli Rommlovih enot, razen sto vojakov in šest posadk s težkimi mitraljezi, ki so spadali k Rommlu, umikati proti Kraguonci. Rommel je okleval, ali naj prekine boj in se tudi sam vrne proti Kraguonci, vendar se je raje odločil za napredovanje proti Matajurju, čeprav bataljonsko povelje tega ni predvidevalo.

Rommlove čete so z juga udarile proti italijanskim silam na koti 1426 in Glavi (1467 metrov), a so se te na dobro ugnezdene nemške mitraljeze le slabo odzvale. Ko so se posamezni Italijani poskušali umakniti na severno pobočje kote Krajca, se je Rommel z nekaj vojniki premaknil čez matajursko cesto na njegovo zahodno pobočje. Rommel je z delom svojih enot hitro napredoval. Desno zgoraj so Italijani praznili svoje položaje in se umikali na vzhodno pobočje Krajca. Italijanski bataljon se je hotel z višine 1467 metrov umakniti proti jugozahodu, toda Rommlove enote so ga prisilile, da je obstal. Približali so se Italijanom in na razdalji petsto metrov južneje začeli mahati z robci. Tedaj so Italijani popolnoma prenehali streljati in 2. polk brigade Salerno je začel odlagati orožje. Hitro so ločili 1200 vojakov od 35 častnikov in jih usmerili po matajurski cesti proti Livku. Poveljujoči polkovnik je bil besen zaradi neubogljivosti vojakov in tudi zato, ker jih je zajela le peščica nemških vojakov.

Nemški vojniki so brez odmora nadaljevali svoj napad proti vrhu Matajurja, ki je bil 1500 metrov stran in 200 metrov višje. Kmalu so zagledali italijansko posadko, ki ni dajala vtisa, da bi se predala. Možnosti približevanja niso bile ugodne, zato se je Rommel odločil, da se po nagnjenem pobočju in skrit pred sovražnikom obrne proti vzhodu ter napade italijanske položaje na vrhu kote Glava (1467 metrov). Med premikom so si majhne skupine Italijanov nenehno prizadevale priti – z orožjem ali brez njega – do kraja, kjer je pred pol ure položil orožje 2. polk brigade Salerno.

Na ostrem vzhodnem grebenu Matajurja, petsto metrov vzhodno od vrha, je Rommel presenetil italijansko četo. Ta se je, ne da bi vedela za

dogajanje za svojim hrbtom, bojevala na severnem pobočju pod grebenom, ki se vleče od Glave do Matajurja, frontalno proti severu, s patruljami 12. šlezijske divizije, ki so se vzpenjale proti Matajurju iz smeri Kolene. Ko so se nemške enote nenadoma pojavile za njo, se je brez odpora hitro predala.

Medtem je poročnik Leuze z jugovzhodne smeri z mitraljezi obstreljeval posadko na vrhu in se s preostalimi deli svoje enote povzpел po zahodni strani na greben, ki se vleče proti vrhu. Drugi težki mitraljezi so zasedli skalnato kopo, 400 metrov vzhodno od vrha, da bi varovali napadalne skupine na južnem pobočju. Preden so sploh odprli ogenj, je italijanska posadka na vrhu že dala znamenja za predajo. Tako se je 120 italijanskih vojakov pri stari mejni stražarnici predalo – čakali so, da bodo zajeti.

Dne 26. oktobra 1917 ob 11.40 so tri zelene svetlobne rakete in ena bela raketa oznanile, da je Matajur zavzet. Naskok na Matajur je Rommlovemu odredu uspel v slabih 52 urah po začetku ofenzive. Pri tem so zajeli 150 italijanskih častnikov, 9000 vojakov in 84 topov. Popolnoma nerazumljivo je bilo odzivanje 1. polka brigade Salerno na Mrzlem vrhu, saj je bil številčno močnejši in bolje oborožen, vendar je nizka morala italijanskih vojakov polk popolnoma ohromila. Rommlov odred je v treh dneh bitke izgubil šest vojakov, trideset je bilo ranjenih. Večina Württemberskega gorskega bataljona se je nato skozi vas Mašera (Masseris) spuščala proti jugu in v večernih urah prišla do Nadiže.

190

Korpus Berrer

Korpusa Berrer in Scotti sta se 26. oktobra pomikala v smeri jugozahodno od Kolovrata po vzpetinah in dolinah, ki so bile usmerjene proti Čedadu. Kmalu po polnoči je poveljstvo korpusa Berrer po 200. diviziji dobilo obvestilo, da je 8. grenadirski polk iz sestave 5. divizije korpusa Scotti pripravljen za napad na Hum in da potrebuje pomoč s severne strani. Začetek artilerijske priprave je bil predviden ob 7. uri, pehotni napad pa ob 8. uri.

Na območju delovanja 200. divizije so se v zgodnjih jutranjih urah začeli premikati trije bataljoni 3. lovskega polka ob podpori dveh gorskih baterij v smeri Trinka, kjer jih je čakalo italijansko skladišče. Tja so prispeli ob 4.30. Sledil je napad na Hlodič (Clodig), potem pa so se usmerili proti jugu, da bi ustvarili prostor za napredovanje 26. divizije. Večina divizije s 4. in 5. lovskim polkom se je ob 3.30 napotila po vojaški cesti od sedla Solarji proti Ravnam (Raune). Okoli 8. ure je 4. lovski polk iz Raven nadaljeval pot proti Svetemu Martinu (Monte San Martino, 965 metrov), napredoval čez goli hrbet, ki je bil močno utrjen s poljskimi in trajnimi utrdбами, toda skoraj brez posadk. Vrh so osvojili tako, da so sovražnika presenetili. Zajeli so 300 vojakov z vsem orožjem in poljsko bolnišnico.

Izčrpani vojaki so si privoščili krajši počitek, vendar sta ostali motivacija in telesna pripravljenost še vedno na visoki ravni. Okoli 15. ure je bataljon 4. lovskega polka prispel na koto 625 in se proti večeru ustavil na Vajnici/Monte Vainizza. Čeprav še niso bili pripravljeni na napad, so proti Italijanom odprli mitralješki ogenj. Izvidniške patrulje so sporočile, da je kraj dobro utrjen. 5. lovski polk je pred večerom prispel do vasi Hlaste (Clasta) blizu Gornje Merse (Merso di Sopra), 3. lovski polk pa se je čez Hlodič (Clodig) spustil do Hlaste. Med popoldnevom so se enotam pridružili tudi bataljoni, ki so bili poslani kot pomoč pri osvajanju Huma.²⁸³

Šestindvajsetega oktobra je 26. divizija prišla iz zaledja na prvo bojno črto. Dva bataljona 125. polka sta napredovala proti Praprotnici, da bi pomagala pri osvajanju Huma, ki je padel okoli 9. ure, potem so bile vse moči

²⁸³ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 234; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64.

usmerjene proti Gornji Mersi. Divizija se je povzpela na Kolovrat po težavni poti čez Jesenjaki, Ježo in Sleme. Le pehota in gorska artilerija sta se lahko premikali po tej poti. Morala enot je bila visoka, k čemur so prispevale tudi bogate zaloge hrane, pijače in oblačil, najdene v zapuščenih skladiščih.²⁸⁴

Korpus Scotti

Enote korpusa Scotti so morale v enem dnevu zasesti Hum, enega zadnjih pomembnih vrhov, ki ga je bilo treba osvojiti pred prodorom v Furlanijo. Hum sta branili italijanski brigadi Elba in Puglie. 1. avstro-ogrski divizija je bila zelo izčrpana, zato ni bilo gotovo, ali bo enotam uspelo. Enote so najprej počivale na položajih okoli Globočaka, potem pa so se uspešno prebile na Kambreško in do večera do Svetega Jakoba (745 metrov), nedaleč od Korade.²⁸⁵

Na območju 5. divizije se je 8. polk grenadirjev pripravljaj na napad na Hum in brez upoštevanja ukaza je 1. bataljon po 5. uri jurišal na izpostavljene sovražnikove položaje na vzpetini Glava. Potem je napredoval proti dobro branjeni vasi Zaločila. Po osvajanju vasi se je začel z 2. bataljonom in strelci 1. bataljona vzpenjati po severnih obronkih Huma, kjer so utrpeli najtežje izgube zaradi svoje artilerije. Ena četa je s pomočjo 3. bataljona 3. lovskega polka 200. divizije zasedla vas Obronke, potem se je napad nadaljeval z osvojitvijo vasi Malinsko. Kmalu zatem se je začela 8. četa 2. bataljona vzpenjati po severovzhodnem grebenu. Poveljnik čete je pustil strelce z mitraljezi, da so streljali po kolonah italijanskih vojakov, ki so se umikali po cesti iz Zaločil, in se z nekaj možmi prebil do vrha, kjer je zajel posadko. Ob 8. uri se je po načrtu začelo obstreljevanje vrha, zato so osvajalci in poraženci poiskali zaklon v kavernah. V eni od njih so zajeli celoten štab italijanske brigade. Ko je okoli 9. ure ogenj pojenjal, so prispele tudi druge napadalne enote in očistile posamična mesta odpora. Ujetih je bilo 80 italijanskih častnikov s poveljnikoma obeh brigad in 3500 italijanskih vojakov. Zaplenjenih je bilo 51 mitraljezov in 61 topov.²⁸⁶

²⁸⁴ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235.

²⁸⁵ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 223.

²⁸⁶ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 223.

Enote 5. divizije so se nato premaknile v smeri močno utrjenih točk hriba Sveti Ivan (San Giovanni, 703 metrov) in vasi Dolenji Trbilj (Tribil Inferiore). Na srečo so italijanske posadke pobegnile tik pred prihodom nemških enot, pozneje sta na te položaje prispela tudi 52. brandenburški polk in 12. polk grenadirjev. Poveljnik je določil svojim enotam kot cilj za naslednji dan osvojitve jugovzhodnega predmestja Čedad. Med dnevom je prispela čez Sela pri Volčah v Kostanjevico 57. divizija, ki jo je spremljala 28. divizija 2. soške armade. Naslednji dan sta se enoti dokazali med osvajanjem Korade. 1. avstro-ogrska divizija je dobila povelje, da nadaljuje pregon sovražnika ob toku Idrije.²⁸⁷

Usklajevanje načrtov ofenzive

Kmalu po začetku ofenzive so se pokazala nasprotja med poveljstvom 14. armade in avstro-ogrskim vrhovnim poveljstvom v Badnu, saj so bili pogledi na razmejitev odsekov delovanja vseh štirih armad (1., 2., 10. in 14. armade) različni. Medtem ko je hotela dodeliti Avstro-Ogrska pred ofenzivo 14. armadi širši sektor, kot je bil dokončno določen 24. oktobra, je želela zdaj, ko je bil prodor uspešen, svojim avstro-ogrskim enotam, predvsem Borojevičevim armadam, priskrbeti čim večji delež v pregonu in plenu, 14. armado pa stisniti v prostor severno od Vidma in ji v prid 10. armade odvzeti avstro-ogrski korpus Krauss. Poveljnik 14. armade general von Below se je temu uprl, saj je imel tako kot Avstro-Ogrska v mislih materialne razloge.

Po prihodu v Furlanijo so se križale smeri napredovanja nekaterih enot 2. soške armade in 14. armade. Tako so se zgodili nepotrebni zastoji v napredovanju proti Tilmentu. General von Below je zagovarjal čim hitrejši izpad skupine armad feldmaršala Franza Conrada von Hötzendorfa iz tirolske trdnjave in se je bil pripravljen v korist tega napada odpovedati delu artilerije. Predlagal je, da Avstro-Ogrska za napad izdvoji iz Borojevičeve skupine nekaj velikih enot, ki so bile za prodor na ravnino nepotrebne, a bi von Hötzendorfu prišle prav. Nazadnje so dosegli kompromis, ki je ohranjal trenutno stanje

²⁸⁷ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235.

napredovanja 14. armade in začasno podreditev 10. armadi tistih Kraussovih enot, ki so delovale v njeni operativni coni.²⁸⁸

Skladno z načrti poveljstva 14. armade naj bi njene enote napredovale na severu pri mostu pri Corninu, najužnejša točka prodora sta bila mostova pri Delizii. Poveljstvo je hotelo osvojiti vse fortifikacije v srednjem toku Tilmenta, največja težava, s katero so se srečevali, je bila otežena logistična oskrba, ki ji ni uspelo do določenega roka oskrbovati enot zaradi zastojev v Soški dolini. Enote 14. armade so tretji dan prodora zajele 40.000 ujetnikov in 380 topov, obe soški armadi pa sta imeli 20.000 italijanskih ujetnikov in 250 topov. Avstro-ogrski in nemški letala so tega dne sestrelila petnajst italijanskih letal, sami pa so jih izgubili le štiri. Rezervne enote 14. armade so opravile te premike: 3. divizija je v večernih urah prispela v Tolmin, 2. soški armadi je uspelo do večera pripeljati v okolico Avč svoje armadne rezerve (9. in 28. divizijo), rezerve jugozahodne fronte so prispele v neposredno bližino mostišča, in sicer 33. divizija na Grahovo ob Bači, 4. divizija na Šentviško goro, 29. divizija pa v Kal nad Kanalom.²⁸⁹

Cadornova odločitev za umik

Cadorna je do jutra 26. oktobra 1917 še vedno upal, da bo zaustavil prodor, kar bi bilo odvisno od uspešne obrambe na črti Breški Jalovec–Korada. Ves dan je čakal na pravi trenutek, da bo svojim podrejenim enotam izdal ukaze za umik na strateške točke obrambe. Zato je poveljnikoma 2. in 3. armade ukazal, da je treba črto Breški Jalovec–Kuk–Vodice–Sveta gora–sedlo Dol–Solkan odločno braniti vse do padca zadnjega moža. 2. armadi je dal na razpolago 20. in 33. divizijo, ki naj bi bili armadna rezerva. Poveljstvu 2. armade je ukazal, naj takoj razporedi enote na reki Ter in Vršo (Versa). 3. armada je dobila nalogo, da se umakne na črto Gorica–goriško mostišče–Doberdobska dolina. Med umikanjem ali najpozneje neposredno po njem je zahteval, da 3. armada izloči eno divizijo iz 8. korpusa in štiri brigade iz armadne rezerve. Dve od njih naj bi ostali na sektorju armade, pripravljeni na hiter transport do

²⁸⁸ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 236–237.

²⁸⁹ Prav tam, str. 237.

cilja, če bi bilo to nujno. Cadorna je od svojih podrejenih zahteval vzdržljivost, najvišjo motivacijo in odločnost. Hotel je neusmiljeno izkoreniniti vsako znamenje slabosti. Cadorna je poslal poveljniku Zone Carnie preventivni ukaz za umik težkih in sodobnejših topov proti poligonu pri Spilimbergu in ukaz za pripravo umika enot. Hkrati mu je predal tudi poveljevanje nad 63. divizijo. Poveljnik 4. armade je od Cadorne dobil podoben ukaz in navodila za umik težkih in sodobnejših topov na reko Piavo, in sicer na črti Pederobba–Asolo–Montebelluna.²⁹⁰

2. armada je dobila na razpolago 20. divizijo in 2. konjeniško divizijo, medtem ko je bilo treba ostanke 50. in 34. divizije premestiti na drugi breg Tilmenta, da bi se popolnili in reorganizirali ter prešli v rezervo vrhovnega poveljstva. General Montuori je Cadorni sporočil, da je v svoje armadno poveljstvo vključil 16. divizijo pri Torzanu in 10. divizijo pri Cornu di Rosazzo ter jurišno brigado Sassari iz sestave 23. divizije pri Manzanu. Popoldne so v okolici Pinzana organizirali poseben korpus v sestavi 2. armade, ki je moral varovati mostove v srednjem toku Tilmenta. Ponoči je Cadorna na podlagi poročil izdal ukaz, da je treba 2. in 3. armado umakniti na desni breg Tilmenta, hkrati je prosil za pomoč vrhovno zavezniško poveljstvo.

Britanska in francoska vojska sta se hitro odzvali in že 28. oktobra sta začeli pošiljati italijanski vojski prve enote v pomoč. Do 2. decembra je na območje Verone in Mantove prišlo šest francoskih divizij 10. armade in do 15. decembra pet britanskih. Cadorna je 27. oktobra ob 2.50 izdal ukaz za umik 3. armade na Tilment. Enak ukaz je bil uro pozneje poslan 2. armadi. Tega dne je Cadorna zapustil Videm skupaj s svojim poveljstvom in se umaknil v Treviso, ne da bi na terenu pustil kakšno poveljstvo ali enoto, ki bi skrbela za zbiranje informacij in povezavo z umikajočimi se enotami. Tretji dan ofenzive je tako povzročil popoln zlom italijanske vojske, ki se je umikala na reko Tilment. Neorganizirano se je umikala predvsem 2. armada, v kateri je Cadorna videl glavnega krivca za italijanski poraz.²⁹¹

²⁹⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64–65; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 237.

²⁹¹ M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra*, str. 381; M. Thompson: *The White War*, str. 316; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 65.

Cadorna je 4. novembra ukazal 2. in 3. armadi umik na reko Piavo in Monte Grappa. Istega dne je tudi avstro-ogrski nadvojvoda Eugen ukazal armadni skupini jugozahod, da razširi območje delovanja celotne 12. ofenzive in da vse enote aktivno izvajajo napade na italijanske enote ter jih preženejo do reke Piave ali vsaj do reke Brenta. Boroevičeva 2. in 1. armada naj bi prečkali Piavo na območju med Nerveso in morjem ter dosegli Brento; hkrati sta dobili nalogo, da pošljeta enote, da zavzamejo Benetke (Venezia). 14. armada naj bi napredovala do Piave severno od Nerveze na območju Belluno–Feltre–Fonzaso–Bassano in tako pretrgala komunikacije z italijansko 4. armado. Avstro-ogrška 10. armada naj bi napredovala navzdol do reke Piave do Belluna in potem v smeri Feltre v dolino Brente, kjer naj bi napadla planoto Asiago.²⁹²

²⁹² J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 146.

SKLEP

V drugi polovici leta 1917 se je avstro-ogrska monarhija spopadala z resno krizo na vseh treh področjih strateške obrambe, in sicer na političnem, ekonomskem in vojaškem. Ker je dvojna monarhija zaprosila za pomoč Nemčijo, so pred dokončno odločitvijo o skupni ofenzivi potekali pogovori tako na politični kot na vojaški strateški ravni. Na operativni ravni je bil pomemben dosežek 14. armade zlom kohezije in volje do boja v 2. italijanski armadi, zaradi česar se je italijanska vojska umaknila na reko Piavo. Izrazita vojaška prednost predvsem nemške vojske takrat ni bila dovolj za popoln poraz italijanske vojske. Za zmago ali poraz v vojni so poleg vojaških pomembne tudi ekonomske in politične zmogljivosti države. Vojaška zmaga 14. armade je imela samo kratkoročen strateški vpliv, saj je že leto pozneje prišlo do razpada Avstro-Ogrske predvsem zaradi nacionalnih, političnih in ekonomskih vzrokov, ki so seveda usodno vplivali tudi na vojaške zmogljivosti.

12. soška ofenziva je bila kompleksna in zahtevna vojaška operacija tako z vidika načrtovanja in organizacije kot tudi načina izvedbe. V tej ofenzivi je prišlo do spopada dveh različnih konceptov, dveh doktrinarnih pristopov, dveh različnih kultur poveljevanja ter vodenja enot in seveda tudi doktrin ofenzivnega in defenzivnega delovanja. Izstopala sta dva pomembna stebra, ki sta odločilno prispevala k zmagi 14. armade. Prvi je že dobro znani nemški koncept poveljevanja in vodenja *auftragstaktik*, drugi pa predstavlja še precej neznano področje, ki ga poimenujemo »miselni manever«.²⁹³ To je sicer izraz, ki ga takrat niso poznali, vendar lahko ocenimo, da je bil način razmišljanja poveljnikov na vseh ravneh zelo blizu temu konceptu, ki ga sodobne vojske danes vpeljujejo v svoje vojaške doktrine. Spoznali smo, da sistem poveljevanja v sodobnih vojskah temelji na sistemu, ki so ga prikazale predvsem elitne nemške enote v 12. soški ofenzivi. Takrat so ga poimenovali *auftragstaktik*, današnje vojaške doktrine ta strokovni izraz obravnavajo kot poveljevanje s poslanstvom oziroma namero.

²⁹³ Angl. *manoeuvrist approach*.

Zanimivo je, da je bil ta koncept poveljevanja po 2. svetovni vojni pozabljen in je znova zaživel v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja. Danes je poveljevanje najpomembnejša bojna funkcija, ki povezuje vse druge.²⁹⁴

Nemške in tudi nekatere avstro-ogrske enote so v 12. soški ofenzivi delovale z delno decentraliziranim konceptom poveljevanja, medtem ko so Italijani imeli uveljavljen centralizirani sistem. Delno decentralizirani koncept je temeljil na poveljevanju s centralizirano namero in decentralizirano izvedbo. To je omogočalo pobudo podrejenih in povezovanje med poveljniki sosednjih enot po horizontalni liniji. Centralizirana namera je zagotavljala enotnost naporov⁽²⁹⁵⁾ k istemu skupnemu cilju. Stalno vzdrževanje pobude enot v napadu je sililo sovražnika v podrejen položaj in to mu je onemogočalo prevzemanje pobude.

Centralizirana izvedba na italijanski strani je temeljila na vertikalni strukturi, kjer so bili poveljniki življenjsko odvisni od ukazov z vrha. Posledica centraliziranega poveljevanja je bila tudi odsotnost pobude in nezavedanja o pomembnosti sodelovanja ter usklajevanja med sosednjimi enotami po horizontalni liniji. Hiter in globok prodor 14. armade prvega dne ofenzive torej ni bil posledica superiornosti v ognjeni moči in fizični sili, temveč predvsem rezultat izvrstnega koncepta poveljevanja in manevra na nemški in avstro-ogrski strani, ter odsotnost učinkovitega poveljevanja v kritičnih trenutkih na italijanski strani. Na področju manevra je zmagala gibljivost proti statičnosti.

Vojaški geografski prostor sicer ni bil ključni dejavnik zmage oziroma poraza v 12. soški ofenzivi, vendar je kljub vsemu pomembno vplival na uspeh oziroma poraz. Zemljišče v kombinaciji z vremenom je bilo v Posočju relativno zahtevno in zato za 14. armado velik dejavnik tveganja. Razgibano gorsko zemljišče z velikimi višinskimi razlikami je zahtevalo predvsem od jurišnih in pehotnih enot izjemno fizično pripravljenost, od poveljnikov pa specialistična znanja s področja gorskega bojevanja.

²⁹⁴ NATO standard AJP-3.22 Allied Joint doctrine for Land Operations, Edition A Version 1, March 2016, Nato standardization office, str. 1–2; Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–5.

²⁹⁵ Angl. *unity of effort*.

Treba je omeniti še eno pomembno dejstvo, ki je na soškem bojevališču ostalo pozabljeno vse do današnjih dni. Prav na naših tleh se je, skupaj še z nekaterimi uspešnimi ofenzivami na evropskih bojevališčih, razbil mit oz. stereotip o prvi svetovni vojni kot popolnoma statični vojni v rovih in podzemnih kavernah. Prodor v Posočju oktobra 1917 nosi v celoti pečat manevrskega vojskovanja, saj je prav tukaj prišlo do uporabe taktike jurišnih skupin, ki se je razvila v taktiko prodora oziroma taktiko infiltracije. 12. soška ofenziva je tudi šolski primer združenega bojevanja rodov pehote in artilerije, ki ima presenetljivo podobne ali enake elemente sodobnega vojskovanja pehote. Ta dragoceni vir izkušenj in celotno bojišče imamo tukaj na domačem pragu.

Kobarid je v zgodovinskem spominu pustil pečat kot simbol zmage in tudi poraza. To je po svoje razumljivo, če dogodke pogledamo v luči tistega časa. Dejstvo, da je 14. armadi oziroma 12. šlezjski diviziji v dobrih osmih urah uspel prodor kar šestnajst kilometrov globoko v italijansko obrambo, je bilo nekaj novega, izjemnega, zunaj takrat veljavnih konceptov. Vendar Kobarid v 12. ofenzivi ni bil točka preboja niti cilj napada 14. armade. Ključni del prodora na taktični ravni je bila v prvi fazi osvojitve višinskih položajev tretje italijanske armadne obrambne črte na Kolovratu in Matajurju. Osvajanje Kobarida brez zasedbe Kolovrata in Matajurja bi za enote 12. šlezjske divizije območje med Tolminom in Kobaridom že 25., a najpozneje 26. oktobra, dejansko postalo past. Razmeroma ozek prostor med Tolminom in Kobaridom smo opredelili kot zapleten teren, kjer je napredovanje mogoče, vendar je umik težak in lahko postane past. Zato je ob tem pomembno poudariti, da imata vsaj enak delež zaslug pri osvajanju Kobarida tudi 50. divizija, ki je krenila v napad z Mrzlega vrha nad Tolminom, in Nemški alpski korpus s svojim delovanjem na Kolovratu.

Preboj pri Tolminu in s pomožnim krakom preboja pri Bovcu je nakazal nove koncepte. Temeljno idejo manevrskega vojskovanja so Nemci začeli razvijati v prvi svetovni vojni z elitnimi lovskimi, gorskimi, pionirskimi in jurišnimi enotami. Hitrost in tempo so v 2. svetovni vojni na enak način samo še pospešili z uvajanjem motoriziranih, mehaniziranih in oklepnih enot. S tem so pri sovražniku dosegli še večje presenečenje in zmedo. Ta

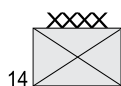
novi pristop je odlično opisal francoski zgodovinar Marc Bloch. Prodor nemških enot v Francijo leta 1940 je v knjigi z naslovom *Nenavadni poraz* opisal takole: »Nemci pa so imeli ves čas bojev to zoprno navado, da so se pojavljali tam, kjer se ne bi smeli. Niso igrali po pravilih.«²⁹⁶

Dejansko so Nemci na enak način delovali že v 12. soški ofenzivi. Spomnimo se še enkrat Rommla in njegovega odreda, s katerim je zmedel in presenetil Italijane na Kolovratu in Matajurju, ter presenečenja ob prodoru 12. šlezijske divizije v Kobarid. Lokalno gledano so napadalci ustvarjali navidezen vtis o kaosu, neorganiziranosti in nepovezanosti. V resnici pa je šlo za natančno izdelan koncept sinhroniziranega bojišča, kjer je bil globok prodor v sovražnikov bojni razpored temeljni koncept, in ne vojna sreča ali čudež. Kar bo ostalo za večno v zgodovinskem spominu zadnje ofenzive na Soči, je ideja oziroma koncept. Marc Bloch je o tej ideji v svojih pričevanjih iz leta 1940 zapisal: »Verjeli so v akcijo in nepredvidljivost. Mi smo svoje upe polagali v mirovanje in v strategije iz preteklosti.«²⁹⁷ Kljub časovni oddaljenosti je 12. ofenziva pustila neizbrisen pečat in bo zato tudi v prihodnje bogat vir preučevanja na področju vojaške zgodovine in vojaške teorije vojskovanja.

²⁹⁶ M. Bloch, 2014, *Nenavadni poraz: pričevanje iz leta 1940* založba Sophia, Ljubljana, str. 45.
Gre za prevod dela *L'étrange défaite*.

²⁹⁷ Prav tam, str. 46.

LEGENDA TAKTIČNIH ZNAKOV

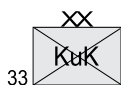
14. armada

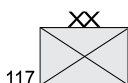
korpus Stein

Nemški alpski korpus
(formacijsko divizija)

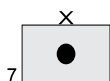
33. avstro-ogrška
pehotna divizija

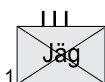
117. pehotna divizija

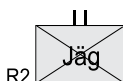
1. lovška brigada

7. artilerijska brigada

1. lovski polk

2. rezervni lovski
bataljon

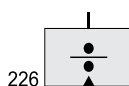
bavarski gardni
polk Leib

Württembergški
gorski bataljon

3. pionirska četa
5. bataljona

226. četa gorskih
mitraljezov

minometna četa

rekrutna četa

četa zvez

poveljniški pehotni vod

izvidniški oddelek

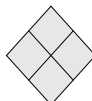
jurišni oddelek

oddelek
puškomitraljezov

oddelek bombometov

italijanske enote

Württembergški gorski
bataljon – poveljstvo

VIRI IN LITERATURA

Viri

Arhiv zgodovinskega urada Vrhovnega štaba italijanske vojske v Rimu (Archivio Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito, Roma, fondo H-4, Commissione d'inchiesta – Caporetto).

Deželni arhiv Baden Württemberg – Oddelek Glavnega državnega arhiva Stuttgart (Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart).

Deželni arhiv Baden Württemberg – Oddelek Splošnega deželnega arhiva Karlsruhe (Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Generallandesarchiv Karlsruhe).

Osrednji državni arhiv Bavarske, Oddelek IV, Vojni arhiv (Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Abteilung IV Kriegsarchiv).

Osrednji državni arhiv v Rimu (Archivio centrale dello Stato, Archivi di famiglie e di persone, fondo Capello Luigi 1911–1959).

Literatura

Alliney, G. (2013): *Caporetto sul Mrzli: La vera storia delle brigate perdute*. Udine, Gaspari editore.

Antoličič, G. (2018): *Maribor in poveljstvo jugozahodne fronte med prvo svetovno vojno*, doktorska disertacija. Maribor, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.

Bernhardi, F. v. (1914): *How Germany makes War*. New York, George H. Doran Company.

Badoglio, G. L. (2000): *Il Memoriale di Pietro Badoglio su Caporetto*. Udine, Gaspari editore.

Balck, H. (2015): *Order in Chaos*. Kentucky, University press of Kentucky.

Bajec, A. in drugi (1993): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana, DZS.

- Bauer, A. (2016):** Zwei Weisungen Oberst v. Rangos aus der 12. Isonzoschlacht. *Zeitschrift für Heereskunde*, Nr. 462, Oktober/Dezember, 80. Jahrgang, str. 198–202.
- Bizjak, M. (2013):** Kobarid in general Luigi Capello malce drugače. *Na fronti: revija za vojaško zgodovino*, št. 8, Šempeter, str. 43–53.
- Bloch, M. (2014):** *Nenavadni poraz: pričevanje iz leta 1940*. Ljubljana, založba Sophia.
- Bratun, Z. (2005):** *Vojaška geografija I*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Brinc, D. in drugi (2006):** *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Bull, S. (2014):** *Stosstrupaktik: German Assault Troops of the Firts World War*. Stroud Gloucestershire, Spellmount.
- Cadorna, L. (1921):** *La guerra alla fronte Italiana: fino all'arresto sulla linea della Piave e del Grappa*. Vol. SecondoMilano, Fratelli Treves.
- Capello, L. (1967):** *Caporetto, perché?: la 2a armata e gli avvenimenti dell'ottobre 1917*. Torino, Einaudi.
- Daskalović, A. K. (1925):** *Bitka kod Kaporeta: sa pet skica u tekstu i dve u prilogu*. Beograd, Sveslovenske knjižarnice M. J. Stefanovića.
- Dellmensing, K. von (1926):** *Der Durbruch am Isonzo, Teil I., Die Schlacht von Tolmein und Flitsch*. Berlin, Druck und Verlag von Gerhard Stalling.
- Dellmensing, K. von (1981):** *Lo sfondamento dell'Isonzo*. Milano, Arcana.
- Fadini, F. (1992):** *Caporetto dalla parte del vincitore: il generale Otto von Below e il suo diario inedito*. Milano, Mursia.
- Fornasin, A. (2017):** The Italian Army's Losses in the First Wolrd War. Population (English edition), Vol. 72, Number 1, Paris, str. 39–62.
- Furlan, B. (2006):** *Bojno delovanje*, skripta. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Furlan, B. in drugi (2006):** *Vojaška doktrina*. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Galić, L. (2005):** *Od Krna do Rombona 1915–1917*. Tolmin, Tolminski muzej.
- Galić, L. (2017):** *Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917*. Kobarid, Fundacija poti miru v Posočju.
- Galić, L., Marušič, B. (2005):** *Tolminsko mostišče I*. Tolmin, Tolminski muzej.
- Gaspari, P. (2012):** *La verita su Caporetto*. Videm/Udine, Gaspari editore.
- Gaspari, P. (2016):** *Rommel a Caporetto: La gesta degli italiani e dei tedeschi tra*

- il Kolovrat e il Matajur dal 24 al 26 ottobre 1917*. Videm/Udine, Gaspari editore.
- Gayda, V. (1941):** *La Jugoslavia contro l'Italia (documenti e rivelazioni)*. Roma, Edizioni del Giornale d'Italia.
- Greene, R. (2007):** *The 33 strategies of War*. New York, Penguin Books.
- Griffith, P. (1994):** *Battle Tactics of the Western Front: The British Army's Art of Attack 1916–1918*. New Haven&London, Yale University Press.
- Grossman, D. A. (1994):** Maneuver Warfare in the Light Infantry, The Rommel Model. *Maneuuver Warfare: An Anthology*, Vol. 101, Issue 12, 1994, str. 1–12.
- Grošelj, M. (2012):** Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne, diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Gudmundsson, B. I. (1995):** *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914–1918*. Westport USA, Praeger Publishers.
- Gunther, M. J. (2012):** *Auftragstaktik: The basis for Modern Military Command*. Forth Leavenworth, Kansas, School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College.
- Hart, L. (1931):** *The Real War 1914–1918*. Boston, Little Brown and company.
- Hobič, V., Brate, T. (2017):** *Vlakec–Trenino*. Kobarid, Kobariški muzej.
- Horstenau, E. G. von (1936) (ur.):** *Österreich-Ungarns letzter Krieg: 1914–1918*. Bd.6, *Das Kriegsjahr 1917*. Wien, Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen.
- Hughes, D. J. (1995):** *Moltke on the Art of War: selected writings*. North Carolina, Ballentine Books.
- Hunzeker, M. A. (2013):** *Perfecting War*. Princeton, Princeton University.
- HQ Department of the Army US (1994):** FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield.
- Isnenghi, M. (2002):** *La Grande Guerra*. Milano, Giunti Editore.
- Isnenghi, M., Rochat, G. (2008):** *La Grande Guerra 1914–1918*. Bologna, La Nuova Italia.
- Jankovič P., A. (2012):** *Rommel na Soči*. Logatec, Ad Pirum.
- Kaltenegger, R. (1995):** *Das Deutsche Alpenkorps im Ersten Weltkrieg*. Gradec–Stuttgart, Leopold Stocker Verlag.
- Kaltenegger, R. (2014):** *Generalfeldmarschal Ferdinand Schörner, Teil 1*. Würzburg, Leopold Stocker Verlag.

- Killian, H. (1978):** *Wir stürmten durch Friaul*. Neckargemünd, Vowinkel.
- Klavora, V. (1994):** *Koraki skozi meglo*. Celovec, Mohorjeva založba Celovec–Ljubljana–Dunaj.
- Klavora, V. (2000):** *Plavi križ*. Celovec, Mohorjeva založba Celovec–Ljubljana–Dunaj.
- Kodrič, N. B. (1998):** Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik, leto 1917. *Loški razgledi*, let. 44, št. 1, Škofja Loka, str. 91–107.
- Krauss, A. (1938):** *Uzroci našeg poraza*. Beograd, Geca Kon.
- Krauss, A. (1938):** *Das »Wunder von Karfreit« im besonderen der Durchbruch bei Flitsch und die Bezwingung des Tagliamento*. München, Berlin, J. F. Lehmann.
- Kuhar, M. (2008):** *Taktika bojevanja v gorah*. Ljubljana, Defensor.
- La Banca, N. (2017):** *Caporetto: Storia e memoria di una disfatta*. Bologna, il Mulino.
- Liddell Hart, B. H. (1950):** *Defence of the West*. London, Casell and Co.
- L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito (1967):** L'Esercito Italiano nella Grande Guerra (1915–1918), Vol. 4, Le Operazioni del 1917, Tomo 3, Gli avvenimenti dall'Ottobre al Dicembre. Roma 1917, Ufficio Storico.
- Mährle, W. (2009):** Erwin Rommel und das Württembergische Gebirgsbataillon in der 12. Isonzo-Schlacht – Wahrnehmung und Deutung eines militärischen Erfolgs. V: *Erwin Rommel. Geschichte und Mythos* (= Stuttgarter Symposion, Schriftenreihe, Bd. 13), Leinfelden-Echterdingen, str. 17–53.
- Mährle, W. (2016):** *Württemberg im Ersten Weltkrieg: Dokumente aus dem Hauptstaatsarchiv Stuttgart*. Stuttgart, Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart.
- Mantini, M., Stok, S. (2007):** *I Tracciati delle trincee sul fronte dell'Isonzo*. Udine, Gaspari editore.
- Mars (1939):** *Operacije oko reka: biblioteka Ratnika*. Beograd, Prosveta.
- Mc Chrystal, S. (2015):** *Team of Teams*. New York, Penguin Publishing Group.
- Ministry of Defence (2010):** *Army Doctrine Publication Operations*. London, Development, Concepts and Doctrine Centre.
- Mondini, M. (2017):** *Il Capo: La Grande Guerra del generale Luigi Cadorna*. Bologna, il Mulino.

- Nato standardisation office (2016):** *Nato standard AJP-3.2*, Edition A Version 1. Allied Joint doctrine for Land Operations.
- Ortner, C. (2005):** *Storm Troops: Austro-Hungarian Assault Units and Commandos in the First World War: Tactics, Organisation, Uniforms and Equipment*. Vienna, Militaria.
- Pelaj, A. (2010):** *Načrtovanje bojnih delovanj*. Ljubljana, Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta Impletum.
- Precolini, G. (1921):** *Kaporetto*. Beograd, Pavlović i komp.
- Pršić, M. (2017):** *Ratnik, časopis za vojne nauke, književnost i novosti* (januar 1879–marec 1941), tematska bibliografija. Beograd, Medija centar Odbrana.
- Rech, M. (1998):** *Da Caporetto al Grappa, Erwin Rommel e il Battaglione da montagna del Württemberg sul fronte Italiano nella Grande Guerra*. Novale, Gino Rosatto editore.
- Reiss, R. von (in drugi) (1931):** *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg 1914/1918*, Anlage 6. München, Berlegt bei Max Schid.
- Rommel, E. (1997):** *Preboj pri Tolminu 1917*. Kobarid, Kobariški muzej.
- Rommel, E. (2013):** *Infantry Attacks*. Barnsley, Greenhill Books.
- Rommel, E. (2015):** *Infanterie greift an*. Einbeck, Dörfler Verlag GmbH Dez.
- Schaumann, W., Schubert, P. (1995):** *Süd-West-Front: Österreich-Ungarn und Italien: 1914–1918*. Wien : Mayer & Comp.
- Schittenhelm, H (1932):** *Wir zogen nach Friaul. Erlebnisse einer Kriegskameradschaft zwischen Isonzo und Piave*. Stuttgart, Thienemanns Verlag.
- Silvestri, M. (1984):** *Caporetto – una battaglia e un enigma*. Milano, Arnaldo Mondatori.
- Simčič, M. (2006):** *888 dni na soški fronti*. Ljubljana, Orbis.
- Simić, M. (1998):** *Po sledih soške fronte*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Sonnenberger, M. (2013):** *Initiative Within the Philosophy of Auftragstaktik*, diplomsko delo Fort Leavenworth, Kansas, US Army Command and General Staff College Press.
- Sprösser, T. (1933):** *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*. Stuttgart, Belser Verlagsbuchhandlung.

- Stark, H. J. (2008):** »Auftragstaktik« is a Key Element for Success in Peace and War Times. Washington, United States Army Sergeants Major Academy.
- Sunzi (2009):** *Umetnost vojne*. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.
- Svoljšak, P. (2003):** *Soča, sveta reka: italijanska zasedba slovenskega ozemlja (1915–1917)*. Ljubljana, Nova revija.
- Štepec, M. (2008):** *Vojne fotografije 1914–1918*. Ljubljana, Defensor.
- Thompson, M. (2008):** *The White War: Life and Death on the Italian Front 1915–1919*. London, Faber and Faber Ltd.
- Torkar, B. (2017):** Erwin Rommel und die Slowenen. Die Isonzoschlacht, militärhistorische Studienreisen (Staff Rides) und ein Blick zurück. V: »Die kahlen, kalten Berge«: der Erste Weltkrieg im Alpenraum, die Deutsche Gebirgstruppe und das Württembergische Gebirgsbataillon, 158–167. Rastatt: Vereinigung der Freunde des Wehrgeschichtlichen Museums Schloss Rastatt, str. 158–167.
- US Army Headquarters (1994):** *FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield*. Washington, HQ, Department of the Army.
- US Army Headquarters (2012):** *Army Doctrine Publication 6-0 Mission Command*. Washington, HQ, Department of the Army.
- US Army (2014):** *Win in a complex world*, Pamphlet 525-3-1. Washington, Department of the Army, Training and Doctrine Command, str. 2-18.
- Vego, M. N. (2009):** *Joint Operational Warfare*. Rhode Island, U.S. Naval War College.
- Wade, N. W. (2008):** *The Army Operations & Doctrine, 4th Revised Edition*. Lakeland, The Lightning Press.
- Widder, W. (2002):** German Army, Auftragstaktik and Innere Führung. *Military Review: The Professional Journal of the U.S. Army*, Vol. 82, No. 5, Fort Leavenworth, Kansas, str. 3–9.
- Wilks, J. in E. (2001):** *Rommel and Caporetto*. Barnsley, Leo Cooper.

Spletne strani

Grossman, D. A.: *Maneuver Warfare in the Light Infantry*, <https://www.scribd.com/document/30313896/The-Rommel-Models-Impact-on-Maneuver-Warfare>, 27. 6. 2017.

Modern Firearms: MG 08, MG 08/15, MG 08/18, <http://modernfirearms.net/machine/de/mg-0-e.html>, 10. 3. 2017.

